

GOVERNMENT ORIENTAL SERIES

CLASS A, NO. 5

GOVERNMENT ORIENTAL SERIES

CLASS A, NO. 5

PREPARED UNDER THE SUPERVISION OF
THE PUBLICATION DEPARTMENT OF
THE BHANDARKAR ORIENTAL
RESEARCH INSTITUTE
P O O N A

POONA

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

1938

Government Oriental Series—Class A, No. 5.

TA'RĪKH-I-SIND

BEST KNOWN AS

TA'RĪKH-I-MA'ŠŪMĪ

by

SAYYID MUHAMMAD MA'ŠŪM BAKKARĪ (d. 1019 A.H.)

edited with an Introduction, Historical Notes and Indices

by

Dr. U. M. DAUDPOTA, M.A. (Bom.), Ph.D. (Cantab.)

Professor of Arabic, Ismail College, Jogeshwari (Bombay)

with a Foreword in English

by

Dr. M. B. REHMAN, M.A., Ph.D. (Cantab.)

Principal, Ismail College, Jogeshwari

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE
POONA

1938

Copies can be had direct from the
BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE, POONA 1 (India)

Price Rupees Five per copy, exclusive of postage

FOREWORD

The History of Sind is a fascinating study. The Aryans settled on the Indus before 1000 B.C. Darius Hystaspes entered the valley later, but the Persian rule in Sind had passed away when Alexander, the Great, traversed the country in 325 B.C. After his departure, it was part of the Mauryan Empire, and then was included in the territories of the Bactrian Greeks. From the first century B.C. until the seventh century A.D. India was invaded by various hordes from Central Asia, of which the "White Huns" settled in Sind and established the Hun dynasty, which subsequently passed to the Brahmins. In 711 A.D. Muhammad b. Qāsim captured the seaport of Daibul, and by conquering Multan two years later laid the foundation of Muslim government, which ended with the annexation of Sind by Charles Napier in 1843. This province of India has passed through so many vicissitudes and has seen so many different cultures that the analysis of the historical background will yield very important results.

The recent archaeological excavations in Sind have thrown considerable light on its past culture, and it is certainly not a long while to write a new history. As a matter of fact it has been long due, but the scarcity of data and material has retarded the attempt. The Muslims are well-known for their rich historical lore, and it is highly unfortunate that even about their own rule we do not possess enough of records. The *Ta'rikh-i-ṣūmī*, which is now being published for the first time, is one of the most important sources of our information. It is a matter of gratification that a scholar of extraordinary linguistic talent and ripe judgment, my friend and colleague, U. M. Daudpota, undertook the work. His introduction and annotations to the text have certainly enhanced the value

of this work, which has been drawn upon so profusely by all students of Sind History. It is hoped that this publication will open a fresh avenue and will induce other scholars to the study of the merging cultures in Sind.

In the end, even at the cost of being personal, I should like to express my gratitude to the authorities of the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, who so readily undertook to publish this work at my suggestion. Without their generosity, it may not have seen the light of day.

Ismail College,
Jogeshwari (Bombay),
13th Jan., 1938.

MD. BAZLUR-REHMAN.

غلطنامه

(بعضی اغلاط چاپی که در بین تجدید نظر دچار شد اینجا درج کرده آمد)

صفحہ	صفحہ	صواب
ز	۱۴	اوقات
۵	۳	قندھار
کا	۸	باد از
کا	۱۵	مکر
کج	۵	شوخ
۱۰	۸	برای
۱۹	۱۵	نیام
۲۹	۹	بر آساید
۳۳	۱	چون
۱۶۶	۴	مردہ
۱۷۲	۱	برغدان
۱۸۱	۷	پیشہ
۲۰۳	۶	تمام
۲۶۴	۲۲	آسانی و سہولت
۲۷۰	۲۰	مہندری
۲۷۶	۱۰	سند را
۳۰۳	۹	صلاح نہیں
۳۱۰	۱۹	ہسٹ

هزاره	۸۰، ۸۱، ۹۱، ۹۳، ۹۵، ۹۷، ۹۸	وتر ۱۴۵
	۱۰۵، ۱۰۶، ۱۴۶، ۱۸۲	وزنگه ۲۰۸
هند	۱، ۶، ۳۲، ۳۴، ۳۵، ۳۹، ۵۹، ۱۳۴	۵
	۱۴۳، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۲۰۸، ۲۱۲	هاله‌کندی ۱۴۴، ۱۶۸، ۲۰۵
	۲۳۸، ۲۶۹	هالیر ۲۷
هندوستان	۳۱، ۳۲، ۳۳، ۴۱، ۶۵، ۱۲۶	هراة ۳۳، ۷۶، ۸۰، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰
	۱۸۲، ۱۹۴، ۱۹۶، ۲۱۱، ۲۲۱، ۲۲۳	۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۷، ۱۰۰
	۲۲۴، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۷۴، ۳۱۴	۱۰۱، ۱۲۸، ۱۴۴، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۳۹
هنگورچه	۲۴۰	۳۰۴، ۳۰۸
ی		هرمز ۲۱۴، ۲۳۸
یکه	۹۷، ۱۰۲	

- کهرور ۲۲۷ ، ۲۲۸ .
- کهنکار ۱۱۸ ، ۱۶۰ ، ۲۲۰ .
- کھوکران ۲۷۴ ، ۳۴ .
- کیچ ۹ ، ۱۶ ، ۲۰ ، ۲۱ ، ۲۶ ، ۲۰۶ .
- کی کانان ۹ .
- گجرات ۴۴ ، ۴۸ ، ۵۱ ، ۵۵ ، ۶۴ ، ۶۵ ، ۶۶ ، ۷۶ ، ۱۱۸ ، ۱۱۹ ، ۱۲۱ ، ۱۲۵ ، ۱۲۶ ، ۱۲۷ ، ۱۴۴ ، ۱۶۲ ، ۱۶۳ ، ۱۶۴ ، ۱۶۵ ، ۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۷۴ ، ۱۷۹ ، ۱۹۴ ، ۲۰۲ ، ۲۰۴ ، ۲۲۰ ، ۲۲۳ ، ۲۲۴ ، ۲۳۰ ، ۲۳۲ ، ۲۳۹ ، ۲۵۱ ، ۲۷۹ ، ۳۰۱ ، ۳۱۳ ، ۳۱۴ ، ۳۱۵ .
- گچیرہ ۲۶۵ .
- گرم سیر ۸۱ ، ۸۴ ، ۸۵ ، ۸۹ ، ۹۲ ، ۹۸ ، ۱۰۲ ، ۱۰۵ .
- گنبد ۲۴۵ .
- گنجاہ ۱۱۳ ، ۱۳۰ ، ۱۸۶ ، ۲۳۵ ، ۲۳۶ .
- گوالیار ۵۷ .
- گونگرہ ۲۹۴ .
- گووہ ۲۰۷ .
- گہکر ۱۸۲ .
- ل
- لار ۱۵۲ .
- لاش (قلعہ) ۹۶ .
- لاہور ۳۳ ، ۳۴ ، ۳۵ ، ۳۸ ، ۴۰ ، ۴۱ ، ۴۲ .
- لاہوری بندر ۸ (رجوع کنسید بہ لاہری بندر) .
- لکعلوی (لکی) ۲۱۲ .
- لککخانہ ۹۴ .
- لکھنوتی ۳۵ ، ۳۸ ، ۲۸۵ .
- لکی ۱۱۳ ، ۱۹۱ .
- لنجواری ۲۲۹ .
- لند ۱۷۹ .
- لنگاہان ۷۰ .
- لنگر ۱۳۶ ، ۱۳۷ .
- لوهرانی ۲۶۱ .
- لہری ۱۲۲ ، ۱۲۳ ، ۱۴۷ ، ۱۶۷ ، ۱۷۰ ، ۱۷۳ ، ۱۷۸ ، ۱۸۱ ، ۲۳۲ ، ۲۳۳ ، ۲۳۶ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳ ، ۲۴۴ .
- م
- ماتیلہ ۱۰ ، ۷۲ ، ۱۴۴ ، ۱۴۵ ، ۱۶۹ ، ۱۸۵ .
- ماچی ۲۷ ، ۱۴۴ ، ۱۴۵ ، ۳۱۶ .
- ماچیان ۱۲۰ .
- مازندران ۲۶۰ .
- مالم ۲۷۸ .
- مہر ۱۰ ، ۱۵۷ .

- ۱۱۰ ، ۱۱۱ ، ۱۱۲ ، ۱۳۰ ، ۱۳۱ ، ۱۳۲ ، کن ۱۳۰ .
- ۱۳۳ ، ۱۳۴ ، ۱۳۷ ، ۱۴۰ ، ۱۴۱ ، ۱۴۷ ، کنایت ۴۸ .
- ۱۶۵ ، ۱۷۱ ، ۱۷۳ ، ۱۷۷ ، ۱۷۹ ، ۱۸۰ ، کنت ۲۸۰ .
- ۱۸۱ ، ۱۹۵ ، ۱۹۸ ، ۲۱۷ ، ۲۱۹ ، ۲۲۱ ، کندکان ۱۴۱ .
- ۲۲۳ ، ۲۲۶ ، ۲۵۷ ، ۳۰۲ ، ۳۰۹ ، ۳۱۰ ، کندل (گوندل) ۴۸ ، ۲۸۰ ، ۲۸۱ .
- ۸ ، ۲۸ ، ۵۷ ، قنوج
- ک
- ۵ ، ۹۷ ، ۹۸ ، ۹۹ ، ۱۰۳ ، ۱۰۴ ، کابل
- ۱۰۵ ، ۱۰۶ ، ۱۰۷ ، ۱۱۰ ، ۱۳۱ ، ۱۴۷ ، کنگری ۲۶۵ ، ۲۶۴ .
- ۱۶۸ ، ۱۸۲ ، ۲۲۶ ، ۲۶۹ ، کوتلہ ۵۵ ، ۲۸۴ .
- کاجریلی ۷۲ .
- کاکر بکیرہ ۲۶۲ .
- کاکری ۲۱۵ ، ۲۴۶ ، ۲۵۱ .
- کاکھان ۷۶ ، ۷۷ ، ۱۹۸ ، ۱۹۹ ، ۲۱۹ ، ۳۰۴ ، ۳۰۹ .
- کج (کچہ) ۶۱ ، ۶۶ ، ۷۱ ، ۱۴۳ ، ۱۶۱ .
- کول (آب) ۱۷۶ ، ۱۷۸ .
- کولاب کنھر ۲۶۱ .
- کولاب گچیری ۲۳ .
- کولاب منچور ۱۲۹ ، ۲۶۱ .
- کوہ حود ۲۶۱ .
- کوہ سلیمان ۹ .
- کوہ لکی ۱۱۳ ، ۱۱۶ ، ۱۱۱ ، ۱۹۱ ، ۲۱۸ .
- ۲۴۱ .
- کوشیر ۸ .
- کولانور ۵۱ .
- ککراوہ (ککراٹہ) ۲۱۳ .
- کرام ۲۱۳ ، ۲۱۱ .
- کوہ مکی ۱۹۱ .

ع

، ۱۷۸ ، ۱۷۴ ، ۱۷۳ ، ۱۷۲ ، ۱۶۹ ، ۱۴۴

عجم ۳۹ .

، ۲۰۸ ، ۲۰۰ ، ۱۹۸ ، ۱۹۴ ، ۱۹۳ ، ۱۹۱

عراق ۶ ، ۱۰۸ ، ۲۱۸ ، ۲۲۵ ، ۲۳۹ .

، ۲۶۳ ، ۲۴۸ ، ۲۴۷ ، ۲۲۶ ، ۲۲۲ ، ۲۰۹

علی پوتره ۱۹۲ .

، ۲۹۵ ، ۲۸۱ ، ۲۷۹ ، ۲۷۶ ، ۲۷۵ ، ۲۶۴

عمرکوت ۱۷۷ ، ۱۷۸ ، ۲۰۸ .

، ۱۱۳ ، ۱۱۲ ، ۱۱۰ ، ۱۰۵ ، ۱۰۴ سیوی

غ

، ۱۸۶ ، ۱۴۶ ، ۱۳۰ ، ۱۲۹ ، ۱۲۸ ، ۱۱۷

غزنین ۳۲ ، ۳۳ ، ۳۴ ، ۳۶ ، ۶۰ ، ۱۰۳ .

، ۳۰۲ ، ۲۴۹ ، ۲۴۵ ، ۲۳۸ ، ۲۲۱ ، ۲۲۰

، ۳۰۴ ، ۳۰۳

غور ۳۶ ، ۸۰ ، ۸۱ ، ۹۱ ، ۹۳ .

، ۲۷۵ ، ۲۶۴ ، ۲۵۴ ، ۲۵۲ ، ۲۵۱ سیهوان

غورک ۲۷۰ .

، ۳۰۲ ، ۲۹۲ ، ۲۸۱

ف

ش

فارس ۹ ، ۵۴ ، ۲۶۹ .

شادیله ۱۸۳ .

فتح باغ ۲۵۴ .

، ۱۱۶ ، ۱۱۳ ، ۱۱۲ ، ۱۱۱ ، ۱۰۴ ، ۸۱ شال

، ۱۱۸ ، ۱۱۷

فراه ۸۱ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۳ ، ۱۰۲ ، ۱۰۷ .

شام ۶ .

فرغانه ۵ .

شاه کپور ۲۹۴ .

فیروزآباد ۵۲ ، ۵۳ ، ۵۸ .

شاه گره ۲۵۴ .

ق

قازرون (کازرون) ۲۵۹ .

شهداد پور ۲۶۳ .

قباچاق ۸۱ ، ۹۱ ، ۹۳ .

شیراز ۷۵ .

قرا باغ ۸۰ ، ۳۰۸ .

ص

قرا مظه ۱۴۸ ، ۲۷۰ ، ۲۷۱ .

صورت (سورت) بندر ۸ .

قزلباش ۱۱۰ .

صفاریه ۲۸۷ .

قرمطی ۲۷۱ ، ۲۷۰ .

ط

قندهار ۹ ، ۷۵ ، ۸۱ ، ۸۲ ، ۸۳ ، ۸۴ ،

طلنبه ۵۹ .

، ۸۶ ، ۸۸ ، ۹۱ ، ۹۵ ، ۹۶ ، ۹۷ ، ۱۰۰ ،

ظ

، ۱۰۲ ، ۱۰۳ ، ۱۰۴ ، ۱۰۵ ، ۱۰۶ ، ۱۰۹ ،

ظفر (قلعه) ۱۰۸ .

دجلہ ۳۱ ۲۶۶.

ر

دریہ ۱۴۴، ۱۷۱، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۱۰، راؤت ۲۰۲.

۲۲۶، ۲۴۰، ۲۵۱، ۲۶۴. رادن پور ۱۶۳، ۱۶۴.

درہ بولان ۳۰۱. رانی پور ۲۴۳.

دریای سند ۳۱۱. راور ۲۶۴، ۲۶۵.

دکن ۴۴، ۱۳۲، ۲۱۷، ۲۵۷. راہمان ۱۴۳.

دلاور ۱۵۵، ۱۷۶، ۲۱۹. رپری ۱۴۸، ۱۴۹.

دمریلہ ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۸۰. رفیان ۲۳، ۲۱۰، ۲۲۶، ۲۶۴.

دمشق ۵، ۲۶۶. رند ۱۵۳.

دمیک ۳۴، ۲۷۳. رکالہ ۲۷۵.

دودائی ۱۵۳. رود سند (مہران) ۲۸۳، ۲۹۴.

دوشاب ۲۶۱. روم ۲۴.

دولت آباد ۴۷. رھری (رجوع کنید بہ لوہری) ۲۶۳، ۲۶۴.

دھر ۱۴۴، ۱۴۵، ۳۱۶. رین ۱۱۹.

ز

دھلی ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۱.

زھرہی ۱۱۲.

۴۲، ۴۵، ۴۶، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱.

زمین داور ۸۸، ۸۹، ۹۱، ۹۳، ۱۰۰.

۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۸، ۵۹، ۶۴.

۱۰۳، ۱۰۵، ۱۴۰.

۶۵، ۶۹، ۷۰، ۱۶۲، ۲۷۶، ۲۸۲، ۲۸۳.

س

۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۵، ۳۱۶.

ساپاہ ۱۸۹.

دیبالپور ۲۸، ۳۱، ۴۴، ۵۷، ۵۸، ۲۸۵.

ساتلیر ۱۷۶، ۲۱۹.

دیبل (دیول) ۶، ۷، ۱۲، ۲۵۹، ۲۶۲.

ساربان ۱۴۰.

۲۶۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷.

ساگر ۱۷۹.

دیراور ۱۴۵.

ساگرہ (ساکورہ، شاگرہ) ۲۶۰، ۲۶۱.

۲۶۲، ۲۸۳، ۲۹۴، ۳۱۱.

دیو ۹.

سامانہ (سمانہ) ۵۳، ۲۴۷.

دیول (رجوع کنید بہ دیبل).

۲۸۶ ، ۲۹۱ ، ۲۹۲ ، ۲۹۳ ، ۲۹۴ ، ۲۹۸ ، ۲۹۹

چ

چاچکان ۷۸ ، ۱۵۳ ، ۱۶۸ .

چار باغ ۱۶۷ .

چاندک (چاندوک - چندوک) ۷۵ ، ۱۱۲ ،

۱۳۱ ، ۲۵۱ .

چاندیہ ۱۵۳ .

چتر ۱۲۷ .

چتور ۱۱ ، ۱۶۲ .

چنہ ۲۲ .

چین ۲۱۸ .

ح

حجاز ۲۱ ، ۱۳۲ ، ۱۳۴ ، ۱۳۵ ، ۱۷۵ ، ۲۰۵ .

حیدرآباد ۲۶۳ .

خ

خاواہ (ترعہ) ۱۱۳ ، ۲۱۱ .

خدا آباد ۳۰۹ .

خراسان ۶ ، ۳۳ ، ۳۵ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۸۰ ، ۸۲ ،

۹۳ ، ۹۵ ، ۱۰۱ ، ۱۰۲ ، ۱۰۴ ، ۱۰۵ ، ۱۰۷ ،

۱۴۷ ، ۲۰۵ ، ۲۱۸ ، ۲۶۹ .

خلج ۱۲ ، ۲۶۶ .

خواجہ خضر ۲۲۲ ، ۲۱۳ .

خوارزمیان ۲۶۶ .

خوشاب ۲۱۱ .

د

داربجہ ۱۶۰ ، ۲۱۹ ، ۲۱۷ .

داور ۵۰ ، ۸۹ ، ۱۶۵ ، ۱۶۶ .

ج

جاریجہ ۴۹ ، ۴۹ ، ۱۱۸ ، ۱۶۴ ، ۲۸۰ ، ۲۹۱ ،

۳۱۳ .

جت ۱۴۵ ، ۱۵۳ ، ۲۹۳ ، ۲۹۴ .

جتان ۱۱۳ .

جھکتو ۹۳ ، ۹۵ .

جھ ۲۲۳ .

جلوگیر ۱۶۵ ، ۲۰۱ .

جلیسر ۵۴ ، ۲۱۱ .

جمو ۵۷ .

حنانی (والصحب حانی) ۲۷۸ .

حانی ۲۶۹ ، ۲۷۷ ، ۲۸۱ .

حن پور ۱۸۰ .

خندو (والصحب چندر) ۲۷ .

خود پور ۱۱ ، ۱۱۶ .

خون ۱۱۹ ، ۱۶۹ ، ۱۸۰ ، ۲۵۴ .

خوماگرہ ۲۹۰ .

خونیور ۱۶۵ .

خیم ۲۶۱ .

خجوت ۳۰۶ .

خجلیسر ۱۱ ، ۱۱ ، ۱۱۳ ، ۱۶۵ ، ۲۰۶ .

۲۳۰ .

خیور ۲۰۱ .

۲۲۹ ، ۲۳۲ ، ۲۳۳ ، ۲۳۴ ، ۲۳۵ ، ۲۳۶ ، ترخان ۸۰ ، ۹۷ ، ۱۰۲ ، ۱۱۷ ، ۱۶۴ ، ۱۷۷ ،
 ۲۳۸ ، ۲۳۹ ، ۲۴۱ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳ ، ۲۴۴ ، ۱۷۸ ، ۱۸۳ ، ۱۸۴ ، ۱۸۷ ، ۱۸۸ ، ۱۹۲ ،
 ۲۴۵ ، ۲۴۶ ، ۲۴۷ ، ۲۴۹ ، ۲۵۰ ، ۲۵۱ ، ۱۹۴ ، ۲۰۷ ، ۲۲۰

ترك ۱۲۴ .

۲۷۷ .

ترکستان ۳۴ .

بیانه ۵۷ .

تغلق آباد ۱۴۴ .

بی بی نانی ۳۰۱ .

تکدر (والضحیح نکدر) ۸۱ ، ۹۱ ، ۹۳ ،

بیت المقدس ۵ .

۹۵ ، ۹۷ ، ۹۸ ، ۱۴۶ .

بیکانیر ۱۷۶ .

تکدری (والضحیح نکدری) ۸۰ ، ۹۱ ،

بیمار ۵۷ .

۳۰۸ .

پ

تلہی ۲۳ ، ۶۳ ، ۱۱۳ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۱۹ ،

پاتر ۱۳۰ ، ۱۴۷ ، ۱۸۲ ، ۲۰۶ ، ۲۴۰ ، ۲۴۷ .

۱۹۸ ، ۱۹۹ ، ۲۱۹ ، ۲۶۳ ، ۲۶۴ .

پارس (رجوع کنید به فارس) ۲۶۹ .

تہتہ ۱ ، ۶ ، ۲۱ ، ۲۲ ، ۳۲ ، ۴۳ ، ۴۶ ، ۴۸ ،

پارکر ۱۹۴ .

۴۹ ، ۵۱ ، ۶۴ ، ۷۰ ، ۷۱ ، ۷۲ ، ۷۴ ،

پتن ۶۵ ، ۱۶۲ ، ۱۶۴ ، ۲۱۱ ، ۲۲۴ ، ۳۱۶ .

۷۵ ، ۷۷ ، ۷۸ ، ۱۱۲ ، ۱۱۳ ، ۱۱۴ ، ۱۱۶ ،

پشنگ ۸۸ ، ۸۹ .

۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۱۱۹ ، ۱۲۶ ، ۱۲۷ ، ۱۴۱ ،

پل سالار ۹۵ .

۱۴۲ ، ۱۴۳ ، ۱۴۴ ، ۱۵۷ ، ۱۶۰ ، ۱۶۱ ،

پل مالان ۹۴ ، ۹۵ .

۱۶۲ ، ۱۶۴ ، ۱۶۸ ، ۱۷۳ ، ۱۷۸ ، ۱۸۰ ،

پنجاب ۵۹ ، ۳۱۶ .

۱۸۴ ، ۱۸۵ ، ۱۸۷ ، ۱۸۹ ، ۱۹۰ ، ۱۹۱ ،

پنجواہی ۱۳۰ .

۱۹۳ ، ۱۹۴ ، ۱۹۷ ، ۲۰۰ ، ۲۰۲ ، ۲۰۳ ،

پہلودی ۱۷۶ .

۲۰۶ ، ۲۰۷ ، ۲۰۹ ، ۲۱۰ ، ۲۱۱ ، ۲۱۳ ،

پہواری ۲۳۳ .

۲۱۴ ، ۲۱۷ ، ۲۱۹ ، ۲۲۶ ، ۲۲۷ ، ۲۳۸ ،

پیر آر ۱۱۴ ، ۱۹۰ ، ۲۱۳ .

۲۴۲ ، ۲۴۳ ، ۲۴۷ ، ۲۵۰ ، ۲۵۲ ، ۲۵۴ ،

ت

۲۵۶ ، ۲۵۷ ، ۲۶۰ ، ۲۶۳ ، ۲۸۰ ، ۲۸۱ ،

تبرہندہ ۲۷۴ .

۳۱۰ ، ۳۱۱ ، ۳۱۲ .

تبریز ۳۰۴ .

تہری ۲۷ ، ۴۸ ، ۶۰ ، ۶۱ ، ۶۲ ، ۶۴ ، ۲۶۵ ،

تخارستان ۲۶۹ .

۱۵۰ ، ۱۵۲ ، ۱۵۳ ، ۱۵۵ ، ۱۵۶ ، ۱۶۶	۳۷ ، ۱۱۶ ، ۲۷۷ ، ۲ ، ۳ ، ۳
۱۶۷ ، ۱۶۶ ، ۱۱۸ ، ۳ ، ۳ ، ۲۱۹	بلالہ ۲۷۵
۲۲۳ ، ۲۶۵ ، ۲۶۶ ، ۲۷۲ ، ۲۷۳ ، ۲۷۷	بلاولپور ۲-۴
۲۸۹	بلح ۹۵ ، ۹۶ ، ۲۶۹
اوزبک ۱۰۱ ، ۲ ، ۱۱۰	بلوچ ۶۷ ، ۱۸۰ ، ۲۴۹ ، ۲۹۱ ، ۲۹۲ ، ۳۹۳
اورنگیہ ۱۰۱	بلوکات ۹۳ ، ۱۳۷
اوق ۹۱	مکالہ ۴۴ ، ۵۵ ، ۵۷ ، ۱۳۲ ، ۱۶۵
اورپور ۲۵۵	نوہری ۲۵۲
ب	ہاٹھ ۲۷۱ ، ۲۷۲
بادغیس ۹۵	ہتی واہی ۶۹ ، ۱۲۴ ، ۱۶۴ ، ۲۲۳
مات ۹۳ ، ۹۱ ، ۲۲۳	ہتی کھوان ۱۵۷
ماغاب (یعنی ماغان) ۲۰۲ ، ۳۰۹	ہرام پور ۶۳ ، ۲۹۷
۳۱۱	ہراج ۳۷
ماغان ۱۲۰ ، ۱۴۷ ، ۲۱۹ ، ۳۰۹	ہرہ ۱۲۶ ، ۱۶۷ ، ۲۱۴
ماسراہ ۲۶۳	ہکر ۳۶ ، ۳۸ ، ۴۱ ، ۴۲ ، ۴۸ ، ۵۰ ، ۵۲
یرلو ۱۱۴ ، ۱۶۶ ، ۱۶۷ ، ۱۷ ، ۲۲۴	۶۳ ، ۶۹ ، ۶۰ ، ۷۱ ، ۷۳ ، ۷۴ ، ۷۷
شورہ ۱۶۱ ، ۱۷۱ ، ۱۲۳	۱۲۱ ، ۱۲۲ ، ۱۲۳ ، ۱۲۴ ، ۱۲۵ ، ۱۲۶
ہجراہ ۲۴۴	۱۲۶ ، ۱۲۸ ، ۱۲۹ ، ۱۲۹ ، ۱۳۲ ، ۱۳۱ ، ۱۳۵
نعر عمان (دریای عمان) ۲۶۱ ، ۲۶۱	۱۴۶ ، ۱۴۷ ، ۱۴۸ ، ۱۴۹ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲
نعر ہندی ۳۰۱	۱۶۰ ، ۱۶۱ ، ۱۶۲ ، ۱۶۳ ، ۱۶۴ ، ۱۶۵
لدھان ۱۱۲ ، ۱۰۹	۱۷۰ ، ۱۷۱ ، ۱۷۲ ، ۱۷۳ ، ۱۷۴ ، ۱۷۵
لدین ۲۵۴	۱۸ ، ۱۹ ، ۲۰ ، ۲۱ ، ۲۲ ، ۲۳ ، ۲۴
رمساباد ۱۶ ، ۱۱ ، ۲ ، ۳ ، ۴ ، ۵ ، ۶	۱۸۶ ، ۱۸۷ ، ۱۸۸ ، ۱۸۹ ، ۱۹۰ ، ۱۹۱
مریٹو (وہ صحیح پیرٹو) ۱۲۱ ، ۲۳	۱۹۲ ، ۱۹۳ ، ۱۹۴ ، ۱۹۵ ، ۱۹۶ ، ۱۹۷
نمداد ۱ ، ۲ ، ۳ ، ۴ ، ۵ ، ۶ ، ۷	۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۲ ، ۲۰۳ ، ۲۰۴ ، ۲۰۵
مکر (رسم کھڑک) ۳۶ ، ۳۷ ، ۳۸	۲۱۰ ، ۲۱۱ ، ۲۱۲ ، ۲۱۳ ، ۲۱۴ ، ۲۱۵

۲ - فهرست اسماء الاماكن والقبايل

الف

استراباد ، ۸۶ ، ۸۷ ، ۹۳ ، ۹۵ .

اسفراين ۹۰ .

اسكندره ۲۷ ، ۲۶۵ .

اسير گره ۲۵۷ ، ۲۵۹ .

اشكلجه ۱۳۷ ، ۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۱۹۸ .

اصفهان ۲۱۸ .

اكر و بكر [يعنى سكر و بكر؟] ۲۷۴

اكرى ۷۵ .

آگره ۲۴۵ .

اگهم ۱۲۶ ، ۳۱۴ .

الله بند ۲۹۴ .

النك نشين ۸۹ ، ۹۰ ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۹۴ .

الور (رجوع كنيد به الور) ۲۶۱ .

الور ۸ ، ۹ ، ۱۰ ، ۱۵ ، ۱۶ ، ۱۷ ، ۱۸ ، ۲۰ ،

۲۱ ، ۲۳ ، ۲۴ ، ۲۷ ، ۲۹ ، ۶۹ ، ۱۲۴ ،

۲۳۲ ، ۲۴۷ ، ۲۶۳ ، ۲۶۵ .

انجوى ۲۱۵ ، ۳۱۸ .

اند خود ۹۳ ، ۹۹ .

اوباره ۷۲ ، ۲۲۸ .

اوچه (اچه) ۱۰ ، ۳۲ ، ۳۳ ، ۳۵ ، ۳۶ ، ۳۷ ،

۳۸ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۵ ، ۵۹ ، ۶۳ ، ۶۸ ،

آب آمويه ۹۸ ، ۱۰۱ .

آب جون ۵۲ ، ۲۸۴ .

آب چناب ۱۶۷ .

آب سند ۲۸۱ .

آب گهاره ۱۵۳ ، ۱۵۴ ، ۱۵۵ .

آب مرغاب ۹۵ ، ۹۶ .

اجير ۲۳۴ .

احمدآباد ۱۶۴ ، ۲۰۳ .

احمدنگر ۲۵۷ .

اختيار دين (قلعه) ۱۰۸ .

ادسيه ۹۳ .

ادها پور ۲۹ .

ارغنداب ۱۳۱ ، ۱۳۴ ، ۱۴۰ .

ارغون ۱۴۶ ، ۱۵۷ ، ۱۵۸ ، ۱۵۹ ، ۱۶۴ ، ۱۷۱ ،

۱۷۲ ، ۱۸۷ ، ۱۹۰ ، ۲۰۷ ، ۲۰۹ ، ۲۱۰ ،

۲۱۱ ، ۲۱۴ ، ۲۳۳ ، ۲۴۲ ، ۲۴۸ .

ارغونيان ۳۱۵ .

ارغونيه ۱ ، ۲ ، ۸۰ ، ۱۱۰ ، ۱۱۲ ، ۱۷۳ ،

۱۷۹ ، ۱۸۸ ، ۲۱۰ ، ۲۱۴ ، ۲۲۱ ، ۲۲۷ ،

۲۲۸ .

یوسف، امیر . ۹۸ .	یار محمد، مولانا . ۲۳۹ .
یوسف، شیخ . ۱۴۸ ، ۱۴۹ ، ۱۵۰ .	یحییٰ تواجی . ۲۴۳ .
یوسف طیونہ . ۲۰۵ .	یعقوب بن لیث . ۲۸۷ ، ۲۶۹ .
یوسف، مولانا . ۲۱۷ .	یزید بن ابی کبشہ . ۲۶۵ .
یونس، امیر . ۹۸ .	یعقوب بیگ . ۲۲۱ .
یونس سمرقندی . ۲۰۴ .	یعقوب، مولانا . ۲۰۲ .

ولید (بن عبد الملك) ۴، ۵، ۶، ۲۰، ۲۶، ۳۰۲، ۳۰۱، ۳۰۰، ۱۱۵، ۷۶، ۷۵
 ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۲۵۹، ۲۶۵ .
 «صلاح الدین» چاپ شده است،
 ۳۱۱ .

۵

نظام الدین، علیشیر ۹۳، ۹۴ .
 نظام الملك (حاکم گجرات) ۵۱ .
 نظام الملك، خواجه ۸۷ .
 نظام الملك، (محمد بن اسعد) ۲۶، ۲۷۶،
 ۲۷۷ .
 ننده، جام ۷۳، ۱۱۲ (رجوع کنید به نظام
 الدین)، ۳۰۲، ۳۰۳ .
 نواب میرزا (یعنی میرزا شاه حسن
 ارغون) ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸،
 ۱۶۰ .
 نوح، مخدوم ۲۰۵ .
 نور الدین محمد ۳۷، ۲۷۷ .
 نور الدین محمد، میرزا ۱۶۶ .
 نوروز خان ۲۳۰، ۲۳۱ .
 نیشاپور، خواجه ۱۴۱ (وهو خواجه
 علی نیشاپوری کا فی الہامش) .

و

یادگار محمد کوتوال ۱۸۸ .
 یادگار مسکین ۲۱۲، ۲۱۳ .
 یادگار میرزا، سلطان ۸۰، ۳۰۷، ۳۰۸ .
 یادگار ناصر، میرزا ۱۶۶، ۱۷۰، ۱۷۱،
 ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۷ .
 یار علی ۱۰۷ .
 یار محمد ترخان ۲۰۹، ۲۲۵ .
 یار محمد صدر ۲۲۴ .
 وکیل خان ۲۴۲ .
 ولی بیگ ۲۲۳ .
 ولی بیگ، محمد ۹۳، ۹۴ .

میر بزرگ ۰۲

میر جی تواچی ۰۲۳۴

میر حسن بصری ۰۸۰

میر خلیفہ ۰۱۹۶

میرزا پیر محمد ۰۵۹، ۰۶۰، ۰۶۸، ۰۶۹

میرک پورانی، شیخ ۰۱۷۲، ۰۱۶۸، ۰۱۴۴

۰۱۸۴، ۰۱۹۶، ۰۱۹۷، ۰۲۱۴، ۰۲۱۵، ۰۲۱۷

میر کلان، سید ۰۱۹۴، ۰۱۹۸، ۰۲۰۸، ۰۲۲۲

میر محمد، شیخ ۰۱۹۷

میر محمد قلی ۰۱۱۶

ن

ناصر الدین قباچہ ۰۳۵، ۰۳۶، ۰۲۷۳، ۰۲۷۴

۰۲۷۵، ۰۲۷۷

ناصر الدین، سلطان ۰۱۰۳

ناصر الدین، محمود ۰۳۷، ۰۳۸، ۰۳۹، ۰۵۶

۰۳۰۵

نامی (تخلص میر معصوم مؤلف تاریخ) ۰۲

ناہر، خان ۰۲۲۱، ۰۲۲۲، ۰۲۲۳

ناہید بیگم ۰۱، ۰۲، ۰۳، ۰۱۱۷، ۰۱۱۶، ۰۲۱۱

۰۲۱۲، ۰۲۱۳، ۰۲۲۶، ۰۲۲۷

نجات خان، میرزا ۰۲۱۲

نصر ۰۵۰

نصرت، فاضل ۰۰۶

نصرت خان ۰۱۲، ۰۱۳، ۰۱۴، ۰۶۹

نصرت شاہ ۰۵۱

نظام الدین، حام ۰۰۱، ۰۰۲، ۰۰۳، ۰۰۴

نعین، میر ۰۷۵

مقرب خان ۰۵۶، ۰۵۸، ۰۲۸۶

مقرب الملك ۰۵۶ (دعوت کتبہ مقرب خان)

مقصود بیگ ۰۲۵۴

مقصود قبی، میر ۰۲۲۲

مقیم بخشی ۰۲۵۲

مقیم بیگ لار ۰۱۱۶، ۰۱۱۸، ۰۱۵۲

مقیم، خواجہ ۰۲۵۶

ملا منشی ۰۲۲۲

ملك تاج کافوری ۰۵۰، ۰۶۳

ملك خان خلیج ۰۳۶، ۰۲۷۶، ۰۲۸۳

ملك راحو ۰۵۷، ۰۲۸۵

ملك، خواجہ ۰۱۱۰

ملك سنجر ۰۳۸، ۰۲۷۹

ملك محمد، میر ۰۱۸۵، ۰۱۸۶، ۰۱۸۷

ملو ۰۵۷، ۰۵۹، ۰۲۶۵، ۰۲۸۶

مساح ۰۲۲۱

منعم خان ۰۱۷۲، ۰۱۹۱

مودود، سلطان ۰۲۲، ۰۲۷۰، ۰۲۹۳

مہتر اشرف ۰۱۶۱

مہتر سفل ۰۱۰۸، ۰۱۱۲

میر، حام ۰۶۱۳

میران، یوچ ۰۲۹۱

میان دولت خان ۰۰۸۱

میران، معصوم ۰۰۰

میران مہدی ۰۰۰

- متو، مخدوم ۲۰۰ . محمد خان شیانی اوزبک ۹۹ ، ۱۰۰ ،
متوکل، خلیفه ۲۸۷ . ۱۰۱ ، ۱۰۲ ، ۱۰۷ .
مجاهد خان ۲۲۷ ، ۲۲۸ ، ۲۳۲ ، ۲۳۳ ، ۲۳۴ . محمد خان قندهاری ۲۳۳ .
۲۳۵ ، ۲۳۶ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳ . محمد خان نیازی ۲۵۴ .
مجدود، سلطان ۳۳ . محمد خان، میرزا ۲۴۴ .
محب ترخان ۱۵۲ ، ۱۵۹ . محمد رضا بن دریائی بن داروغه کهر
محب علی خان ۲۲۷ ، ۲۳۲ ، ۲۳۳ ، ۲۳۴ . ۲۵۷ .
۲۳۵ ، ۲۳۶ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳ . محمد زرگر ۲۰۶ .
محب علی، ملا ۲۳۲ ، ۲۳۳ . محمد زمان، میرزا ۱۶۶ .
محمد، سید ۱۲۷ ، ۱۲۸ . محمد ساربان ۱۲۴ .
محمد (صلعم) ۲ . محمد، سلطان ۴۰ ، ۴۱ .
محمد، مولانا ۷۶ . محمد سلطان، میرزا ۱۶۷ ، ۲۴۳ .
محمد ارغون ۱۶۵ . محمد شاه تغلق، سلطان ۴۶ ، ۴۷ ، ۴۸ ،
محمد اوجه، قاضی شیخ ۲۰۳ . ۴۹ ، ۵۱ ، ۵۲ ، ۵۳ ، ۵۴ ، ۵۵ ، ۵۶ .
محمد امروهه، سید ۲۴۵ . ۶۴ ، ۶۸ ، ۲۸۱ ، ۲۸۲ ، ۲۹۵ .
محمد برندق برلاس ۷۸ ، ۱۰۱ . محمد شاه گجراتی، سلطان ۳۰۱ .
محمد بکاول، یک ۱۶۷ . محمد شریف، حافظ ۱۱۴ ، ۱۲۱ .
محمد بن علی بن ملهان همدانی ۲۹ . محمد عسکری، میرزا ۱۶۶ ، ۱۶۷ .
محمد بن قاسم تقی ۸ ، ۲۰ ، ۲۱ ، ۲۲ . محمد عماد، مولانا ۲۴۳ .
۲۳ ، ۲۴ ، ۲۵ ، ۲۶ ، ۲۷ ، ۲۸ ، ۲۹ . محمد قاسم یک ۹۱ .
۳۰ ، ۳۱ ، ۱۱۷ ، ۲۳۳ ، ۲۳۵ . محمد قاسم کوکه ۱۰۲ .
محمد بن قاسم التمرشی ۲۸۲ ، ۲۸۴ . محمد قلی فاجوی ۱۱۳ .
محمد بن هارون ۲۰ . محمد کوکه ۱۲۱ .
محمد ترخان ۱۶۵ . محمد مؤمن ۴۵ ، ۴۶ ، ۴۷ .
محمد سوبوری، سید ۲۰۱ . محمد منظر شهباز حسین دهر ۴۱ .
محمد شان انکه ۲۳۰ . محمد مقیم، میرزا ۱۱۴ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ .

قیصر رومی ۲۹۵ ، ۲۹۶ .

ک

کاشانی ، قاضی ۱۲۸ .

کامران ، میرزا ۱۳۱ ، ۱۶۵ ، ۱۶۶ ، ۱۶۷ .

۱۸۱ ، ۱۸۲ ، ۱۹۶ ، ۲۰۸ .

کامیاب خان اعظم ، نواب ۲۰۳ .

کاهه ۶۲ ، ۶۳ .

کچک بیگ ۱۶۷ .

کرن ، جام ۶۶ ، ۶۷ ، ۶۸ ، ۳۰۰ .

کریم الدین ۲۱۷ .

کزک خان ۲۷۷ ، ۲۷۸ .

کشاو خان ۴۷ ، ۲۷۹ ، ۲۸۰ .

کلان مسکین ، خواجه ۲۲۴ .

کمال متین (مبین) ۵۷ ، ۲۸۵ .

کوچک (بن سبجانقلی) ۲۱۸ .

کوچک ، میر ۲۱۰ .

کوکار سنگین ، رای ۲۷۴ .

کوک که ترخان ۱۷۳ .

کهندو ، ملک ۵۷ ، ۲۸۵ .

کهنکار ۱۶۰ ، ۱۶۱ .

کیک ارغون ۱۱۲ ، ۱۱۶ ، ۱۱۸ ، ۲۲۶ .

کینسرو ۴۱ .

کیسو خان (یا گیسو خان) ۲۳۶ ، ۲۴۲ .

۲۴۳ ، ۲۴۴ .

گ

گلبرگ بیگم ۱۴۷ ، ۱۹۶ .

گوهر شاد خاتون ۳۰۸ .

ل

لادی ۲۶ ، ۲۷ .

لاکه ۲۹۲ .

لالی مهر ۱۲۲ .

لطفی ، میر ۱۸۵ ، ۱۸۶ ، ۱۸۷ ، ۲۳۰ .

لنگر خان ۱۵۷ ، ۱۶۰ .

م

مادهوداس ۲۱۳ .

مالدیو ، راجه ۱۷۵ ، ۱۷۶ .

مؤلف (یعنی میر شمس معصوم) ۲۵۱ .

(رجوع کنید به معصوم) .

مأمون ۳۰ .

مانک وزیر ۱۴۲ .

مانی ، جام ۲۹۵ ، ۳۰۰ .

ماه بیگم ۱۰۳ ، ۱۰۵ ، ۱۰۶ ، ۱۰۷ ، ۱۴۷ .

۱۷۸ ، ۱۹۰ ، ۱۹۲ ، ۱۹۳ ، ۱۹۵ ، ۱۹۶ .

۲۱۰ ، ۲۱۲ ، ۲۱۳ ، ۲۲۲ ، ۲۲۶ .

مبارک (پرده دار جام تغلق) ۷۱ .

مبارک خان پسر ملک راجو ۵۷ .

مبارک خان (غلام سلطان محمود خا

بهکری) ۲۳۸ ، ۲۳۰ ، ۲۳۱ ، ۲۳۲ .

۲۳۳ ، ۲۳۴ .

مبارک خان ۳۰۲ (رجوع شود به دریاخان) .

مبارک کبیر ملک ۵۲ .

متن خان ۱۱۳ ، ۱۱۶ .

فصل الله ، محذوم ۲۱۷ .

• ۲۱۰ •

ضلع یک ۱۱۲ . قاضی قاصص (قاصص) ۱۱۴ ، ۱۱۶ ، ۱۱۹ ،

فقير محمد ترخان ۲۱۳ . (۱۲۱ ، ۱۲۳ ، ۱۸۱ ، ۱۸۸ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱)

میرور، حام ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۱۱۲، ۱۱۴، ۲۰۲، ۲۰۴، ۳۰۲

۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۱۱۹ ، ۱۲۰ ، قاصی معروف ۱۳ .

۱۲۱ ، ۱۲۶ ، ۱۲۷ ، ۱۴۱ ، ۱۴۲ ، ۱۴۳ ، قناد خان ۲۲۱ .

۱۱۱ ، ۳۰۳ ، ۳۱۰ ، ۳۱۱ ، ۳۱۲ ، ۳۱۳ ، قناشر ۱۱۴ .

۳۱۵ . قلعہ حان ۳۸ ، ۴۱ ، ۲۷۸ .

فیروز شاہ تعلق، سلطان ۴۹، ۵۰، ۵۱، قتیہ ۲۶۵.

قرات حان ۲۲۳ . ۵۲ ، ۵۳ ، ۵۴ ، ۵۵ ، ۵۷ ، ۵۸ ، ۶۴

۶۵ ، ۶۶ ، ۲۸۱ ، ۲۸۲ ، ۲۸۳ ، ۲۸۵ ، قراچه حان ۱۱۱ .

• ۳۹۹

۱۴۸. وزیرور لاکاه، سلطان . قشعه، سید ۱۳۷.

فيروز، ملك ٦٢، ٦٣، ٢٩٦. قطب الدين، أبك ٣١، ٣٥، ٣٧٣.

ق   قلب الدین بختیار کاکی ۷۹۰

قادر بالله ٢٢ ، ٢٦٩ . قطب الدين ، سلطان ١٥ ، ١٦ .

قاسم، سيد ١١٩ . قطب الدس لانكاه، سلطان ١١٨ . ١٥ .

قاسم يک لار ۱۱۶ ، ۱۹۰ ، ۱۹۱ . قطب الدین ، شاء ۱۲۵ ، ۱۶۷ ، ۲۶۲ .

فاسم حسين سلطان ۱۱۲ .

قلم بہادر اورنگ . ۲۲۸ .

فاسم دیوان، مولانا ۲۱۱. قلی بیگ، سلطان ۱۱۳، ۱۱۲، ۱۱۴.

عالم ملغانی، میرزا ۱۶۱. ۱۳۳.

طسز لبك پوش ۱۱۶ . قلی حان ، میرزا ۱۱۹

قسم ۱، ص ۱۱۲. قریک اورخون ۱۲۱.

- علی کرماخ ۰ ۲۷۲
 غیاث الدین محمد سبزواری ، میر ۰ ۲۳۹
 علیکه ارغون ۰ ۱۱۶ ، ۱۱۸ ، ۱۱۹ ، ۱۵۲ ،
 غیاث الدین ، محمد صدر ۰ ۹۲
 غیاث الدین ، میر ۰ ۱۱۲ ، ۳۱۰
 علی محمد کوکلتاش ۰ ۱۷۲
 علی مردان ۰ ۲۵۲
 علی ، ملک ۰ ۹۷ ، ۵۹
 علی مهر ۰ ۱۸۵
 عمادالملک سرتیز ۰ ۲۹۶ ، ۲۹۷
 عمر بن دودا (دوده) سومره ۰ ۲۹۲ ، ۲۹۳
 عمر بن عبد العزیز الهباری ۰ ۲۸۷
 عمر هلیه ، مولانا ۰ ۲۰۵
 عیسی ، قاضی ۰ ۱۸۱
 عیسی ترخان ، میرزا ۰ ۱۶۱ ، ۱۷۸ ، ۱۷۹
 ۱۹۰ ، ۱۹۳ ، ۱۹۴ ، ۲۰۷ ، ۲۰۸ ، ۲۰۹
 ۲۱۱ ، ۲۱۳ ، ۲۱۴ ، ۲۲۰ ، ۲۲۲ ، ۲۲۵
 ۰ ۲۲۶ ، ۳۰۲
 عین الدین ، سید ۰ ۱۳۵
 غ
 غازی بیگ ، میرزا ۰ ۲۵۷
 غازی خان ۰ ۱۵۵
 غازی ملک ۰ ۴۵ ، ۴۶
 غورمانی ، شیخ میر ۰ ۲۳۸
 غیاث الدین بلبن ۰ ۳۹ ، ۴۱ ، ۴۲
 غیاث الدین جامی ، خواجه ۰ ۱۷۳
 غیاث الدین ، سلطان ۰ ۴۴ ، ۴۶ ، ۴۷ ، ۵۲
 غیاث الدین غوری ۰ ۳۳
 ف
 فاضل کوکلتاش ، میر ۰ ۸۲ ، ۹۷ ، ۱۰۰
 ۱۰۴ ، ۱۰۶ ، ۱۱۳ ، ۱۱۷ ، ۱۲۱ ، ۱۲۳
 ۱۲۴ ، ۱۲۵ ، ۱۴۴ ، ۱۴۶ ، ۲۱۸ ، ۳۰۲
 فاطمه ، بی بی ۰ ۱۳۵
 فتح خان ، نواب ۰ ۲۴۶ ، ۲۴۷
 فتح خان ، جام ۰ ۶۷ ، ۶۸ ، ۷۰
 فتح خان (رجوع کنند به هیئت خان)
 نخر سالاری ۰ ۲۷۵
 نخر ملک ۰ ۴۵ ، ۴۶
 نخری هروی ۰ ۲۰۶
 فرخ ، میر ۰ ۱۴۳ ، ۱۴۴ ، ۱۵۲ ، ۱۶۱ ، ۱۶۲
 ۱۶۴ ، ۱۶۶ ، ۱۸۲
 فرخی ۰ ۲۷۱
 فرید ارغون ۰ ۱۰۴
 فریدالدین احمد تفتازانی ۰ ۳۰۴
 فریدالدین ، گنج شکر ۰ ۴۰
 فرید دهر ۰ ۲۴۷
 فرید ، شیخ ۰ ۲۱۱
 فرید (شیر خان افغان) ۰ ۱۵۶
 فریدون حسین ، میرزا ۰ ۹۰ ، ۹۱
 فصیح الدین ۰ ۹۶
 فضل الله خان بلخی ۰ ۵۸

- عبد اللہ بن محمد بن علی بن عبد اللہ بن علاؤ الدین، بن محمد بن فرید شاہ ۱۴۸ .
عباس ۳۱ .
عبد اللہ، خواجہ ۱۲۷ .
عبد اللہ، قاضی ۲۰۴ ، ۲۰۲ .
عبد اللہ کانخرچہ ۲۴۸ .
عبد اللہ مفتی، شیخ ۲۰۴ .
عبد اللہ مفتی ۲۲۴ ، ۲۲۵ ، ۲۲۸ .
عبد اللہ، میرزا سید ۹۳ ، ۹۴ .
عبد اللہ یزدی ۲۱۷ .
عبد المجید، میر ۲۲۵ .
عبد الملک ۶ ، ۲۵۹ .
عبد الواحد ۲۱۸ .
عبد الواحد یساول ۷۱ .
عبد الوہاب پورانی، شیخ ۱۸۱ ، ۱۹۰ .
۱۹۱ ، ۱۹۲ ، ۱۹۳ ، ۱۹۷ ، ۲۰۹ ، ۲۱۰ .
۲۱۱ ، ۲۱۲ ، ۲۲۵ ، ۲۳۹ .
عبد الحمادی ۱۰۲ .
عبد اللہ بن نبیان ۲۶۲ ، ۲۶۳ .
عثمان، قاضی مخدوم ۲۱۰ .
عثمان، مروندی ۱۰ (رامع شمارہ) .
تسل، میر ۲۱۵ ، ۲۱۶ .
عرف، مخدوم ۲۰۵ .
عرقوب ۱۶۲ .
غریب گوکہ ۲۰۲ .
علاؤ الدین دھارول ۵۱ .
علاؤ الدین ولد سارک خٹن ۱۱۵ ، ۱۱۶ .
علاؤ الدین، بن محمد بن فرید شاہ ۱۴۸ .
علاؤ الدین خلجی، سلطان ۴۲ ، ۴۳ .
۴۴ ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۶۳ ، ۶۴ ، ۲۱۹ ، ۲۹۴ .
۲۹۷ ، ۲۹۸ .
علاؤ الدین بہرام شاہ ۲۷۷ .
علاؤ الدین شاہ بن محمد شاہ خلجی ۵۶ .
۲۸۵ .
علی اکبر حامی ۱۷۱ .
علی بخشی ۸۷ .
علی بن حامد انی بکر الکوی ۴ .
علی بن محمد بن عبدالرحمن سلیطی ۲۰۱ .
علی بن مسعود ۲۷۰ .
علی، یگ ۱۱۳ ، ۱۱۹ ، ۲۲۰ .
علی پورانی ۲۲۰ .
علی یگ حلابر ۱۷۸ .
علی حسین ارغون ۱۸۱ .
علی خان ۱۴۷ .
علی ساربان ۱۱ .
علی، سید ۲۱۳ ، ۲۱۵ ، ۲۳۶ .
علیشاہ، ترک ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۶ .
علی شیر، حام ۲۰۰ ، ۲۰۱ .
علی شیر، ملک ۱۱ ، ۱۵ ، ۲۰ ، ۲۱ .
۲۰۲ ، ۲۰۳ .
علی مندانی ۱۵ ، ۲۰ ، ۲۰۲ .
علی غوری، ملک ۲۱۳ .
علی غوری، ۲ ، ۲۰ ، ۲۰۲ .

صده ، میر ۵۳ .

صفائی ، میر سید ۲۳۷ ، ۲۴۴ .

صلاح الدین ، جام ۶۵ ، ۶۶ ، ۷۳ ، ۷۶ ،

۷۷ ، ۷۸ ، ۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۱۱۹ ، ۱۲۰ ،

۳۰۴ ، ۳۱۲ ، ۳۱۳ .

صلدای ۴۳ ، ۲۷۸ ، ۲۷۹ .

ض

ضیاؤالدین ، مولانا ۲۰۲ .

ط

طاہر خان ، محمد ۲۴۳ ، ۲۴۴ .

طاہر صدر ۱۶۸ ، ۱۷۳ .

طغی ۴۸ ، ۴۹ ، ۲۸۰ ، ۲۸۱ .

طہاسپ ، شاہ ۱۳۲ ، ۲۲۳ ، ۲۲۴ ، ۲۲۵ ،

۲۳۹ .

طیب ہروی ، شاہ ۱۴۴ ، ۱۹۷ ، ۲۰۵ ،

۲۳۷ .

ظ

ظریف خاتون ۱۰۵ .

ظفر خان ۵۱ ، ۵۲ ، ۵۳ ، ۲۷۹ .

ظہوری ، ملا ۲۰۶ ، ۳۱۸ .

ع

عادل ، عادل خواجہ ۲۱۸ .

عادل خان (یعنی ملک کھندو) ۵۷ .

عاقل اتکہ ۹۷ ، ۱۰۰ ، ۱۰۶ ، ۱۰۷ ، ۲۱۸ .

عامر بن عبد اللہ ۳۱ .

عباس ، بنی ۱ ، ۴ ، ۳۱ ، ۳۲ .

عباس ، مخدوم ۲۴۰ .

عبد الباقی ، مولانا ۱۷۳ .

عبد الباقی ، میرزا ۹۳ ، ۱۴۷ .

عبد الباقی ، میرک ۲۱۵ .

عبد الحق ، خواجہ ۱۶۶ ، ۱۶۷ .

عبد الخالق گیلانی ۲۱۵ ، ۳۱۶ .

عبد الرحمن ، ارغون ۸۲ ، ۸۹ .

عبد الرحمن دولتشاہی ۱۱۳ .

عبد الرحمن ، قاضی ۱۵۳ .

عبد الرحمن ، مولانا ۲۱۷ .

عبد الرحمن ، میرک ۲۱۴ ، ۲۱۵ .

عبد الرزاق (سپہ سالار محمود غزنوی)

۳۲ ، ۲۷۰ .

عبد الرزاق (پسر میرزا الغ بیگ) ۹۸ .

عبد الرزاق (از اقربای میر فاضل) ۱۲۵ .

عبد الرشید بن مسعود ، سلطان ۶۰ ،

۲۷۰ ، ۲۸۶ .

عبد الصمد ترخان ۱۰۶ .

عبد العزیز ابہری ۷۶ .

عبد العزیز برید ، ملک ۵۰ .

عبد العلی ترخان ۱۰۰ ، ۱۰۴ ، ۲۰۶ .

عبد الغفور ۲۱۴ .

عبد الفتاح ۱۲۵ ، ۱۴۶ ، ۲۲۸ .

عبد القدوس ۱۶۴ .

عبد اللہ انصاری ۱۴۱ .

عبد اللہ بن علی ثقفی ۲۳ ، ۲۴ .

جلال الدین . ابو سعید پورانی ۹۱ ، ۹۲ . حاجی ۷۸ .

جلال الدین حسن ۲۷ ، ۳۸ ، ۲۷۸ . حامد ، ملا ۲۹۲ .

جلال الدین خلجی ، سلطان ۴۲ ، ۴۳ . حاجی مفتی ۱۱۲ .

جلال الدین ، خواجه ۱۱۰ . حجاج بن یوسف ۴ ، ۶ ، ۷ ، ۸ ، ۲۰ .

جلال الدین محمد ، سعید ۲۱۶ . ۲۱ ، ۲۶ ، ۱۴۷ ، ۲۶۲ ، ۲۶۳ ، ۲۶۵ .

جلال الدین محمد دوانی ۷۵ . ۲۸۷ ، ۲۸۸ .

جلال الدین منکبرنی ، سلطان ۲۷۴ ، ۲۷۶ . حسام الدین میرک ۱۴۷ .

جله ارغون . میر ۱۶۹ . حسن ابدال ، بابا ۱۳۱ ، ۱۳۳ ، ۱۳۴ ، ۱۳۵ .

جمال الدین مفتی ۲۰۱ . ۱۳۶ .

جنید ۱۶۳ . حسن افغان ۱۶۵ .

جوده سوده ۱۱۷ . حسن بصری ۲۱۸ .

جونہ جاریجہ ۱۶۳ . حسن یگ ۱۱۱ .

جونہ ، جام ۵۱ ، ۶۳ ، ۲۹۷ ، ۳۰۰ ، ۳۰۱ . حسن ، میرزاشاه ۱۱۶ ، ۱۱۸ ، ۱۱۹ ، ۱۲۰ .

جهانگیر هاشمی ۲۰۵ . ۱۲۴ ، ۱۲۵ ، ۱۲۷ ، ۱۲۹ ، ۱۳۱ ، ۱۳۲ .

حيون دهر ، جام ۱۵۲ . ۱۱۱ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۲۰ ، ۱۵۱ .

۱۵۳ ، ۱۵۴ ، ۱۵۵ ، ۱۶ ، ۱۶۷ ، ۱۶۸ .

جج من سیلانج ۸ ، ۱۱ ، ۱۲ ، ۱۳ ، ۱۴ . ۱۵۹ ، ۱۶۰ ، ۱۶۱ ، ۱۶۲ ، ۱۶۳ ، ۱۶۴ .

۱۶۵ ، ۱۶۶ ، ۱۶۷ ، ۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۷۱ .

جندرن سیلانج ۲۶۳ . ۱۷۲ ، ۱۷۳ ، ۱۷۴ ، ۱۷۵ ، ۱۷۶ ، ۱۷۷ .

جنگیز خان ۳۰ ، ۳۱ ، ۴۱ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۲۷۴ . ۱۸۱ ، ۱۸۵ ، ۱۸۶ ، ۱۸۷ .

جنیسر ۲۶۶ ، ۲۶۷ ، ۲۶۸ ، ۲۶۹ . ۱۸۸ ، ۱۸۹ ، ۱۹۰ ، ۱۹۱ ، ۱۹۲ .

جوجک ، بابا ۱۷۱ ، ۱۷۲ . ۱۹۳ ، ۱۹۴ ، ۱۹۵ ، ۱۹۶ ، ۱۹۷ .

جوجک یکم ۱۰۰ ، ۱۰۱ ، ۱۰۲ ، ۱۰۳ ، ۱۹۹ . ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۲ ، ۲۰۳ .

۲۰۴ ، ۲۰۵ ، ۲۰۶ ، ۲۰۷ ، ۲۰۸ .

حسن علی عرب ۴۱۱ . ح

حسین یکم ۴۱۹ . حاتم مثاقی ۴۱۵ .

سراج ، میر ۴۰۰ .

پهتو ۶۱ .

پیر پته ۶۲ (رجوع تده به پته) .

پیر ولی برلاس ۱۰۴ .

پیر یکشنبهی ۱۴۱ .

ت

تاتار خان ۶۳ ، ۲۹۷ .

تاج الدین ، سید ۲۰۴ .

تاج الدین ، لاری ۱۷۹ .

تاج الدین ملک ۵۹ .

تاج الدین یلدر ۳۵ ، ۴۷ .

تاج الملك کافوری ۲۷۹ (رجوع شود به

ملك تاج) .

تاج خانم ۲۲۳ .

تاری ۶۱ .

تردی ییگ بکاول ۱۷۴ ، ۱۷۹ ، ۲۲۳ .

تردی ییگ ، شاه ۲۲۱ .

تردی ، ملا ۲۱۴ .

ترسون ییگ ۱۷۲ .

ترسون محمد خان ۲۱۳ ، ۲۲۱ ، ۲۴۳ .

۲۴۴ ، ۲۴۵ .

ترمذی ۲۵۲ .

تغلق ، جام ۷۰ ، ۷۱ ، ۳۰۰ ، ۳۰۱ .

تغلق شاه ۴۶ ، ۴۷ ، ۵۲ ، ۵۳ ، ۶۴ ، ۲۸۳ ،

۲۸۴ .

تماچی ، جام ۶۴ ، ۶۶ ، ۲۹۷ ، ۲۹۸ ، ۲۹۹ ،

۳۰۰ .

تمیم ، بنی ۲۸ .

تنگر بردی قبتاش ۱۱۴ .

تودرمل ۲۴۶ .

تیمور ۱۱ ، ۵۹ ، ۲۲۶ .

تیمور ، امیر ۶۱ ، ۲۱۸ .

تیمورتاش ۱۰۲ .

تیمور سلطان ۲۲۰ .

ج

. جاجم بردی ۹۶ .

. جارالله ، امام ۲۰۰ .

. جاره ماچی (والصحیح جاده) ۱۵۸ ، ۳۱۶ .

. جامی ۶۳ .

. جان بابا ترخان ، میرزا ۲۱۱ ، ۲۱۲ ،

۲۱۳ ، ۲۴۲ .

. جان علی پیشقراق ۱۶۳ .

. جانی بندری ۲۰۶ ، ۳۱۸ .

. جانی ییگ ، میرزا ۲۱۴ ، ۲۴۸ ، ۲۵۰ ، ۲۵۲ ،

۲۵۳ ، ۲۵۴ ، ۲۵۵ ، ۲۵۶ ، ۲۵۷ ، ۳۱۸ .

. جانی ترخان ۱۶۹ ، ۱۸۱ ، ۱۸۵ .

. جانی ، ملا میرزا ۲۱۵ .

. جعفر ارغون ۸۲ ، ۱۰۰ .

. جعفر ، سید ۱۴۷ ، ۱۸۹ .

. جعفر ، مخدوم ۱۱۰ .

. جکال ۲۱۹ .

. جگمل ۲۹۲ .

. جلال الدین ۱۹۶ .

- ۱۶۸ ، ۲۲۶ ، ۳۰۹ ، ۳۱۰ ، ۳۱۴ ، ۳۱۶ .
 ۵۴ ، ۱۴۸ ، ۱۴۹ .
 بابنیه ، جام ۶۲ ، ۶۳ ، ۶۵ ، ۷۳ ، ۲۹۴ .
 بهار الدین ، سید ۲۵۴ .
 بهادر بهوره ۲۸۰ .
 بهادر خان (گماشته جام نظام الدین) ۳۰۲ .
 بهادر خان ۲۳۱ ، ۲۵۱ .
 بهادر خان ناهر میواتی ۵۳ ، ۵۵ ،
 ۲۸۴ .
 بهادر ، سلطان ۱۶۲ ، ۱۶۳ .
 بهتی ، ملک ۵۹ ، ۳۱۵ .
 بهرام ۵۰ .
 بهرام ایبه ۲۷۹ .
 بهلول ۱۱۹ ، ۱۴۳ ، ۱۶۹ .
 بهونگر ۶۰ .
 بی بی رانی ۳۰۳ .
 بی بی مرغی ۳۰۱ .
 بی بی مغلی ۳۰۱ .
 بیجه حبیب ۱۳۸ .
 بیرسال ، راما ۱۳۷ ، ۳۱۷ .
 بیرم خان ۲۲۳ ، ۲۲۱ .
 ب
 پاینده محمد نرحان ۱۰۹ ، ۳۱۱ .
 پاینده محمد قریش ۱۶۹ .
 به ، شیخ ۳۰۵ .
 پرماسد ، راحه ۳۱۴ ، ۳۱۵ .
 برهمنی دیو ۲۹ .
 برنده بگت بهمنی ۹۱ .
 ۱۶۸ ، ۲۲۶ ، ۳۰۹ ، ۳۱۰ ، ۳۱۴ ، ۳۱۶ .
 ۲۹۸ ، ۲۹۹ .
 باقر ارغون ۹۷ .
 باقی یک ۳۰۲ .
 باقی ترخان ، میرزا محمد ۱۹۶ ، ۲۰۸ ، ۲۰۹ .
 ۲۱۰ ، ۲۱۱ ، ۲۱۳ ، ۲۱۴ ، ۲۱۵ ، ۲۲۴ .
 ۲۲۵ ، ۲۲۶ ، ۲۲۷ ، ۲۴۲ .
 بانیه ، جام ۲۹۹ ، ۳۰۰ .
 بازید ۱۹۶ ، ۱۹۷ ، ۲۳۹ .
 بختیار یک ۲۵۴ .
 بخشوی لنکاه ۱۸۰ ، ۱۸۱ .
 بدر الدین ، سید ۲۶۰ .
 بدیع الزمان ، میرزا ۸۱ ، ۸۳ ، ۸۴ ، ۸۵ .
 ۸۵ ، ۸۶ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۰ ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۹۳ .
 ۹۱ ، ۹۵ ، ۹۶ ، ۹۸ ، ۹۹ ، ۱۰۰ .
 بدیل بن ملهفه ۲۲۲ ، ۲۲۳ .
 بردی یک ۲۲۵ .
 برکه ، میر ۱۱۳ .
 بلال ، غندوم ۱۱۷ ، ۱۹۹ ، ۱۹۹ ، ۲۰۰ .
 ۲۰۵ .
 بندہ دهر ۱۵۲ .
 بنو البداس ۲۱۱ .
 بان ۳۹ ، ۴۱ ، ۴۲ .
 مرقی حسین ۹۹ .
 مرقی حسن زکریا مسدانی ۲۰ ، ۲۱ ، ۲۲ .

احمد فرید الدین التفتازانی . ۹۲

احمد ، قاضی شیخ . ۲۱۸

احمد ، میرزا . ۳۰۸ ، ۸۰

احمد ولی . ۱۹۴ ، ۱۸۸

احنف بن قیس بن رواح . ۲۸

ارغون . ۸۰ ، ۹۱ ، ۹۴ ، ۹۷ ، ۱۰۰ ، ۱۰۲ ،

۱۱۷ ، ۱۷۱ ، ۱۸۳ ، ۱۸۴ ، ۱۹۲ ، ۲۳۰

ارکلی خان . ۴۲ ، ۴۳

ارمیل . ۶۱ ، ۶۲

اسلام شاه . ۱۸۲

اسماعیل بن اسحاق . ۲۶۹

اسمعیل بیتاره . ۱۸۴

اسماعیل جمالی ، شیخ . ۱۵۳

اسماعیل ، شاه - صفوی . ۷۶ ، ۱۰۴ ، ۱۰۷ ،

۳۰۴

اسماعیل قریشی . ۱۵۷

اسماعیل قلی خان . ۲۴۹

اسن تیمور سلطان . ۱۷۸ ، ۱۷۹

اعلی شاهی . ۱۰۷ ، ۱۰۸

اعتماد خان . ۲۲۹ ، ۲۳۰ ، ۲۴۶

اغضوار خان . ۱۶۵

اقبال خان . ۱۵۵

اکبر ، جلال الدین محمد . ۱ ، ۱۷۷ ، ۲۲۶ ،

۳۱۷ ، ۳۱۸

الشمس (رجوع کنید به شمس الدین الیتمش) .

الغ بیگ . ۹۸

الغ خان . ۴۳ ، ۴۴ ، ۶۳ ، ۲۷۹ ، ۲۹۷

الغ ، میرزا . ۱۶۷

اله دوست ، میرزا . ۱۸۱

امان سلطان بیچه . ۱۲۴

آمر (آمر آمرانی) . ۶۶ ، ۲۰۷ ، ۳۱۳

امیر بیگ . ۱۷۳

امیر حسن دهلوی . ۴۰

امیر خسرو . ۴۰

امین خان (امین ملک) . ۲۷۵

امیه ، بنی . ۱ ، ۴ ، ۵ ، ۳۱ ، ۳۲

انر ، جام . ۶۲ ، ۶۳ ، ۶۴ ، ۷۳

انندیال بن جیپال . ۲۷۰

اوزبک تای . ۲۷۴ ، ۲۷۵

اوزون حسن . ۳۰۷

اوغلی ، بیگ . ۲۳۱ ، ۲۳۲ ، ۲۳۳ ، ۲۳۴

ایلقلی دیوانه . ۱۸۵

ایوب انصاری . ۱۴۱

ب

بائی . ۱۶ ، ۱۷ ، ۱۸

بابا احمد ولد میر فاضل . ۱۲۵ ، ۱۴۴ ، ۱۴۵ ،

۲۱۸

بابا ترخان . ۲۱۰

بابا علی ، امیر . ۹۳ ، ۹۴

بابا میرکی . ۱۰۶

بابر . ۹۹ ، ۱۰۳ ، ۱۰۴ ، ۱۰۶ ، ۱۰۷ ، ۱۰۹ ،

۱۱۱ ، ۱۲۶ ، ۱۳۱ ، ۱۴۲ ، ۱۴۷ ، ۱۶۰ ،

۱ - فهرست اسماء الرجال

الف

آدم بن عبد الرحمن ٢٦٥ ، ٢٦٦ .

اراحم خان زاهر ۲۱۷.

اراحیم، شیخ ۱۶۲، ۱۵۳.

۲۰۲ - ابراهیم، قاضی

۱. ا. ا. ا. مولا ۲۱۱.

۲۰۶

ابن حنین ، میرزا ۹۶ ، ۹۷ .

ابو الحسن، قاضی ۱۰۶.

أبو أحمد الموفق ٢٦٩ .

أبو القاسم ١٦٦ ، ١٧١ .

أول الخطأ ٢١.

أبو الحُبَيْر، أمير ١٢٩، ١٣٣، ٢٢٢، ٢٣٥.

• ۱۳۸۴

ابو الحُبَيْر، قاضي ١١٣، ٢١٠.

امیر الخیر گور ۲۶۹.

برقاس ۰۴۱

نور قداس احمد بن اسحاق بن المقنن

• • •

.. 2000

1990-1991

ابو القاسم ۱۱۹.

ابو محمد ۱۱۲ .

ابو المكارم ۱۱۲ ، ۲۲۵ ، ۲۳۹ .

ابو المنصور، میرزا ۱۹۶.

۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۸، ۶۱

ابو بکر بن داود ۲۰۵.

ابو بکر صدیقؓ ۲۰۰.

ابو حمزہ مصور عاسی ۰۳۱

ابو سعيد الانصاری ۲۶۹.

ابو سعید ایلخانی، سلطان ۳۰۸.

ابو سعید پورانی ۱۱۱، ۱۹۶، ۱۹۷۔

ابو سعید، قاضی ۲۰۱۰ء

ابو سعید، میرزا ۲۸، ۳۲، ۵۰

أول الصمد ٢١٢ .

۱۵۲ - ۱۰۶

او مسلم کو گناہ

۱۹۹۰

الحمد لله رب العالمين

الحمد لله رب العالمين

أحمد محمد

097-11

8. Mir'āt-i-Sikandarī, Tr: Fazlullah Lutfullāh Farīdī.
9. Sind, by J. Abbott, Oxford 1924.
10. Sulṭān Maḥmūd and his Times, by Dr. M. Nazim, Cambridge 1931.
11. The Tarīkh-i-Rashīdī, by Mirza Muḥammad Ḥaider Dughlāt, Tr: N. Elias & E. D. Ross, London 1895.
12. Tarikh-i-Sorath by Ranchodji Amarji, Tr: J. Burgess, Bombay 1882.
13. Tezkereh-al-Vakiāt by Jawhar Āftābchī, Tr: Charles Stewart, London 1832.

۱۴. چچنامہ، تالیف علی بن حامد بن أبی بکر الکوفی، مخطوطہ دوستم آقا علامہ الدین ستہ.
۱۵. طبقات اکبری، تالیف خواجہ نظام الدین احمد بختی، کلکتہ ۱۹۲۷-۱۹۳۵ ع.
۱۶. طبقات ناصری، تالیف أبو عمر منہاج الدین عثمان بن سراج الدین الجوزجانی، کلکتہ ۱۸۶۴ ع.
۱۷. ظفر الوالہ بمظفر و آلہ، تالیف عبد اللہ بن محمد بن عمر المکی، لندن ۱۹۱۰-۱۹۲۸ ع.
۱۸. فتوح البلدان، تالیف احمد بن یحییٰ بن جابر اللاذری، لندن ۱۸۶۶ ع.
۱۹. مآثر الأمراء، تالیف نواب شمس الدولہ شاہنواز خان، کلکتہ ۱۸۸۸-۱۸۹۱ ع.
۲۰. مآثر رحیمی، تالیف ملا عبد الباقی ہاوندی، کلکتہ ۱۹۱۰-۱۹۲۵ ع.
۲۱. مروج الذهب، تالیف مسعودی (طبع پاریس).
۲۲. منتخب التواریخ، تالیف عبد القادر بدایونی، کلکتہ ۱۸۶۵-۱۸۶۹ ع.
۲۳. مہویون نامہ، تالیف گلبدن یکم، لندن ۱۹۰۲ ع.

(ب) کتابهای انگلیسی

- 1 The Antiquities of Sind, by H. Conner, Calcutta 1925
- 2 Babur Nama in English, by A. S. Barmley, Lucknow 1922
- 3 Adenensis Index, by S. J. S. Jones, 1911.
- 4 The History of India, by E. E. Schlegel, London 1877.
- 5 History of India, by E. E. Schlegel, London 1877.
- 6 The History of India, by E. E. Schlegel, London 1877.
- 7 The History of India, by E. E. Schlegel, London 1877.

فهرست کتب مراجعه

(الف) کتابهای عربی و فارسی

۱. آئین اکبری، تألیف ابو الفضل علامی، کلکته ۱۸۷۲-۱۸۷۷ ع.
۲. اکبر نامه، تألیف ابو الفضل علامی، کلکته ۱۸۷۷-۱۸۸۶ ع.
۳. یگ لار نامه، مخطوطه دوستم آقا محمد حنیف صدیقی.
۴. تاریخ طاهری، تألیف سید طاهر محمد بن حسن نسیانی تهوی، مخطوطه آقا محمد حنیف صدیقی.
۵. تاریخ فرشته، جزء دوم، چاپ بمبئی، سنه ۱۸۳۲ ع.
۶. تاریخ فیروز شاهی، تألیف ضیاء برنی، کلکته ۱۸۶۲ ع.
۷. تاریخ فیروز شاهی، تألیف شمس سراج عقیف، کلکته ۱۸۹۰ ع.
۸. تاریخ مبارکشاهی، تألیف یحیی بن احمد بن عبدالله السرهندی، کلکته ۱۹۳۱ ع.
۹. تاریخ الیعقوبی، تألیف احمد بن ابی یعقوب بن جعفر بن وهب بن واضح، لیدن ۱۸۸۳ ع.
۱۰. تحفة الکرام، تألیف علی شیر قانع تهوی، (۱) چاپ بمبئی، (۲) نسخه خطی مال مکتبه پیر جهندا (سند).
۱۱. تحفة النظر المعروف برحلة ابن بطوطة، پاریس ۱۸۹۳-۱۹۲۲ ع.
۱۲. تذکرة الشعراء، تألیف دولتشاه سمرقندی، لیدن و لندن ۱۹۰۱ ع.
۱۳. ترخان نامه، تألیف سید جمال بن میر جلال الدین حسینی شیرازی، مخطوطه آقا محمد حنیف صدیقی.

اعتراف قصور

چون انسان جائز الخطا است خیلی ممکن است که بعضی اغلاط در متن کتاب و در تعلیقات از روی غفلت باقی مانده باشد (مانند «میدری» نحای «میمندی» در صفحه ۲۷۰، س ۲۰؛ و زیادتی حرف «را» در صفحه ۲۸۸، سطر ۱۰؛ و «صلاح الدین» بحای «نظام الدین» در صفحه ۳۰۳، س ۹). و از آنجائیکه الحاق فهرست اغلاط باعث تطویل کتاب خواهد شد، از قارئین کرام توقع داشته می آید که هر جا که حتمائی ببیند آنرا سطر عنبر و انماض در پوشند.

امطار امتنان از اصحاب مطبعة قیمه - ممی

درینجا لازم است که امطار تشکر از اصحاب مطبعة قیمه بکنم که در وقت و انتان عمل حتی الوسع - نه بلیغ نموده مستوحش صد تبریک و نهایت درود باد و سلام.

زرگر و ملا ظهوری و ملا جانی بندری و دیگر علما و شعرا در زمان او بوده اند و رعایت یافته اند .

ص ۲۱۵ ، س ۲۲ : سادات انجوی : والصحیح « انجوی » .

ص ۲۳۸ ، س ۳ : غورمانی : بر وفق مآثر رحیمی (ج ۲ ، ص ۳۳۶) « غورنامی » .

ص ۲۴۵ ، س ۱۵ : ک. ک. : نسخه « ر » این کلمه را به « دانه بندی » تعبیر کرده است .

ص ۲۵۴ ، س ۲ : و فتح عظیم روی نمود : این فتح نامی بتاریخ ششم محرم هزار هجری روی نمود (مآثر رحیمی ، ج ۲ ، ص ۳۶۲) .

ص ۲۵۷ ، س ۱ : و بتاریخ ... بشرف پائوس مشرف شدند : مآثر رحیمی (ج ۲ ، ص ۳۷۶) ورود میرزا جانی بیگ را بدرگاه اکبر بادشاه بتاریخ « بیست و چهارم جمادی الثانی سنه هزار و یک » قرار داده است .

ص ۲۵۷ ، س ۷-۸ : بتاریخ ۲۷ شهر رجب سنه ۱۰۰۸ الخ : و در مآثر رحیمی (ج ۲ ، ص ۳۴۹) « بتاریخ بیست و هشتم شهر رجب سنه یک هزار و هفت » .

شعبان، تاریخ و فات اوست. مدت ایالت شاه یگ پانزده سال بود^(۱).
از آنجائیکه میر معصوم در ثبت تواریخ و سنین خیلی مامواطب و نادرست
وده است، ما باید که سنه ۹۳۰ را اختیار کنیم، اگرچه ایهم از اشکال
خالی نیست^۲.

ص ۱۵۱، ص ۱۹: حکومت میرزا شاه حسین: در تمام نارامه و تاریخ رشیدی
اسم این حاکم «شاه حسن» آمده. طلاقات اکبری و تاریخ ورشته «شاه حسین»
دارد، و میر معصوم بعضی جاها «شاه حسن» و بعضی جاها «شاه حسین»
ورشته. ما باید که ر حسب نارامه «شاه حسن» را ترجیح دهیم.

ص ۱۴۴، ص ۲: به گجرات رفت: مرآة سکندری (ترجمه انگلیسی، ص
۱۶۲) و طلاقات اکبری (ح ۳، ص ۲۱۱) و طغر الواله مظفر و آله (ص ۱۳۸)
همه اتفاق دارند که حام ویرور از غله اربعویان بچار شده در اواسط سه
۹۳۵ هـ انتحاً سلطان بهادر بن مظفر گجراتی (۹۳۲-۹۴۳) آورد. و سلطان
تمقد احوال حام ویرور نموده دواورده لك نكه محبت حرج دت او مقرر
فرمود و وعده نمود که انشاء الله تعالی ملك موروثی را از مغلان خلاص کرده
تو بخیر ارم داد. و در سنه ۹۳۹ هـ حام ویرور بت خود را سلطان بهادر
داد و باین وصلت ملمع او در تسخیر سند قوی گشت. و ما بسبب بهت
همایون بادشاه نظیر گجرات سلطان را میسر نشد که موجه حل حام ویرور
نشود (مظفر الواله، ص ۱۳۸). حام ویرور در سنه ۹۴۲ هـ و بیکه سلطان
بهادر از همایون بادشاه شکست خورد بدست لشکریان گرفتار شده پس
رسید «طلاقات اکبری، ح ۲، ص ۳۵»

ص ۱۴۴، ص ۱۴: در اوایل سه ثمان و عشرین و تسعم، ح ۱۰ و معصوم
سر .....
.....

(اکتوبر ۱۵۲۲ م) شروع شد، پس چطور شاه بیگ در ماه شعبان ۹۲۸ هـ وفات کرده باشد؟ باید تعیین پاینده محمد ترخان را در اواخر سال ۹۲۹ هـ (اکتوبر ۱۵۲۳) یا در اوایل سال ۹۳۰ هـ (نومبر ۱۵۲۳) فرض کنیم (رجوع کنید به تعلیق بر سن وفات شاه بیگ، ص ۱۲۷، س ۶).

ص ۱۲۶، س ۹: اگهم: درینوقت این شهر را «کوت اگهامانی» میگویند و تقریباً سی میل در جنوب و مشرق رویه حیدرآباد واقع است.

ص ۱۲۶، س ۱۵-۱۷: خبر رسید که ظهیر السلطنة الخ: بابر شهر بهره را در سنه ۹۲۵ (= ۲۱ صفر = ۲۲ فبروری ۱۵۱۹) صاحباً گرفت و اهالی بهره چهار صد هزار اشرفی را بطور مال امان قبول کردند (ترجمه بابرنامه، ص ۳۸۳). و بتاریخ ۲۴ صفر ۹۲۵ (= ۲۵ فبروری ۱۵۱۹) شاه حسن ارغون برای تسخیر خوشاب تعیین شد و او اهالی خوشاب را مطیع ساخته و از آنها مال گرفته و بتاریخ ۱۲ مارچ (= ۱۱ ربیع الاول) باردوی بابر لاحق گشت (ترجمه بابرنامه، ص ۳۸۸). و نیز معلوم است که بابر بادشاه قبل ازینوقت داعیه ملک گیری هندوستان داشت. پس چطور میتوان گفت که این دغدغه بعد از مرور سه سال باعث موت شاه بیگ گردید؟

ص ۱۲۷، س ۵-۶: و این واقعه در بیست و دوم شعبان سنه ثمان و عشرین و تسعایه بود الخ: طبقات اکبری (ج ۳، ص ۵۲۰) و تاریخ فرشته (ج ۲، ص ۶۲۱) تاریخ وفات شاه بیگ ثلاثین و تسعایه (۹۳۰) نوشته اند، وارسکن و بیل و نی الیاس نیز این تاریخ را اختیار نموده اند (برای دلائل رجوع کنید به بیورج، ترجمه انگلیسی بابرنامه، ص ۴۳۷). مؤلف ترخان نامه که اکثری حقایق تاریخی را از میر معصوم اخذ نموده است درین امر نیز با میر معصوم موافقت کرده مینویسد که «شاه بیگ قبل از وصول مملکت گجرات در شعبان سنه ثمان و عشرین و تسعایه متوجه سفر آخرت گردید». شهر

در خاطر خود رسانید که چون امرایان این خیال نمودند البته اراده ایشان خواهد شد. (ص ۲۶) بنابراین و اعمه بمخاطر خود راه داده گریخته جانب گهرات رفت. مردم جاریحه را جمع نموده به سند رسید، و با اعتماد و اعتقاد لشکر بسیار که با او مددگار شدند و باغرای و تحریص آمر ولد آمر خیال قتل در دماغ او مستولی گشت و عزیمت بران مصمم داشت که الکه سند در حوزه تصرف خود در آورد. مقدار پنجاه هزار لشکر با او جمع شده بود. تمهیه احوال را میر معصوم در صفحه ۱۴۳ درج نموده. از بیان یگلار نامه استفاد می شود که هزیمت جام فیروز در زندگی شاه یگ واقع شد. درین زمینه مؤلف و ظفر الواله منظر و آله، گوید (ص ۱۳۸): و فی سنة ست و عشرين (و تسعایه) تغلب جام صلاح الدین علی السند بمسد السطان مظفر له. و سار جام فیروز الی المغل و استمد هم و رجع الی السند. و کانت ینسه و بین صلاح الدین ممرکه و شدة احلت بقتل جام صلاح الدین و صار الملك لفیروز. و هو فی طلب شنشنة السلطنة تع هواه و سولت له نفسه امرا و بلغ شهوته. الا انه کما یقال:

المستحیر بعمره عند کربته ، کالمستحیر من الرمضاء بالنار

و ان المغل لما دخلوا السند به ملعموا فی الملك. فاحتلوا علی و بربره دریا حاک و کان وجوده به. و فی المرصنة قتلوه غنما و ما رلوا به. فتوهم مبهم حاکم و بروز و خرج من السند الی ککرات و اجتمع مظفر و آل مه و لایة صارها من اکابر ملوکه. و ذلک فی سنة تسع و عشرين و تسعایه. و بعد و دة مظفر رجع الی ارضه و استول علی حاکم مه ثم اجتمع المغل لحره. فخرج الی ککرات و شمس تعانة من ساطها سادری من مظفر و ذلک فی سنة خمس و ثلاثین اله. ص ۱۴۱. ص ۱۴۸. و تصحیح بزرگوار. که شریب در رب سته حد پور. ص ۱۶۵. ص ۱۷۰ و ابتدای رمنسب اله: رمنسب سن ۹۶۰ در ماه و الحاح

الح: والصحيح سبع و عشرين و تسعمایه ، چنانکه در بیگلارنامه (ص ۱۶) و تحفة الکرام (ج ۳، ص ۵۴) ثبت شده .

ص ۱۱۴ ، س ۱۱ : شهر تهته را تاراج نموده : تاریخ این واقعه « خرابی سند » (= ۹۲۷ هـ) نوشته اند (تحفة الکرام: ج ۳، ص ۵۴) . تاریخ طاهری این واقعه را در ایام میرزا شاه حسن ارغون نوشته است ، اما اشتباه نموده . ص ۱۱۸ ، س ۱۸ : القصة در چهاردهم محرم الحرام سنه سبع و عشرين و تسعمایه الح: اگر تاراج تهته در سنه ۹۲۷ واقع شد ، باید این واقعه را يك سال بعد یعنی در سنه ثمان و عشرين و تسعمایه بنهیم . صاحب « ظفر الواله بمظفر و آله » این واقعه در سنه ست و عشرين و تسعمایه نوشته (ص ۱۳۸) ، اما اشتباه کرده می باشد .

ص ۱۱۹ ، س ۱۶ : هیبت خان : بر وفق بیگلار نامه (ص ۲۵) « فتح خان » . ص ۱۱۹ ، س ۱۹ : بین العسکرین جنگ عظیم واقع شد : بر وفق بیگلار نامه (ص ۲۴) این جنگ در موضع جالار واقع شد .

ص ۱۲۰ ، س ۲ : آخر کار بقتل رسید : بیگلار نامه (ص ۲۴-۲۵) دارد که : جام صلاح الدین بدست حمید ساربان و پسر جام مذکور فتح خان از دست میر خوش محمد بیگ لار مقتول گشتند . چون سرهای پدر و پسر با پسر جام فیروز که صلاح الدین او را با خود برده بود نزد نواب میرزا شاه حسن آوردند مهتر سنبل عرض رسانید که موافق مقتضای وقت آنست که پسر جام فیروز را نیز مقطوع ساخته با این دو سر ضم کرده شود که الکه سند بالکل از شورش مدعیان پاک گردد . امرایان عظام نیز این مصلحت را عین صواب دانسته رضا دادند ، نواب میرزا شاه حسن در جواب فرمود که آنچه میگویند موافق حال است ، اما والد ماجد او را قول و عهد داده فرزند خود خوانده است ، آزردن او صلاح نیست . این خبر که بجام فیروز رسید ،

ص ۱۱۳، س ۱۸ : بر کنار خانواه سه گروهی جنوبی بلده تته^(۱) نزول نمود : تاریخ طاهری (ص ۷۲-۷۳) آورده که شاه یک باغبان را تاراج کرده، از همان روی آب که طرف قندهار است مقابل تته بر خانواه یعنی ناله آب که دریا خان برای آبادانی برگشته ساکوره و زمین دیگر در دامن کوه و احاطه شهرکنده بود فرود آمد. شب در آنجا بموجب ناله مذکور و ماندگی راه دراز مکث کرده علی الصبح مستعد قتال گردید. دریا خان بچام فیروز گفت : این بلا بر ما نیاوردید بلکه تیشه بر پای خود زدید. چام فیروز نصیحت او را گوش نداشته بفراغ خاطر در خانه نشست و دریا خان با جماعت موافق سوار شده سه پاس روز با لشکر مغول مقابله کرد، و بعد از آن ناوک کاری در کلو خورده شهید شد و کسی از جامان روبروی لشکر مغول نگشت.

از احوال تاریخ طاهری واضح میشود که خانواه در شمال بلده
تهته بود و نه در جنوب آن، چنانکه میر معصوم گفته. نیز بیان میر
معصوم (س ۱۹) که «دران ایام بیشتر دریا از جانب شمال تهته جاری می
بود» خلاف واقع می نماید^(۲). باید که بحای، شمالی، کله، جنوبی، فرض
کنیم، زیرا که يك خركاره ضعیف نمی تواند دریای سند را عبور کند و او
در موسم زمستان که آب پائین باشد (محرم ۹۲۷ = دسمبر ۱۵۲۰). از بیان
تاریخ طاهری واضح است که شاه یک از ترعه خانواه عبور نمود و نه از دریا.

مس ۱۱۴، ص ۲: «قصه در یازدهم غرم الحرام سه ست و عشرين و تسمايه

[illegible]

شاه حسن در سال ۹۲۴ هـ از بلاد شکرد و نخبه بختیاری فرستاده بپروست،
چنانکه از مسکن تاریخ هند، ج ۱، ص ۵۳۴ و ۵۳۵ و ج ۲، ص ۵۴۵، مصحح
۳۶۵، ۹۳۰، تصحیح نموده. نقد بنا بر سال دوم حضرت پسر پادشاه بوده
و در اواخر سنه ۹۲۶ هـ قریب قریب از محاسن و شیرین فرستاد و در نخست
که بنده بدر خود و لایقی گشت.

ص ۱۱۱، س ۱۶: در سنه ثانی و عشرین و تسعایه اش: و تصحیح سنه
سبع و عشرین و تسعایه، چنانکه از مسکن تاریخ هند، ج ۱، ص ۵۵۵ و ج ۲، ص ۵۵۵
(پاور نامه، مصص ۹۳۲-۹۳۳)، و تصحیح نموده.

ص ۱۱۲، س ۲: در سنه ثانی و عشرین و تسعایه اش: و تصحیح سنه
و تاریخ ۱۳ ماه شوال سنه ۹۳۸ هـ (نقد معصومین ۵۲۲ هـ) حضرت خود
در آن وقت که پورج در ترجمه بر آمد و در آن وقت که پورج
تجارت کرده، پادشاه بیک از غوث مفا بپسند فرستاد و در آن سال به پور
بفرستاده شد.

ص ۱۱۲، س ۳: میر غیاث الدین: نیر و خوراند میر صاحب تاریخ سبب السیر.
ص ۱۱۲، س ۲۱: او را بر تسخیر ولایت تهنه ترغیب و تحریص نمود: تاریخ
مناظرین (ص ۱۷۲) در سبب تاخت شاه یگ گوید که جام فیروز خود از
استادان درباران عاجز شده مادر خود مدینه ماجهانی را بطور استغاثه پیش
شاه ملک ارغون در سنه نهصد و بیست و دو "بقندهار فرستاد، که آمده او
را از ملک و غلامان، برهاند. تحفة الکرام (ج ۳، ص ۵۴) نیز این سبب
داده است.

ص ۱۱۳، س ۱: و شاه یگ در اواخر سنه اربع و عشرين و تسعایه اش:
و الصحیح ست و عشرين و تسعایه، چنانکه در صفحه ۷۹، س ۱، ثبت شده.
(۱) و تصحیح نهصد و بیست و چهار (تحفة الکرام، جاب بمی، ج ۳، ص ۵۴).

ص ۱۰۴، س ۱۳: سنه خمس عشرة و تسعمایه: و در صفحه ۱۰۷، س ۷، سنه سبع عشر[ة] و تسعمایه نوشته، نمی دانیم کدام سال صحیح تر است.

ص ۱۰۹، س ۲۱: چون ظهير السلطنة والخلافة بنو احي قندهار رسید: این حرکت بابر بطرف قندهار در سنه ۹۲۳ هـ واقع شده (رجوع کنید به بابرنامه، صص ۳۶۵، ۴۳۱، تعلیق مترجم).

ص ۱۱۰، س ۱۸-۱۹: در سنه احدى و عشرين و تسعمایه قریه کاهان و باغبانان را آمده تاختند: میر معصوم این واقعه را چهار سال قبل نهاده است. بابر در احوال ۲۸ ربیع الاول ۹۲۵ هـ (= ۳۰ مارچ ۱۵۱۹ م) گوید: چون به قرائن رسیدیم توأجی. شاه یک ارغون قزل نام خبری آورد که شاه یک قریه کاهان را گرفته و غارت نموده بازگشت (ترجمه انگلیسی بابرنامه، تألیف یورج، ص ۳۹۵). باغبانان (حالا باغبان) قریه ایست ۲۷ میل شمال رویه سیوان در میان خدا آباد و دادو.

ص ۱۱۱، س ۱: سال دیگر الخ: یعنی سنه ۹۲۲ هـ بر وفق تاریخ معصومی. چنانکه از ملاحظه بالا مستفاد شد، باید این واقعه را نیز سه چهار سال بعد یعنی چند ماه قبل از محاصره قندهار فرض کنیم.

ص ۱۱۱، س ۳-۴: در سنه احدى و عشرين و تسعمایه الخ: اگر میر معصوم قدری مواظب تر می بود، اینجا سه ثلاث و عشرين و تسعمایه می نوشت، اگرچه آن نیز نادرست است. حقیقت امر آنست که این محاصره در اوائل سه ۹۲۶ هـ واقع شد (رجوع کنید به تعلیق یورج، ترجمه بابرنامه، صص ۴۳۱-۴۳۲).

ص ۱۱۱، س ۶-۷: در اول نیر ماه: یعنی اول ماه جون ۱۵۲۰ م - ربیع ۹۲۶ هـ

ص ۱۱۱، س ۹: و در همین سال میر را شاه حسن الخ: یعنی در سه ۹۲۱ هـ

بر وضع میر معصوم، که در صیحه این سال خبر انداخته کرده است. بی توضیح

قصاص خون جدۀ خویش گوهر شاد خاتون بقتل رسانید (راجع تاریخ ادبیات فارسی، تالیف پروفیسور براؤن، جلد سیوم، ص ۳۸۹).

ص ۸۰، س ۱۰: بعد از واقعۀ قرا باغ: عبارت صاحب ترخان نامہ کہ ہمہ حوادث را از میر معصوم گرفته اینطور است: بعد از شہادت ابو سعید در واقعہ قرا باغ الخ: بنظر مآید کہ میر معصوم اینجا واقعہ شہادت ابو سعید تیموری را بموت سلطان ابو سعید ایلخانی (۷۱۶-۷۳۶ هـ) در قرا باغ ملتبس کردہ است. بر وفق تذکرہ دولتشاہ (ص ۴۷۸، س ۲۰-۲۱) سلطان ابو سعید را در صحرای موقان بدرجہ شہادت رسانیدند.

ص ۸۰، س ۱۱: سلطان یادگار میرزا: یادگار محمد بن سلطان محمد بن بایسنقر از دست ابوالغازی سلطان حسین دو بار شکست خوردہ، در سنہ ۸۷۵ هـ بقتل رسید (دولتشاہ، صص ۴۲۵-۴۳۰).

ص ۸۰، س ۱۲: سلطان احمد میرزا (۸۷۲-۸۹۹ هـ) پسر بزرگ سلطان ابو سعید میرزا بود.

ص ۸۰، س ۱۵: سلطان حسین میرزا: و هو ابو الغازی سلطان حسین بن منصور ابن یقرا، حاکم ہرات (۸۳۲-۹۱۱ هـ) بود. برای احوالش رجوع بکنید بہ جزء سیوم، تاریخ ادبیات ایران، تالیف پروفیسور براؤن، در جمیع مواضع. ص ۸۰، س ۱۷: تکدری: والصحیح «تکدری» کما فی بابرنامہ وغیرہ. باید در ہمہ جاها تصحیح کردہ شود.

ص ۹۸، س ۵: شیرم زک: ارسکن در «تاریخ ہند» (جزء اول، ص ۲۱۵) ویورج در بابرنامہ (جزء اول، ص ۱۹۵، حاشیہ ۳) اسم این شخص را شیرم زکر مینویسند.

ص ۹۹، س ۲۰: کزک: و شاید املائی صحیح «کیرکی» است چنانکہ در بابرنامہ (ج ۱، س ۱۹۱) آمدہ. یکی از معابر رود جیحون بودہ.

رسانیدند. و ابره ثبات قدمی ورزیده بسیار را بقتل رسانید. و لشکر ظفر اثر سلطان بسان دریا موج در موج و فوج بالای فوج از عقب یکدیگر میرسیدند. و ابره که دست از جان شسته بود اکثری را بقتل رسانیده و خود نیز بجروح گردیده نهایت مبارزت بجا آورد. آخر الامر از هر چهار طرف لشکر هجوم آورده زخمها زده او را از اسب پیاده کرده بقتل رسانیدند. بقیه السیف که از مردم سومره مانده بودند یاس کلی شمیرها کشیده عیال و اموال خود را بقتل رسانیدند و خود در میدان قتال و جدال رسیده آتش بخاربه و مقاتله برافروختند. چون امید زندگانی نداشتند در دست و پا زدن هیچگونه تصور نکردند، تا که همه کشته شدند.

گویند که هفت عورت صالحه از مردم سومره که بغت و پرهیزکاری گذرانیده که هیچوقت نظر شان به ماعری رسیده بخوف بی ستی ما تضرع تمام از دل پیش پروردگار که جاره ساز در ماندگان و مستغنیان می باشد دست دعا و چشم التحا بدرگاه ایزد متعال برداشتند. فی الحال دعای آنها مستجاب شده زمین ترقید و آن هر هفت معصومه در رمین رفتند. و الحال همعا در موضع ساموی بر کنار دریا بجهت آن هفت حواهر مقام ساخته اند که زیارتگاه مردم تنه است.

آوردند اند که بعد از کشتن و کوشش کلی سارنگهان دوده را بر مسد حکمت به اسلاس داده خود با معدودی مراحت نمود. و دوده بعد از آن سال سال با استقلال ملک رانده. و "علم عدانه تعال حلت نهانه"

ص ۱۰۰. س ۵: سلطان ابو سعید میرزا: سلطان ابو سعید من سلطان محمد بن میرزا شاه من تیمور (۸۵۵-۸۷۳ هـ) در سال ۸۷۲ هـ در حاکمی با اوروں حسن قوی قبول معمر شده بزبان میانه بدست اوروں حسن آمده. و او بعد از سه روز سلطان ابو سعید را با همراهِ دو کُتار محمد سعید. و همراهِ او را در

خود را بر سرکنار دریا گذاشته متوجه شدند. و آخر هر دو لشکر همچو دریای اخضر در ت موج آمدند و خاکی کثیر مقتول و مجروح شدند. روز دیگر دوده پیغام فرستاده که اگر شما از کرده خود نادم و پشیمان باشید پس شمشیر در گردن انداخته پیش ما آئید^(۱) تا عفو جسارت شما^(۲) نموده آید. آنها این سخن بسمع رضا نشنوده همچنان در مقام جنگ و جدال بودند. تا آنکه اکثر آنها بقتل رسیدند، و خیلی که ماندند عیال و اطفال خود را گرفته پیش ابره نام رفتند.

ناقلان اخبار و راویان آثار چنین نقل و روایت کنند که ابره بعد از آنکه عیال و اطفال مردم سومره پیش او رفتند، (او) جمعی از برادران خود را جمع نموده، باحضر لشکرهای خویش فرمان داد. درین وقت دوده سومره به ابره پیغام فرستاده که تو مردی ضعیف تر هستی، ازین کارها ترا چه کار؟ آنچه بقیة السیف و عیال و اطفال گریخته ها و کشته ها پیش تو آمده هستند بلا مضائقه بطرف اینجانب بفرستید؛ بشما هیچ گفتگو و قیل و مقال نمی باشد. ابره در جواب پیغام چنین فرستاد که خدا نخواسته باشد که عورائی که بما التجا آورده باشند پیش تو فرستم؛ امید از عنایت یزدانی و یمن دولت حضرت سلطانی چنان است که این چند ضعیفه بما نیز مضائقه نمیکند و از بنده آنچنان امری و کاری صادر نگردد که موجب شرمندگی و خجالت و باعث افکندگی و انفعال باشد. بعد ازان دوده لشکر خود را آراسته بجانب ابره متوجه گردید. و ابره با پنجاه سوار قراول شده گرد لشکر خود میگشت که ناگاه دوده با لشکر گران و خلقی انبوه از دور ظاهر شد. ابره با همان پنجاه سوار مانند فیل دمان و شیر ژیان صف آراسته بمیدان قتال و معرکه جدال در آمد، و از جانبین خروشیدن بهادران و آواز نفیر باآسمان

(۱) و در اصل «آئید»

(۲) و در اصل «ایشان».

رنجیده نزد سلطان ناصر الدین محمود^(۱) بدھلی میرفت تا از آنجا کومک حاصل کرده خود را حاکم سازد. در اثنای راه نزدیک ملتان بخدمت قطب العارفین شیخ بته رحمة الله علیه در خورد. و آنجناب او را بحکومت سند وعده فرمود. شیخ مشار الیه از دوده سومره پرگنه زمین برای مزار متبرک خود زر خرید نموده. هر چند دوده زر را قبول نمیکرد حضرت شیخ بآن راضی نگردیدند. آخر دوده برای رضای حضرت زر گرفته پرگنه زمین را حواله خادمان نمود^(۲).... چون دوده سومره مذکور بخدمت سلطان ناصر الدین محمود بدھلی رفت و حقیقت احوال سراپا ملال خویش بموقف عرض باریافتگان پایه سریر رسانید، سلطان او را باعامات خسروانه و تفقذات بادشاهانه سرافراز و ممتاز ساخته از نزدیکان و مقربان بساط فیض مناط خود گردانید. روزی دوده شمه از جور و حفا با یکی از خواص مارگاه سلطان مذکور میکرد، و بوسیله او واقعات حور و جفا و بیوفائی برادران او بسمع شریف سلطان رسیده. رقت عظیم بر خاطر اشرف سلطان راه یافته علی الصاح باحضار لشکر و احمای عا کر فرمان داد، و در اندک مدت قریب پنجاه هزار سوار و پیاده و سیصد زنجیر پیل مست در رکاب عالی سلطان جمع آمدند و همراه دوده روانه سند گردیدند. و درین روایت اختلاف است. بعضی گویند که سلطان خود بنفس نفیس دوده را همراه روانه بجانب سند گردید و حمی گویند که سلا، از غلامان خاصه خود سارنگ خان نام همراه دوده سند گردانید. آورده اند که چون لشکر قیامت اثر شاهی بر برادران دوده رسید حمی کثیر از سپاه سند و از اطراف و حواص جمع نموده و بحال و احوال

(۱) ناصر الدین محمود (۱۲۵۰-۱۲۸۰ هـ) در ۱۲۵۰ هـ در بدھلی متولد شد و در ۱۲۸۰ هـ در قندهار درگذشت. (۲) در ۱۲۵۰ هـ در قندهار درگذشت. (۳) در ۱۲۵۰ هـ در قندهار درگذشت.

السلطان مظفر فی سنه اربع و عشرين و تسعایه وصل جام صلاح الدین ذوقرابة لجام فیروز الی چانپانیر واجتمع بمظفر واختص منه بغایة الجلالة والجمالة والعطايا السنية، وهكذا بنی رانی اعطته کثیرا من المال و سألت له المظلة فأعطاه مظفر و رجع الی السند فی عامه ۲ (ص ۱۳۷) .

ص ۷۶، س ۱۸ : کاهان : کاهان (کاهان باکاف سندی مع دو نقطه تحتانی) قریه ایست بیست و یک میل شمال و مغرب رویه سیهوان .

ص ۷۶، س ۲۲ : خروج شاه اسمعیل : شاه اسمعیل صفوی (۹۰۵-۹۳۰ هـ) که در رواج مذهب شیعه دقیقه‌ای فرو گذاشت نکرد و اهل تسنن را مجبور نمود که این مذهب را اختیار کنند، و هر که از اعتناق تشیع ابا و رزید او را زیر تیغ خونخوار کشید. در شهر تبریز و هرات بقتل سنیان حکم داد و چون در سنه ۹۱۶ هـ فرید الدین احمد تفتازانی که برای سی سال بر منصب شیخ الاسلامی هرات بود از قبول دین شیعی سر باز زد شاه اسمعیل او را با جمعی از علماء اهل سنت بقتل رسانید. لهذا بسیاری از علماء سنی برای حفاظت مذهب و صیانت عرض از هرات فرار کرده بممالک دیگر رفتند .

ص ۷۷، س ۱۵ : جام صلاح الدین به بلده تهنه بر سریر سلطنت نشست : این حادثه در سنه ۹۲۴ هـ بوقوع پیوست، چنانکه عبدالله محمد بن عمر المکی در تاریخ خود تصریح نموده (رجوع کنید به «ظفر الواله بمظفر و آله» ص ۱۳۷) .
ص ۷۷، س ۱۷ : والده اش الخ : بر وفق تاریخ طاهری (ص ۷۲) اسم والده اش «مدینه ماچپانی» بود .

ص ۷۹، س ۳-۶ : و چون از احوال مردم سومره الخ : نسخه - چنانکه در مقدمه گفته شد یک فصل مختصر نسبت به سومرگان دارد و ما آنرا بعینه اینجا نقل میکنیم :

«منقولست که دوده سومره حاکم سند مستقل بود . بشرارت اخوان

دست گماشته جام نندا استخلاص کرد درست می باشد، اما اینکه شاه یک قلعه بکر و قلعه سهوان را نیز از قبضه جام ربوده خلاف واقع می نماید. اینکه جام ننده بار بار برای استخلاص سیوی کوشش کرد گواهی کافیست که این دو قلعه در تصرف او بود، زیرا که سیوی خیلی بالاتر و بیرون از حدود حایه سند است. اگر این دو قلعه در دست دشمن میبود چگونه میتوانست که او را در دنبال خود گذاشته بجانب سیوی لشکر فرستد؟

ص ۷۶، س ۱: لوائی عزیمت الخ: بر وفق تاریخ طاهری (ص ۷۰) و یگلار
نامہ (ورق ۸ الف) و تحفۃ الکرام (چاپ بمبئی، ج ۳، ص ۵۳) جام
صلاح الدین در سنہ ۹۱۴ رحلت فرمود. برین حساب مدت حکومت او
۴۸ سال میشود چنانکہ میر معصوم نیز (ص ۷۴، س ۱۴) اظهار کردہ.
طبقات اکبری و مآثر رحیمی و فرشتہ مدت حکومت او شصت و دو سال
نوشته اند. اما صاحب تحفۃ الکرام (ج ۳، ص ۵۳) گوید، اصح آنکہ از
پنجاہ کم و از جہل افزون است. و از تاریخ معصومی (ص ۱۱۲، س ۲،
۱۴) معلوم میشود کہ حام نظام الدین در اواخر سنہ ۹۲۳ ھ و مات کردہ لهذا
اگر ۴۸ سال از ۹۲۳ ھ وضع کنیم، سال جلوس او تقریباً ۸۷۵ ھ می شود.
پس این باید کہ تعیین سالهای حکومت حام را بدینہ و حام سحر و حام نظام الدین
ابتداً بکنیم:

سام وایدہ	۸۴۸ - ۸۶۶	(۸۶۶ و بہ سال)
سام سنجر	۸۶۶ - ۸۷۴	(۸۶۶ سال)
سام سدا	۸۷۴ - ۹۲۳	(تقریباً چیل و نہ سال)

[illegible]

ص ۷۵، س ۱۱: برادر شاه بک: یعنی سلطان محمد.

ص ۷۵، س ۱۲: و تا زمان حیات جام نظام الدین دیگر به دست نیامدند: تقریباً در معصوم موافق واقع می نماید. اما صاحب طبقات اکبری ج ۳، ص ۱۵۱۷ اینطور بیان نموده:

و در زمان نورانی جام نظام الدین، شاه بک بر قندهار آمد، در سده تسع و تسمین و ثمانیه قندهار سیوی را که در تصرف برادر خان کاشانه او بود مفتوح ساخت و برادر خود سلطان محمد را قندهار بفرستاد و مراجعت نمود. جام نهادا مبارکین نام را بر سر سلطان محمد فرستاد: و سلطان محمد درین جنگ بقتل رسید، از سیوی در تصرف جام در آمد، شاه بک از استماع این خبر و برادرش ترخان را بجهت قندهار برادر فرستاد. و برادرش با لشکر جام جنگ کرده غنایب آمد. و مدتی قبل از شاه بک رسید و قندهار بکر را از تصرف قاضی قاضی کاشانه جام در بصره گرفت و قاضی بک کرکانش را آنجا گذاشت. و قندهار کردن به این استحکام که الآن در آن نبود. و قندهار روان را نیز منصرف شده حواله بقی بک نموده بفرستاد مراجعت کرد. و جام نصد نخت استخلاص سیوی مکرر لشکر فرستاد، اما کاری ساخت.

بیان صاحب طبقات اکبری که شاه بک از غوث شهر سیوی را از

(۱) آثار رحیمی (ج ۲، ص ۱): تسمین و ثمانیه. هر دو موج شده کرده اند. راجع به تاریخ معصومین (ص ۱۱۲، س ۱-۱۲) معلوم می شود که این حادثه در سده ۹۳۳ ه و قریب به آن.

(۲) دریا خان که شهاب مبارکسان یانه بود (نحوه تکرار، ج ۳، ص ۵۵).

(۳) رسته (ج ۲، ص ۶۱۹) اینجا مزید اطلاع دارد: به که سیه که چشم بک را لشکر حوینوار که همراه میرزا عیسی آمده بودند ترسیده بودند هیچ وجه مقابله و مقاومت ایشانست اختیار نمی کردند. چنانکه وقتی تک اسب یکی از ترکمانان است شده زمین اسب برگردید و ترکان فرود آمده بکشیدن تک مشغول گشت. درین اثنا وحشی از سپاه سند آنها رسیده چهل سوار پرو تاخند. ترکان بقصد فرار چون پای در رکاب نهاد، چهل سوار سندی رو نگریز نهادند. جام رده که شصت و دو سال پادشاهی کرده بود از غصه مشاهده این حال مریض گشته در گذشت.

باید پسر کلان جام خیر الدین باشد) باهم حکومت میکرده باشند. و دور حکومت ایشان یکی است. و در غیبت ایشان در دهلی پسر جام خیر الدین یعنی جام جونه (تاریخ معصومی، ص ۵۱، س ۲۰) و تماچی برادر بابنیه [بابنیه] باهم حکومت میکردند.

ص ۶۶، س ۶: جام تماچی: تاریخ فرشته (ج ۲، ص ۶۱۶) او را جام تماچی ابن جام مانی می نویسد. چونکه جام تماچی از روی تاریخ معصومی برادر جام بابنیه است، و بابنیه پسر جام خیر الدین است، میتوان اخذ کرد که مانی اسم اصلی جام خیر الدین بوده، و ازین لحاظ خیر الدین پسر جام جونه باشد و نه پسر جام تماچی چنانکه میر معصوم گفته است. و باید فرض کنیم که جام تماچی بن انر وجودی نداشت، زیرا که اگر جام انر را پسری تماچی نام بودی بلا فاصله جان نشین او می شد، والله أعلم بالصواب.

ص ۶۶، س ۹: مدت سیزده سال: آئین اکبری (ص ۵۵۹) و طبقات اکبری (ج ۳، ص ۵۱۴) سیزده سال و چند ماه.

ص ۶۶، س ۱۹: جام نظام الدین: بر وفق آئین اکبری (ص ۵۵۹) و طبقات اکبری (ج ۳، ص ۵۱۴) و تاریخ فرشته (ج ۲، ص ۶۱۶) حکومت جام نظام الدین دو سال و چند ماه بوده.

ص ۶۸، س ۶: حکومت علیشیر هفت سال بود: بر وفق آئین اکبری (ص ۵۵۹) و طبقات اکبری (ج ۳، ص ۵۵۱) و تاریخ فرشته (ج ۲، ص ۶۱۷) حکومت علیشیر شش سال و چند ماه بود.

ص ۶۸، س ۷: ذکر جام کرن: بر وفق مورخین مذکور بالا حکومت این جام فقط يك و نیم روز بوده.

ص ۷۰، س ۷: ذکر جام تغلق: فرشته (ج ۲، ص ۶۱۷) در احوال جام تغلق گوید که «چون در پادشاهی دهلی رواج و رونق اول نمانده بود، ازان جماعت

شاه پیوستند و بمراحم مخصوص شدند. درین رمیه شهادت سراج عقیف معتبرتر است. میگوید که :

« حضرت فیروز شاه خواسته تا از رمین تهنه نسوی مرکر خود باز گردد. پسر حام تماچی برادر ماهسه را ولایت تهنه داده .. ما حام و ماهسه و حیلخانه ایشان تمام سوی دهلی باز گشت (ص ۲۴۷) .. حام ماهسه بیکام ما تمام حیلخانه خویش از تاثیر رعب سلطنت یش از آثار انوار اری در شهر دهلی رسیدند فرمان شد تا حیلخانه ایشان را متصل سرای ملک مقام دهد، تا ایشان محاطر جمع دران سایگاه ساکن شوند چون حیلخانه ایشان دران محل جای یافتند، دران مقام ما فرحت تمام آماران شدند، و آن محل را سرای تهنه نام داشتند. و حضرت فیروز شاه ملع دو لك تنکه برای حام و دو لك تنکه برای ماهسه نقد از حرا نه موفوره در وجه انعام سالیه تعیین کرده. و حرای هر روز سامها و اسباب و نعمتهای فراوان چندان می یافتند که تهنه را بکلی فراموش کردند (ص ۲۵۳) چون ازین چند سال گذشت و تماچی برادر ماهسه در تهنه برگشت حضرت شهشاه حام را برای دفع شر او در تهنه فرستاد. حام در تهنه رسید و تماچی را سمت شهر [یعنی دهلی] روان گردانید، و ماهسه هم در دهلی ماند و پیش سلطان فیروز شاه خدمت میکرد. چون سلطان تغلق شاه یازشاهی نشست راهی در سال ۷۹۰ هـ ماهسه را حتر بلند داد و در تهنه روان کرد. ماهسه در انان راه حان معی

ص: ۱۶۱ ص ۱۵۱

درین قسم و مه آن شده گروه که همس حام که سراج عقیف اسم و به ده
 حام در ده در ده اند. و به حام که شاه در ده در ده به ده اند

ص ۶۴، س ۳: لشکر سلطان علاؤالدین الخ: این بیان نیز تماماً خلاف تسلسل تاریخی است و باید آنرا نظر انداز کنیم.

ص ۶۴، س ۹: و بعد از اندك فرصت: یعنی در ماه محرم سنه ۷۵۲ هـ.
 ص ۶۴، س ۱۴: بعد از فوت او: یعنی بعد از بیست و چهارم محرم سنه ۷۵۲ هـ.
 ص ۶۵، س ۱۳: ذکر جام بابنیه. صاحب طبقات اکبری اسم این جام را جام بان هتیه (یعنی بانهیه) بن انر می نویسد (ج ۳، ص ۵۱۳) و فرشته (ج ۲، ص ۱۵) او را جام مانی بن جام جونا میخواند. و این هر دو مورخ اسم جام تماچی بن جام انر و جام خیرالدین بن جام تماچی از بین برده اند.
 ص ۶۵، س ۱۵: درین اثنا الخ: یعنی بعد از فتح نگرکوت در سنه ۷۶۲ هـ.
 ص ۶۵، س ۱۶: جام بابنیه میدان محاربه آراسته الخ: اینجا میر معصوم طعمه يك اغتشاش عظیم شده وقایع تاریخی جام خیرالدین و جام بابنیه را مختلط نموده است. بر صفحه ۵۱ در احوال فیروز شاه گفته که «سلطان بعد از فتح نگرکوت بجانب تهته عزیمت نمود و چون به تهته رسید جام خیرالدین که والی تهته بود بقلعه آب متحصن شده مدتی لشکر را نگاه داشت الخ» و الآن همه این احوال را تحت جام بابنیه بیان می کند. تاریخ فرشته نیز جمیع این وقایع را در «ذکر حکومت جام مانی بن جام جونا» تقریر کرده. و فی الحقیقه در میان مورخین اختلاطی عظیم واقع شده است. شمس سراج عقیق مؤلف تاریخ فیروز شاهی (ص ۲۴۵-۲۴۶) و صاحب تاریخ مبارکشاهی (ص ۱۳۱) این عقده را قدری حل مینمایند. هر دو مورخ اسم جام نمی برند و لیکن میگویند: «جام و بابنیه»^(۱) امان خواسته بحضرت سلطان فیروز

(۱) مصحح تاریخ مبارکشاهی (ص ۱۳۱) این هر دو نام را مجتمع کرده «جام بابنیه» نوشته و لیکن از قرائت مختلفه که در حاشیه آورده معلوم میشود که این دو نفر بوده، و مصحح نیز تردید خود کرده یکجاصیفه جمع استعمال نموده و چون مدتی خدمت کردند سلطان باز جام را اقطاع تهته داد و با ترتیب تمام روان گردانید.

اربع و اربعین و سبعمایه یعنی ده سال بعد از واقعه سیوستان اقطاع ملتان بدو تفویض نمود. ولیکن محتمل است که همان عماد الملک در سنه ۷۳۴ هـ نیز حاکم ملتان بوده باشد. و باید روایت ابن بطوطه را درین امر باور کنیم (اگرچه در صفحه ۹۴ لقب این سرتیز را سهواً قطب الملک، نوشته) بالخصوص آنکه در صفحه ۹۸ تاریخ مبارکشاهی آمده که سلطان محمد شاه تغلق در سال حلوس خود (یعنی ۷۲۵) ملک سرتیز را خطاب عماد الملک داده.

س ۶۳، س ۶: بهرام پور: پیش از حکومت انگلیسی مشتمل بود بر حصه باین منلع حیدرآباد که آنرا درینوقت تنده دویزن میگویند، و حصار بهرام پور غالباً در تعلقه گونی بوده.

س ۶۳، س ۱۷: چند سال: آئین اکبری (ص ۵۵۹) چار سال: طقات اکبری (ج ۲، ص ۶۱۵) چهارده سال: نفقه الکرام (ج ۳، ص ۱۵) سیزده یا چهارده سال.

س ۶۳، س ۱۸: سلطان علاؤالدین: سلطان علاؤالدین خلجی در سنه ۷۱۵ هـ (۱۳۱۵ م) درگذشت، و حام حویه بعد از سنه ۷۳۴ هـ حاکم شد. پس چنانچه می توان گفت که سلطان علاؤالدین خلجی مراد حود الع خان را سواحی ملتان تعیین نمود و او ملک تاج کافوری و تاجارخان را مدفع سام حویه به سند و رشدها هرجه بعد ازین بیان شده خلاف واقع است و خلاف در تسلسل و قایم چه در تاریخ معصومی چه در نفقه الکرام نیل است. و لا یمکن باید که هرجه در باب سیمکان ول گفته اندی اساس بهاریم بر صاحب طقات اکبری و مرسته این و فقه را در احوال سام حویه ذکر کرده اند.

س ۶۴، س ۱: حام تاجی: سمران سام به در تاج اکبری (ص ۵۵۹) و به در طقات اکبری (ج ۳، ص ۵۶۳) آمده.

ضجّة بالمحلة وزعموا أن السبع ضرب عليها و قصدوا مضرب الكافر فقتلوه و عادوا الى المدينة فأخذوا ما كان بها من مال السلطان و ذلك اثنا عشر لکاً ... و قدّموا على أنفسهم و نار المذکور و سموه ملک فیروز ، و قسم الأموال على العسکر . ثم خاف على نفسه لبعده عن قبيلته فخرج فيمن معه من أقاربه و قصد قبيلته و قدم الباقون من العسکر على أنفسهم قيصر الرومی . و اتصل خبرهم بعماد الملك سرتیز مملوك السلطان و هو يومئذ امیر امراء السند و سكناه بملتان . فجمع العساكر و تجهّز في البر و في نهر السند ، و بين ملتان و سیوستان عشرة ايام . و خرج اليه قيصر . فوقع اللقاء و انهزم قيصر و من معه اشنع هزيمة و تحصنوا بالمدينة . فحصرهم و نصب المجانيق عليهم و اشتد عليهم الحصار . فطلبوا الأمان بعد أربعين يوماً من نزوله عليهم . فأعطاهم الأمان . فلما نزلوا اليه غدرهم و أخذ أموالهم و أمر بقتلهم . فكان كل يوم يضرب أعناق بعضهم و یوسط بينهم و یسلخ آخرین منهم و یملأ جلودهم تنباً و یعلقها على السور . فكان معظمه عليه تلك الجلود المصلوبة ترعب من ينظر اليها . و جمع رؤوسهم في وسط المدينة فكانت مثل التل هنالك . و نزلت بتلك المدينة اثر هذه الواقعة بمدرسة فيها كبيرة ، و كنت أنام على سطحها . فاذا استيقظت من الليل ارى تلك الجلود المصلوبة . فتشمئز النفس منها و لم تطب نفسی بالسكنی بالمدرسة فانتقلت عنها . »

ص ۶۲ ، س ۱۳ : ملک فیروز و علیشاه ترك : راجع ص ۷۴ ، س ۱ ، کآنجا باسم علی شیر موسوم شده . شاید علی شیر جاندار است (تاریخ مبارکشاهی ، ص ۱۱۱) . ملک فیروز یا فیروز ملک برادر اودری سلطان نایب باربک بود (تاریخ مبارکشاهی ، ص ۹۸) . خیلی جای تأسف است که هیچ تاریخ نامهای این افسران و تعیین آنها بملک سند نمی دهد . و اما در باب عمادالملک سرتیز تاریخ مبارکشاهی (ص ۱۰۷) گوید که سلطان محمد شاه تغلق در سنه

و بانیه، یا دبئیہ* (سندی بنیو) است. زیرا که این اسم باین تلفظ در میان
جرامان سند تا الآن مشهور و معروف است.

ص ۶۲. ص ۷: ملك رتن: واقعة كشته شدن ملك رتن بردست جام در
تغافل ابن بطوطه كه چند روز بعد ازین واقعه (در سنه ۷۳۴ هـ) بسوستان
رسیده همین طور است (رحلة، ج ۱، ص ۱۰۵-۱۰۸): كان يسكن بهذه
المدينة [يعني سيوستان] الأمير 'ونار السامري' والأمير قيصر الرومي وهما في
خدمة السلطان^(۲) ومعهما نحو ألف وثمانماية فارس. وكان يسكن بها كافر من
الهند اسمه رتن (بفتح الراء و بفتح التاء المملوءة و النون) وهو من الخذاق
بالحساب والكتابة. فوفد على ملك الهند [يعني سلطان محمد شاه تغلق] مع
بعض الأمراء. فاستحسنه السلطان و سماه عظيم السد و وآلاه تلك البلاد
و أقامه بسوستان و أعمالها و أعطاه المراتب و هي الأطنال و العلامات كما
يكنى كبار الأمراء. فلما وصل الى تلك البلاد، عظم على و در و قصر وغيره
تقديم الكافر. فأحموا على قتله. فلما كان بعد أيام من قدومه اشدوا عليه بالخروج
الى أسوار المدينة ليطلع على أمورها. فخرج معه. فلما خشي الليل أقاموا

۱) تفتیش ابتدا از سینه کرده اند و باز در او ...
 ۲) ...
 ۳) ...
 ۴) ...
 ۵) ...
 ۶) ...
 ۷) ...
 ۸) ...
 ۹) ...
 ۱۰) ...

از استماع این خبر ملا حامد (شاید وزیر او بود) عمر را مطلع ساخت و او لشکری جمع کرده بمقابله ایشان رفت. جنگی صعب روی نمود و مردم سیه پرزور بودند. ازین مشاهده ملا حامد سران لشکر را جمع کرده و آنها را بانعام و اکرام سرافراز ساخته خطاب کرد که: «تهه دوراست و پول کم. اگر بخوبی جنگیدید و دشمن را مغلوب کردید مال بسیار بدست ما خواهد آمد و ما بسلامتی به تهه توانیم رسید». از شنیدن این کلمات روح تازه در ایشان دمید و یک حمله دشمن را هزیمت دادند و بسیار غنیمت دو دست ایشان افتاد. مردم سیه راجه جگنناهنه را در میان آورده معذرت خواستند و پیشکش حاضر کردند. مردم سوده و حت و بلوچ نیز از سوه ثابت ترسیده سر بتسلیم فرو آوردند. و عمر باطمینان قلب به تهری رسید و آنها درگذشت.

در اوقات پسرش دودا صغیر بود و اعیان دولت را درش چنبره را
تعیانی او نشاندند. چون دودا بسن بلوغ رسید چنبره خواست که او را
حسن کند. دودا گریخته بغزنین رفت و از سلطان مودود مدد خواست.
سلطان در اوقت قریب الموت بود و دودا بتوسط يك چوب معمر نما که در راه
از یرمردی حاصل نموده بود دریافت که سلطان وقتی در حین آب خوردن
دو مار بجه خورد را بلع نموده و آن دو مار بجه بر رگ شده سلطان را ادب می
رسانیدند. پس بجه آن دو مار را بیرون آورد و سلطان شفا یافت. سلطان
او بخورسند شده گفت هر چه خواهی تنخواه. دودا ماحرری شود. اعرص
نمود و سلطان لشکری گران همراه او روانه ساخت. اما از عترة دورده
رو به بسیم مغرور بر پرچم سلطانی وزید و چنبره و بسیاری را مرید و بگناه
شدند. و دودا امر قتل بدر نشست بسیار سال. روزی حرم مسی که او را
و چنبره نمک و کلی و مس ذنقة الموت و شربت نمک را در آن حرم چنبره و در حرم
حرمه خود را نهادن رفتی کردند.

[illegible]

بعد از فوت دودا پسرش عمر بمساعدت اعیان و دیگر اشخاص معتبر
بر تخت جلوس نمود. چونکه جوان بود اوقات خود را بشرب مدام
و لوب میگذرانید و باهادر سلطنت نمی پرداخت. ازین جهت مردم
سمه و سوده و جت و بلوچ سر از ربه اطاعت او برکشیدند.

قراریکه سلطان جلال الدین منکبرنی در حوالی سنه ۶۲۱ به بندر دیل رسید و حاکم آنجا چنیر پیش او در کشتیها گریخت چنانکه ذکر رفت و همان حاکم که صاحب طبقات ناصری او را «ملك سنان الدین چنیر والی دیول و سنده» میخواند در سنه ۶۲۵ اطاعت نظام الملك محمد جنیدی را قبول کرده بخدمت درگاه شاهی پیوست (ص ۱۷۳) و این هر دو امر مسلم است، میتوان نتیجه گرفت که سالمای حکومت که صاحب تحفة الکرام و صاحب دولت علویه برای هر يك از سومرگان معین کرده اند فرضی و دروغی است.

ص ۶۱، س ۱۷: آفتاب حیاتش باقی عات غروب نمود: از اینجا نسخه های که کپتان مالت برای ترجمه انگلیسی خود بکار برده يك فقره طولبی نسبت به سومرگان دارد، و ایلیت در تاریخ هند (جلد اول، صص ۲۱۶-۲۲۳) همین فقره را از مالت نقل کرده در صحت آن شك نموده است، و ما اختصار آرا اینجا درج میکنیم:

آمد از وفات خیرا خفیف حاشین او شد. در عهد او رعایا و رایا حلی تسوده و خوشوقت بودند. روزی بخاطر او گذشت که بعضی اوقات سود را در شکارگاهها صرف کند و از تعب کار و بار قدری آسایش بخوید. پس از آن حمیمینی بزرگ ورام آورده تعاب را بچنان و سوده و حاریمه هفت کرد. چون بدوود ایشان رسید و نمل سوده و رام رای حاریمه و هیران بلوچ بر او تحف و هدایا حاضر شدند. حمیم ر می شده ایشان را مدام و اکرام گسیل کرد. آمد از آن بعضی از ستمین را که مال يك بلوچی را مارت کرده بودند شکسته سیاست رسانید، و حشمت و دهشت او بچنان در آمد. بهر نسبت که از بیکه از سرپرستی سر او نموده او بترساند که در آنکه در شاهی مشکوک او می باشد و نموده او بترساند و بترساند که در شاهی مشکوک او می باشد و نموده او بترساند.

آوردند. از آنجائیکه معلومات ما درین زمینه کامل نیست میتوان بطور یقین گفت که این محمد بن قاسم القرشی همانست که محمد بن القاسم الثقفی فاتح سند. اگر این ثابت شد میتوان نسب سومرگان به محمد بن قاسم کشید.

درین زمینه باید توجه قارئین را بمقاله نافدانه علامه سلیمان ندوی که در نایف پر قیمت خویش العلاقات بین العرب و الهند (عرب و هند کے تعلقات، صص ۳۰۴-۳۹۰) درج نموده جلب کنیم؛ و نیز يك عالم سندی مولوی عید الله شایق کناچہ ای مسمی به دولت علویہ (ياسومرن جي حکومت) از شجرۃ آبائی سومرگان و تاریخ گلزار سند منظوم تالیف مولوی عبد الرحیم سومرہ جمع نموده در سنہ ۱۹۲۹ چاپ کرده است و لیکن هیچ اهمیت تاریخی ندارد. بحالہٴ باین بیان اکتفا کرده نتایج تحقیق خود را برای آتیہ بتعویق می اندازیم. الآن بطور مقایسه فهرست اسمای حکام سومرہ بر وفق تاریخ معصومی و تحفة الکرام و دولت علویہ میدہیم:

تاریخ معصومی	تحفة الکرام	دولت علویہ
۱- سومرہ	۱- سومر ۴۴۵-۴۶۴	۱- سومرہ
۲- سوبکر	۲- بونکر توفی ۴۶۱	توفی ۴۴۸
۳- دیونا	۳- دیودا ۴۸۵	۲- عصام الدین بهرنگر ۴۶۶
		۳- عصام الدولہ دودہ ،
		در ۵۴۸ گوشہ نشین شد
	۱- سنگبار ۵۰۰	۱- زینب (ناری) در ۵۴۹
		از تخت دست بردار شد
سنگبار	۲- خفیف ۵۳۶	۵- شہاب الدین سنگبار ۵۰۳
مصون	۲- عمر ۵۷۶	۶- نضر الملک ، برادر همون
		برای يك سال حکومت کرد

الذی بعثه لذلک الحجاج بن یوسف ایام امارته علی العراق و أقام
بها و تکاثر ذریته .»

ترجمه

« بعد از دو روز مسافرت (بکشتی) بشهر جنانی^(۱) رسیدیم و آن شهر است
بزرگ و قشنگ بر ساحل نهر سند. بازارها نیکو دارد و ساکنان آن طائفه‌ای
بودند که آنها را سامره می گفتند که از قدیم الایام آنجا توطن گرفته اند،
و اسلاف آنها از بدو فتح آن شهر در ایام حجاج بن یوسف والی عراق آنجا
مستقر بوده اند، چنانکه مورخین در فتح سند ثبت نموده. و شیخ رکن الدین
ابن شیخ شمس الدین بن شیخ بهاء الدین زکریاء قرشی مرا خبر داد که جد اکبر
او محمد بن قاسم القرشی در فتح سند را حاضر بوده با لشکریکه حجاج بن یوسف
در ایام امارت خود بر عراق از جهت این مقصد فرستاده بود. و او اینجا
رحل اقامت انداخت و بسیار اولاد از وی باقی ماند.»

ازین فقره میتوان نتیجه گرفت که این قوم سامره (سومره) از اواخر
قرن اول هجری در سرزمین سند مقیم شده و رفته رفته اقتدار یافته در
اوائل نصف دوم قرن ثالث هجری تمام حصه پائینی را در تحت تصرف خود

(۱) ابن بطوطه شهر جنانی را پیش از سیوستان وصف کرده، و فاصله او را دو روز بعد از مولتان
گفته. اما درین اشتباه کرده است، و از قراریکه ابن بطوطه رحله خود را بعد از مرور بیست سال
املا نموده و بعضی وقایع سفر خود را ملتبس کرده، ما باید که موقع شهر جنانی را درمیان سیوستان
(یعنی سیهوان) و تهته فرض کنیم. صاحب تاریخ مبارکشاھی (ص ۴۳) در شرح اقطاع خان شهید
سلطان محمد گوید که «جناتی شصت گروه از تهته بیشتر بر مر دریا ست، و چونکه فاصله ما بین تهته
و سیوستان علی الاقل هفتاد و پنج گروه است، باید که شهر جنانی از بلده سیوستان تقریباً پانزده گروه یا
سی میل پائین تر بطرف جنوب یا جنوب و مشرق واقع شده باشد، و الآن از سبب تغیر دوامی بحرای
رود مهران تعیین محلش متعذر است. هیچ در متابعت ابن بطوطه شهر جنانی را بالا تر از سیوستان
پنداشته موقعش را بشهر هالانی (در تعلقه کندیاره) تشخیص داده است (رجوع کنید بمقاله هیچ
Ibn Batuta in Sind در J. R. A. S., vol. 19, year 1887, p. 412) و لیکن مسافت این شهر از تهته خیلی زیادتر است از هفتاد و پنج گروه. لهذا باید که حدس او را
غلط بداریم. در نظر ما موقع شهر سنّ النسب و اقرب بصحت می باشد.

که سومرگان سی و شش تن بودند و برای پانصد سال حکمرانی کردند^(۱)،
 پادشاه داریم، باید که آغاز حکومت ایشان را از سال ۲۵۲ هـ فرض کنیم،
 زیرا که بقول صاحب تحفة الکرام (ورق ۸ الف) عهد این قوم در شهر
 سنه اثنی و خمسين و سبعماية بآنها رسیده. در سنه ۲۴۷ هـ خلیفه عباسی المتوکل
 وفات کرد و در تمام عهد خلافت او عمر بن عبد العزيز الهبّاری (یا السامی
 بر وفق یعقوب، ج ۲، ص ۵۹۹) عامل سند بود، و در حوالی سنه ۲۵۵ که در آن
 بلاذری تاریخ خود را ناتمام رسید ابو الصمة مولای کنده (انظر، ص ۴۵۰)
 مر بلده سند مغلوب بود، و در سنه ۲۵۸ هـ خلیفه معتمد ایالت سند را به
 یعقوب بن الليث الصغار ارزانی داشت. این تمام مدت احتیاط بی عباس
 بوده، و چه جای شك اگر درین ایام حکام اهلی ماسد سومرگان ظهور کرده
 اولاً در تحت رعایت صفاریه و بعده باستقلال حکمرانی کرده باشند. و بسیار
 حای تأمل است که کتب تواریخ اسمای این حکام را بکاء نداشته است.
 این نظریه در انساب و صف مدینه حدی ۱ - جلد ۳، ص ۱۰۱-۱۰۲، گوید

[illegible]

این عبارت مضطرب است و شاید يك جمله از میان ساقط شده است . عبارت تاریخ مبارکشاهی (ص ۱۵۸) این طور است : « ملو گریخته پیش مقرب خان در دهلی آمد . سلطان هم از آنجا مراجعت فرموده نزدیک شهر فرود آمده بود . مقرب خان استقبال نمود و بشرف پابوس مشرف گشت . فاما بسبب خوف و هراسی که در خاطر او متمکن شده بود باز گشته درون شهر درآمد و استعداد بنیاد جنگ نهاد . و طبقات اکبری (ج ۱ ، ص ۲۵۱) که میر معصوم همه احوال ملوک دهلی را از آن نقل نموده همین طور تقریر مینماید : « ملو گریخته نزد مقرب خان بدلهلی رفت . و سلطان بسرعت مراجعت نموده بدلهلی آمد ؛ و مقرب خان باستقبال شتافته . چون بجهت آمدن ملو غبار خاطر سلطانی معلوم نمود ، بلطائف الحیل خود را بشهر انداخته لوای مخالفت برافراخت . »

س ۶۰ ، س ۱۵ : الغرض دران آوان مردم سومره الخ : میر معصوم آغاز حکومت سومرگان را در ایام سلطان عبدالرشید (۴۴۱-۴۴۴ هـ) نهاده ، و لیکن بنظم می رسد که او درین نظریه اشتباه کرده و همچنین ایلیت و هیگ که بنای بحث خود را در بابت خروج سومرگان برین نظریه نهاده اند . در سنه ۴۱۶ هـ چون سلطان محمود غزنوی سومنات را غارت کرده و از رن کچه عبور نموده بمنصوره رسید ، چنانکه پیش ازین تقریر شد ، حاکم منصوره (و در گمان بنده حاکم تمام سند پائینی) شخصی بود مسمی به خفیف . و از قراریکه این شخص در اسمای حکام سومره معدود است ، باید زمان او از عهد سومره که آنرا حاکم اول شمرده اند علی الاقل سی سال بیشتر باشد ، زیرا که بر وفق تحفة الکرام (ورق ۸ ب) « مردم سومره در سنه خمس و اربعین و اربعمیه بنواحی تهری جمعیت نموده سومره نام شخصی را بر مسند ایالت بنشانیدند . » و اگر قول ابوالفضل را (آئین اکبری ، ص ۵۵۹)

ص ۵۶، س ۴: ذکر سلطان علاؤالدین شاه؛ و در تاریخ مبارکشاهی (ص ۱۵۵) و طبقات اکبری (ج ۱، ص ۲۴۹)، ذکر سلطان علاؤالدین سکندر شاه، ص ۵۶، س ۱۰: تخت و دولت چه شد: و در طبقات و تخت و دولت چه شد.

ص ۵۶، س ۲۰: سلطان اشرف: و الصحيح، سلطان الشرق، چنانکه در تاریخ مبارکشاهی (ج ۱، ص ۱۵۶) و طبقات اکبری (ص ۲۵۰) مرقوم است. ص ۵۷، س ۶: سلطان محمود شاه فرستادند: این سهواست. زیرا که بنا بر تاریخ مبارکشاهی (ص ۱۵۷) و طبقات اکبری (ج ۱، ص ۲۵۱) رای جاجنگر و بادشاه لکنوتی پیلان و هدایا و پیشکش که سلطان ویروز شاه هر ساله می فرستادند، خواجه جهان را رسانیدن گرفتند.

ص ۵۷، س ۸: شیخا کبوکوان: باید «شیخا کبوکبر» باشد.

ص ۵۷، س ۷-۱۰: و همدین سال... فرستاد: عبارت معصومی مختل است. طبقات اکبری (ج ۱، ص ۲۵۱) بطور تقریر نموده: «همدین سال - مرسلان، سارنگخان جهت حفظ دیالپور و برای فساد شیخا کبوکبر رخصت شد. و در ماه ذیقعد سنه ست و تسعین و ستمائه رای حاجین حتی و رای داود و کمال متین و لشکر ملتان را همراه گرفته متوجه شد».

ص ۵۷، س ۱۵: ملک کهندو: و بر وفق تاریخ مبارکشاهی (ص ۱۵۹) و طبقات (ج ۱، ص ۲۵۱) مکتوبه.

ص ۷۵، س ۲۰: مبارک خان پسر ملک راجو: و در طبقات (ج ۱، ص ۲۵۱) «مبارک خان و پسر ملک راجو».

ص ۵۷، س ۲۱-۲۰: سلطان در مقدم فریب شدید: و در تاریخ مبارکشاهی (ص ۱۵۹) و طبقات (ج ۱، ص ۲۵۱) «در مقدم فریب شدید» و در ص ۵۹، س ۱۰: «و نور محمد پسر سلطان شد»...

ص ۴۹، س ۶. ویرور محمد شاه: والصواب ویرور شاه.

ص ۴۹، س ۱۲. تاریخ بیست و چهارم. روفی تاریخ مارکشاھی (ص ۱۱۸) «بیست و سیوم»

ص ۴۹، س ۲۰: در عره شهر صمر. تاریخ مارکشاھی (ص ۱۱۸) «رور دوم (یعنی بیست و چهارم صمر) عریمت حاب دهلی اختیار شد، و طلیقات اکبری (جلد اول، ص ۲۲۵) «رور سیوم (یعنی بیست و هفتم) ترتیب و توریکی سوار شد».

ص ۴۹، س ۲۲. کولات سانگیره یا سانگیره هر سانگیره بحرای قدیم رود سد یعنی مهران بوده (راجع آثار قدیمه سد، تالیف کرس، ص ۱۶۷) و شاید در ردیکی نصرپور حلیجی یا کولاتی ساخته

ص ۵۰، س ۳: ملك عایشیر و ملك تاج کافوری الخ این تفصیل در تواریخ دیگر موحود بیست، اما صاحب تاریخ مارکشاھی گوید (ص ۱۱۹) که «مولانا محمد عماد و ملك علی عوری بر والی سده و تهته بر طلی رفسد»

ص ۵۱، س ۸. بعد از فتح نگر کوت یعنی در اواخر سال ۷۶۲ هـ

ص ۵۱، س ۹. حام حیرالدین رجوع کبده تعلیق بر صفحه ۶۵، س ۱۶

ص ۵۱، س ۹. قلعه آب متحصص شده تاریخ مارکشاھی (ص ۱۳۱) «نفوت آنکر مختصر شده، و طلیقات اکبری (ح ۱، ص ۲۳۴) «نفوت آب متحصص شده».

ص ۵۲، س ۲: ملك را سر ابداحس الخ همین ایسات در طلیقات اکبری (ح ۱، ص ۲۳۸) مذکور است

ص ۵۲، س ۱۴. بر سوی نشر رسید یعنی تعلیق شاه

ص ۵۲، س ۱۹. ملك رکی ندین ریزر و لاصح ملك رکی ندین ریزر

خ مارکشاھی، ص ۱۴۳. مطبوع، ح ۱، ص ۱۲۴۳

تو از حال محمد شاه بر گیر اعتبار از وی
 که چون اورنگ شاهی در ربود این دور غدارش
 شهنشاهست این ای خواجه کش بینی بخاک اندر
 که همچو بندگان بودند شاهان جهاندارش
 اگرچه پیش ازین صد بار دربارش چنان دیدی
 کنون چشم خرد بکشا در اینجا بنگر این بارش
 جهان بکشاد از مردی و بخشید از جوانمردی
 بدهر از کوششش و بخشش فراوان بود کردارش
 شد از ماه محرم بیست و یک کاندر شب شنبه
 گذشته هفصد و پنجاه دو شد عزم آن دارش

و کتبه دیگر تاریخ بنای قبه بالای مقبره میدهد:

بعهد دولت فیروز شاه خسرو گیتی
 که یزدان بر سریر سلطنت بادا نگهدارش
 بران سلطان دین پرور بر آمد اینچنین گنبد
 که آمد پیش پای گنبد گردون دوارش
 بسال هفصد و پنجاه و چار از هجرت احمد
 قبول بنده درگاه او سرمست معمارش

و آنکه تاریخ مبارکشاهی میگوید (ص ۱۱۹) که «خود تابوت سلطان
 محمد بالای پیلی داشته و چتر بران زه کرده بکوچ متواتر بر سمت دار الملک
 دهلی روان شد» خلاف واقع مینماید ازین قرار که فیروز شاه بتاریخ دوم
 رجب بدلی وارد شد. جئه میت بالخصوص جئه بادشاه را برای مدت
 پنجاه از جای بجای بر پشت پیلی بردن اهانتی عظیم در باب میت است
 و مخالفت شرع.

ص ۴۸، س ۲۰: متوجه تهنه شد: ضیاء برنی گوید (ص ۵۲۴): «[سلطان محمد] با تمامی لشکر از کوندل در کناره آب سند در آمد و بآهستگی و سکونت با لشکر و پیلان از آب سند عبرت کرد.... و لب آب گرفته بر سمت تهنه عزم فرمود و در قلع قمع سومرگان و طغی حراغور که در پناه ایشان افتاده بود بکوچ متواتر روان شد». و صاحب طبقات اکبری (ج ۱، ص ۲۲۳) گوید که سلطان «از کوندل روان شده بکنار آب رسید، و با لشکر و پیلان از آب گذشته، در کنار دیگر فرود آمد.... و از آنجا بقصد استیصال طائفه سومره و طغی حراغور، که در پناه ایشان در آمده بود، محانب تهنه نهضت فرمود».

ص ۴۹، س ۵: بملك جاودان انتقال نمود: قبل ازین معلوم نبود که سلطان محمد تفاق بکجا مدفون است. در سال ۱۹۳۵ م که پروفیسور محمد شفیع به سیهوان رفت دو کتبه کشف نمود و بر بنای آنها ثابت کرد^(۱) که مقبره سلطان محمد در سیهوان واقعست؛ و راستی این اکتشاف موافق حقیقت است. و از قرائن نیز معلوم میشود که حنّه این پادشه در سیهوان مدفون باشد. فیروز شاه سه روز بعد از وفات سلطان محمد مر تفت نشست، و چون در انشای این سه روز اختلال تام در لشکر سلطان رو داده و طغی همراهی سومرگان و پیلان بمحملات متواتر مردم سلطان را اذیتی رسانیده، فیروز شاه نهجلی نیم راه آب سند به سیوستان رسید و آنجا چند روز توقف نمود. لهذا نمک است که حنّه سلطان محمد را در آنجا دفن کرده باشند. کتبه اول که تاریخ وفات سلطان محمد میدهد اینطور است:

چهار مردم گشت است ای دل مناس از سالن وفادارش

که هر کس و همه را بیدادی دگر کایش

کشلو خان آن بود که ابن بطوطه در سفر نامه خود نوشته . یعنی چون محمد تغلق از خواهرزاده خود بهاء الدین رنجید ، او را زنده سلخ کرد و جلد او را به تبین حشو کرده با لاشه بهادر بهوره در اطراف مملکت خویش بگردانید . وقتیکه آن دو جلد محشو بیلاذ سند رسید ، امیر کشلو که حاکم آن نواحی بوده آنها را با احترام تمام دفن نمود . و چون این خبر را بسلطان رسانیدند خیلی غضبناک شد و خواست که او را بختۀ هلاک سازد . لهذا کشلو خان احتیاطاً علم مخالفت برافراشت (رحله ابن بطوطه ، جلد ۳ ، صص ۳۱۸-۳۲۳) تاریخ مبارکشاهی و طبقات اکبری سببی دیگر داده اند .

ص ۴۸ ، س ۱۱ : کرنال : که الآن به جونا گره اشتها دارد ، خصوصاً تلی که مشرف بر جونا گره می باشد .

ص ۴۸ ، س ۱۳ : در مردم جاریچه درآمد : بر وفق تاریخ فیروزشاهی تألیف برنی (ص ۵۱۹) طغی از کرنال گریخته «تهته و دمریله رفت و در پنه ایشان (؟) افتاد» . و بر صفحه ۵۲۳ گوید که چون سلطان خواست که طغی را زنده بگیرد ، طغی از کرنال گریخته «در تهته رفت و بر جام تهته پیوست» . و صاحب طبقات اکبری (ج ۱ ، ص ۲۲۱) طریق فرار طغی اینطور بیان نموده : طغی اهل و عیال خود و باغیان دیگر را از نهرواله بر آورده ، از آب رن گذشته ، بجانب کنت ، از ولایت کچه رفت ، و چند روز آنجا بوده به تهته گریخت .

ص ۴۸ ، س ۱۴ : ناک نی یا نانکنی : غالباً در ملک کچه موضعی بوده .

ص ۴۸ ، س ۱۷ : کندل = گوندل که پانزده گروه شمال رویه کرنال (طبقات اکبری ، ج ۱ ، ص ۲۲۳) در ملک کاتهایوار واقع است . و ضیاء برنی گوید (تاریخ فیروزشاهی ، ص ۵۲۳) که «این کوندل موضعی [است] بر سمت تهته سومرگان دمریله» .

اکبری (ج ۱، ص ۱۴۲) صلدی آمده و آن صحیح تر مینماید.

ص ۴۴، س ۲: نصرت خان: تاریخ فیروز شاهی برنی (ص ۲۵۳) و طبقات اکبری (ج ۱، ص ۱۴۲) هر دو «ظفر خان» دارند و آن صحیح تر است. عبارت تاریخ فیروز شاهی اینطور است: هم درین سال (یعنی سال سوم علائی = ۶۹۷ هـ) که الغ خان و نصرت خان در گجرات نامزد شده بودند، ظفر خان در سیوستان نامزد شد. سیوستان را صلدی و برادر او و مغلان دیگر فرو گرفته بودند. ظفر خان با حشم بسیار در سیوستان رفت و حصار سیوستان را محصر کرد و زخم تیر و تیغ و نیزه آچمان حصاری را نکشاد و بی آنکه معرفی و منحنیق و عراده درکار شود و ساماط و پاشیب و گرگچ برآورد حصار سیوستان ... بست. و از درون مغلان هر چهار طرف حصار تیر اندازی میکردند چنانکه برنده را بحال می بود که نزدیک حصار (ص ۲۵۴) بگذرد. با آن هم ظفر خان بر زخم تیر و تیغ فتح کرد و صلدی و برادر او را با حمله مغلان و زن و بچه بدست آورد، و هر همه را بسته و طوق و زنجیر کرده در دهلی فرستاد، و این فتح رعب ظفر خان در دلها منکّن گشت.

ص ۴۵، س ۱: خله ملتان و اوجه و سد را حاکمیر او نموده: این خلاف واقع می نماید زیرا که صیاه برنی در تاریخ خود گوید که سلطان علاء الدین «ملتان و سیوستان به تاج الملک کافوری» داد (ص ۳۲۳)

ص ۴۶، س ۲۰: کردید: بعد ازین طبقات اکبری، ج ۱، ص ۱۹۲، گوید که «سرام ملان ایسه را که برادر خوانده او بود، کشلویان حطاب کرد و قطع ملتان و تمام ملان سد او نمویس فرمود».

ص ۴۷، س ۱: خوانده سملیر و تصواب خوانده سملیر

ص ۴۸، س ۱۱: کشلویان از سملیر ملتان آمده، الخ سلف حقیقی تنجیان

مقدمه لباب الالباب (ص. ۱۰۰) بر حکم جوامع الحکایات سرانجام ناصر الدین قباچه را اینطور بیان میکند: «در ماه جمادی الآخرة حصن بکر مفتوح گردید. ناصر الدین قباچه از حصار بکر در قلعه رفت. خزائن و اموال خود را با پسرش علاؤ الدین بهرامشاه بخدمت التمش فرستاد و التماس عفو نمود. التمش فرمان داد که خود بخدمت آید. ناصر الدین قباچه تنگ این مذلت را بر خود نه پسندیده و مرگ را بر چنین حیات ترجیح داده در شب شنبه ۱۹ جمادی الآخرة سنه ۶۲۵ از قلعه بکر خود را در رود سند انداخت. بعد ازین صاحب طبقات ناصری (ص ۱۲۳) گوید که «آن بلاد تا لب دریای محیط فتح شد، و ملک سنان الدین چنیسر^(۱) که والی دیول و سسند بود بخدمت درگاه شمی پیوست»^(۲).

ص ۲۶، س ۲۰: در سنه اربع و عشرين و ستایه: والصواب، در سنه خمس و عشرين و ستایه. و نیز ابن اسعد سهو است برای «ابن ابی سعد» چنانکه قبل ازین تصریح یافت.

ص ۲۷، س ۱-۲: نور الدین محمد: اسم این شخص در کتب تواریخ دیگر یافت نه شد. اما صاحب طبقات ناصری (ص ۲۲۲-۲۲۳) گوید که «چون رابات اعلی شمی یای حصار اچه لشکر گاه کرده در شهر سنه خمس و عشرين و ستایه، کرلکخان (ملک تاج الدین سنجر کرلکخان) در خدمت وزیر مملکت نظام الملك محمد بنجیدی بطرف قامه بهکر روان کرد. بعد از مدتی بنایچه بنقریر پیوست آن قلعه فتح شد و ملک ناصر الدین قباچه علیه لرحمة در آب سنده غرق گشت و حصار اچه بدست آمد. قلعه و شهر اچه و مسافران و بواسی تمام حواله ملک کرلکخان فرمود. و چون رابات اعلی اطرف دار الشک دهل مراحت فرمود. کرلکخان آن بلاد را در ضبط

(۱) در ص ۲۶، س ۲۰، که ظاهر آید است.

(۲) در ص ۲۶، س ۲۰، که ظاهر آید است.

کرد. و چنیسر که حاکم آن ولایت بود بگریخت و در کشتی بدریا رفت. سلطان نزدیک دیول و دمریله فرود آمد. و خاص خان را فرستاد. و از نهرواله با لشکر تاختی بر جانب نهرواله شتر بسیار آوردند. و سلطان در دیول مسجد جامعی بنا فرمود در موضعی که بت خانه بود» (تاریخ جهان کشای جوینی، جلد ثانی، ص ۱۴۶-۱۴۸).

ص ۳۵. س ۲۰: درین اثنا: یعنی در سنه ۶۲۱ هـ.

ص ۳۵. س ۲۰: بر بلاد سیوستان مستولی شدند: طبقات ناصری (ص ۱۴۳) در مختار گوید: لشکر خالج از جمله لشکر خوارزمیان بر اراضی منصوره که در بلاد سیوستان است استیلا آوردند و سر ایشان مالک خان خالج بود (برای تفصیل بن جمال و تشخیص مالک خان رجوع کنید بترجمه طبقات ناصری، جلد اول، ص ۵۳۹، حاشیه ۵).

ص ۳۶. س ۱۱-۱۲: در سنه اربع و عشرين و ستمایه: الصواب در سنه خمس و عشرين و ستمایه.

ص ۳۶. س ۱۲: نظام الملك محمد بن اسعد: والصواب، نظام الملك محمد بن ابی سعد، و تمام اسم او چنانکه علامه قزوینی در مقدمه لباب الالباب عوفی (ص ۱۷۳-ک، حاشیه ۷)، تصریح نموده «نظام الملك قوام الدین محمد بن ابی اسعد الجنیدی» است، و نه نظام الملك کمال الدین محمد بن ابی سعید چنانکه در ترجمه طبقات ناصری، ص ۶۳۴، حاشیه ۱، آمده.

ص ۳۶. س ۱۴: خود بدلی مراجعت نمود: بقول طبقات ناصری (ص ۱۴۴ و ۱۷۳) سلطان (شمس الدین ایلتمش) بر در حصار اچه دو ماه و بیست و هفت روز نشست و نظام الملك محمد جنیدی و دیگر ملوک را در عقب ملک ناصر الدین بطرف بهکر فرستاد.

فرستاد. سلطان حرکت فرمود، و هم بآن معسکر بیارگاه قباچه که زده بودند فرود آمد و قباچه از اکر و بکر منهزم بمولتان شد. سلطان ایلچی فرستاد و پسر و دختر امین خان (امین ملک) را که از مصاف آب سند گریخته آنجا افتاده بودند باز خواست و مال طلبید. قباچه آن حکم را منقاد شد و پسر و دختر امین خان و مال بسیار بخدمت سلطان فرستاد، و التماس نمود که ولایات او را تعرض نرسانند. چون هوا گرم شد سلطان از اوچه بایلاغ کوه جود و بلاله و رکاله نهضت کرد، و در راه قلعه بس راور را محاصره داد و جنگ فرمود. در آن جنگ تیری بدست سلطان زدند و مجروح شد. القصه قلعه بگرفتند و تمامت اهالی آن قلعه را قتل آوردند. آنجا خبر لشکر مغول بطلب او رسید. مراجعت کرد، و مرور او بطاهر ملتان بود. ایلچی قباچه فرستاد و از مرور اعلام داد و فعلها خواست. قباچه انا کرد و عاصی شد، و تمصاف پیش آمد. بعد از يك ساعت چالش سلطان توقف فرمود و رفت. با اوچه آمد. اهل اوچه عصیان کردند. سلطان دو روز آنجا بایستاد، و آتش در شهر زد، و بر سانب سدوستان (یعنی سیوستان یا سیوان) برفت. خیرالدین سالاری حاکم سدوستان بود، و لاجپن ختانی سر لشکر او بود. لشکر پیش اوزخان (یعنی اوزملک تائی) که مقدمه سلطان بود آورد. جنگ کردند. لاجپن ختانی کشته شد. اوزخان شهر سدوستان را محصور کرد. چون سافان رسید خیر سالاری بتضرع ماستشیر و کرباس پیش سلطان آمد. سلطان در شهر فرود آمد، و یکماه آنجا مقام کرد. و خیر سالاری را تشریف داد، و حکومت سدوستان بر او مقرر داشت. و بر سانب دیبول و دمریله^(۱) نهضت

(۱) در اینجا از تاریخ ۷۵۰ هجری قمری (ص ۱۹۸) واضح است دولت دیبول بوده. سانب
 دیبول که در نزد دیبول و دمریله بوده. و کتب در آنجا در آنجا و دمریله
 (۱) ج ۴ ص ۲۶۹. و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸)
 و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸)
 و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸)
 و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸) و در کتاب (ص ۱۹۸)

و هندوستان و دیول را تا لب دریا جمله در تصرف آورد، و قلاع و قصبات و شهرهای مملکت سند را فروگرفت، و چتر برگرفت و تا حدود تبرهنده و کهرام و سرستی تصرف کرد و لاهور را چند کرت بگرفت . . . . و میان او و سلطان شمس الدین ایلتمش منازعت می بود .»

ص ۳۵، س ۲۰ : درین اثنا فوجی الخ : میر معصوم درینجا احوال ورود سلطان جلال الدین منگبرنی خوارزم شاهی را به سند و قتال او با ناصرالدین قباچه بیان نکرده . از قراریکه مرور سلطان جلال الدین جزء لاینفصل تاریخ سند است ایراد شمه‌ای از ذکر او بیجا نخواهد شد :

چون سلطان جلال الدین در مصاف لب آب سند (سنه ۶۱۸ هـ) از عساکر چنگیز خان منهزم و از مساعده و مواساة سلطان شمس الدین ایلتمش مایوس شده نزدیک لاهور رسید، اجزای لشکر پراکنده او تقریباً ده هزار نفر آنجا گردآمد . پس قسمتی ازین لشکر بطرف کوه جود فرستاد که کهوکه‌ران را شکست داده با مال غنیمت برگشت . سلطان جلال الدین از حاکم کهوکه‌ران (رای کوکار سنگین) دست دخترش خواست . رای کهوکه‌ران نه فقط این مسئول سلطان را اجابت نمود بلکه دسته‌ای از لشکر خویش بسرکردگی پسر برای معاونت سلطان فرستاد (راجع طبقات ناصری، ترجمه راورتی، جلد اول، حاشیه ص ۲۹۴) . « میان رای کوکار سنگین و قباچه خصمتی بود . سلطان لشکری را بقصد قباچه فرستاد، و سر لشکر اوزبک تایی بود . قباچه بکنار آب سند یک فرسنگی اوچه لشکرگاه داشت با بیست هزار مرد . اوزبک تایی با هفت هزار مردم مغافصه شیخون بسر او برد . لشکر قباچه منهزم و متفرق شدند، و قباچه در کشتی به اکر و بکر (شاید: سکهر و بکر) دو قلعه است در جزیره، برفت، و اوزبک تایی در لشکرگاه او فرود آمد، و آنانرا که در لشکرگاه یافت اسیر گرفت، و بشارت بسطان

و هندوستان و دیول را تا لب دریا جمله در تصرف آورد، و قلاع و قصبات و شهرهای مملکت سند را فرو گرفت، و چتر بر گرفت و تا حدود تبرهنده و کهرام و سرستی تصرف کرد و لاهور را چند کرت بگرفت . . . . و میان او و سلطان شمس الدین ایلتمش منازعت می بود .»

ص ۳۵، س ۲۰ : درین اثنا فوجی الخ : میر معصوم درینجا احوال ورود سلطان جلال الدین منگبرنی خوارزم شاهی را به سند و قتال او با ناصرالدین قباچه بیان نکرده . از قراریکه مرور سلطان جلال الدین جزء لاینفصل تاریخ سند است ایراد شمه‌ای از ذکر او بیجا نخواهد شد :

چون سلطان جلال الدین در مصاف لب آب سند (سنه ۶۱۸ هـ) از عساکر چنگیز خان منهزم و از مساعده و مواساة سلطان شمس الدین ایلتمش مایوس شده نزدیک لاهور رسید، اجزای لشکر پراگنده او تقریباً ده هزار نفر آنجا گرد آمد . پس قسمتی ازین لشکر بطرف کوه جود فرستاد که کهوکه‌ران را شکست داده با مال غنیمت برگشت . سلطان جلال الدین از حاکم کهوکه‌ران (رای کوکار سنگین) دست دخترش خواست . رای کهوکه‌ران نه فقط این مسئول سلطان را اجابت نمود بلکه دسته‌ای از لشکر خویش بسرکردگی پسر برای معاونت سلطان فرستاد (راجع طبقات ناصری، ترجمه راورتی، جلد اول، حاشیه ص ۲۹۴) . « میان رای کوکار سنگین و قباچه محاصمتی بود . سلطان لشکری را بقصد قباچه فرستاد، و سر لشکر اوزبک تای بود . قباچه بکنار آب سند یک فرسنگی اوچه لشکرگاه داشت با بیست هزار مرد . اوزبک تای با هفت هزار مردم مغافصه شایخون بسر او برد . لشکر قباچه منهزم و متفرق شدند، و قباچه در کشتی به اکر و بکر (شاید: سکهر و بکر) دو قلعه است در جزیره، برفت، و اوزبک تای در لشکرگاه او فرود آمد، و آنرا که در لشکرگاه یافت اسیر گرفت، و بشارت بسطان

ص ۳۴. س ۱: فوجی با قطب الدین ایبک به تسخیر سند تعین نمود: این بیان میر معصوم خلاف واقع میناید، زیرا که در فتوحات شهاب الدین در هند اسم قطب الدین را تا سنه ۴۸۸ هـ نمی شنویم که در آن سال اقطاع کهرام بدو مفوض شد (طبقات ناصری، ص ۱۲۰، ۱۲۹؛ تاریخ مبارکشاهی ص ۱۰؛ طبقات اکبری، جلد اول، ص ۳۸). و نیز اسم سیف الملوك را در کتب تاریخ نمی یابیم، الا اینکه در سنه ۵۷۷ (بر وفق طبقات اکبری، ج ۱، ص ۳۷، و سنه ۵۷۸ بر وفق طبقات ناصری، ص ۱۱۷) سلطان شهاب الدین لشکر بطرف دیول (دیول - سند) برد و تمام آن بلاد کناره بحر را در ضبط در آورد و اموال فراوان گرفته بغزنین مراجعت نمود. لهذا حتما کسی را از امرای خود در تصرف این نواحی گذاشته باشد.

مس ۳۴، ص ۱۴: یکی از فدائیان کهر کهران: طبقات ماصری (ص ۱۲۴):
بدست فدائی ملاحده (یعنی اسمعیله) در منزل دمیک در شهر و سنه اثنین
و سنابه شهادت یافت.

ص ۳۵، س ۱۸: اوجه و ملتان و سند بفرمان ناصر الدین قباچه سمت نفاذ یافت: و روفق تاریخ مبارکشاهی (ص ۱۶): ملک ناصر الدین قباچه داماد سلطان قطب الدین طرف سند رفت و اقطاع ملتان و اچه و بهکر و سیوستان را فائض گشت. ملبقات اکبری (جلد اول، ص ۵۵) همان عبارت را نقل کرده گوید که بعد از وفات سلطان قطب الدین ملک ناصر الدین قباچه که دو دختر سلطان قطب الدین در حباله او بود) بطرف سند رفته ملتان و اچه و بهکر و سیوستان را متصرف شد. صاحب الملبقات ناصری (ص ۱۴۲-۱۴۳) مستتر ازین اطلاع دارد و گوید که چون ملک ناصر الدین قباچه بعد از حاکمانه سلطان قطب الدین بطرف اچه رفت، شهر ملتان را مسقط کرد

[illegible]

ص ۳۳، س ۱۲: شهاب الدین: بعد از آنکه بر تخت نشست کنیه معزالدین اختیار نمود.

ص ۳۳، س ۲۰: عبارت رکیک است، باید که اینطور باشد «و سلطنت به شهاب الدین منتقل شد».

ص ۳۳، س ۲۰-۲۱: در سنه احدی و سبعین و خمسایه: این از مهو کاتب است، والصواب «احدی و سبعین و خمسایه».

ص ۳۳، س ۲۱: ملتان و اوچه را مسخر گردانید: عبارت طبقات ناصری (ص ۱۱۶) اینست: «بر سمت ملتان لشکر کشید و از دست قرامطه ملتان را مستخلص کرد». و عبارت تاریخ مبارکشاهی (ص ۵-۶): «در سنه احدی و سبعین و خمسایه سمت اچه و بهاطیه^(۱) و ملتان لشکر کشید. طائفه بهاطیه در حصار اچه محصر شده با سلطان محاربه کردند. بعد مدتی بعون الله تعالی حصار اچه فتح شد. اقطاع ملتان و اچه مرسپه سالار علی کرماخ را داد، و خود طرف دار الملك غزنین مراجعت فرمود». صاحب طبقات اکبری همین دو عبارت را بهم آمیخته اینطور نوشته (جلد اول، ص ۱۶): «بعد از يك سال (یعنی در سنه ۵۷۱) لشکر بجانب اچه برده، ملتان را از دست قرامطه برآورده متصرف شد. و طایفه بهاتیه در حصار اچه متحصن شده چند روز محاربه کردند. آخر فتح شد. و ملتان نیز مسخر گشت؛ و اچه و ملتان را حواله علی کرماخ نموده بجانب غزنین مراجعت نمود».

چنین می نماید که بعد از قلع و قمع قرامطه در سنه ۵۴۰ هـ بر دست سلطان محمود، ایشان بار دیگر غالباً پس از فوت سلطان محمود که قوه غزنویان مضمحل شد ملتان و نواحی را تحت تصرف خویش آوردند. چون و چگونگی معلوم نیست.

(۱) در اصل متن «تهه» نوشته که ظاهر آن مهو است.

فرزندان سلطان مسعود عبد الرزاق بوده (انظر طبقات ناصری، ترجمه میجر راورتی، جلد اول، ص ۹۵، حاشیه نمره ۷).

قتلح نظر ازین، تسخیر سند بر دست محمود یا حاشینان او نیز محقق نیست، الا اینکه در سنه ۴۱۶ هـ که محمود سومنات را غارت نموده از راه یابان کج به منصوره (پایتخت سند) رسید، و حاکم قرمطی آنجا خفیف از پیش او گریخته و دریای سند را عبره کرده، خود را در بیشه خرما در نهفت. سلطان محمود افسران خود را در تعاقب او فرستاد و آنها دور معسکر او گرفته و چندی از مردمانش را بقتل رسانیدند [این حقیقت از یکی از قصاید قرخی واضح میشود، راجع «سلطان محمود» تالیف دکتر محمد ناظم، ص ۱۲۰]. خیلی احتمال دارد که خفیف مذکور یکی از حکام سومرگان بوده که مذهب قرمطی اسمعیلی داشتند، چنانکه در احوال این طبقه ذکر رود. اگر ملک سند در تصرف محمود می بود، و حکام آنجا اطاعت او قبول کرده بودند، خفیف سومره از پیش او نمی گریخت. گذشته ازین گردیزی اطلاع دارد که سلطان بعد از آن از راه «ساحل سیحون» [یعنی دریای سند] روی سوی ملتان نهاد، و اندران راه بر لشکریان رح بسیار رسید چه از وسه خشکی یابان و چه از حتن سند و از هر نوعی و مردم بسیار از لشکریان اسلام اندر آن راه هلاک شدند و بیشتر از ستوران هلاک شدند تا ملتان رسیدند (ص ۸۲). و امیر محمود را رحمة الله از حبت حتن ملتان و هالمیه ساحل سیحون غنمی عظیم اندر دل بود بدان فی ادیب که اندر راه سومنات کرده بودند و خواست که مکافات آن نکند و ایشان را مالشی دهد (ص ۸۹)، چنانچه در سه ۱۸۱ آمارا سیاسی عبرت انکبر محمود (انظر، در خلاصه، ص ۸۹-۸۹؛ طبقات اکبری، جلد اول، ص ۱۷-۱۸). ازین و منی آید که سلطان محمود پیش ازین واقعه باین سوی آنسوا بوده و شاید مدتی از سل تمام ملتان و سند در حقیقت تصرف می نمود.

ولوا و خلعت فاخر و تاج، و لقب امین الدولة و امین الملة ابو القاسم محمود ولی امیر المومنین (زین الاخبار، ص ۶۲). پس از چه سبب بعد از هفت سال محمود از خلیفه غضبناک شده گیاشتگان او را از ملتان اخراج کرد. والی ملتان در انوقت داؤد بن نصر قرمطی بوده، و قرامطه چنانکه مشهور و معروف است مخالف بنی عباس بودند، پس چگونه میتوان گفت که او یکی از گیاشتگان القادر بالله بود؟

بر وفق زین الاخبار (ص ۶۵، ۶۶، ۷۰) سلطان محمود در سنه ۳۹۶ هـ اندپال بن جیپال را هزیمت داده «براه هندوستان بملتان رسید و هفت روز آن شهر را حصار کرد، تا مردم اندر میان آمدند و صلح کردند که هر سال بیست بار هزار هزار درم بدهد از ولایت ملتان، و برین قرار افتاد، و امیر محمود باز گشت». بار دیگر در سنه ۴۰۱ هـ باز قصد ملتان کرد و هرچه از ولایت ملتان باقی مانده بود بگرفت، «و قرامطه که آنجا بودند بیشتر ازیشان بگرفت، و بعضی را بکشت، و بعضی را دست برید و نکال کرد، و بعضی را بقلعهها باز داشت تا همه اندران جایها بمردند. و اندرین سال داؤد ابن نصر را بگرفت و بغزنین آورد، و از آنجا بقلعه غورک فرستاد، و تا مرگ اندران قلعه بود».

ص ۳۲، س ۱۲: و عبد الرزاق وزیر را از ملتان با فوجی بجهة تسخیر سند تعین نمود الخ: برای این تقریر نیز هیچ منبع موثق نیست و نه کسی از وزرا یا سپه سالاران محمود باسم عبد الرزاق موسوم بود. وایکن خواجه احمد بن حسن میمندری را پسری بود عبد الرزاق نام که امیز مودود بن مسعود (۴۳۲-۴۴۰) او را نامزد سیستان کرده بود و او عبد الرشید بن مسعود (۴۴۰-۴۴۴) را از حبس رهانیده بغزنین آورد و بجای علی بن مسعود (۴۴۰ دو ماه) بر تخت نشاند (راجع طبقات اکبری، جلد اول، ص ۳۱). و نیز اسم یکی از

۲۶ - هارون بن ابی خالد (در ایام المتوکل ۲۳۲-۲۴۷ هـ) و او در سنه ۲۴۰ هـ وفات کرد.

۲۷ - عمر بن عبد العزيز الهبیری^(۱) (در ایام المتوکل)

۲۸ - ابو الصمة (در حوالی سنه ۲۵۵ هـ)

بنده احوال این همه عمال را در کتاب خود که در صدد تالیف است اعنی «تاریخ سند تحت سیطره عرب» (Sind Under Arab Dominion) با بسط و شرح خواهم نوشت. بحالۀ باینقدر اکتفا می نمایم.

در سنه ۲۵۸ هـ خلیفه معتد (۲۵۶-۲۷۹ هـ) برادر خویش ابو احمد الموفق را به رسولی سوی یعقوب بن لیث الصفار فرستاد در معیت اسمعیل بن اسحاق قاضی و ابو سعید الانصاری، و عهد و منشور و لوا برای ولایت بلخ و تخارستان و پارس و کرمان و سجستان و سند باو ارزانی داشت. یعقوب بدان شاد شد و ایشان را بنواخت (تاریخ سیستان، طبع طهران، ۱۳۱۴ شمسی، ص ۲۲۸).

یعقوب بن لیث هفده سال و نه ماه امیری کرد و خراسان و سیستان و کامل و سند و هند و فارس و کرمان همه عمال وی بودند (همان مأخذ، ص ۲۳۳). و بعد از او در سنه ۲۶۵ هـ خلیفه معتد این همه اماکن و دیگر را به عمرو بن لیث (۲۶۵-۲۸۷ هـ) عتلا فرمود.

ص ۳۲. س ۸: القادر بالله (۳۸۱-۴۲۲ هـ). و تمام سلطنت محمود غزنوی در اشای خلافت این خلیفه می افتد.

ص ۳۲. س ۱۱-۱۲: بنده ملتان و اوچه را بدست آورده گماشتگان القادر بالله را اخراج کرد؛ این تقریر مبرم معصوم خبلی بیوج است. خلیفه مذکور در سال اول سلطنت محمود بنحت رسولی نزدیک او فرستاد با عهد خراسان

۱۱ - انصار بن محمد بن الزنادیج الحارثی (در ایام مأمون)

۱۲ - البریز بن العباس (در ایام مأمون)

۱۳ - صالح بن محمد بن القلابی که یزید بن مضرقت بر او نیابت فرستاد

(در ایام مأمون)

۱۴ - سالم البونانی مأمون بن علی (در ایام هارون و فرستاد)

۱۷۰-۱۹۳ هـ

۱۵ - اسحاق بن سلیمان بن علی الطمشی (در ایام هارون)

۱۶ - المنصور بن عبد الله بن منصور الطبرستانی (در ایام هارون)

۱۷ - سعید بن سلم بن قسریه که برادر خود کاکم بن سلم را نیابت فرستاد

فرستاد (در ایام هارون)

۱۸ - عیسی بن جعفر بن المنصور که محمد بن عیسی القلابی را نیابت فرستاد

(در ایام هارون)

۱۹ - عبد الرحمن .... (در ایام هارون)

۲۰ - ایوب بن جعفر بن سلیمان (در ایام هارون)

۲۱ - داود بن بزید بن حاتم المهابی سنه ۱۸۴ هـ و او برادر خود المنصور

را نیابت فرستاد

۲۲ - بشر بن داود (در ایام امین، ۱۹۳-۱۹۸ هـ)

۲۳ - موسی بن یحیی بن خالد بن برمک (در ایام مأمون، ۱۹۸-۲۱۸ هـ)

و معتصم بالله (۲۱۸-۲۲۷) و او در سنه ۲۲۱ درگذشت

۲۴ - عمران بن موسی (در ایام معتصم بالله)

۲۵ - ایتاخ الترمکی که عنبسه بن اسحاق الضبی را نیابت به فرستاد

(در ایام الواثق بالله ۲۲۷-۲۳۲ هـ)

(۱) بر واثق مأمون (ص ۱۳۱، ص ۱۶-۱۷) هارون الرشید در سنه ۱۹۸ هـ و مأمون بن العباس را بحکومت فرستاد، و او مدتی در بغداد در محکمت سنه ۲۰۰ هـ. این هم از لحاظ کتب تاریخ عربی اشتباه است.

۹۵ هـ بمرد و ولید نیز قبل از آنکه تدبیر او بجائی رسد در سنه ۹۶ هـ این جهان را پدرود کرد و برادرش سلیمان وارث خلافت شد. و او از روی انتقام جمله تابعان حجاج را از مناصب خود منفصل ساخت، و ولایت عراق را به صالح بن عبد الرحمن داد که در تلافیء موت برادر خود آدم که حجاج او را بقتل رسانیده ابن العم و داماد حجاج یعنی محمد بن القاسم را در شکنجه عذاب کشید تا جان خود را تسلیم کرد (راجع میور: خلافت، مطبوعه ۱۹۲۴ م، صص ۳۵۴، ۳۶۲، ۳۶۴).

ص ۳۱، س ۴-۵: در دجله انداختند الخ: دار الخلافت بنی امیه دمشق بود نه بغداد که در آن ایام وجود نداشت. لهذا دو دختر داهر را در دجله انداختن بعد از آنکه بدمشق بودند اشتباهی است که يك مورخ كم مایه هم نمیتواند بکند. گذشته ازین محمد بن قاسم در حبس واسط بمرد، پس چگونه او را در گورستان دمشق دفن کردند؟ معلوم نیست که میر معصوم این روایت را از کجا گرفته است، زیرا که تاریخ چچنامه برین جمله ختم میشود که «خليفة فرمود تا هر دو خواهر را در دیوار گرفتند» و مزید برین حرفی ندارد.

ص ۳۱، س ۷-۸: در حیطة تصرف گماشتگان خلیفه بماند: اسمای گماشتگان بنی امیه که بعد از محمد بن قاسم^(۱) برای حکومت سند آمدند اینطور هستند حسب فتوح البلدان تألیف بلاذری و تاریخ یعقوبی:

۱- یزید بن أبی کبشة السکسکی (در ایام سلیمان بن عبد الملك ۹۶-۹۹ هـ)

برای هژده روز

(۱) بیان تحفة الکرام (جلد ۳، ص ۲۳) که بعد از محمد بن قاسم ابو حفص قتیبه بن مسلم از طرف حجاج آمده يك اشتباه تاریخی است، زیرا که حجاج يك سال قبل از عزل محمد بن قاسم فوت شده بود. همچنین فرستادن تمیم بن زید بر دست حجاج نیز غلطی فاحش است، زیرا که این عامل در ایام خلافت هشام بن عبد الملك به سند آمده.

رافیان خوانده با «رافی دیره» که معبريست در جنوب و مغرب رویه کنگری یکی ساخته، مرتکب غلطی فاحش شده است.

ص ۲۴، س ۶: داهر در شهر الور متحصن شد: بر وفق چچنامه داهر در حصار راور متحصن شد.

ص ۲۷، س ۳: حوالی تهزی: این تهزی را درینوقت «تهری» گویند. خرابه های آن در نزدیکی محبت دیره در ضلع حیدرآباد واقع است. یکی از پایتختهای سومرگان بوده، چنانچه در احوال ایشان مذکور است.

ص ۲۷، س ۱۲: اسکندره: این شهر را با اجه قدیم مشخص کرده اند (انظر راورتی: مهران، ص ۲۴۴-۲۵۲، حاشیه نمبر ۱۹۲).

ص ۲۹-۳۱: حکایت انجام محمد بن قاسم: این حکایت سراسر بر چچنامه مبنی است. و میر معصوم بدون هیچ تحقیق و رویه آنرا درج تاریخ خود نموده. ما تکذیب این روایت را با همه دلائل در تعلیقات بر چچنامه خواهم نوشت. اینجا فقط بنقل این فقره از بلاذری کفایت میکنیم:

مات الولید بن عبد الملك (۹۶ هـ) وولی سلیمان بن عبد الملك. فاستعمل صالح بن عبد الرحمن علی خراج العراق وولی یزید بن اُنی کبشه السکسی استند لحمل محمد بن القاسم مقیداً مع معاویة بن المہلب . . . . . فغسه صالح بواسطه . . . . . وعذبه فی رجال من آل اُنی عقیل حتی قتلهم وکان المحاسح قتل آدم اغا صالح وکان یری رأی الخوارص (فتوح البلدان، ص ۴۴۱).

و حقیقت امر اینست که ولید بن عبد الملك در اواخر ایام خلافت خود حواریت که برادر خود سلیمان بن عبد الملك را از مسند خلافت بر شرف ساخته و ولید خود را حاکم خود سازد. و صالح بن یوسف و قنده و غیره را دیگر را در به امر با خود متفق ساخته. صالح بن یوسف در سه

بلا واپور عبور میکنند. بر وفق بلاذری و چچنامه محمد بن قاسم بعد از فتح سیوهستان بطرف این کوت برگردید و در قریب آن از مهر مهر بن عبید نمود (بلاذری، ص ۴۳۸). اما روان بن مقوقس قنبری تیره معصومی میگفتند، زیرا که مطابق او و فویر ز محمد بن قاسم نهر السند و ده دین به آن و سارانی - پهلان، و فنجیا هم سارنحو شط مهران. فلما بلغ دامن والک السند ما كان وجهه لیه جیشاً عظیماً (ص ۳۴۶). ازین روایت می نمایند که محمد بن قاسم نزد سیوهان سپهان، یعنی برابر تلهی از آب گذشته باشد. علی بن ابراهیم شریفی که مهر معصوم شرح داده زیاده تر طبیعی است.

ص ۲۳، س ۱۵: کولاب کنجری: این کلمه را کنجری، کنجری، کنجری، و غیره نوشته اند. کتان بنده اینست که اگر محمد بن قاسم شطانی نبی دریای سند را عبور کرده، باید نزدیک موضع که کتان بنام (کنجریه) مشهور است معسکر زده باشد. بنده متذکره اند که در توضیح این شهر در قدیم الزمان بحیره ای بوده که آثار آن تا هنوز ظاهر است. ولیکن از قراریکه چچنامه مینویسد که محمد بن قاسم از گذر وجه، از دریا عبور نمود و تلاقی فریقین نزد خلیجی در میان راور و جیور افتاد، میتوان نتیجه گرفت که کولاب کنجری که میر معصوم بآن اشاره نموده است غیر از کولاب کنجریه نیست. تحفة الکرام، جلد سیوم، ص ۱۸۱، گوید که کولاب کنجری در قرب زمین سوندره و جهم خلیجی بتمام فضا است.

ص ۲۳، س ۱۶: موضع رفیان: چنانکه از قرائن معلوم میشود، موضعی بود در میان سیوهان و دریله (راجع متن، ص ۲۱۰، س ۱؛ ص ۲۲۶، س ۱۷). راورتی در کتاب خود «مهران سند و شاخهایش»، (ص ۲۴۰، یورنال انجمن همایون آسیائی و بنگاله، سال ۱۸۹۲ م) کولاب کنجری را کنجری که بجنوب و مغرب رویه رهری است تطبیق کرده و رفیان را

ص ۸، س ۱: حکمی از دار الخلافه صادر شده الخ: حجاج بن یوسف محمد ابن قاسم را بحکم خلیفه نفرستاده، بلکه پیش از و عیدالله بن نهبان و بدیل بن طلفه را برای تسخیر دیبل فرستاده بود، ولیکن هر دو شکست یافته شهید شدند (بلاذری، طبع لیدن، ص ۴۳۵). بعد از شهادت ایشان باستصواب منجمان محمد بن قاسم را برای فتح سند تعیین نمود.

ص ۸، س ۱۰: الور: خرابه های الور تا هنوز نزدیک رهبری ظاهر است. ص ۱۲، س ۱: سرحد دیبل: چچنامه اینجا سیوستان، دارد. ص ۱۶، س ۸-۹: و بعد از وی پسر کلان او داهر جانشین او شد: اینجا میر معصوم از جهت اختصار اسم چندر برادر چچ که بعد از وی برای هفت سال حکومت کرده از بین برده است.

ص ۱۶، س ۱۷: برهمناباد: خرابه های این شهر قدیم که او را در سندی بانهره میگویند تا هنوز هشت میل در مشرق رویه شهدادپور و شصت میل شمال و مشرق رویه حیدرآباد واقع است.

ص ۲۱، س ۱۵-۱۶: تا آنکه لشکر اسلام جلو ریز به قلعه نیرن کوت رسیده: اینجا میر معصوم در تسلل تاریخی اشتباه کرده است. بر وفق ججنامه و نوارخ عربی مانند بلاذری و یعقوبی، محمد بن قاسم اولاً شروع بمحاصره دیبل کرد و بعد از تسخیر آن و استخلاص محبوسان سوی نیرن کوت نهضت فرمود.

ص ۲۱، س ۱۹: عثمان عزیمت به تسخیر تپه الخ: شهر تپه در آن زمان موجود نبوده. مراد میر معصوم نندر دیبل است.

ص ۲۲، س ۹: بخاذی موضع نشی از آب گذشته الخ: می دایم که ماخذ میر معصوم درست. (نشی در قدیم الایام برگذار دریای سند بوده، و سرابه های شهر قدیم تا الآن ظاهر است. در بیوقت مردم از میر

پس بروفق مسعودی در میان دیبل و مصتب مهران مسافت دو روزه یا دوازده فرسنگ بروفق بیرونی بوده. لهذا اگر شا کره (حالا میرپور سا کره) را بالاهری بندر یا لوه رانی مشخص کنیم، تعیین دیبل خیلی سهل میشود. چونکه فاصله بخط مستقیم در میان سا کره و گسری بندر تقریباً دوازده فرسنگ یا ۳۶ میل میشود، باید که موقع بندر دیبل را همین جا فرض کنیم. ایلیت نیز موقع دیبل را نزدیک کراچی قرار داده است، اگرچه او دلائلی دیگر پیش آورده. در میان گسری بندر و کلفتن (Clifton) مقبره ایست باسم مقبره عبد الله شاه که عامه گویند بالشکر اسلام برای فتح سند آمده بود. همانا آن قبر عبید الله بن نهران است که حجاج او را قبل از بدیل بن طهفه برای تسخیر دیبل فرستاده بود (بلاذری، فتوح البلدان، ص ۴۳۵-۳۶).

این است خلاصه کلام ما. نویسندگان اروپایی بظن خود تخمین زده اند. هیگ موقع دیبل را بخرابه های کا کر بکیره نزدیک میرپور سا کره قرار داده است (کتاب مذکور بالا، صص ۴۶-۴۷). اما احتمال قوی است که این جایگاه لاهری بندر بوده. و راورتی (Mihrān of Sind، حاشیه ۲۳۶، ص ۳۱۷، حاشیه ۴۶۸، ۴۶۸) آنرا در نزدیکی پیرپته نهاده است و درین نظریه با صاحب تحفة الکرام مطابقت دارد، زیرا که او شیخ پته را در دو سه جا (ج ۳، ص ۲۴۷، ۲۵۲) «دیولی» خوانده است، و در صفحه ۲۵۴ گوید که «مخفی نماند که بندر لاهری که در قدیم زمان به بندر دیبل اشتهار داشته غریب شهری مسکن اشراف کرام و افاضل ایام بوده. اکنون از چند سال (یعنی قبل از ۱۱۸۱ ه سن تألیف تحفة الکرام) بسبب حوادث دار معه دیار معدوم، و تتمه آبادیش منتقل زمین محاذی ده راجه است».

مهما یکن این بحث طوالت دارد و محتاج تحقیق زیادی است و ما آنرا بموقع دیگر عقب می اندازیم، و در کتاب خود «سند تحت سیطرة عرب» مقاله ای مبسوط بر آن خواهیم نوشت.

حالا باید که باین مسئله پیچیده توجه کنیم که آیا دیول بندر و لاهری بندر يك بوده یا جداگانه . سیاحان اروپائی که در قرون اخیر به بلاد سند آمده اند بعضی آنها بندر سند را دیول و بعضی لاهری گفته اند ، و کسی بوجود دو بندر در همان وقت اشارت نکرده است . و این بیان بعضی را در مغالطه انداخته است که دیول و لاهری یکی بوده است . اَبَت (Abbot) در تألیف خود «سند» (صص ۴۳ - ۵۵) باوجود استدلال بسیار بنتیجه نافی نرسیده است . و هیک (Haig) در کتاب خود "The Indus Delta Country" (ص ۶۸) بندر لاهری را با الوهرانی مشخص کرده است ، که بر وفق البیرونی (Alberuni's India ، صص ۲۰۵ ، ۲۰۸ ، ۲۶۰ ، ۳۱۶) بر دهنه غربی مهران بوده و ۱۲ فرسخ دورتر از بندر دیل . و گمان بنده اینست که هیک درین رای مصیب بوده . سیاحان و مؤرخان عرب مانند ابن خردادذه (کتاب المسالك و الممالك ، ص ۶۳) و اصطخری (کتاب المسالك و الممالك ، ص ۱۷۵) و مقدسی (احسن التقاسیم ، ص ۴۷۹) و مسعودی (مروج الذهب ، ج ۱ ، ص ۳۷۸) همه متفق اند که دیل بر مغرب رویه مصب مهران و دورتر ازو بر ساحل دریای عمان بوده است . و عبارت مسعودی اینطور است :

«إذا احتاز جميع ما ذكرنا من الأنهار (أى الأنهار الخمسة فى بلاد فنداب) بلاد فرج بیت الذهب و هو المولتان ، اجتمعت بعد المولتان ثلاثة أيام فيما بين المولتان والمصورة فى الموضع المعروف بدوشاب . وإذا انتهى جميع ذلك الى مدينة الرور من غربها ، وهى من اعمال المصورة تنى هناك مهران . ثم ينقسم قسمين . و يسمى كلا قسمين من هذا الماء "عظیم المعروف بمهران" السد فى مدينة شاکره من أعمال المصورة فى "بحر الهندى" . و ذلك على مقدار سبعة من مائة ميل .

ص ۶ ، س ۷-۸ : بندر دیول که درین ایام به بندر تهته و لاهری مشهور است : بعضی مورخین مانند ابو الفضل (آئین اکبری ، ص ۵۵۶) و سید محمد طاهر نسیانی (تاریخ طاهری ، ص ۲۱) بندر دیول را با شهر تهته اشتباه کرده اند ، اما حقیقت آنست که بندر دیول از شهر تهته بالتره جداگانه بوده چنانکه میر معصوم تصریح نموده . نیز از عبارت تحفة الکرام و تاریخ طاهری این حقیقت روشن میشود . تاریخ طاهری که از تحفة الکرام اقدم است در وصف لاهری بندر گوید (ص ۱۵۷) :

« مابین شهر تهته و بندر چه تری [چه] خشکی دو روزه راهست . و از انجا دریای شور یکمزل است . اما ناله باریک که آنرا بزبان تهته ناری نامند برآمده زیر بندر مذکور میرسد ، تخمیناً بعرض بعضی جا ده طناب و بعضی بیش (و) عمقش از اندازه پایاب ، در میان بحر سوی میانی نام دیگر آبادانی نیست . »

ازین معلوم میشود که لاهری بندر از شهر [نگر] تهته خیلی دور بوده و نیز بمرور ایام دریای شور [یعنی بحر عمان یا بحر عربی] از وی یکمزل دور شده بود . و صاحب تحفة الکرام (ج ۳ ، ص ۱۹۹) در بیان سادات مازندرانی گوید که

« اوّل ایشان سید بدر الدین بعد نقل از مازندران بزیارت عبات عالیات مشرف شده در سال نهصد و شصت و هفت براه دریای عمان وارد بندر دیول و متوجه توطن تهته شد . چو بقریه هاله واقعه پرگنه سا کوره رسید ... رحل اقامت دوام آنجا بیفکند . »

این عبارت تحفة الکرام نیز بر دوری دیول یا لاهری بندر از شهر تهته مدلل است . کزنس (Cousins) در کتاب خود « آثار قدیمه سند » (ص ۱۲۴) نیز مؤید این نظریه است .

گرفته به ایلغار روان شدند. و بتاريخ .... بشرف پانیوس مشرف شدند. حضرت دربارهٔ جانی یک کمال لطف و اشفاق بالتماس خان خانان بظهور آوردند. و ولایت تهته به ایشان مسلم داشتند^(۱). و جانی یک در ملازمت حضرت رعایه و اعتبار یافته به منصب چهار^(۲) پنج هزاری سرافراز گشت. و حضرت^۳ را خیلی توجه و عنایت^(۴) باو بود، چنانچه خسرو شاه را بدامادی او مقرر فرمودند. دران ولا که حضرت متوجه دکن بودند^(۵) و فتح احمد نگر (f. 193b) و قلعه اسیر شده بود که بتاريخ ۲۷^(۶) شهر رجب سنه ۱۰۰۸^۷ جانی یک بعلت سرسام درگذشت. و نواب علامی التماس نمودند که ولایت تهته به میرزا غازی [یک] ولد میرزا جانی یک مرحمت شود، و حضرت نیز باو ارزانی فرمودند.

تمام شد بتاريخ ۲۲ شهر شعبان المعظم سنه ۱۰۴۵

پید فقیر حقیر محمد رضا بن مرحوم

دریائی بن داروغہ گہر

رحمہا اللہ

تعالیٰ

ہر کہ خواہد دعا جمع دارم   زانکہ میں بندہ گنہ کارم

صورت التماس او این بود که: من سی (f. 192b) غراب و قلعهٔ سهوان بشما میدهم، و خود به تهته رسیده بعد ازان شما را می بینم. خان خانان از امرا کنگاش طلبید. همه امرا اتفاق کردند که چون کار باو تنگ شده صلح نباید کرد، که ما کار با امروز و فردا رسانیده ایم. و [دران شق] احتمال دارد^(۱) که جانی ییگ به تهته رفته باز رای او منقلب شود. خان خانان گفتند که اگر ما به قلعه می چسبیم یکی آنکه مردم خوب از طرفین کشته می شوند، دوم آنکه اهل و عیال اینها بدست پاجیان می افتد و این بی ناموسی بر اینها عائد میشود. ما صلح میکنیم، و همچو خود پنجهزاری بخدمت بنندگان حضرت^(۲) بهم میرسانیم. و الحق رای ایشان بر صواب بود. ایلچیان جانی ییگ آمده قبول و اقرار^(۳) نموده غرابها را آوردند و سپردند، و کس به سهوان فرستادند که قلعه را بدهند، و خود متوجه تهته گشت.

و خان خانان ایام آب کلانی را در موضع سن گذرانیده در ابتدای زمستان متوجه تهته گشتند. قریب به فتح باغ رسیده بودیم که جانی ییگ از پیش پیدا شد، و در میان ایشان و خان خانان ملاقات دست داد. (I. 193a) و صحبت بسیار خوب نشست^(۴). جانی ییگ را در همانجا گذاشته خان خانان به سیر تهته متوجه شدند، و به تهته رسیده و بر اثر جانی ییگ نیز رسیده هرچه در بساط داشتند همه را صرف امرا و سپاه نمودند، و صحبت خوب داشتند^(۵). بعد ازان متوجه بندر لاهری شده سیر دریای شور کردند. چون از آنجا معاودت نمودند، دولت خان و خواجه مقیم را آنجا (به نیابت بجهت ۲ بندوبست ملك) گذاشته. چون فرمان طلب آمده بود که جانی ییگ را گرفته بدرگاه عازم شود، بنابراین متوجه درگاه معلی شدند، و جانی ییگ را با خود

(۱) ر: در آن شك دارد (۳) م: قول و قرار و مرزا به تغلق آباد جهت تهته برآمد و نواب خان خانان

(۲) م: و بجهت حضرت عالیشان، (۴) ر: شد در تهته باستالت رعایا و بندوبست ملك نشست.

بحای و بخدمت حضرت بندگان، (۵) ح: زیاد دارد بعد ازان هر دو يك جا متوجه بندر لاهوری شدند.

هزار سوار از جانب کوه پیاده بسیار تیرانداز و از دریا عراب و توخانه
 مستعد شده آمدند. قریب شش گروهی که رسیده دولت خواهان هم صلاح
 دیدند که اگر ما اینجا می نشینیم، او از چهار^(۱) جانب بما حگk خواهد آورد.
 و خود از روبرو و جمعی تیرانداز از جانب کوه و عراب از طرف دریا و مردم
 سهوان از عقب، کار بر ما دشوار خواهد شد پس مناسب آن دیدند که ه
 همانجا روه بخانی یک حگk کنیم. قرار به همین یافت و به تاریخ... . افواج
 راست کرده متوجه خانی یک شدیم. و به خانی یک حاسوسان خبر کردند
 که لشکر می آید. به هیچ وجه قبول نکرد که ایشان را چه یارای آن و چه مقدار
 کس اند که بر سر ما خواهد آمد. به یکنار گرد لشکر ما نمودار شد درین
 وقت حرم او شد که لشکر آمد، در (۱۹۲۶) مقام راست کردن افواج شد ۱۰
 قریب به نیم روز بود که تلافی عسکری واقع شد وقتی که به هراول ما حگk
 واقع شد، بعضی از مردم هراول تاب نیاورده فرار نمودند. و لشکر خانی یک
 تلافی کرده بعول رسیدند. درین اثنا فوج فوج از مردم خانی یک
 میرسید و حگk می شد، تا به چهار مرتبه حگk عظیم واقع شد بالاخره
 شکست بر مردم خانی یک افتاد. و خانی یک خود پای ثبات محکم کرده ۱۵
 حگk و حمال بسیار نمود آخر فایده داشت روز به فرار هاد و کس بسیار
 رو غل رسیده دستگیر شد. و خانی یک به او روبرو آمد که بیست گروهی
 حگk گاه اند آمداروه، فلبه، ما هاده، آنجا مستحکم شد^(۲) دولت
 سه هاد آمده آغا را محاصره نمودند مدتی چند روبرو اباب حان ساان بر
 رسیده مورخاها را پیش بردند هر روز حگk و حمال میکردند از طریق ۲۰
 کس بسیار کشته می شد آخر حگk را کشته جانب فلبه رفته شدند،
 سه روز حگk در دو حگk سه حگk یک هاد آمده از مردم مطلع شد

باین تقریب غراب خسرو خان و غرابانی دیگر نبات یافتند، و کس بسیار از ایشان کشته شد و فتح عظیم روی نمود.

روز دیگر کوچ کرده عزیمت^۱ قلعه جانی یگ کرده، و بر قلعه مستحکم ساخته. و باره چله در قلعه بود. گرفتن آن مشکل تمام داشت. چون محاصره به امتداد کشید. خان خانان و امرا دیدند که کاری ساخته نمی شود. یکشب بر سر قلعه از اهل آب و جوانب هجوم آوردند. چون قوه مضبوط بود فایده نکرد. بعد از آن این مصاحبت کردند. و ما در ولایت تهته متفرق^۲ میشویم. جمعی به سیهوان میروند. و جمعی به تهته. و جمعی به بدین و فتح باغ و چون. و شاه یگ خان بر سر قلعه شاه گری که شاه قاسم خان ارغون ساخته بود بروند. نواب خان خانان به تهته متوجه شدند و جمعی به فتح باغ و بدین و چون رفتند. و شاه یگ خان رفته قلعه شاه گری را محاصره نمود؛ و سید بهاوالدین و بختیار یگ و مؤلف و حسن علی عرب و جان یگ و مقصود یگ آقا ملازمان نواب خان خانان بر سر سیهوان رفته سیهوان را قبل کردند. و چون کار بر اهل قلعه تنگ شد نوشته‌های اهل قلعه به جانی یگ رفت که اگر بماند رسیدید خوب. و الا قلعه از دست رفت. جانی یگ چون دید که قلعه از دست می‌رود به سرعت تمام متوجه سیهوان شد. وقتی که به بیست گرومی رسیده، ما نیز کنکاش کردیم که چه باید کرد. رایها برین قرار گرفت که باید جنگ کرد. از دور قلعه کوچ نموده متوجه جانی یگ شدیم. خان خانان خبر توجه جانی یگ باین لشکر شنیده جمعی از امرا (f. 191b) مثل ۲. محمد خان نیازی و بهادر خان و میان دولت خان ملازم خود را با جمعی به کومک این جماعه فرستاد. قریب بکوه لکی شده بودیم^(۳) که این جماعت آمده ملحق شدند. و این هر دو لشکر تا هزار و دویست سوار میشدند. جانی یگ باده

(۳) ف: م: رسیده بودیم

(۲) ح: متصرف

ح: جمعی را

و خان خانان شبشب جمعی را از مقابل اردوی بآب (f. 190a) روی آب گذرانید. و جمعی را که جانی یک تعیین کرده بود. شب^(۱) آمده بدر اردو^(۲) ریختند. و چون اینجا کمال حزم و احتیاط شده بود. کاری نتوانستند ساخت. مباح آن غرابها متوجه اردو شدند: و ازین قلعجه که توبها دران بود توب انداختن گرفتند. هر توب که بلند می رفت. لشکری که خان خانان از آب^۵ گذرانیده بود. به غراب رسیده بآنها میرسید. چنانچه چندی ازان زخمی شدند. بالاخره دهن توبها را پست تر کردند. چنانچه توب از غراب باینطرف دریا میرسید، و مشخص میشد که بآب رسیده بعد ازان می جست و هشت و نه کشتی را میشکست و جمعی را به قتل میرساید. و چون ایشان استعداد غرابها داشتند (و) در هر غراب درودگر مقرر بود فی الفور آن را^{۱۰} حکم میکردند. و آن روز به همین نهج جنگ میکردند، و توب اندازی می شد. ازین روی آب قلعه لشکر خان خانان و ازان طرف چله. ناچار غرابها را از میان دریا بایستی آمد، و آب تیز بود. تا دو نیم پیر چله میزدند و^(۳) جنگ میکردند؛ و کس بسیار از ایشان بضر توب بقتل میرسید، تا آنکه دیدند (f. 191) که ازین قلعجه نمی توانند گذشت. و کس بسیار از ایشان تلف^{۱۵} می شوند. بناچار رو بفرار نهادند. و غرابهای خان خانان تعاقب نموده از پل در آمدند. و از طرف دریا لشکر بر ایشان هجوم کرد. خسرو خان سرداری خوب کرده و غراب خود را عقب نگاه داشته. غرابهای دیگر را پیش کرد. غراب جدی که دران ورمکیان جنگی و بعضی سبایان بودند. آنها بدست افتادند. و به غراب خسرو خان بر غراب پادشاهی رسیده بود. ۲۰ نگاه در دارو خانه غراب پادشاهی آتش افتاده. حمی در میان سوختند.

آورده ملحق شدند. مردم سهوان قلعه را کشیدند. نواب با جمعی از امرا کنگاش کردند که چه باید کرد: بر سر جانی ییگ به تهنه میرویم یا اول مهم سهوان را بانصرام رسانیده پیش میگذریم؟ رای همه بران قرار گرفت^(۱) که سهوان بر سر راه است، و عبور مردم ما و کشتیها از انجاست. بهتر است که سهوان را فتح نموده پیش بگذریم. به همین قرارداد از آب گذشته گرد سهوان مرچلها قسمت نموده. در مقام ساختن سابات شدند. درین اثنا خبر رسید که نواب جانی ییگ با لشکر^(۲) گران سنگ از تهنه برآمده متوجه جنگست. از استماع این خبر ترك محاصره کرده متوجه جانی ییگ گشتند. جانی ییگ این خبر را شنیده بالا تر از نصرپور در موضع بوهری بکنار دریا طرح قلعه انداخته (f. 189b) مستحکم گشت. خان خانان چون به شش گروهی آن قلعه رسید، جانی ییگ صد دویست^(۳) غراب جنگی و کشتی بسیار با خسرو خان و امرای دیگر همراه نموده، بر سر اردو و کشتیهای خان خانان فرستاده از دو جانب دریا فوجها تعین نمود. خان خانان یکپا کرده^(۴)، از اردو پیشتر، در کنار دریا، بجهت توبها مقدار پنج شش جریب ۱۵ قلعه در ریگ ساخته، محمد مقیم بخشی و علی مردان و ترمذی^(۵) و مؤلف را با جمعی دیگر از امرا در قلعه تعین فرمود. و آن چنان واقع شده بود که غرابها آنجا رسیده از پیش قلعه بگذرند، زیرا که آن روی آب در مقابل جله^(۶) عظیم بود، آنها را ناچار بایستی از پیش قلعه عبور نموده به اردو رسید. الحق آن کنگاش را محمد مقیم یافته بود که پیش فرستادن توبها ۲۰ این فایده میکند که آسیبی به اردو نرسد. بتاریخ.... شهر شوال سنه ۹۹۹ بعد از وقت زوال غرابها رسیدند. دیدند که ازان روی آب جله است، و آن روی آب قلعه در مقابل آمده، توقف نمودند. پاره جنگ توب از طرفین واقع شد؛

(۱) ح: م: س: رمی

(۲) ر: صد و دویست (= ۱۲۲)

(۱) ف: یافت

(۶) م: در همه جاها و جله، دارد

(۴) ح: خانخانان نیز چند لشکر بکنار کرده

(۲) م: سپاه

آمده به مهیات و معاملات پرداخت. و هم دران ایام فقیر مؤلف تاریخ از کجرات به ملازمت بندگان حضرت مشرف شد. و از اتفاقات حسنہ والدہ حزوی تحفه^{۱۱} فرستاده بودند، بنظر اشرف انور گذرانیده. حضرت از کمال توجه و اشتیاق التفات فرمودند، که چند سال است که از والدہ جدا شده اید؟ فقیر عرض کردم که (۱. ۱۵۹۱) قریب به بیست سال باشد. بعد ازان عنایت فرموده حکم کردند که والدہ خود را ملازمت کرده بملازمت درگاه یساید. و حاکم او را بخشیان^{۱۲} تنخواه نمایند. درین اثنا محمد صادق خان امداد نموده گفت که چون به بہکرمی رود، اگر جاگیرها نیز ازان محال تنخواه شود خوب خواهد بود. حضرت فرمودند کہ بہکرمی بہ حاکم خان خانان مقرر شدہ. نواب خان خانان حاضر بودند. عرض نمودند^{۱۳} کہ اگر حضرت حاکم ایشان ۱۰ را از سرکار بہکرمی مرحمت فرمایند، بندہ تجویز میدارد، و عوض آن از جای دیگر^{۱۴} بہ بندہ عنایت شود. حضرت حکم فرمودند کہ حاکم ایشان را از سرکار بہکرمی تنخواه نمایند. بخشیان عظام حسب الحکم الاشرف برگتہ دریلہ و کاکسری و چندو کہ در وجہ حاکم سده مقرر گردانیدند. و بعد از تشریع حاکم حضرت از کمال مرحمت و بندہ پروری بر سر کشتی تشریف شریف ارزانی داشتہ، و بہ بوستین خاصہ سرافراز ساخته ندہ را رخصت فرمودند. و از زبان الہام بیان فرمودند کہ، ع: منشیں و سرکن کہ عنایت شدہ. انقض کہ تاریخ ۱۴ صفر سنہ ۹۹۹ھ (۱۲۱۷) بہ بہکرمی رسید. و جواب خان خانان نیز بہ بہکرمی تشریف آوردند. چون هوا گرم بود و ملبیان آب، چند روز در بہکرمی توقف فرمودند. و بہ بدر آمدن سہیل مؤلف را ۲۰ بار خان و ملا محمود و جمعی دیگر رخصت کردند.

چون بہ سہیل رسیدیم، جوابہ خان سہیل در ان خط تشریف

کس بسیار بقتل رسید، و جمعی غنیمت اسیر گشتند، و شکست و هزیمت یافته عنان عزیمت گردانیدند. چون هوا گرم بود آذایی در سراب آشفته آب مردند، و بعضی که برآمدند بعد از مدتی بحال خرد آمدند.

چون مشاعنه^(۱) ظلم و تعدی او به نهایت رسید، نگاه بدو نظر او از عالم غیب باطل بهکر رسانیدند. و مردم از شر آن سرور خلاص شده مأمون گردیدند، و بار دیگر ولایت بهکر بهاگیر به نواب محمد صادق خان مستقل گردید. و در تاریخ ۱۲ ربیع الاول سنه ثمان و تسعين و تسعمایه بمذاهد زاهد ولد نواب صادق محمد خان به بهکر خدیف آورده، آشفته و رعایا ساوک خوب نمود، و دلمای مجروحان ظلم را در رحم عدل نهاد، و مورد زاهد بغایت خوشرویی و خوشخوانی بود، و اکثر باعلا و افتخار صحبت میداشت. و وظائف و ادرات را موافق سلیقه محمد صادق خان تنخواه نموده، دست تعرض ظلم^(۲) را از دامن مظلومان کوتاه گردانید. و خواجه محمد معصوم وکیل محمد صادق خان به صفات حمیده آراستگی داشت و به مہبات کلی و جزوی (f. 188a) واری می نمود. و مردم بهکر متسللی شده رو به زراعت و عمارت نهادند. ناگاه آفت سلاوی در ربیع آن سال واقع شد. باوجود ملاحظه تیره روز^(۳) برعیت رسید، و محصول در اندک فرصت نایاب گشت. بار دیگر قحط و غلا و عسرت روی نمود.

و درین اثنا عرق غیرت بادشاهی در حرکت آمد، که چون همای دولت بادشاهی ظل اقامت بر دار السلطنت لاهور انداخته، میرزا جانی بیگ اقتدا به سنن میرزا شاه حسن نموده رقبه اطاعت برقبه ملازمت استوار نداشته، دم استقلال میزد، نواب خان خانان را به تسخیر ولایت تہتہ و ضبط و ربط بلوچان تعین فرمودند. و در تاریخ ۲۲ شوال سنه مذکور میان خریف به بهکر

(۲) ف: ظلم

(۱) م: کثیر

(۴) این قراة حاست: د: نیز روز؛ ف: روز بروز

(۲) این قراة ماست: حد: اشاعه

یشکش لائق بدرگاه فرستاده و زبان به عجز و اخلاص و نیاز گشوده. محمد صادق خان مراحت نموده به بهکر آمده. و بعد از مدت قلیل عازم درگاه جهان پناه گردید.

و بعد ازان به يك سال جاگیر تغیر یافت. و در خریف هر دو سال که ساگیر بهکر تعلق به خان مومی‌الیه داشت، آفت ملخ بزراعت رسید و قحطه و غلاد در بهکر واقع شد. اکثر مردم جلاوطن شده روی باطراف نهادند. و مردم سیمیه و بلوچ هر دو روی آب را ناخته آبادانی نگذاشتند.

و در اواخر ربیع الثانی سنه ست و تسعین و تسعمایه جاگیر به نواب اسماعیل قلی خان منتقل گشت. و رحمان قلی یک ولد او به بهکر آمد.

چون میرزاده دولت مند^(۱) بود، بمردم بهکر بنفایت شفقت^(۲) پیش آمد، و سلوک و معاش خوب باهالی قلمه نمودند. و ویرانی بهکر به بین سعی ایشان روی به آبادانی نهاد. چون اسماعیل قلی خان ترك ملتان گرفته بدرگاه رفت نذر ساگیر از ایشان واقع شده به شیرویه سلطان قرار گرفت.

و در اوائل محرم الحرام سنه س و تسعین و تسعمایه شیرویه سلطان به بهکر آمد. و چون او مدام خمر بوده، مهبات خود را به غلامان زره حرید و گذاشت: و شب و روز به قتل و لوب و لعب مشغول بود. و او در مجلس کفر می نشست و احیانا کسی را به صحت او راه میدادند^(۳). و مناف و اورارات اکثر فقرا معطل ماند. و او يك مرتبه عهده اهتمام مال و معامله^(۴) برآمده و مدتی در دکانی نزول نموده مال و معامله به وصول رسانیده. و محمد حسین یک ولد خود را محبه تسخیر سیوی فرستاده. و امانه حمیت^(۵) نواده حاکم صف کردید. و او را به شیرویه مردم بلوچ ندی بردند در اول حمله کسار گرفتند، و آن مردم فی ۱۱ ۱۲۶۱ هـ ملاحمه مرحوم داشتند

بر سر پاتر رفته با مردم میرزا جانی بیگ جنگ کردند. مردم خوب میرزا جانی بیگ مثل سلطان محمود خان برندق و کوچک بن سبحانقلی و عبدالله کانجرجه دران جنگ (f.186a) کشته شدند. و رستم پدر رستم^(۱) بدست آمده، و نسیم فتح بر پرچم علم محمد صادق خان وزیدن گرفت. و چون مشارالیه عزیمت فرمود، سبحانقلی ارغون که سردار لشکر میرزا بود در کنار آب قلعه ساخته ادوات و آلات حرب آراسته نموده، غراب و کشتی بسیار در ته قلعه جمع نمود. چون لشکر محمد صادق خان بآنجا رسید مشارالیه در غراب بجهنگ برآمد. و دران دفعه نیز شکست بر لشکر ارغون واقع شد. سبحانقلی زنده بدست آمد^(۲)، و جمعی مقتول و مجروح گشتند. و دوازده غراب نیز بدست آمده^(۳)

محمد صادق خان ازین فتوحات خوشدل شده قلعه سیوستان را محاصره نمود. و چون مدتی از محاصره برآمد نقب عظیم فرو کردند، چنانکه دروازه و فسیل پیش قلعه را برداشت. و محمد صادق خان حکم کرده بود که هیچ کس بی رخصت من بقلعه درنیاید. بعد از آنکه دخان و بخار دفع شد، اهل قلعه ۱۵ دست بدست دیواری کشیده دست بتوب و تفک^(۴) نمودند، و جماعه که به زور بازو^(۵) بر سطح بام و دالان دروازه در هوا^(۶) شده بودند بر زمین آمده (f.186b) آسیبی بدانها نرسیده بود. درین اثنا میرزا جانی بیگ با لشکر بر و بحر در برابر مهران که شش گروهی سهوانست آمد. محمد صادق خان ترك محاصره داده متوجه جنگ میرزا جانی بیگ گشت. و چون در محاذی ۲۰ کوه لکی رسیدند، غرابهای میرزا جانی بیگ را در برابر اردوی محمد صادق خان آورده توب و تفک سردادند. و بعد از چند روز دران برابر بوده در محاربه میکوشیدند، که دران اثنا فرمان بادشاهی رسید که میرزا جانی بیگ

(۱) ر: و رستم بزور و رستم (۲) م ندارد: و جمعی مقتول الخ (۵) د ف: زور دارو: ر: برادر و سطح
(۲) م: افتاد (۴) ح و م: تفک (۶) ف: بهوا

مردم بجهت انتقام مردم کاگری توجه فرمودند. و باندك توجه مردم منگیچه جلا وطن شده رو بگریز نهادند. آخر الامر باندك مدت سید ابو الفضل ولد میر عدل که سردار لشکر بود عنان تعاقب بر تافته عزیمت مراجعت نمود و در قلعه بهکر آمد. بعد از چندگاه میر عدل فصد نمودند، و خون بسیار ازو برآمده ضعف عارض او گردید، و در هشتم^(۱) شهر شعبان سنه اربع و ثمانین و تسعمایه بجوار رحمت ایزد تعالی و تقدس پیوست. و بعد از فوت او بندگان حضرت ظل الهی شاهنشاهی حکومت بهکر را به دستور پدر باو (یعنی سید ابو الفضل) تفویض فرمودند. و در سال دیگر مقدمان کاگری را مقید و محبوس گردانیده يك دو کس را زیر پای فیل (f. 184b) هلاک کردند.

۱۰ و در تاریخ دویم ذی القعدة سنه خمس و ثمانین و تسعمایه اعتماد خان خواجه سرای که از معتمدان درگاه بود بایالت بهکر آمد. و چون حدة مزاج داشت، به سپاهی و رعایا و ائمه سلوک خوب نمود. بعضی از مخادیم ازو رنجیده روی توجه بدرگاه عالم پناه آوردند. هر چند او کس فرستاده معذرت خواست، مخادیم تسلی نشده عزیمت سفر مصمم گردانیدند. و چون بملازمت ۱۵ بندگان حضرت ظل الهی رسیده اظهار شکایت ازان بی سعادت نمودند، بر زبان^(۲) حضرت گذشت که هرگاه که او این مردم عزیز را رنجانیده، کشته خواهد شد. و هم چنان که^(۲) بر زبان الهام بیان ظل الهی گذشته بود بوقوع آمد. و آن قضیه برین منوال بود که چون او همیشه هزل و مطایبه را پیشه^(۳) خود ساخته بمردم خوب سخنان غلیظ و رکیک میگفت، و بمردم سبک ۲۰ معاملگی میکرد، روزی جمعی از سپاهیان اتفاق کرده در دیوانخانه او را روز تاریخ دهم ربیع الاول سنه ست و ثمانین و تسعمایه بشهادة رسانیدند.

و بعد از اعتماد خان بندگان حضرت ولایت بهکر را (f. 185a) بشرکت جاگیر مسند عالی فتح خان مهارت^(۴) و راجه پرماتند خویش راجه تودرمل

(۱) ح: یستم (۲-۲) این جمله در ف موجود نیست (۳) م: شعار (۴) م: ماهوت؛ ح: بهادر

و در حین که ترسون خان از درگاه مرخص می شد، بعضی ارکان دولت بعرض رسانیدند که اولاد سیف الملوک سراوار سرحد نیستند بدگان حضرت حکومت آگره را به ترسون محمد خان تفویض نموده بهکر را تغیر فرموده، و تعلیقه نام سوالیداس صادر شد که او کروری سرکار بهکر شده (f 183b) اهتمام مال و معامله نماید. و بعد ازاں بدگان حضرت سارو اعتماد^(۱) میر سید محمد امرویه میر عدل را به منصب هراری سرافرار ساخته ایالت و حکومت بهکر باو تفویض فرمودند. و چون او سید و عالم بود فرمان صدارت ائمه بهکر را بر او تفویض فرمودند^(۲)، که فراحور استحقاق مدد معاش تعیین نماید. در تاریخ ۱۱ ماه رمضان سه مدکوره به بهکر تشریف آورد، و به محادیم و اکابر باعزاز و اکرام تمام پیش آمده قریب پنجاه ۱۰ هراریکه زمین مدد معاش به سادات و علماء و مشایخ و موالی و اهالی در حور حال هرکس تعیین نمود. و محادیم در زمان دولت او فراغت کردند. و هم در اوائل حکومت خود لشکر بجانب سیوی تعیین نمود. مردم مگچه^(۳) پرگنه کاکری^(۴) در مقام تردد شده^(۵) با مردم میر عدل بد پیش آمدند. و سید محمد میر عدل درباره رعایا در دستور العمل شده وررید و اقرار کی کوت ۱۵ بر يك يگه علی التسویه پنج من محصول قرار داد، و صاحب اهتمامان بر مزروعات تعیین نمود. و آن مردم تشدید بسیار بر رعایا کردند. الغرض که مردم میر عدل در قلعه^(۶) (f. 181a) که مابین گبند و پجراه است^(۷) درآمدند. مردم منگجه بی دولتی نموده محصلان^(۸) را تیر ماران کردند. جمعی از مردم خوب میر عدل شهادت رسیدند. و این بی سعادتان چاهی که درون ۲۰ قلعه بود مومس و کافر را باحتمم دران چاه افکندند و محاکم برار ساختند. میر عدل ازین واقعه درهم شده مردم خود را از سیوی طلب نمود. و آن

(۱) ح سارو سید محمد	(۲) ح سید محمد	(۳) ح سید محمد	(۴) ح سید محمد
(۵) ح سید محمد	(۶) ح سید محمد	(۷) ح سید محمد	(۸) ح سید محمد

در صدد امتناع آمد و آن مردم را معطل داشت. چون حرف بر خفایت
در میان آمد، کیسوخان سیادت پناه سید مستانی و شادیم بهکر و جمعی
فرستاد که طاهر خان و قاسم خان و میرزا محمد خان را نصیحت کنند.
خوانین بخادیم را از خدا خواسته همه را بخانه دادند که حقیقتاً سالات را
از قرار واقع مختصر نموده بدرگاه عالم پناه فرستاد. بخادیم که بر سر
نمودند که اگر طرفین حاضر باشند، بنویسیم. خوانین عظم و بودند.
وکلای کیسوخان آمده اند، خطور ایشان و نفقات را آنچه می رسد بنویسیم.
ما تکلیف زیادی نمی کنیم. چون بخادیم شروع در معاملات کردند،
کیسوخان مضطرب شده دید که کار بقیاست می آید، و این تذکره بهشت خیراتی
۱۰ احوال میشود. کس فرستاد که من قاعه را میدهم. شما مختصر بنویسید.
خوانین گفته فرستادند که ما مختصر نوشته نگاه میداریم. اگر نو قاعه در نمی
دهی به مهرها رسانیده بایه سریر ارسال می نمائیم. کیسوخان در لا علاج
(f. 183a) شده. خوانین مذکورین را به قلعہ در آورد.

و حکم جهان مطاع صادر شده بود که کیسوخان با اتفاق برادران ترسون
۱۵ و سادات و اکابر تحقیق خزانه و سایر بیوتات کارخانه سلطان محمود خان
نموده. کاغذ تفصیل را به مهر این جماعه رسانیده بدرگاه فرستد. بموجب
حکم تحقیق خزانه نموده. اهل حرم سلطان محمود خان نیز حسب الحکم عازم
درگاه شدند. و همشیره خان جهان که حرم عمده سلطان محمود خان بود
بموجب فرمان پجانب لاهور عزیمت نمود. درین اثنا خواجه ملک خواجه
۲۰ سرای و رای سنگ درباری و بنوالیداس نویسنده بجهت تحقیق خزانه و روانه
نمودن اهل حرم سلطان آمدند. بار دیگر در لهری عرض خزانه را دیده^(۳)
در غره رجب سنه مذکوره از راه ناگور عازم گشتند^(۴).

(۱) م: استغفار (۲) م زیاد دارد: محمد خان (۳) م: نموده (۴) ح: عازم درگاه شدند

مرد تد مراح و بدحوی بود^(۱) روری بر سر دیوان یحیی تواحی درشتی کرده^(۲) و بحیر بر پای او نهاد و چون محاهد حان بعد از دو ماه در صدد توحه تسخیر تپه شد و مح علی حان را بر سر عیال و اطفال گذاشت، و چند روز محه ساختگی لشکر در قصه رانی پور توقف نموده، کیسوحان ترعیب و تحریص مردم بهکر دعدعه لشکر کشیدن بحاب لهری کرد. و در ۵ تاریخ ۲۰ رور جمعه^(۳) شهر رمضان سه اثنی و ثمانین و تسعمایه لشکر خود را دو فریق ساخته از آب گذرآید جمعی از برابر باغ شهر بحاب لهری توحه نمودند، و برخی در عراب و کشتی آماده جنگ و آتشیاری شده از برابر (f 1۶2۹) آستانه حواجه حصر^(۴) گذشتند و مردم مح علی حان سوار شده بحاب عیدگاه برآمدند. ناگاه مردم بحر از عراب برآمده آتش به ۱۰ کشتهای محاهد حان در زدند. چون شعلات آتش بلند شد، سواران که برآمده بودند برگشته بمبارل خود متوحه شدند در بوقت سواران کیسوحان پیش آمده حقهایی آتش به شهر انداختند. هر جا آتش در گرفت مح علی حان سوار شده راه فرار پیش گرفت. و از اطراف لهری سپاه بهکر درآمده دست بغارت برداشته تا وقت عصر تاراج کردند و علم و نقاره مح علی حان ۱۵ بدست آورده بقلعه آوردند

چون این خبر به محاهد حان رسید ابلعار کرده به قصه لهری آمده نأسف و تحسیر بسیار نمود. اما ملاحظه بادشاهی نموده تعرض به کیسوحان نمود و کیسوحان در قلعه بهکری اعتدالی بنیاد کرد چون شته از احوال او بدرگاه عالم پناه رسید، حراست ولایت به یواب ترسون محمد حان قرار ۲۰ گرفت در اوائل محرم سه نلک و ثمانین و تسعمایه محمد طاهر حان ولی شاه محمد سب الملوك و محمد قاسم حان و میرزا (f 1۶2۱) محمد سلطان به قصه لهری بول نموده، غل فرمان عالیشان حاگیر بهکر رد کیسوحان فرستادند او لا

آ ح . . . د . . . ح ر . . . ۱۰ (۲) م ر . . . (۳) ع ر . . . (۴) ح ح . . .

بخش چهارم

در ذکر انتقال ولایت سند بحیضه تصرف بندگان درگاه بعد از
انقضای حکومت سلطان محمود خان و ذکر احوال
حکامی که بایالت بهکر مقرر شده اند

۵ سابقا رقم ذکر یافته که کیسو خان در تریخ ۱۲ شهر جمادی الاول
سنه ۱۱۰۰ و ثمانین و تسعایه به بهکر آمد، و فرمان عالیشان شریف نفاذ یافت
که ولایت بهکر را بطریق مناسفه به محب علی خان و مجاهد خان داده متوجه
تسخیر تپه شده محمد باقی ترخان را بدست آورند. و در آن حین مجاهد خان
در ولایت گنجا به بوده. چون خبر آمدن کیسو خان بقاعه بهکر بدو رسید،
۱۰ بسرعت تمام عزیمت بهکر نمود. قبل از رسیدن مجاهد خان کیسو خان اراده
نمود که قصبه سکر را خالی نمایند. مردم مجاهد خان بآمدن مجاهد خان
موقوف کردند. کیسو خان قبول معنی ننموده جمعی را بجانب سکر فرستاد.
و وکیل خان که وکیل مجاهد خان بود در دیواری که گرد سکر برآورده
بودند جنگ کرد، و از طرفین چند کس بقتل رسیده. کس بسیار زخمی شد
۱۵ (f. 181b) و بعد ازین واقعه به سه روز مجاهد خان آمده مردم خود را بجانب
لهری برد، و جانب سکر تمامی بتصرف کیسو خان باز گذاشت. و جانب
لهری و پرگنه بهکر به تحت تصرف محب علی خان و مجاهد خان بود. اما
مردمی که جمع آمده بودند شکسته خاطر شدند.

و درین اثنا چندی از مردم ارغون گریخته به بهکر آمدند. کیسو خان
۲۰ به سعایت شاه بابا ولد جان بابا ترخان آنها را بقتل رسانید. و کیسو خان

و مستمع را طاقت (f. 180b) شنیدن احادیث کمتر میبود. و مولانا رتبه عالی داشته. در چهاردهم شهر شعبان سنه ثمان و تسعین و تسعایه بعالم آخرت شتافت. مدت حیات ایشان نود و شش سال بود.

۱۳ — ذکر مولانا ابراهیم ولد مولانا جمال الدین^(۱) مفتی: بغایت زاهد و عابد و گوشه نشین بوده. و در علم فقه عدیل مداشت. اکثر ارباب استفتا بارقام فتوی او محاضر خود را مزین داشته. قضاة اسلام به روایات مفتی عمل می نمودند. و مولانا بکمال تقوی و پرهیزکاری متصف بوده. و در سن هشتاد و نه سالگی^(۲) بعالم عقبی توجه نمود.

۱۴ — ذکر مولانا قاسم دیوان: در اوائل حال در ملازمت مخدوم میران تحصیل علوم عموده، و مطول را گذرانیده، بولایت شتافت. و در ۱۰ مدرسه مولانا محمود سرخ رسیده علم معقول و منقول را در ملازمت ایشان گذرانیده، بدیار سند آمد. چندگاه بافاده درس مشغولی می نمود. و در حینی که سلطان محمود خان محکومت سیوی تعیین یافته بود، مولانا را تکلیف همراهی کرده قران را در خدمت مولانا گذرانیده و بعضی کتب را نیز. و مولانا در بهر بافاضة علوم می پرداخته (f. 181a). وفات مولانا قاسم در ۱۵ سنه سبع و سبعین و تسعایه بود.

بازید پورانی بحالہ نکاح او در آمده. و بعد ازان به بہر آمدہ رحل وطن انداختہ. بغایت زہد و تقوی داشتہ. ہموارہ منزوی بودہ، آمد شد بمردم نداشتہ. و احياناً در ایام اعیاد در مجالس عالی بہ ملاقات^(۱) سلطان محمود خان میرسیدہ^(۲). در اوائل سنہ سبع و سبعین و تسعمایہ رخت وجود از دار فنا بعالم بقا کشید.

۸ — ذکر میر ابوالمکارم ولد میر غیاث الدین محمد سبزواری: در سلك امرای میرزا شاہ حسن و سلطان محمود خان انتظام داشتہ. و سلطان محمود خان او را برسم رسالۃ نزد شاہ طہاسب بادشاہ عراق فرستادہ، و از شاہ بخطاب و سلطانی، سرافراز گشتہ. بغایت خوش طبع بود و بفضائل کمالات علی آراستہ، و طبع نظم داشتہ.

۹ — ذکر میر یونس محمد ارغون: در اوائل حال در ملازمت جنت آشیانی محمد ہمایون بادشاہ و محمد زمان میرزا بودہ. و بعد ازان در سلك امراء میرزا شاہ حسن و سلطان محمود خان انتظام داشتہ. و شعر ترکی و فارسی خوب میگفتہ. (f. 179b) و در اواخر عمر گوشۂ قناعت و ازوا اختیار نمودہ، در شہور سنہ ۹۸۵ عالم فانی پدرود کرد، و پیش از وفات بہ دو روز تاریخ وفات خود یافته کہ، ع: «رستم از قید این و آن ای دل».

۱۰ — ذکر مولانا یار محمد المشہور بمولانا یاری: مولانا از ہرات^(۳) بودہ. و بغایت خوش طبع بودہ و بلاغت بہ مرتبۂ کمال داشتہ. در فن انشاء بی بدل وقت خود بودہ، و اشعار خوب میگفتہ^(۴). و از جملہ اشعار اوست. بیت:

• گہرات خوش دیاری اما بشرط یاری •

• بی یار چون توان بود در این چنین دیاری •

و سلطان محمود خان او را برسم ایلچی گیری بدرگاہ معلی فرستادہ بود. چون

و از آثار خیر آن منبع احسان است و مساحت جامع که در آن برپا شده است
واقع شده.

۳- ذکر شیخ میر غفور مغانی: در اوایل سلطنت ناصرالدین شاه قاجار
مغانی بوده، و همسرش شیخ عبدالوهاب بود. در آن زمان که ناصرالدین شاه
دانشه، بغایت شریف و طایفه کور بود، و در آن زمان که ناصرالدین شاه
دانشه، در اوایل حکومت سلطان محمود در آن زمان که ناصرالدین شاه
گذرانیده داعیه سفر چند نمود، و در اوایل آن زمان که ناصرالدین شاه
در بلاد هند در گذشت.

۴- ذکر مولانا عبداللہ مفتی: مغانی الاصل بود، و ناصرالدین شاه
مغان به بهکر آمد. با قاضی خان و معروف به قاضی خان بهکر آمد.
و فی الواقع مولانا در علوم عقلیه و تجربی تمام دانسته، و حدیث و فقه
ذهن مولانا بغایت بلند بود، و حاذق به شوق تحصیل صورت و صورتش درون
میدانسته. همواره در مزارات عزیزان زیارت میر میبرد، و در سنه سید
و تسعایه باجل طبعی در گذشت.

۵- ذکر قاضی داود: فتح پوری الاصل بود که از مضامین سیوی
است. و در اوایل حکومت سلطان محمود خان بلوچ منصب قضا بلوچ بهکر
منتقل گشته به فیصل قضایای شرعی اقدام می نمود. فی الواقع مومی الیه
مستثنی عصر خود بود، و نهایت دیانت و امانت و پریمی کاری و درویشی
داشته، و میل و مدافعت از وظایف ظاهر نه شده، و کمال تشرف و تورع را کار
فرموده. و در شوال سنه احدی و ثمانین و تسعایه در میدان بهکر باجل
حیاتش بختام ممات مختم گشت.

۷- ذکر میر محمود پورانی: از سادات رفیع الدرجات (1. 179a)

بوده. و در اوایل حال از راه هرمز به تهر رسیده صبیۀ عقیقه شیخ

(۱) سقوف: برمان (۲) نور: بر (۳) نور: بر (۴) نور: باجل طبعی در میان بهکر

و تسعین و ثمانمایه بود، و در سن هشتاد و چار سالگی رحلت فرموده. و کاتب تاریخ وفات او «در هشت آمود» (۹۸۲) یافته. و وی را حذب روی نموده بود، که اکثر ازمه دران حالت محکم میرزا شاه حسن زنجیری پهای او می هادند؛ و او با بحیر از قلعه خود را در طغیان آب از برابر رح دیوانخانه میرزا شاه حسن که گرداب محو ه دارد می انداخت، و اراں حاب ه آب از برابر کوه شکسته بر می آمد. و این امر مشاهده مردم شده بود.

ذکر سادات و علما که معاصر بودند با سلطان

محمود خان در حین حکومت^(۱)

۱- ذکر شاه قطب الدین محمد بن شاه محمود بن شاه طیب هروی:

مدتی مدید منصب ارحمد شیخ الاسلام داشته. و ذکر این عریر در ص ۱۰ اعزّه معاصر میرزا شاه حسن مذکور شد.

۲- ذکر میر سید صفائی بن سید مرتضی الحسینی الترمذی: به صفت

نقابت و وفور حالت موصوف بود و به کثرت خود و سخا مشهور. پیوسته (۱۱۶۹۱) با علما و فضلا صحت میداشته. و مسافر و محاور از موائد عوائد

ایشان بهره مد می نودید. و همواره به مقتضای «التعظیم لأمر الله و الشفقه» علی خلق الله، عمل نموده، لله فی الله^(۲) در امداد محتاحان و ریردستان سعی موفور می نمود. و بعد فوت شاه قطب الدین به منصب شیخ الاسلامی مشرف شده، چند سال به استقلال گذرایده، در ذی قعد ه سنه ۹۹۱ علم عریمت بعالم آخرت رافراخت.

۲۰ شاه قریشی سید صفائی . کافراحت فلك لوای نورش
ماگاه ازین جهان فانی . افتاد مان جهان عورش
تاریخ جو حشمتش ز مای ، گفتا «پر نور ناد گورش»

نهاد، عرضه داشت بدرگاه عالم پناه نموده استدعای گماشته کرد، که قلعه را باو سپارد.

و چون کار صاحب قلعه و اهل قلعه به صعوبت و تعب کشید، دران ایام میر ابو الخیر که همشیره او در خانه سلطان محمود خان بود، با سی سوار از راه سیپور^(۱) به گنجا به رفت، و فی الجمله سامانی بهم رسانید. مجاهد ه خان از آمدن او متردد خاطر گشته، دفع او را بر مهم بهکر اهم دانسته بآنحائب متوجه شد، و محب علی خان را در گرد قلعه بهکر گذاشت. و مادر مجاهد خان صایمه بیگم^(۲) دست تعدی دراز نموده^(۳)، پیاران را که از قلعه بیرون میرفتند شکم آنها را پاره کرده تجسس زر میکرد [ند]. چون اهل قلعه مشاهده آن حال نمودند، مردن خود را بدرون قلعه بهتر میدانستند، ۱۰ و پای ثبات در دامن صوری فشردند. و چون روز بروز مرض سلطان محمود به امتداد می کشید، بعضی از اطباء باو گفتند که درین تشویش شراب مفید است، شراب انگوری باید بهم رسانید. سادات و علما را طلبیده گفت که چهل (f. 176b) سال است که من از شراب توبه کرده ام، و حالا بهر حال ترك این امر اولی میدانم، اقدام بدان امر نه نموده. و چون مرض به ۱۵ اشتداد کشید، و دست و پا ورم کرد، و آماس تا سر دل رسید، در نیمروز شنبه هشتم شهر صفر سنه اثنی و ثمانین و تسعمایه از عالم فانی به جهان جاودانی انتقال نمود.

و چون این خبر به محب علی خان رسید، جمیعت نموده، در کشتیا سوار شده بگرد قلعه آمد. اهل قلعه مردانگی نموده، جنگ خوب کرده ۲۰ او را باز گردانیدند. و امرا و سادات و علما و مشائخ و اکابر قسم یاد کردند، بر آنکه قلعه را به محب علی خان و مجاهد خان ندهند. و هر کس از درگاه

ایلچیء سلطان حسین میرزا قندهاری به بهکر آمده بودند، نیز از قلعه برآمده روبرو شدند. و سلطان محمود خان در برج امیر سلطان برادر خود که مشرق رویه بود برآمد. چون با جمعی از سپاه مجاهد خان بر قلب صف تاختند و جنگ در پیوست، و سپاه بهکر بی سردار بودند و چندین از جوانان بهکر نیز مردانگی نموده خود را بآن مردم رسانیده ترددی خوب کردند، بالاخره چون اقبال هم عنان نبود، عنان عزیمت بمیدان هزیمت یافتند، و چندی در معرکه مقتول گشتند. سلطان محمود خان بعد از مشاهده آن جنگ قرار بر تحصن و قلعه داری نهاده بآلات و ادوات حصار بچنگ می پرداخت. چون ایام تحصن متعادی شد، و بیماری و مرض در میان مردم انتشار یافت؛ اکثر مردم صاحب فراش شدند و بسیاری راه عدم پیش گرفتند. و چون تعفن و اشتداد مرض در قلعه پدید آمد، به مصلحت وقت جمعی را رخصت بر آمدن دادند. و در ماکولات و مایحتاج عسرت غریب بهم رسید، چنانکه سیر گوشت و روغن به دو روپیه و سیر ماهی به سی تنکه کشید و مبارکخان و یگ اوغلی و مناج که خمیر مایه فتنه و فساد بودند ۱۵ به اقبیح وجه از دست ملازمان محب علی خان هلاک شدند.

و چون مردم سلطان محمود خان در اجمیر به ملازمت بندگان حضرت مشرف شدند، و پیشکش باهل حرم گذرانیدند، بندگان حضرت را بغایت مستحسن و مقبول افتاد. فرمان ایالت بهکر بنام سلطان محمود خان مصحوب میرجی تواچی شرف صدور یافت. محب علی خان و مجاهد خان به ۲۰ مضمون فرمان عالیشان عامل نه گشته، بخلاف حکم عمل کردند. و میرجی تواچی نیز در قلعه محصور بود. و از ابتداء رجب سنه ثمانین و تسعمایه تا رمضان اثنی و ثمانین و تسعمایه مرض استسقا به سلطان محمود خان (f. 176a) لاحق گشت، و مداوا و معالجه کارگر نیامد. ناچار دل بر قضیه ناگزیر

و مجاهد خان آمده به قصبه لهری فرود آمدند. محمود خان درون قلعه پشت دست میگزید، و مردم سکر^(۱) را به تمامی بقلعه بهکر درون آورد. قلعه از مردم سپاهی و غیره مملو گردید، و همدران اوان نواب سعید خان فی الفور آمده يك توب انداز بالا تر از قصبه لهری فرود آمد. و مردم (f. 174b) ارغون از مبارک خان و یگ اوغلی دل پر خون داشتند. به محب علی خان و مجاهد خان ظاهر ساختند که سعید خان به طلب مبارک خان آمده، و امشب مبارک خان از اینجا بر آمده بنزد او خواهد رفت، و معامله شما در آن وقت صورت پذیر نه خواهد بود. محب علی خان و مجاهد خان آنها را بقید گران مقید^(۲) گردانیده اشیاء و اموال ایشان را متصرف گشتند. و پسر خواجه مناج^(۳) از لهری گریخته نزد مخصوص خان رفت، و بآن تقریب خواجه ۱۰ مناج^(۴) را نیز مقید گردانیدند. و بعد از چند روز سعید خان موضع گذران را غارت نمود. و سلطان محمود خان بایشان مکتوبی نوشت که باعث آمدن شما چه بود؟ ایشان معذرتی گفته، کوچ کرده، عازم ملتان شدند. و مجاهد خان بعد از آن شوکتی پیدا کرده در استعداد محاربه شد.

سلطان محمود خان محمد قلی یگ برادر زاده خود را با جمعی در غراب ۱۵ سوار کرده بجنگ فرستاد. اتفاقاً در اثنای جنگ حقه آتش بسته در داروخانه که در اینجا بود افتاد. آتشی عظیم در گرفته محمد قلی یگ و اکثر مردم حریق و غریق گشته (f. 175a) جان بمالك ارواح سپردند، و شکست غریب دست داد. و بعد از چند روز مردم مجاهد خان از برابر پیواری^(۵) که پنج گروهی بهکر است، کشتی چند بهم رسانیده از آب گذشته، بجانب ۲۰ سکر در آمدند. و هر مرتبه که جنگ واقع می شد، مردم بهکر هزیمت یافته دو به گریز می نهادند، تا آنکه روزی روی دریای سکر^(۶) را بل بسته لشکر را بنامی از آب گذرانیدند. و جماعه ترکان که ما خواجہ محمد رحیم

(۱) سکر (۲) سکر (۳) سکر (۴) سکر (۵) سکر (۶) سکر

یگ اوغلی را در ولایت معروض نمود. یگ اوغلی نیز همین معنی را شنیده، نماز شام از دروازه خواجه خضر که باهتام او مقرر بود، زن و خواهر خود را گرفته بدر آمد، و شباشب با مبارکخان که در الور بوده ملحق گردیده، و به او چنان نمود که سلطان محمود خان قصد کشتن من و تو کرده، و من اطلاع یافته برآمدم؛ فکر خلاصی خود باید کرد. آن شب این تیره روزگار دفعه دفعه مردم سپاهی را طلبیده بر مخالفت سلطان محمود خان ترغیب^(۱) می نمود. و مبارک خان اراده کرد که خود را به کوچ خود در ناگور رساند، و ازان جا به ملازمت بندگان حضرت شتابد. بعضی او را برین داشتند که سوار شده به بهکر باید رفت، و مردم همه^(۲) بشما ۱۰ اتفاق دارند. سلطان محمود خان را دستگیر کرده در حرمسرای جای باید داد و عنان حکومت را بید اختیار باید گرفت. صباح آن مبارکخان سوار شده و دمامه نواخته در لهری در آمده، صفوف سپاه آراسته، در بمقابله قلعه بایستاد. و سلطان محمود خان پروانه به مبارکخان نوشت (f. 174a) که ترا به دویت لاری سیاه خریده باین رتبه رسانیدم، و الحال تو در مقام ۱۵ حرام نمکی شده^(۳) بهتر آنست که راه حرمین پیش گیری، و عذر تقصیر خود را در خواهی. یگ اوغلی جواب نا ملائم نوشت. بعد ساعتی ملازمان سلطان محمود خان ازو جدا شده جوق جوق از کنار آب روی به قلعه نهادند، و او سراسیمه شده، داعیه گجرات نموده به الور رفت. و بعضی سپاه همراه شده به الور رفتند.

۲۰ و در ۲۲ شهر رجب سنه ثمانین و تسعمایه یگ اوغلی با چندی نزد محب علی خان و مجاهد خان رفته اظهار مخالفت سلطان محمود خان و موافقت بایشان نمود. و مجاهد خان صباح آن سوار شده بمردم خود متوجه لهری شدند، و مبارکخان به استقبال برآمده. و بعد التقا جیوش محب علی خان

گفتار در بیان تفرقه و پریشانی و انتقال نمودن سلطان محمود خان
از عالم فانی بجهان جاودانی^(۱)

بقا دار (پر) ملال مانند کمال آفتاب سریع الزوال است . و آفتاب
جاء و جلال مثال سایه غمام برق^(۲) انتقال . چون مشیت بادشاه متعال به
تغیر دولت حاکی^(۳) تعلق گیرد ، ثبات آن به بسیاری سپاه تمشیت نپذیرد . ۵
و هرگاه اراده مالک الملک ذوالجلال به تفرقه جنود امیری^(۴) متعلق گردد ،
جمیع او با اصابت^(۵) تدبیر عقلا بوقوع نه پیوندد . اذا ما (f. 173a) اراد
الله تغیر دولته ، فان قضاء الحق لا یدافع ، فکیف بقاء الملک من دون حکمة
ولا ینفع التدبیر والحکم قاطع . نظیر این تقریر آنکه چون تقدیر بادشاه قدیر
بانهدام بنام دولت و زندگانی سلطان محمود خان متعلق بود ، با وجود کثرت ۱۰
رحال و اسباب .....^(۶) .

بعد از آنکه زین العابدین سلطان و نوروز خان که عمده ملک^(۷) بودند
با صیغه خود روانه درگاه عالم پناه گردانید [و] زمام امور حکومت خود را
به ید اقتدار مبارک خان و بیگ اوغلی ولد او نهاد . و زوجه مبارک خان که
فی الجمله عورتی عاقله بود نیز دران سفر ملازم رکاب صیغه خانی بوده . و بیگ ۱۵
اوغلی مدام به شراب مشغولی می نمود ، و جمعی از مردم او باش گرد او بر
آمده اغوا کردند ، که سلطان محمود خان پیر شده ، اگر او نباشد هر آینه
صاحب ملک و مال شما خواهید بود . الغرض که او در صدد حرام نمکی
شده قصد قتل صاحب خود را مکنون خاطر خود ساخته ، جمعی را از
ملازمان سلطان محمود خان بخود متفق گردانید . ۲۰

چون روزی چند برین برآمد ، این خبر شیوع یافته . هندوی تمناچی که
ملازم سلطان (f. 171b) محمود خان بود ، او در ماده خیانت و دست انداز

(۱) حوریه در حدیث برسان (۲) حوریه و تفرقه بخای برق (۳) د. حاکم (۴) د. حاکم امیری
(۵) د. حاکم (۶) احادیث مع سبعه در حدیث برسان (۷) د. حاکم حوریه در حدیث برسان

بادشاهی گردیده اجناس اقمشه نفیسه و انواع جواهر و طلا و آلات معد و مہیا گردانیده، طوی خوب (سر) کرده (۱. 172a) بساط جشن و سور مبسوط گردانیده. بار عام داده، اطعمه و اشربه وافر صرف خلایق نمود. و تا پانزده روز دو وقت شیلان عام کشیده هر روز قریب پانصد چارپا ۵ در مطبخ بکار می بردند. و روزی که مجلس عتد منعقد شد، سادات و علما و مشائخ و اکابر مجتمع گشته بهر کدام توره لائق^(۱) کشید. و تنقلا^(۲) فراوان در صحن دیوانخانه خوان سالاران ترتیب داده قسمت نمودند. و به اعتماد خان سی هزار روپیه از نقد و جنس انعام داده در پانزدهم رجب سنه مذکوره حرم محترم را با زین العابدین سلطان و نوروز خان ۱۰ و سائر معتمدان و مخدرات حجرات عصمت و عفت از راه جیسلیر روانه گردانید.

و چون این مردم به جیسلیر رسیدند، بندگان حضرت ظل اللہی دران ایام در بلده ناگور تشریف فرموده به شکار مشغولی میکردند. و میر محمد خان اتکه را جبهه تسخیر سروهی^(۳) فرستاده انتظار اخبار میبردند که ناگاه ۱۵ راجپوت برسم ایلچی گری آمده خنجری به میر محمد خان زده مجروح گردانید. و بندگان حضرت به سرعت عنان عزیمت بآن حدود معطوف (1. 172b) گردانیده کوچ بکوچ رایات نصرت آیات عازم تسخیر گجرات گردانیدند. و سلطان محمود خان بعد فرستادن این مردم اعتماد تمام بر مبارک خان، که عنان حل و عقد و زمام قبض و بسط امور ملک و دولت را باو سپرده ۲۰ بود، نموده او را با هزار و پانصد سوار جرار مسلح مکمل به الور تعیین نمود، که با لشکر در الور بوده دفع و رفع مخالفان نماید. چون اراده الله تعالی به انهدام قصر دولت و حکومت سلطان محمود خان تعلق گرفته بود، همان لشکر با مخالفان متفق گشته در مقام مخالفت و منازعت گردیدند^(۴).

حقیقت احوال به سلطان محمود خان عرصه داشت نمود سلطان محمود خان
 رس العادین سلطان را با دوسه هزار سوار به کومک مردم ماتیله فرستاد
 چون رس العادین سلطان بموضع لجواری که هژده^(۱) گروهی بهکر است
 رسید، به محاهد خان حیر آمد. درین اثنا ابو الحیر گور^(۲) که خویش سلطان
 محمود خان و بسیار مردانه بود، از ملکان آمده به محاهد خان ملحق شد. ه
 او را با صد و پنجاه سوار به حکم رس العادین سلطان فرستاد در
 حیثی که رس العادین سلطان خواست که از لجواری کوچ کند، حیر آمدن
 ابو الحیر میرسد^(۳). اوروع خود را در قلعه لجواری گذاشته یکدو گروه
 راه پیشوا بحکم ابو الحیر می آید^(۴) و میان ایشان حکم واقع می شود^(۵)
 به مجرد تاختن ابو الحیر مردم رس العادین سلطان (f 171b) رو هزار نمودند ۱۰
 و رس العادین با جمعی رمائی ایستاده حکم کرد، و دران میان حیدر بیگ
 نام جوانی که خویش سلطان محمود خان بود ترددات خوب کرده آنجا کشته
 شد. رس العادین سلطان دید که حوانعار و رانعار و اکثر مردم عول رو
 هزار هادند، و کسی با او نمادند، برگشته به لجواری آمد و مردم محاهد
 خان فتح عرب کرده پیش میرا محاهد خان آمدند. اربین شکست دلهای ۱۵
 متحصان قلعه ماتیله شکسته شد، و در عره صفر سه ثمانین^(۶) و تسعایه
 مارکحان امان خواسته، از قلعه برآمده و محاهد خان در قلعه درآمده
 بزرگه ماتیله را متصرف گشت.

و در بیستم ماه مذکور مسد^(۷) عالی اعتماد خان که سدگان حضرت
 عبه آوردن صدیه سلطان محمود خان تعیین فرموده بودند به بهکر رسید، ۲۰
 و حلت و احیره بادشاهی مع کمر شمشیر مرصع و اسب با رین و لحام و چهار
 رعه فل آورد سلطان محمود خان در استعداد چهار و اشبا و رحوت

(۱) هژده (۲) گور (۳) میرسد (۴) می آید (۵) واقع می شود (۶) ثمانین (۷) مسد

این چنین بما پیش می آید . جمعی که به ایشان بودند و ارغونیه را طلبیده
 مصلحت نمودند که چه باید کرد . رایهای ایشان بران قرار گرفت که باید
 برگشته به کهرور رفت ، و عرضه داشت به حضرت فرستاده التماس کومک
 باید نمود^(۱) . و در همان چند روز قلعج بهادر اوزبك از ولایت آمده ، او را
 همراه گرفته بودند . ازو هم کنگاش پرسیدند که درین باب تو (f. 170b) چه
 میگوئی . او گفت که من مسافرم ، هرچه صلاح شما باشد من تابعم . چون
 مکرراً مبالغه نمودند گفت : اگر از من می پرسید ، من سپاهیم ، جمعی را
 همراه من کنید تا من پیش شده يك جنگ به لشکر سلطان محمود خان بکنم .
 بعد از آنکه من کشته شوم ، شما برگردید ؛ و اگر فتح شد مدعا حاصل است .
 ۱ مجاهد خان چون مرد مردانه بود ، [او] گفت : بسیار خوب و سپاهیان
 میگوئید . اول من^(۲) قرار میدهم^(۳) و پیش میشوم . همچنین تا بیست و پنج
 کس از جماعت ارغونیه بر خود این قرار دادند که ما پیش می شویم .
 مجموعه این سی کس که بر خود قرار جنگ داده هراول شدند . و صد
 و بیست^(۴) کس که ماندند غول شده به همین قرارداد از اوباره کوچ کرده
 ۱ متوجه ماتيله شدند . و لشکر سلطان محمود خان قریب دو هزار کس سوار
 در قلعه ماتيله با مبارك خان که غلام سلطان محمود خان بود بیرون برآمده
 مستعد جنگ شدند . و مجاهد خان به همان قرارداد با سی کس آمده مقابل
 شد . و مجاهد خان و قلعج بهادر سر کرده^(۵) تاختند ، و چیقوش^(۶) خوب
 کردند . حق تعالی ایشان را فتح (f. 171a) داد ، و مبارك خان بالشکر
 ۲ گریخته در قلعه ماتيله در آمد . و مجاهد خان به همین چند کس فتح کرد ،
 چنانچه نوبت به جماعه دیگر نرسید . « كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً
 بِإِذْنِ اللَّهِ » اینجا ظهور تمام دارد . مبارك خان در قلعه ماتيله متحصن شده

(۵) ح : سه گروه ؛ م : سرگروه

(۶) م : جیوش کوشش

(۳) م : میدهد

(۴) م : صد دو بیست

(۱) م : کرد

(۲) م : دل من

خود را به همراه ناهید یکم بدرگاه معلی فرستاد. و درین اثنا ارغونیه باغی شده با ناهید یکم ملحق شده (f. 169b)، برگشته، به تهته رسیده، با محمد باقی جنگ کرده، منهزم شده به بهکر آمدند. محمد باقی ماه یکم را در خانه محبوس کرده آب و طعام از او باز داشت، تا بآن حالت از عالم رفت.

سلطان محمود خان به ناهید یکم گفت که: اگر فرمان بنام من بیارید، همراه شما شده، انتقام شما از محمد باقی میکشم. ناهید یکم چون بدرگاه معلی رفت، احوال معلوم نموده فرمان بنام سلطان محمود خان حاصل کرده، بی آنکه کومکی دیگر بدست آرد، اعتماد بر قول سلطان محمود خان کرده روانه بهکر شد. و محب علی خان و مجاهد خان را التماس نمود که ایشان هم باشند. حضرت بادشاه جاگیر ایشان را در فتحپور و کهرور^(۱) که از مضافات ملتان است، مقرر گردانیده رخصت فرمودند. جماعه ارغونیه که از دست محمد باقی گریخته پیش سلطان محمود خان آمده بودند، سلطان محمود خان از آنها متوهم شده پای پیاده از بهکر بیرون کشیده رخصت هندوستان نمود. و در اثنای راه این جماعه به محب علی خان و مجاهد خان و ناهید یکم ملاقات کردند. چون ایشان را داعیه تهته بود، این دویست (f. 170a) سیصد ارغون را دلاسا کرده همراه گرفتند. این خبر [که] به سلطان محمود خان رسید. چون این جماعه را اخراج کرده بود، به شنیدن این خبر دردم شد. درین اوان مکاتیب محب علی خان و مجاهد خان و ناهید یکم رسید، که ما بوعده شما می آئیم، و بموضع اوباره که چهل گروهی بهکر باشد رسیده ایم. سلطان محمود خان برآشفست، و در برابر چیزهای درشت نوشت. ۲۰ و مکاتبات سلطان محمود خان که به محب علی خان و مجاهد خان و ناهید یکم بود مضامین نموده^(۲) ایشان را تعجب نام دست داد، که ما به دایرتی سلطان محمود خان از حضرت شاهنشاهی رخصت^(۳) کومک نکرانیم. و او خود

(۱) و کهرور (۲) دلاسا کرده (۳) دلاسا کرده (۴) دلاسا کرده

اکثر جلا وطن شده باکیک و عوض و شاه منصور و تیمور و مراد حسین به بهر آمدند. و در اول آمدن سلطان محمود خان همه را مقید و محبوس گردانید، و بالآخره باستصواب والدۀ خود خاتمهای فاخره و اسبان عراق داده به مراجع و نوازش پیش آمد، و حسب التماس آن مردم لشکری از خود همراه گردانیده، باتفاق رفته، قلعه سیوستان را محاصره کردند. و قریب بچهار و پنج ماه نشسته کاری نه ساختند^(۱). و چون آب طغیان کرد میرزا عیسی به جمعیت تمام آمده ایشان را کوچانیده، و در برابر موضع رفیان جنگ بین الفریقین واقع شد. و در جنگ هزیمت یافته مردم خوب سلطان محمود خان مقتول شدند. و میرزا عیسی در برابر دریلۀ خندق زده نشست و از طرفین ابواب مراسلت مفتوح داشته، مکاتیب گله آمیز (f. 169a) به یکدیگر مرسول نموده به مصالحه قرار یافت. و میرزا عیسی معاودت نموده به تهته رفت. و انتقال نمودن میرزا عیسی به دار بقا از دار فنا، و بروساده حکومت بنشینستن میرزا محمد باقی در محلس مذکور [خواهد] شد.

ترجمه حقائق سابق الذکر؛ آمدن ناهید بیگم بملاقات والدۀ خود^(۲)
قبل ازین شمه مذکور شده بود که ماه بیگم بدست لشکریان حضرت فردوس مکانی بابر بادشاه افتاده بود، و ازو ناهید بیگم آنجا تولد شده، و ماه بیگم او را گذاشته از کابل گریخته به قندهار آمده. درین ولا که حضرت ظل اللهی خلافت پناهی جلال الدین اکبر بادشاه غازی هندستان را تسخیر نمود، ناهید بیگم را داعیه این شد که به مادر خود ماه بیگم در تهته آمده ملاقات نماید. از بندگان حضرت رخصت نموده به تهته آمده به ماه بیگم ملاقات کرد، و به محمد باقی وصلت دختر خود نمود^(۳). و آن دختر در جنگ شیدخون جان بابا برادر محمد باقی بقتل رسید. و محمد باقی صیۀ

(۱) ندارد؛ و قریب به چهار (۲) د اینجا بیاض دارد؛ سه: ذکر بجملی بعضی وقایع است؛ فقط ر

این عبارت دارد

(۳) ندارد؛ به ماه بیگم الخ

پیش آمده، او را به منازل لائق جای داده، به طریق مروت و مردمی سلوک نمود.

و در سنه تسع^(۱) و ستین و تسعمایه حق بردی یگ^(۲) ایلچی، شاه طهماسب حلقه لعل و تاج و کمر مرصع و خلعت فاخره و چتر و اتاغ^(۳) و جیغه زلف و عقار و انواع تفقدات و انعامات بادشاهی درآورد. و سلطان محمود خان به استقبال استعجال نموده به تشریفات مشرف گشت. و یکسال حق بردی یگ را نگاه داشته (f. 168a). در سال دیگر پیشکش خوب میا نموده مصحوب سید ابو المکارم به عراق فرستاد. و نیز شاه طهماسب بار دیگر حق بردی را رفیق میر ابو المکارم گردانیده سلطان محمود خان را به خطاب خان خانی و اجناس تشریفات و انواع تفقدات بنواخت.

و در سنه سبعین و تسعمایه میرزا محمد صالح از دست بلوچی زخم یافته به شهادت رسید. و در همین سال مولانا عبد الله مفتی و میر عبد المجید را بحقه مراسم تعزیت میرزا صالح نزد میرزا عیسی فرستاد و استدعا در خواست گناه میرزا محمد باقی نمود. و میرزا عیسی آن التماس را مبذول گردانیده^(۴) شیخ عبدالوهاب و میر یار محمد ترخان را نزد سلطان محمود خان فرستاده^(۵) ملائمت بسیار نمود. و در حین مراجعت مولانا عبد الله سفر آخرت اختیار نمود. و بعد وصول اعزه به بهکر سلطان محمود خان میرزا محمد باقی را باعزاز و اکرام تمام فرستاد.

و در سنه ثلث و سبعین و تسعمایه ارغونیه با میرزا عیسی در مقام مخالفت شده. قریب به يك ماه در مقام عناد و فساد بودند. عاقبت اکابر^(۶) و اعیان^(۷) (f. 169a) تسکین آن فتنه نموده غبار آشوب فرو نشاندند. و قرار یافت که چند برگه به تحت تصرف ارغونیه بوده باشد. در اثنای گذشتن از آب میرزا محمد باقی آتش بازی سرداد. و جمعی در آن میان تلف شدند.

و معامله مناقشه واقع شد، و در سنه ست و ستین و تسعمایه سلطان محمود خان متوجه تادیب و تنبیه خان ناهر شده، عازم سیتپور گردید، و دو ماهه قلعه سیتپور را محاصره نمود، و کس بسیار از ناهر خان بقتل رسید. چون اهل قلعه عاجز آمدند، بالاخره به وسیله شفاعت سیادت پناه خواجه کلان مسکین^(۱) مودودی و فضائل دستگاه مولانا عبد الله مفتی و میر یار محمد مسدر، ناهر خان شمشیر در گردن حمال کرده بر فسیل قلعه رآمده زبان به عجز و تضرع کشاد، و عذر تقصیر به چهار لك ته لاری خواست، و خان مومی الیه تمهید مصالحه نموده مراجعت به بهکر فرمود.

و در سنه مذکوره امیر سلطان برادر خورد را که ازو متوهم شده بود ۱۰ رخصت هندوستان نموده، و امیر ابو الخیر قرابت او بی رخصت عزیمت هند نمود.

و در سنه ست و ستین و تسعمایه خبر رسید که بیرم خان عازم مکه است و متوجه باین راه است، سلطان محمود خان چهار باغ پیرلو را فرمود تا خراب ساختند، از توهم آنکه چون جنت آشیانی را (f. 1071) آنجا خوش آمده بود، و مدتی دران جا تشریف داشتند، تا آنکه عسرت بجای رسیده بود که بجای جواری مروارید عوض داده میگرفتند، و بسیاری ازان مردم دران عسرت تلف شدند، او نیز مبادا آنجا را خوش کند و توقف نماید. و بیرم خان سلطان محمود خان را به سبب وصلتی که با ولی بیگ بود داعیه آن داشتند که از راه بهکر متوجه شوند. اما باستماع این خبر که سلطان محمود خان چهار باغ را ویران ساخته اند، از راه پتن گجرات متوجه^(۲) شد. و در سنه ثمان و ستین و تسعمایه میرزا محمد باقی ترخان از پدر و برادر رنجیده به بهکر آمد، و سلطان محمود خان مشار الیه را بعطوفت و مهربانی

(۱) د: مسکن و آن خطای نمیاید؛ ر دارد: مسکن (۲) ر: هلداری (۳) م: متوجه گجرات

در نواحی دریله به سلطان محمود ملاقات نموده، اساس قواعد صلح و یگانگی موکد گردانیده، مجدداً عهد و پیمان مشید و مستحکم کرده، وثیقه نوشته، بمر رسانیده سپرد، که بعد الیوم نقض عهد نه نمایند.

و در اواخر سنه مذکوره خواجه معظم را گهاشتگان (f. 166b) یرم خان آورده به بهکر رسانیدند. و بعد از شش ماه رخصت انصراف به ۵ جانب گجرات یافته.

و درین سال شاه محمد خان^(۱) قندهاری قندهار را به سلطان حسین میرزا بن بهرام میرزا سپرده به هندوستان عزیمت نمود.

و در سنه خمس و ستین و تسعمایه ولی یگ پدر خان جهان به بهکر آمد. و سلطان محمود خان طرح خصوصیت انداخته بساط انبساط و مودت مبسوط ۱۰ گردانید.

و در همین سال گوهر تاج خانم بنت شاه تردی یگ قرابت خان خانان یرم خان به سعی ولی یگ در حباله نکاح سلطان محمود خان درآمد. و طوی عجب کرده شهر و بازار را آئین بندی کرده قبا بستند، و مجالس متعدده آراسته بانواع حظوظ نفسانی پرداختند^(۲). ۱۵

و در همین سال بخطاب خانی و علم و تقاره و تمن طوغ و جامه و اقو^(۳) از حضرت ظل اللهی شاهنشاهی شاه طهباسب نوازش یافته ممتاز و سرفراز گشت.

و در سنه خمس و ستین و تسعمایه ملا محب علی به ایلچی گری درگاه نالم بناه رفته، ولایت اوچه و ججه واهن و بهتی واهن از استقلال بلوچان به ۲۰ سلطان محمود خان ساگیر مقرر کردند^(۴) (f. 167a).

و چون میانه مردم سلطان محمود خان و خان داهر بر استیضه اداء مال

(۲) گدای حدود

(۳) و (۴) مکرر شده، مکرر شده، مکرر شده.

(۱) ح. ۱۱۱۱ مکرر شده
(۲) ح. ۱۱۱۱ مکرر شده

شده بود. و چون سلطان محمود خان را از جانب امراء میرزا (f. 165b) شاه حسن که در ملازمت او بودند بدگمان ساختند، که میرزا عیسی بطلب این مردم آمده، و دران باب ماه بیگم نیز چیزی نوشته بود، خود از قلعه بیرون نیامد. و دران جنگ از مردم میرزا عیسی هر کس بدست افتاد سلطان محمود خان بقتل رسانید، و از مردم سلطان محمود هر کس بدست میرزا عیسی افتاد او را باز گذاشت. و بعد جنگ مذکور میرزا عیسی میر مقصود قبیق را به ایلیچگیری فرستاده بوالده سلطان محمود خان کتابتی نوشت که سلطان محمود خان مرا به بیند، تا دفع کدورت نموده مراجعت نمائیم. سلطان محمود خان در مقام شدت و غلظت شده چیزهای درشت نوشت و مصحوب ۱۰ میر حاج داماد شاه قطب الدین نزد میرزا عیسی فرستاد. و ملا محب علی که دران اوان وکیل مطلق العنان بود، بسعایت او میر لطفی و درویش محمد مع ولد و شیر محمد مع ولد و احمد غزنوی مع ولد و ملا منشی مقتول گردیدند. و همدران ایام جماعت فرنگیان که میرزا عیسی بجهت امداد طلب نموده بود به تهنه رسیده. روز جمعه که مردم تهنه از وضع و شریف در مسجد جامع ۱۵ حاضر شده بودند (f. 166a)، دران اثنا فرنگیان آمده دور مسجد و اکثر کوچهای شهر را دارو ریخته از اطراف و جوانب شهر را آتش زدند. و اکثر مردم که در مسجد بودند مقتول گشتند، و بسیاری از اهل شهر سوختند. و شهر را تمام نهب و تاراج نمودند. و باستماع این خبر میرزا عیسی برهم خورده، مراجعت نموده. و بعد از يك هفته سلطان محمود خان از بهکر به ۲۰ جمعیت آمده تعاقب نمود و تا سیوستان رسیده، زراعت ربیع هر دو روی آب را پایمال گردانیده خراب ساخت. و می خواست که باغات حوالی سیوستان را مقلوع گرداند. آخر به شفاعت سیادت پناه سید میرکلان که جد مسود اوراق است ازان امر دست کوتاه کرد. و در حین مراجعت شیخ الاسلام عبد الوهاب پورانی از طرف میرزا عیسی به ایلیچگیری آمده،

سیوی آمده در برابر آن مردم ترددات خوب نموده آن مردم را زیر دست گردانید.

و چون میرزا شاه حسن به مرض فالج گرفتار آمده از رفتار مانده بود، بلکه بغیر گفتار حرکت در قوای او نمانده در مقام صلح و موافقت با میرزا عیسی شده فیابین معاهده و معاقدہ نمودند. ۵

و در سنه اثنی و ستین و تسعمایه بعد از فوت میرزا شاه حسن حکومت بهکر و ماتیل و ما یثعلق بها در تحت تصرف او درآمد. و در ربیع الثانی سنه مذکوره به بهکر آمد و مراسم تعزیت میرزا بیجا آورده بر وساده حکومت و ایالت جلوس فرمود، و حوالی بهکر که از تعدی مردم بلوچ و سمیجه و غیره (1.1657) خراب بود، در اندک زمان معمور و آبادان گردید. و سلطان محمود خان (1) آتچنخان به ضبط و ربط متمردان و مفسدان پرداخته قلع بی باکان نمود، که تا اواخر سنوات حیات آن مردم در مقام اطاعت و انقیاد بودند. و در سنه ثلث و ستین و تسعمایه که بهادر خان و قباد خان و یعقوب یک و شاه تردی یک و مظفر خان و ترسون محمد خان (2) از قندهار به بهکر آمدند. سلطان محمود خان (3) نهایت مردمی بجای آورده، امداد و اعانت نموده، ۱۵ سرانجام امور ضروری، این جماعت کرده بجانب هندوستان روانه ساخت. و در اواخر سنه مذکوره شاه ابرالمعالی را مقید ساخته به بهکر آوردند. مدت هفت ماه محبوس بود. و چون فرمان جهان مطلع در باب استخلاص او صادر شده بود، از راه ملتان بدرگاه فرستاد.

و در اوائل سنه اربع و ستین و تسعمایه میرزا عیسی ترخان به اغواء ۲۰ ارغونیه به حمیت تمام به بهکر آمد. پانزده روز برابر تخت مسکین ترخان نشسته لزوم عمارت برداشت. و درین مدت یک نوبت حکم صف واقع

۱- میرزا شاه حسن به مرض فالج گرفتار آمده از رفتار مانده بود، بلکه بغیر گفتار حرکت در قوای او نمانده در مقام صلح و موافقت با میرزا عیسی شده فیابین معاهده و معاقدہ نمودند.

(۱) آتچنخان به ضبط و ربط متمردان و مفسدان پرداخته قلع بی باکان نمود.

بجانب او میرفت و پیچهای که بر زمین افتاده بر می پیچید. چون قرب مسافت بهم رسیده سلطان محمود خان حربه (f. 164a) در دست نداشت. مشت ریگ برداشته در چشم (او) زد و او بهر دو دست چشمهای خود را گرفت و سلطان محمود دستار بر سر پیچیده بدر رفت. و کاتب اوراق از سلطان محمود خان شنیده که نفیرچی باو ملاقات نمود. امر به نفیر کشیدن نمود. از سپاهیان چندی نزد او جمع شدند. حسن علی پورانی اسب خود را به سلطان محمود خان داد، و باز خود را مستعد ساخته بر سر آن مردم چنان تاختی آورد که کس بسیار از کفار بقتل رسانید، و از آنچه سابقاً مال و بندی آورده بود مع جمعی بدست آورد^(۱).

و در یساق^(۲) گجرات و کهنکار کمال شجاعت و بهادری بجای آورده. در هیچ معرکه به تقصیر از خود راضی نبوده. و نیز در حینی که حضرت بادشاه جنت آشیانی به سند تشریف فرمودند، پای ثبات در دامن مردانگی پیچیده در قلعه داری بهر که داد تیقظ و هوشیاری داده، بالآخره که در برابر کوت لهری^(۳) جنگ صف بالشکر بادشاهی با اسن تیمور سلطان و شیخ علی بیگ جلالت واقع شد نهایت تردد و بهادری نمود، و شیخ علی بیگ بدست او مقتول گشت.

و در سنه (f. 164b) خمسین و تسعمایه که میرزا شاه حسن حکومت ولایت سیوی را بخان مومی الیه تفویض نمود، در آن حدود چند قلعه بلوچ که سالها^(۴) در تصرف آنها بود مسخر گردانید، و سرکشان و متمردان کوهستان را گوشمال داده مطیع و منقاد خود ساخت.

و در سنه احدی و ستین و تسعمایه که ارغون و ترخان نسبت به میرزا شاه حسن در مقام مخالفت و منازعت شدند مومی الیه به جمعیت خود از

(۱) و ندارد: که کس بسیار الخ (۲) د: لوت کهری؛ و: کوت (۴) م: سالها سال
(۲) ح: سفر؛ م: جنگ کهری؛ م: کوه لهری

و در ایام صبا که سن او پچهارده سالگی رسیده ترددات ازو بوقوع آمده، و منظور نظر عاطفت میر شاه یگ گشته. و در اوانی که شاه یگ عزیمت تسخیر سند فرمود، در حین تاخت موضع باغبانان و کاهان و تلہی و تہہ در صفوف کارزار مبارزت و جلادت نموده، پیشتر از همه بہ لشکر تاختہ. و در مراجعت شاه یگ بجانب قندہار کہ فتح بلدہ بہکر نموده بودند، ہر چند بامرای کبار خود تکلیف بودن نمود، ہمہ ابا و استغفار^(۱) نمودند، و او با وجود صغر سن قبول آن خدمت کردہ، یازدہ ماہ قلعہ بہکر را با ہفتاد کس نگاہ داشت. و کمال جرأت و مردانگی بجا آورده، از هجوم مخالفان اندیشہ بخاطر خود راہ ندادہ، تا زمان معاودت شاه یگ بہ سند قلعہ را نگاہ داشت. و چند مرتبہ با معدودی برآمدہ باحشام داریجہ و سودہ ۱۰ جگ و جدل نموده در جمیع معارک مظفر و منصور گشتہ (f. 163b).

و در سنہ سبع و عشرين و تسعمایہ کہ شاه یگ عنان عزیمت بسفر آخرت تافت، و میرزا شاه حسن مالک ملک موروثی گردید، سلطان محمود خان در حکم آمر آفرانی کمال دلاوری و مردانگی نمودہ شمشیرهای نمایان زد. و در حوالہ اوچہ و قلعہ دلاور و ملتان پہلوانی و ہزبری نمودہ کارهای پسندیدہ کرد. ۱۵ و در سنہ اربع و اربعین و تسعمایہ با فوجی از مردم خود بتاخت مردم قلعہ ساتلیر توجہ نمود، و بعد از غارت کردن و اسیر گرفتن آن مردم در انسانی راہ فرود آمد، و آن مردم شیخون آورده مردم^(۲) خود را استخلاص نمودہ در مقام حکم شدند. سلطان محمود خان از خواب برخاستہ و پیادہ از سا برآمد، و دستار از سر او افتادہ. چون دستار او را شدہ بود یک ۲۰ سر دستار بدست سلطان محمود خان و سر دیگر بدست حکمال^(۳) کہ سردار مردم سودہ بود افتاد، و سلطان محمود خان دستار بر سر خود می پیچیدہ

۸ — ذکر قاضی شیخ احمد و ذکر قاضی کاشانی^(۱) مستغنی از اظهار حالات کمالات ایشان است^(۱).

گفتار در مبادی احوال سلطان محمود خان تا زمان انتقال او بجهان جاودان

سلطان محمود خان بن میر فاضل بن عادل بن احمد^(۲) خواجه اصفهانی الاصل بوده. و محل سکونت اجداد او موضع خراسان^(۳) بوده. و اصل ایشان از ملوک (f.162b) چین^(۴) من اعمال دارالسلطنت اصفهان بوده. و در زمانی که حضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان به تسخیر عراق نهضت فرمود، و بلوکات اصفهان سرکشی کرده در مقام اطاعت و انقیاد سر در نیاوردند. صاحبقران فرمان بقتل و تاراج و اسیر نمودن آن مردم فرموده، فوجی از افواج قاهره تعیین نمودند، و دران تاخت احمد خواجه پدر عادل خواجه بدست میر حسن بصری که پدر میر ذوالنون باشد افتاد. و میر مذکور او را در سلك اولاد خود جای داده نظر تربیت و رعایت بروگماشت. و احمد خواجه به سه واسطه بملك محمود نان ده^(۵) میرسد. و ملك محمود در ولایت اصفهان بکثرت جود و سخا و دستگاه مشهور بوده. و گویند که او به نوزده واسطه به عدی بن حاتم طائی میرسد و العلم عند الله. و الحق سلطان محمود خان نیز شایبه^(۶) از جود او داشته. و احمد خواجه دو پسر داشته: عاقل خواجه آتکه^(۷) و عادل خواجه. و از عادل خواجه پسری و دختری مانده بود. و میر فاضل پنج پسر داشته: بابا احمد و سلطان محمود خان (f. 163a) و میر عبد الفتاح و امیر سلطان و میر عبد الواحد. و والدۀ هر یکی علیحده بود. و والدۀ سلطان محمود خان از مردم افغان کاسی شال و مستنگ^(۸) بود.

(۱-۱) این جمله از ح گرفته شد (۳) : خواسکان (۵) : میرده (۷) م ندارد : آتکه
(۲) ح د ف ندارد : بن احمد (۴) : حسن (۶) : بهره (۸) سه : افغان کاکر شال و پشتنگ

۳- ذکر مولانا عبدالرحمن^(۱): در علوم نقلیه بی نظیر است. و اوقات سعادت آیات را به افادۀ علوم دینیه صرف نموده.

۴۔ ذکر مولانا کریم الدین^(ر): جامع فضایل و کمالات است، و بڑھد و تقویٰ مزین و محلی۔

ه - ذکر مولانا عبدالحق کیلانی: از ارشد تلامذہ مولانا العلامی ه
مولانا عبد الله یزدی است. و در اوائل حال سنه اثنی^(۳) و سبعین و تسعایه
از راه قندهار به بهکر آمد، و در منزل کاتب مدتی بدرس مشغول بود.
و در اندک مدت فرصت عزیمت سفر تهته مصمم نموده^(۴) شیخ میرک
نخدمت مخدومی^(۵) مشرف گشته، چند سال در منزل ایشان سکونت فرموده
به تدریس علوم^(۶) مشغول شد^(۷). و اکثری فضلی تهته به تلمذ ایشان ۱۰
شرف (f.162v) انتظام یافته، در اندک فرصت بر مطالب علی کامیاب
گشته. از اقران زمان خود سرآمد شدند. و در اواخر سه^(۸) بحاف
دکن توحه نموده در همان دیار از مشاهیر روزگار گشت و علم عزیمت بعالم
آخرت برافراخت.

و از شاگردان رشید ایشان قاضی محمود در تهته است. و تعریف ۱۵
قاضی مذکور^{۱۱} بسیار چه باید کرد، که مراتب فضل دانش ایشان از تعریف
و توصیف مستغنی است^{۱۲}.

۶ - ذکر مولانا یوسف: بغایت متدین و پرهیزگار است. و در فنون علوم شرعیہ عدیل ندارد.

۷- ذکر معدوم فضل الهی : به زیور علوم و اقسام فواید علم و حلیه
عمل و تقوی مرید و محلی بوده ، و همواره مدرس علوم دینی اشتغال داشته .
وفات موسی علیه در سنه ۱۰۵۰

[illegible]

ایشان از ان ولایت آمده بدیار سند سکونت گرفتند^(۱). و میان سید علی کمال علم و زهد و سخاوت داشته^(۲). و در ایام اوائل ربیع الاول در هر سال دوازده روز اطعمه وافر به فقراء و درویشان بروح سید المرسلین صلی الله علیه و سلم میداده، و در مزارات پیران مکی سماع میکرد. و آن مقدار حالت داشته اند که به منع قضات و مفتیان و محتسبان از سماع ممنوع نمی شدند. و طرز سماع سند اینست: که چندی^(۳) جمع می شوند، و بزبان ایشان آیات بآهنگ می خوانند، و ایشان به ترانه آن سماع میکنند. و بعضی را حالت نیز دست میدهد. و آنها را که حالت میشود^(۴) مانند اسب میدان میکشند و مست میشوند^(۴). و هر یکی کمر ایشان گرفته نگاه میدارد. و ایشان میرقصند ۱۰ و (f. 161b) آواز از دهن بلند تر میکنند^(۵). و آن دویست^(۶) و سیصد^(۷) آواز که یکجا بر می آید صدای غریب بهم میرسد، و مسافت يك میل^(۸) و یا بیشتر میرود. و وفات مومی الیه در سنه ۹۷۱^(۹) و تاریخ وفات ایشان است «فات الحاتم بجوده»^(۱۰). و خلف صالح ایشان سید جلال الدین محمد نیز به زیور ورع و کمال آراسته، و قدم بر جاده پدر بزرگوار نهاده^(۱۱) و در جمیع ۱۵ علوم یگانه زمان و وحید عصر و آوان بودند. بمتانت طبع و لطافت ذهن بی نظیر، و در کمال مردمی و مروت، با وجود قلت ادراری که داشتند، زیاده از پدر مردم بهره مند می شدند^(۱۱). تشرع^(۱۲) سید جلال زیاده از پدر^(۱۳) است.

(۱) ف و م نمودند	نمود، بمستحقاق می رسانیدند. و جناب میرسید	(۷) ح: و آن هفصد با هشت صد آواز
(۲) ح اینجا زیاد دارد: چنانچه اکثر فضلا و مسافرا خوان احسان ایشان بهره کلی می یافتند، و جزوی که برای معیشت ایشان مقرر کردند هر سال نصف از ان علیحه کرده برای فضلا و کسانی که برای زیارت حرمین شریفین می رفتند میداد، و میوه از هر قسم بوقت موسم قسمت	(۳) م چندی کایش: ر: چندین مردم کم و بیش، ح: چندین حکما (۴-۴) ح: مانند صوفیان افغان و خیزان و دست زنان می شوند	(۸) ح: دوسه میل (۹) تمام نسخ اینجا بیاض دارد الا ح که دهنصد و هفتاد و يك، نوشته (۱۰) م ندارد: و تاریخ وفات الح (۱۱-۱۱) فقط ح دارد
(۵) ح م: می کشند	(۱۲) ح: «شرح» بجای «تشرع»	(۱۳) ف زیاد دارد: بزرگوار
(۶) ف: دو صد		

و در سنه ثمان و سبعین و تسعمایه بار دیگر اشیاء جهاز و بیشکشی مهیا نموده صبییه خود را مصحوب شیخ عبد الغفور بن شیخ عبد الوهاب و ملا تردی بدرگاه خلائق پناه فرستاد. و عز قبول نایافته باز به تهته آوردند.

و میرزا محمد باقی در آخر سنوات حیات باز مردم ارغوانیه را تربیت نموده^۵ در ظل عاطفت خود جای داده. و مردم ارغوان که در بلاد و ولایات متفرق و منتشر گردیده بودند جمع شدند. بمسند حال به همه پرداخت^۶ و علوفه و جایگیر تعیین نمود.

و در سنه اثنی و تسعین و تسعمایه شاه خواجه رادر سلطان خواجه از راه هرمز در حینی که از حج مراجعت نموده بود به تهته رسیدند در ۱۰ خانه شیخ عبدالرحمن ولد شیخ میرک نزول نمود. و میرک عبدالرحمن مهیا امکن در ضیافت و تکلف شاه خواجه مبالغه فرمود. و شاه^۷ خواجه بعد از وصول بدرگاه خلائق یناء مکاتبات مشتمل بر خصوصیات به میرک مذکور فرستاد. و این معنی باعث شهادت آن بزرگ زاده^۸ شده.

در (f. 160a) سنه ثلاث و تسعین و تسعمایه میرزا محمد باقی جنون پیدا کرده قصد قتل خود نموده بزخم شمشیر و خنجر خود را بجروح ساخته جان بمالك ارواح سپرد. و از فوت او قرار و آرام در ولایت تهته پیدا آمد. و امراء و اعیان باتفاق قرعه دولت بنام میرزا جانی بیگ انداخته. با وجود فرزندان صلی^(۵)، اتفاق مبايعه باو نمودند. و او در اوان عنفوان بقوت طالع فیروز بر مسند ایالت برآمده، مانند ابر نیشان زر و جواهر که ۲۰ سالهای سال اجداد او اندوخته بودند بر فرق برآید و عامه رعایا و خلائق افشاند. و خلائق در ظلال^(۶) حکومت او بغایت مرفه الحال و فارغ البال گشتند. و مردم تهته از سپاه و ائمه و رعایا که در اوان حکومت میرزا محمد

(۵) م: اصلی

(۳) م ندارد: بود به تهته رسیده الخ

(۱) م: داده

(۶) ح: ظل

(۴) م: بزرگوار

(۲) م: مواجب

مدت نسیم فتح از جانب میرزا محمد باقی وزیدن گرفت، و لشکر ماه ییگم
منهزم گردیده فرار بر قرار اختیار نمود. و میرزا جان بابا و یادگار مسکین
در اول تاخت بجانب ککراره^(۱) کنار دریای شور که موطن جام مهر^(۲) است
بدر رفتند، و ماه ییگم دستگیر شده، و ناهید ییگم نیز بجانب بهکر با معدودی
چند بدر رفت.

میرزا محمد باقی بعد ازین فتح به بلدۀ تهته مراجعت نموده ماه ییگم را
معاتب و مخاطب ساخت. درین اثنا (f. 159a) سلطان محمود خان با لشکری
عظیم بجانب تهته رسیده. میرزا محمد باقی میان سید علی تهته را که از مشایخ
عظام تهته بود در میان آورده، میرزا جان بابا و یادگار مسکین را به مصالحه
بدست آورده بقتل رسانید و ماه ییگم نیز از گوشۀ حبس رخت به کنج لحد ۱۰
کشید.

دران زمان سلطان محمود خان لشکر خود را جمع نموده عازم تهته شده.
مقابل شهر تهته اردو زده نشست. چون میرزا محمد باقی دست و بازوی خود
را بریده بود. لاجرم تاب مقاومت نداشت. و غرابها را مکمل ساخته در
دریائی که میان شهر و لشکر محمود خان بود محافظت شهری نمود. دران ۱۵
اثنا مردم^۳ سلطان محمود خان چند دفعه جنگ و جدال نمودند. و دران
فرست فقیر محمد ترخان داماد میرزا عیسی و سلطان محمد ترخان^(۴) مقتول
گشتند. و دران اوان که سلطان محمود خان بموضع پیر آر نزول نمود، خبر
برادران ترسون محمد خان آمد که قلعه اوچه را محاصره نموده در حیطه
نصف در آورده بودند. سلطان محمود خان مصلحت بودن بدیده عنان مراجعت ۲۰
تجانب بهکر معلوف (f. 159b) گردانید. و میرزا محمد باقی چند سال به
استقلال حکومت تهته نمود.

(۱) حوض ککراره (۲) سید محمد (۳) حوض مریم (۴) حوض امان

و در سنه ست و سبعین و تسعمایه میرزا محمد باقی ترخان صبیۀ عقیقه خود را در سلك مخدرات (f. 158a) حجرات سلطنت ظل اللهی شاهنشاهی انتظام داده مصحوب ماه بیگم و ناهید بیگم فرستاد. و اشیا و رخوت وافر از هر قسم که لائق کارخانه سلطنت بوده باشد معد و مهیا نموده روانه گردانید. و این خدمت را بعهده یادگار مسکین خان ترخان گذاشت. چون این مردم بحوالی لکعلوی رسیدند، میرزا جان بابا نیز آمده ملحق گشت. و قبل از فرستادن این مردم میرزا محمد باقی طرح خصوصیت به ناهید بیگم انداخته رایجه بیگم^(۱) دختر او را که سابقاً در حباله نکاح میرزا نجات خان بوده و پس میانه ایشان تفریق واقع شده، در عقد نکاح خود درآورد. و میانه ایشان صحبت خوب برآمد و خاطر میرزا از جانب ناهید بیگم^(۲) جمع شد. و بالآخره جان بابا ترخان احشام سمیجه و سوده را جمع آورده شیخون بر میرزا محمد باقی نمود. و میرزا محمد باقی از عقب کشتی خود را در آب انداخت، و از آنجا خود را به زور قیچۀ کشید. و سمیجها بدرون کشتی درآمده رایجه بیگم را مقتول ساختند.

و بعد از یکسال (f. 158b) ازین واقعه ناهید بیگم داعیه سفر دهند نمود. میرزا محمد باقی ماه بیگم^(۳) و ناهید بیگم را با دختر خود به اهتمام یادگار مسکین روانه هند گردانید^(۴). و یادگار مسکین و میرزا جان بابا با یکدیگر پیوستند و بیگمان را بخود متفق گردانیدند، که چه معنی دارد که شما از سند برآئید، و حکومت و ایالت بطریق استقلال به میرزا محمد باقی قرار گیرد. اشیا جهاز و پیشکش را برهم زده به سپاه و احشام قسمت کردند، و در محاربه میرزا محمد باقی خود را مستعد گردانیدند. القصه ماه بیگم بر فیل برآمده علم محاربه برافراشت و صفوف مقابله در میدان مقاتله بیاراست. اتفاقاً در اندک

(۱) ح ف م: رائحه بیگم؛ ر: (۲) ه ندارد: صحبت خوب الخ (۴) م: دفرساده بجای روانه راز بیگم و دوباره رائحه بیگم (۳) ف ندارد ناهید بیگم داعیه الخ هند گردانید.

و در موضع رفیان بین العسکرین آتش جدال و قتال برافروخت . و مردم خوب سلطان محمود خان مقتول شدند . میرزا عیسی ترخان در برابر قصبه دربیله نزول نموده به لوازم محاربه قیام نمود . و سلطان محمود خان نیز امراء و مردم خود را فرستاد . و آن مردم نیز در قصبه دربیله (f. 156b) قلعه ساخته به مراسم جنگ اقدام نمودند . و بالآخره به صوابدید شیخ عبدالوهاب و ماه بیگم صلح واقع شد . میرزا عیسی مراجعت نموده به تهته رفت و مردم سلطان محمود خان معاودت نموده بجانب بهکر باز آمدند .

در سنه اربع و سبعین^(۱) و تسعمایه میرزا عیسی باجل طبیعی رحلت نمود . و در حین ارتحال اراده آن کرد که ولی عهد جان بابا ترخان که پسر خورد او بوده باشد . اما ماه بیگم سعی نموده که محمد باقی که پسر کلان است او ولی عهد گردد . و میرزا عیسی استعفا^(۲) و استبعاد نمود ، که او مرد ظالم طبیعت است و ایذا و آزار بسیار به خلق^(۳) و الوس خواهد رسانید ، و تو نیز از دست او هلاک خواهی شد . و آخر آن چنان شد که بر زبان او رفت . و بعد خبر فوت میرزا عیسی را چند روز بنا بر مصلحت ملک پنهان داشتند ، تا آنکه میرزا محمد باقی از موضع سهوان به بلده تهته رسیده آمد . صباح آن میرزا عیسی را به مدفن برده در مقبره که ساخته بودند سپردند .

ذکر اجلاس میرزا محمد باقی بر مسند سلطنت موروثی پدر خود^(۴)

و میرزا محمد باقی بر مسند حکومت جلوس نموده زمام اختیار به ید اقتدار امرای ارغونیه امثال میرزا قاسم (f. 157a) و میر کوچک و غیرهم سپردند . چون مردم ارغون بغایت بی باک بودند و بی اندامی بسیار میکردند و چون اوایل سلطنت بود ، و آثار سیاست^(۵) و قهر چندان از وی معاینه نکرده بودند ، مهابت و خوف او در دلهای ایشان جای نکرده بود ، و به

(۵) و : سیادت

(۳) و : خلق الله

(۱) ح : تسعین

(۴) این جمله فقط در موجود است

(۲) و م : استغفار

- بران عزم که در ملك جنون از سر قدم مانم
- متاع هوش و دانش را بیازار عدم مانم

و سلطان محمود خان گناه میرزا باقی را درخواست نموده، میرزا عیسی نیز بسر التفات آمده جناب شیخ عبدالوهاب پورانی و میریار محمد ترخان را که خواهرزاده میرزا عیسی ترخان بود برسم رساله نزد سلطان محمود خان فرستاده، اظهار شکرگذاری و منتداری نموده، استدعای اتصال فرزند خود نمود. سلطان محمود خان تهیه اسباب سفر که از آداب سلاطین است مهیا کرده میرزا محمد باقی را به تهته فرستاد. و او با پدر بزرگوار ملاقات نمود،^(۱) و میرزا عیسی سیوستان را به جاانگیر او مقرر ساخته رخصت نمود^(۲).

۱۰

بعد از وصول به سیوستان مردم ارغون با میرزا عیسی در مقام عصیان و طغیان گردیده قدم جرأت در میدان مخالفت و منازعت نهادند. عاقبت الامر کوس صلح فرو کوفته (I. 156a). در جنبی که مردم ارغون از آب میگذشتند آتش بازی را کسان میرزا عیسی سردادند. کس بسیار از آن مردم تلف شده. مردم ارغون^(۳) پریشان و بدحال برهم خورده بجانب مکر ۱۵ آمدند، و بملازمت^(۴) سلطان محمود خان رسیده حقیقت حال باز نمودند. در اوایل^(۵) سلطان محمود خان آن مردم را عیوس نموده. بالآخره با منصوب والد خود از حبس کشیده و دلداری داده، بهریکی از آنها اسب و خلعت و آخره تحفه نموده. جمعی از ملازمان خود همراه ساخته بمحوالی سیوستان فرستاد. و مردم سلطان محمود خان باتفاق ارغونیه قلعه سیوستان را ۲۰ محاصره نمودند. و يك دو دفعه بقلعه برآمدند، اما کاری نداشتند. و چون طغیان آب شد میرزا عیسی به جمعیت تمام آمده این مردم را بی جا گردانید.

عیسی مراجعت نمود^(۱)، و سلطان محمود خان تعاقب نموده تا سیوستان رسیده اکثر زراعت ربیعی آن نواحی پایمال نموده برهم زد. و سیادت پناه سید میرکلان در میان آمده مصالحه نمود^(۲) و بتجدید عهد تازه کرده، سلطان محمود خان بجانب بهکر معاودت نمود^(۳).

۵ و در اوائل سنه سبع و ستین و تسعمایه میانه میرزا محمد باقی و محمد صالح ترخان ولدان میرزا عیسی ترخان آتش منازعت برافروخت. و میرزا عیسی ترخان جانب داریء میرزا صالح ترخان نموده. بعد از (f. 155a) جنگ وجدال میرزا باقی شکست خورده بجانب ونکه که مسکن سوده است توجه نمود، و جمعی از ارغون که با او موافق بودند همراهی اختیار کرده به ۱۰ عمرکوت رفتند. و میرزا محمد باقی از راه جیسلیر به بهکر آمده بشرف ملاقات سلطان محمود خان رسید. و خان مومی الیه در آغوش مهربانی کشیده در جناح مرحمت گرفت، و یکسال در قصبه سکر^(۳) نگاه داشته رعایت و مراقبت احوال او به واجبی نموده کمال مردمی بجا آورد. و میرزا عیسی بواسطه خاطر جوئیء محمد صالح ترخان، فرزندان میرزا محمد باقی^(۴) را نیز از تهته بر ۱۵ آورده به بهکر فرستاد. و هر چند میرزا محمد باقی^(۴) تلاش و سعی نمود که عازم هند گردد، سلطان محمود خان اندیشه نموده که مبادا لشکری از هند باین حدود آرد، و چون ناچار عبور آن مردم از بهکر خواهد شد خلل در نظام مملکت او راه یابد، از رفتن هند مانع گردید.

و در سنه سبعین و تسعمایه میرزا صالح ترخان که از سرآمد شجاعان بود ۲۰ و در اکثر جنگ و کارزار لوازم شجاعت و جلادت اظهار نموده، فتوحات کرده، و اکثر کوکهای میرزا کامران مثل مزید (f. 155b) کوکه بن مراد کوکه و غیره در ملازمت او بوده، از دست بلوچی مرید نام که پدر او را کشته بود شربت شهادت چشید. این مطلع ازوست:

کس نزد شاه حسن به ملتان فرستاده حقائق احوال را عرضه داشت نمودند، میرزا عیسی قدم جرأت و مردانگی پیش نهاده استدعای عزیمت دفع و رفع (f. 151a) آنها نموده، از ملتان ایلغار کرده، بحوالی تهته رسیده کارزار خوب نمود، و جمعیت آن مردم را برهم زده اکثری را بقتل رسانید. و بعد از آنکه میرزا شاه حسن بدان حدود نهضت فرمود، آمر آمرانی با چهل هزاره کس^(۱) میدان مقابله و مقاتله یاراست، و ده هزار کس دران میدان ازان مردم مقتول گشته بودند. و بعد از فوت میرزا شاه حسن در اوائل جمادی الاولی سنه اثنین^(۲) و تسعین و تسعایه میرزا عیسی بر وساده حکومت جلوس نمود. و مردم ارغون و ترخان مبايعت نموده زمام حل و عقد و عنان قبض و بسط را به ید اقتدار آن قدوة امرای^(۳) نامدار سپردند. و میرزا عیسی ۱۰ ترخان صفات حمیده بسیار داشته. همواره با سپاهی و رعیت در مقام ملائمت بوده فراخور هر کس رعایت می نمود.

و بعد از مضي مدت یکسال به ترغیب و تحریص^(۴) ارغویه با سلطان محمود خان در مقام مخالفت شده، به جمعیت تمام بحوالی بهکر آمده، در اوائل ربیع الثاني سنه ثلاث و ستین و تسعایه در محاذی بهکر نزول نموده ۱۵۰ پانزده روز به محاربه گذرانید. و سلطان (f. 151b) محمود خان درون قلعه متحصن گشته یکدو مرتبه فیابین محاربه و مقاتله اتفاق افتاد. و دران اثنا جماعت فرنگ، که میرزا عیسی بجهت امداد از گروه طلب نموده بود، آمده مله نهتنه را غارت کرده، و در شهر آتش زده، و مردم را اسیر نموده مراحمیت کردند. و دران حین که می خواستند که تهته را غارت کنند ۲۰ بیش ازان به یک روز دارو بروی دربار ریختند، و دران آتش زدند، روی دربار آتش در گرفته. و بمجرد رسیدن این اخبار سرعت هرچه تمامتر میرا

(۱) کس: کسان. (۲) اثنین: اثنین. (۳) امرای: امرای. (۴) تحریص: تحریص. (۵) ارغویه: ارغویه. (۶) مله: مله. (۷) دران: دران. (۸) دران: دران. (۹) دران: دران. (۱۰) دران: دران.

از راه کیچ و مکران نمود. و در اثنای راه از دست قطاع الطريق شربت شهادت چشید.

۲۴ — (شاه حسین) تکدری^(۱): در سلك امرای میرزا شاه حسن انتظام داشت. به حدت طبع و جودت ذهن و مکارم اخلاق و محاسن آداب سرآمد فضایل زمان خود بوده. و در فن شعر و تاریخ مهارتی کامل داشت. و روضه السلاطین از جمله مصنفات اوست (f. 153b).

۲۵ — میر شاه مسعود صدر^(۱): در ایام حکومت میرزا شاه حسن طالب علم خوش طبع بود و گاه گاه شعر نیز میگفته.

۲۶ — مولانا خری هروی^(۱): مردی خوش طبع و اکابر بوده و شعر نیز میگفته. بعضی تصنیفات دارد در صنایع و بدایع و عروض و قافیه.

۲۷ — حیدر کلوج^(۱): شاعر مشهور است و صاحب دیوان شعر است؛ این مطلع از اوست:

◦ دلا مجنون صفت خود را خلاص از قید عالم کن ◦

◦ ره صحرای محنت گیر و رو در وادئی غم کن ◦

۱۵ و در سند آمده بود، و مدفن ایشان در موضع پاتر است.

۲۸ — مولانا میر محمد زرگر ۲۹ — ملا جانی بندری ۳۰ — ملا

ظهوری^(۲): هر سه شاعر خوش بیان بودند^(۲).

گفتار در مبادی احوال میرزا عیسی ترخان

میرزا محمد عیسی بن میر عبد العلی ترخان از صغر سن تربیت کرده شاه ۲۰ یگ بود، و در سلك امرای عالی انتظام داشت. و در لشکر ملتان در حینی که آمر آمرانی تهته را قبل نمود، و امرای میرزا شاه حسن که در تهته بودند

(۱) نسخه سه احوال این چهار بزرگ را ندارد و م حیدر کلوج را حیدر کلوخ انداز می نویسد

(۲) این جمله از ح افزوده شد؛ در فقط اسامی این سه اشخاص ایراد کرده و هیچ ذکر از احوال ایشان نیاورده

نیز نقابت سادات بهکر تعلق به اولاد و اجماد آن سید^(۱) بزرگوار دارد .
و ازیشان اولاد کثیر در بهکر مانده .

۱۹ - سید حیدر: ساکن سن، در سن دوازده سالگی بصحبت مولانا عمر هلیه^(۲) و مخدوم بلال^(۲) رسیده و نظر تربیت دریافته، بمراتب علیه رسیده. خوارق عادات از ایشان سر میزد. و در شهر سنه سبع و ثلاثین ه و تسعایه علم عزیمت بعالم عقبی برافراشت.

۲۰ - مخدوم یوسف طیونه: از زهاد زمان خود بوده اند. و در علم و فرائد مهارت کامل داشته و بغایت مرتاض بوده. و کرامات و خوارق عادات او مشهور است. و در شهر سنه ثمان و ثلاثین و تسعمایه رخت وجود بهالم بقا کشید.

۲۱ - مخدوم عربی هاله کندی: صاحب حالات و مقامات (f. 153n)

۲۲ - مولانا ابوبکر بن داود برید: در وادی سلوک عدیل نداشته؛ و ریاضات شاقه کشیده، به رتبه عالی رسیده بود. و اهل ارشاد جمعی در ملازمت ایشان بوده صاحب حالات شدند. و از آن جمله مخدوم نوح بود ۱۵
رحمة الله علیه رحمة واسعة^(۱).

۲۳ - شاه جهانگیر هاشمی : از اولاد شاه طیب هروی ، شاعری بوده
ملح و شیرین کلام . و در اوائل ایام سلطنت میرزا شاه حسن از حراسان
به بند آمده و حل اقامت انداخت . و در فسون شعر بی نظیر وقت بوده .
و مفسر الآثار در حوای نعمة الاحرار از ستائش مطلع اوست و دیوان هاشمی ۲۰
بند دارد . در اواسطه شهر سنه ست و اربعین و تسعایه عزیمت سفر حیدر

(1) 3 2 1 (2) 2 1 0 (3) 2 1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035

[illegible]

عربیت^(۱) را خوب میدانسته، و در قطع و فصل (f. 152a) قضایا احتیاط^(۲) بجای آورده. و در اوائل حکومت میرزا عیسی ترخان دست قضا بجل حیاتش درنوشت.

۱۵- مولانا مصلح الدین لاری: بغایت دانشمند و متبحر بود. و علوم عربیه را خوب میدانسته. مدتی بافاده درس شاه حسن قیام داشته. در شهرور سنه احدی و خمسین و تسعمایه^(۳) بداعیه حج رخصت نموده متوجه مکه معظمه گردید. و از تنائج طبع او شرح شمائل نبوی و حاشیه تفسیر بیضاوی و شرح فارسی منطق و رسائل دیگر مشهور است.

۱۶- شیخ عبدالله متقی بن مولانا سعد سندی دریله: علوم مکتبی^(۴) داشته و در علم تفسیر و حدیث بنی نظیر وقت خود بوده. و در سنه سبع و اربعین و تسعمایه از سند به گجرات رفته، و به صحبت قاضی عبدالله علیه الرحمه فائز گشته. و برفاقت قاضی قاضن در مدینه طیبه اوقات بسر می برده. و در همه علوم تصانیف و رسائل خوب دارد.

۱۷- مولانا یونس سمرقندی: قدوه ارباب علم و عرفان و عمده^(۵) اهل فضل زمان بوده. و در ایام سلطنت میرزا شاه حسن از ماوراءالنهر به سند تشریف آورده، چندگاه (f. 152b) بدرس شرح مواقف و علوم دیگر به میرزا شاه حسن مشغولی نموده. و فائش در سنه احدی و خمسین و تسعمایه اتفاق افتاد.

۱۸- ذکر سید تاج الدین^(۶): آنها از سادات صحیح النسب بهکند. ۲۰ و به منصب نقابت مقرر^(۷) بودند. و این^(۸) نقیب واجب الترحیب از سائر سادات باجماع اسباب سعادات صوری و معنوی امتیاز تمام داشتند. و حالا

(۱) ر: «ضرب» یعنی تقسیم موارد (۳) ح: «سنه ۹۶۱» دارد (۶) این اسم از د ف م ساقط شده و لهذا این قرائت اصح میناید و آن اشتباه است است و از رسه گرفته شد

(۲) م: نهایت جلالت و دیانت (۴) ح: زیاد دارد: درسیه (۷) ح: ممتاز

ر: نهایت خلالت و دیانت (۵) م: زبده (۸) د اینجا «سه» دارد که غلط می نماید

داشته تا زمانی که رخت وجود بعالم بقا کشید. و از ایشان خلفاء صدق
 شیخ صالح و شیخ رحمة الله^(۱) و شیخ حمید مانده^(۲) شیخ رحمة الله یگانه
 عصر و وحید دهر بوده، و سه رساله در مناسک حج ترتیب داده. و الحال
 همان رسائل معمول است. و در ارض مقدس مدفون است^(۳). و شیخ
 حمید^(۴) به حلیه فضائل و کمال آراسته و پیراسته است، و در علوم عقلی
 و نقلی مهارتی تام دارد، و در تفسیر و حدیث، خصوصاً در حدیث،
 ید طولی دارد (f. 151b).^(۵) و در حینی که مظفر بن سلطان محمود گجراتی
 بر شهاب خان که یکی از امراء ظل اللهی بود مستولی گشته احمدآباد را از
 تصرف او بدر برده، و نواب خانخانان با جمعی از امرایان عالی مقدار رفته
 مظفر را منہزم ساخته آن ولایت را در حیطه^(۶) تصرف اولیاء دولت
 قاهره درآورد، [و] کاتب اوراق نیز از جمله تعیناتی بوده. و بعد از فتح
 آن نواحی به ملازمت ایشان مشرف شده^(۷)، مشکاة را من اوله الی آخره مع
 کتب دیگر حدیث پیش ایشان گذرانیده و اجازه حاصل نموده. و شیخ
 مشار الیه به رفاقت نواب کامیاب خان اعظم المسمی به عزیز کوکه زیارت
 حرمین شریفین^(۸) مستعد شده، و در مکه رحل اقامت انداخته. و در ۱۵
 ممانحا بدرس مشغول اند^(۹)، و امروز مقتدای اهل حدیث در علمای مکه
 ایشانند.

۱۴ — قاضی شیخ محمد اوجیه^(۱۰): از مشاهیر علماء زمان خود بود.
 بعد از قترات اوجیه و ملتان به مکر توطن نموده. و بعد از چندگاه منصب
 قضاء لدة تهنه^(۱۱) و تقویض یافت^(۱۲). الحق در علوم دینی نفایت ماهر بوده. ۲۰

(۱) حیدرآباد، شیخ رحمة الله (۵) و حیدر
 (۵) در حیدرآباد، شیخ رحمة الله (۵) و حیدر
 (۵) در حیدرآباد، شیخ رحمة الله (۵) و حیدر
 (۵) در حیدرآباد، شیخ رحمة الله (۵) و حیدر
 (۵) در حیدرآباد، شیخ رحمة الله (۵) و حیدر

و دینداری ظاهر ساخته. در کبر سن ازان امر خطیر استعفا نمود، و آن منصب به برادرش قاضی نصرالله قرار یافت. وفات قاضی قاضن در شهرور سنه ثمان و خمسین و تسعمایه بود^(۱).

۱۱ — مخدوم میران^(۲) بن مولانا یعقوب: جد سیوم^(۳) به صفات حمیده و اخلاق پسندیده معروف و مشهور بوده. و^(۲) جامع علوم معقول و منقول بود^(۴). و اکثر طلبه اکتساب علوم از خدمت ایشان کرده اند^(۵). و در علوم مهارت وافر داشت، و چند مدت میرزا شاه حسن استفاده علم بخدمت شریف مخدوم نموده اند^(۶). و در تهته علم بعالم عقبی برافراخته اند^(۷). تاریخ ایشان «وارث الانبیا» ۹۴۹ ه است.

۱۰ — مولانا ضیاء الدین بن مخدوم صدرالدین راهوانی^(۸): مستجمع فضائل و کمالات و حاوی افانین علوم شرعیات بوده. در اوائل حال بدرس علوم دینی و معارف یقینی قیام می نمود، و در اواخر (f. 151a) عمر بگوشه عبادات و تلاوت منزوی گشته، در آمد و شد بر روی خلایق مسدود گردانید.

۱۵ — ۱۳ — قاضی عبد الله بن قاضی ابراهیم: که یکی از اکابر علماء و اتقیاء بوده. و کسب فضائل و کمالات از مخدوم عبدالعزیز ابهری هروی نموده. حدت طبع او در نهایت مراتب بوده، و تقوی کامل و ورع شامل داشته. و در اوائل حال سکونت در وطن قدیم خود دریله داشته. و در حینی که شاه بیگ فتح سند نمود چندگاه در باغبان و راوت نیز سکونت نموده. و در سنه ۲۰ اربع و ثلاثین و تسعمایه از سند به گجرات و از انجا به مدینه طیبه اقامت

(۱) سه زیاد دارد: رحمة الله علیه بافاده درس میرزا شاه حسن (۷) و: در سنه تسع و اربعین و مشغولی مینموده تسعمایه بعالم عقبی در بلدة ته (۲-۲) م ندارد انتقال نمود
(۲) د و مر دو اینجا بیاض (۵) و: نموده اند (۶-۵) و: ندارد. و عوض آن مخدوم (۸) و م: راهوانی دارد.
(۴) زیاد دارد: و چندگاه بغایت بی تکلف بوده، دارد

اول الحیر که صاحب حالت و فصیلت بوده رحل اقامت در بهکر انداخته .
 و قاصی^(۱) رهد و تقوی آراسته بود، و به صحت بررگانی بسیاری رسیده .
 و ار اهل مکاشفه (f 150a) بود همیشه بوطائف و طاعات و عادات
 اوقات شریف خود را مصروف می نمود، و در علم تفسیر و حدیث دحل
 وافر داشت، و ار چند حا علم تحصیل نموده بود، و در حرثیات فرائض ه
 بسیار دحل داشت اکثر اوقات را نادای طاعات و عادات مصروف
 میداشت^(۲) .

سست او^(۳) ار حاب پدر به دو واسطه در میان به قاص می رسد
 بن طریق قاص بن ابوسعید بن قاصی بن الدین بن قاصی قاص ناوواع
 مسائل علی آراسته بود قرآن مجید و فرقان حمید یاد داشت^(۴) . و قرات ۱۰
 و تحوید یکو میدانسته^(۵) . و در علم حدیث و تفسیر و اصول و فقه و تصوف
 و علم آلت^(۶) دحل وافر داشت^(۷) . و در انشاء مستثنی عصر بود^(۸) ، و سیاق
 را بهر^(۹) میدانست^(۱۰) و در وادی سلوک ریاضت بسیار کشیده بود^(۱۱) ،
 و برات حرمتین شریفین^(۱۲) فائز گردیده سیر و سفر بسیار کرده بود
 و در سلك مریدان و معتقدان سید محمد حو پوری که به میران مهدی مشهور ۱۵
 است انتظام داشته . ارین رهگذر علماء شریعت طعن او میکردند . بعد
 فوت شاه یک ارین (f 150b) مرحله فانی مطور نظر غاطفت اثر میرا شاه
 حس گشته ، بلو ارم قضا بلده فاحره بهکر و بواحی آن قیام نمود ، و در
 فصل قضایان شرعیه که خدمت او مراعه میکردند ، کمال احتیاط و امامت

(۱) مع ۱۱۱ ص ۲ (۲) بنی و می و ص ص ۱۱۱ ص ۲

(۳) مع ۱۱۱ ص ۲ (۴) مع ۱۱۱ ص ۲ (۵) مع ۱۱۱ ص ۲

(۶) مع ۱۱۱ ص ۲ (۷) مع ۱۱۱ ص ۲ (۸) مع ۱۱۱ ص ۲

(۹) مع ۱۱۱ ص ۲ (۱۰) مع ۱۱۱ ص ۲ (۱۱) مع ۱۱۱ ص ۲

(۱۲) مع ۱۱۱ ص ۲ (۱۳) مع ۱۱۱ ص ۲ (۱۴) مع ۱۱۱ ص ۲

(۱۵) مع ۱۱۱ ص ۲ (۱۶) مع ۱۱۱ ص ۲ (۱۷) مع ۱۱۱ ص ۲

(۱۸) مع ۱۱۱ ص ۲ (۱۹) مع ۱۱۱ ص ۲ (۲۰) مع ۱۱۱ ص ۲

و بر هژده تفسیر بعضی به قراءه و بعضی به مطالعه عبور کرده بود. و زیاده ازین نیز گفته اند. و همه مستحضر داشت (f. 149b). و خط ترکی را فی الفور^(۱) می خواند، و علم جفر و بعضی علوم غریب می دانست، و صاحب کشف بوده. اکثر عبارات کتب از بر می خواند. پدرش صاحب حال ه بود. بعد از فوت او را اشارت صحبت مخدوم بلاول نمود. و میرزا شاه حسن چندگاه استفاده علوم در خدمت ایشان نموده بود و نهایت تعظیم و اعتراف بجا می آورد. و اکثر اوقات باهم ملازمت داشتند. و در علم ازو به امام جارا الله تعبیر میکرد. مسود اوراق نیز اقتباس علوم در حوزه درس ایشان نموده است. رحمة الله علیه.

۱۰ - ۹ - مخدوم رکن الدین المشهور بمخدوم متو^(۲): در سالك خلفای مخدوم بلال انتظام داشت،^(۳) و از اولاد ابوبکر صدیق رضی الله عنه است^(۴). و همواره همت بلند پرواز^(۵) به وظائف و طاعات و عبادات می گماشت^(۶). سالکان طریق زهد و تقوی، و طالبان منهاج رشاد و هدی نسبت باو^(۷) در غایت اراده بودند، و اعتماد بر سلوک او می نمودند^(۸). و در علم حدیث یگانه عصر بوده. از نتایج طبع شریفش شرح اربعین و شرح کیدانی و بعضی رسائل مشهور است (f. 150a). وفات مومی الیه^(۹) در سنه تسع و اربعین و تسعمایه در عین فترات^(۱۰) بادشاه^(۱۱) جنت آشیانی در بلده تهنه واقع شد.

۱۰ - قاضی قاضن^(۱۱) بن قاضی ابوسعید بن زین الدین بهکری: اجداد ایشان در بلده تهنه و سیوستان سکونت داشته اند. و جد بعید ایشان قاضی

(۱) این عبارت حرجست؛ شاید دو ایغور، (۵) م: اشتغال داشت موجود نیست

تصحیف و را بغور، است چنانکه از و (۶) م: بآن جناب (۹) ر: حکومت

واضح است (۷) م: در غایت اراده و (۱۰) ر: بادشاهی

(۲) و فی البعض «متو» که تلفظ سندی است اعتماد سلوک می نمودند (۱۱) از اینجاست نامره (۱) ص ۲۰۱

(۳-۳) این جمله در د ر س و موجود نیست (۸) م: او؛ و تمام جمله از در د موجود نیست و از

(۴) م: همت بر ادای وظائف و وفات الخ، در د و ح ر و م گرفته شد

مقامات ارجمند بود. قلم را چه قوت که پیرامون تحریر جمیع آثار و احوال مرضیه او تواند گشت^(۱). نقلست^(۲) که^(۳) یکبار از قریه تلّتی بموجب اشارت بزیارت سلطان العارفین مخدوم شهباز می آمد، و جهة عبور آب در کشتی نشست. ملاح کشتی زبان به فحش و هذیان چنانچه شیوه ناخدایان می باشد نسبت به بعضی را کبان کشود، و به سمع مخدوم افتاد. کله شریف را ه بخادم داد که بر فرق آن ملاح انداخته. ملاح بالفور زبان بطرف وعظ و نصیحت و تفسیر آیات قرآن معطوف گردانید. اهل کشتی (f. 149a) همه متعجب ماندند. آری دل مرده را ایشان زنده می سازند^(۴). وفات ایشان در سنه تسع و عشرين و تسعمایه روی نمود^(۵).

۷- مولانا عبدالعزیز هروی ابهری، با دو پسر بعد از واقعه شیخ ۱۰ الاسلام از هرات جهة عصمت دین بگوشه دیار سند تشریف آوردند، و در موضع کاهان رحل اقامت انداختند، و بدرس طلبه این دیار کمال اشتغال نمودند. و علم معقول اکثر از ایشان ماند. و حکام وقت کمال رعایت ایشان نحای آورده مرضی^(۶) می ساختند^(۷).

۸- قاضی دته سیوستانی: نسبت او از جانب پدر به پنج واسطه در میان ۱۵ به قاضی صدر الدین که منصب قضای پرگنه خطه^(۸) داشت می رسد. و بهسبب بسیاری از اعزه رسیده علم تحصیل نموده، نظر تربیت یافته. نامشلول^(۹) در خدمت پدر خود قاضی شرف الدین المشهور بمخدوم راهو استفاده کرده. و تفسیر و حدیث^(۱۰) در خدمت مخدوم بلال، و دیگر اکثر علوم در حوزه درس مخدوم محمود فخر پورته و عبدالعزیز هروی خوانده. ۲۰

(۱) از صاحب معانی و باوند (۲) و زیاده دارد مخدوم (۳) و راجع
گفته در فقه و اصول (۴) این حدیث در فقه و اصول (۵) و نام احوال مولانا ابهری
در معانی و باوند حدیث (۶) و نام احوال مولانا ابهری
در معانی و باوند حدیث (۷) و نام احوال مولانا ابهری
(۸) و نام احوال مولانا ابهری (۹) و نام احوال مولانا ابهری
(۱۰) و نام احوال مولانا ابهری (۱۱) و نام احوال مولانا ابهری

۴ — سید میر کلان^(۱): از سادات عظیم القدر کربلا اند، و اجداد ایشان از بقعه مبارک برآمده بودند. و سید میر کلان چون به قندهار رسیدند، گذر ایشان بر میر شیر قلندر که بخوارق عادات و کرامات مشهور است و ذکر ایشان سابقاً مذکور گشته واقع شد، و مزار ایشان در موضع اشکچه سه فرسخی غربی قندهار واقع است. و بعد فتح سند میر کلان از قندهار بولایت سند تشریف آورده، رحل اقامت در حوالی سیوستان انداخته، و اکثر اوقات در مزار فائز الانوار قدوة الواصلین^(۲) مخدوم شهباز قلندر بصری بردند. و^(۳) مومی الیه در زهد و عبادت نظیر خود نداشتند. و رعایت جانب فقرا و مساکین^(۴) مینمودند. و اولاد کثیر از ایشان مانده.

۵ — مخدوم محمود فخر پورته^(۵): عالم ربانی بوده. انتشار علوم در دیار سند از او شد. و صاحب علم ظاهر (f. 148b) و باطن بوده، و به صحبت شیخ الاسلامی استعلا یافته بود. بعد از واقع شیخ الاسلام مراجعت بوطن اصلی نموده رحل اقامت در موضع کاهان انداخته. با مهتر خضر^{۱۵} علیه السلام ملاقات داشت. و طلبه که بخدمت ایشان علم تحصیل نموده بودند همه به مقصود فائز گشته بمراتب ارجمند ارتقا نمودند. و در حینی که از هرات به دیار سند تشریف آورده، در راه خوارق عادات ازو بظهور پیوسته^(۶).

۶ — مخدوم^(۷) بلال: در قریه^(۸) تلہتی سکونت داشته^(۹)، و اکثر اوقات بارشاد خلائق و نصایح و مواعظ می پرداخته؛ در وادی تقوی و زهد شیهه^{۲۰} و نظیر نداشته^(۱۰) و در علم تفسیر و حدیث مهارت تام داشته^(۱۱)؛ و صاحب

(۱) ف: ذکر احوال سید میر کلان	فخر پورته در م موجود (۹)	د ف ندارد: سکونت داشته
(۲) م زیاد دارد: مغفر العارفین	نیست؛ و ح نیز از وطن اصلی، شروع مینماید (۹-۱۰)	این جمله در د ف موجود نیست
(۳) ف م زیاد دارد: میر	(۷) ف: ذکر احوال مخدوم بلال؛	
(۴) ف م زیاد دارد: بغایت	س: مخدوم شیخ بلال (۱۱)	در ندارد: تام؛ س:
(۵) ف: ذکر احوال مخدوم الخ	(۸) د ف ندارد: در قریه	مهارتی تمام بکار داشت
(۶) تمام احوال مخدوم محمود		

بنت میرزا محمد مقیم ارغون که عم حقیقی او بوده و ازو دختر داشته چوچک بیگم که در حباله نکاح میرزا کامران بوده. بعد از آنکه به سند آمد چوچک بیگم برفاقت میرزا کامران بحرین شریفین رفت و در همان جا وفات یافت. ماه بیگم زوجه میرزا شاه حسن سابقاً در نکاح قاسم کوکه بود، و ازو نیز ۵ دختری داشته ناهید بیگم نام، و ازو نیز اولاد و بنات مانده. و ماه بیگم مذکوره بعد از فوت میرزا شاه حسن در حباله نکاح میرزا عیسی ترخان در آمد، و مدتی باو بسر برده. بعد از فوت میرزا عیسی بواسطه مخالفت نمودن به میرزا محمد باقی محبوس گردیده، در قید حبس روی به عالم عقبی نهاد. و زن دیگر گلبرگ بیگم بنت میر خلیفه که خواهر محب علی خان باشد در حباله ۱۰ نکاح میرزا شاه حسن بود. چون میان ایشان صحبت خوب برنیامد، بعد از دو سال تفریق واقع شد (f. 147a). و بیگم مذکوره قبل از فترات بادشاه جنت آشیانی بهندوستان رفته نقد وجود به خازن اجل سپرد، و اوراق گلبن حیالش به صرصر باد فنا متفرق شد. و قبر او در دهلی است. و میرزا شاه حسن پسری داشت میرزا ابو المنصور نام، در سن دو سالگی^(۱) درگذشت ۱۵ و از نسل میرزا شاه حسن کسی نماند.

ذکر بعضی از سادات و علما و مشائخ و قضاة و فضلا و شعراء

که با میرزا شاه حسن معاصر بودند^(۲)

- ۱ - مقدمه این طبقه^(۳) عالیشان عالی جناب میر محمود المشهور به شیخ میرک بن میر ابو سعید پورانی اند. از جانب اجداد به سادات عربشاهی ۲۰ میرسند. و والده شیخ ابو سعید دختر شیخ جلال الدین بایزید^(۴) پورانی است. و شیخ میرک به مزید فضل و سخاوت و زهد و تقوی از اکثر سادات ممتاز و مستثنی بوده. سالها در ولایت سند به لوازم منصب شیخ الاسلامی

(۲) زیاد دارد: و بعضی دیگر که پیش از عصر میرزا شاه حسین بودند.

(۱) ر: ده سالگی

(۴) د ندارد: بایزید: ح: ابن بایزید

(۳) ح: طایفه

استفاده و استفاضه علوم مشغوف. در علم منقول مهارتی تمام داشت. (۱)
 باوجود تقلد قلاذه حکومت هر سبق که می خواند آنرا بفارسی تقریر نموده
 درقید کتابت می آورد. و کاتب قریب ده جزو که میرزا مومی الیه بدست
 خط خود بعضی سبقهای خود را فارسی تقریر نموده تحریر کرده بود
 (f. 114a) در کتب خانه قاضی دته سیوستانی در حینی که در حوزه درس ه
 ایشان تحصیل علم می نمود دیده بود، و شاید که تا حال بدست اولاد قاضی
 مرحوم آن اوراق موجود باشد. و میرزا مشار الیه (۲) اشعار را نیکو می
 فهمید و گاه گاه از نتایج طبع او آیات موزون سر میزد، و سپاهی تخلص
 میکردند، چنانچه راقم حروف بعضی ازان بدست خط او یافته بود و در ذیل
 ابن سطور (۳) مرقوم نموده (۴). و در جمیع قضایائی که واقع می شد ۱۰
 رجوع بشرع شریف میفرمود. و بسادات و مشائخ و علماء در غایت ادب
 و تعظیم پیش می آمد، و در وظائف و ادارات این فرقه دقیقه نامرعی
 نمیکذاشت، و هر کس فراخور حال او رعایت میکرد. و ضبط و ربط
 ملکات را کامیابی نموده دست تعدئی قوی را بر ضعیف کوتاه ساخته بود،
 و بر احدی حیف و تعدی را روادار نبود. سیاست ملکی را بروجه اکمل ۱۵
 تسلیم می آورد. و بی و چهار سال بر مسند حکومت نشست. و در اوائل
 حال از قندهار در (۵) ملازمت (۶) فردوس مکانی بابر بادشاه در کابل مشرف
 گشته. دو سال در ملازمت بادشاه گذرانیده (۷) و بادشاه همیشه (f. 116b)
 تحسین او می فرمودند، و میگفتند که: شاه حسن یگک برای یوگری و ملازمت
 نبامده. بلکه از برای آموختن آداب و قواعد سلطنت آمده. ۲۰
 در مدت حیات دو منکوحه در سلك ازدواج کشیده: یکی ماه یگم

(۱) در مورد او در کتب مشرف بخ

(۲) در مورد او

(۳) در مورد او در کتب مشرف بخ

فرستاده به محاصره امر نمود و خود نیز از عقب رسید. کار بر اهل حصار دشوار شد. سیادت پناه سید میرکلان که جد^(۱) مسود اوراق بود در میان آمده طرح مصالحه انداخت. اهل قلعه امان طلبیده برآمدند. قلعه سیوستان نیز به تصرف میرزا عیسی درآمد، و از انفعال آن مردم را تاب بودن نبود. بنابراین رخصت حج نموده از راه پارکر بگجرات آمدند، و بعد ازان بهندوستان رسیده در ملازمت منعم خان میبودند. و میر حمید نیز مرخص شده عزیمت هند اختیار نمود.

و نعلش میرزا شاه حسن را که به تهته بردند او^{لا} در حویلی^۲ میر احمد ولی که در کنار دریا واقع شده بود^(۲) بطریق امانت سپردند. بعد ازان ۱۰ عمارتی در کوه مکی مهیا نمودند. بعد از سه ماه میرزا عیسی (f. 145b) آمده ازان منزل برداشته مدفون گردانید. و میرزا عیسی و جمیع ارغون و ترخان لباس سوگواری پوشیده پیاده در پای تابوت میرزا به دفنگاه رفتند. و بعد از دو سال ازانجا انتقال نموده بمکه مبارکه در جنب قبر والدش شاه ییگ سپردند. و در مکه معظمه عمارتی خوب بنا نمودند. و این عمارت ۱۵ مشهور است.

ذکر شمه از احوال میرزا شاه حسن

میرزا شاه حسن بن شاه ییگ بن میر ذوالنون ارغون در شجاعت عدیل نداشت. و از صغر سن تا اوان مرض در جمیع معارك فتح و فیروزی معاون او بوده^(۳)، ترددات خوب ازو بوقوع آمده. ولادتش ۲۰ در سنه ست و تسعین^(۴) و ثمانمیه و شصت و شش سال در قید حیات بوده. و از آوان صبا^(۵) بتحصیل علم مشغول می بود^(۶) و همتش همواره بر

(۱) م: «خویش» بجای «جد» (۳) ح م ر: به فتح و فیروزی مقارن بوده (۶) ح م: مشغولی می نموده و به سلامت فطرت و صفای طبیعت موصوف بوده
(۲) ح م زیاد دارد: به جبهه (۴) «سبعین» فی جمیع النسخ و هو خطأ
(۵) د ف ندارد: و از آوان صبا
(۶) میرزائی اختیار کرده

شدند. در آن روز که کوچ کردند مرض میرزا بغایت بصعوبت انجامیده ساعت بساعت شدت آن حالت می افزود. و صبح یازدهم ربیع الأول سنه مذکوره در موضع علی پوتره توقف نمودند. روز دیگر که دوشنبه دوازدهم باشد، نزدیک نوبت عصر مرغ روح میرزا شاه حسن ندای «إِرْجِعْ إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً» شنید و بمرغزار جنان طیران نمود. و شیخ عبد الوهاب و میرزا قاسم که در آنوقت بر بالین میرزا حاضر بودند بیرون آمدند^(۱). و سلطان محمود خان باتفاق ایشان ذرون کشتی رفته حادثه واقعه معلوم نمود، و قطرات عبرات از دیدها باریدن گرفت. و بعد از لحظه روی میرزا کشاده جزع و فزع نموده، پای میرزا بوسیده، در ته پای میرزا نشست ۱۰ و گفت که: شیخ شما و میرزا قاسم گواه من باشید نزد خدای عز و جل که من تا آخر عمر بمیرزا در مقام مخالفت (f. 144a) نبوده ام، و حلال نمکی نموده تا درین دم در زیر قدم ایشان بودم، و این سعادت غیر از من بامرای دیگر میسر نشده. بعده شیخ عبد الوهاب دست او گرفته نزد ماه بیگم برد که شما و سلطان محمود خان با یکدیگر بسازید، تا من به مهم غسل ۱۵ و تجهیز و تکفین میرزا مقید شوم. شیخ عبد الوهاب از تجهیز و تکفین فارغ شده، [نماز خفتن] نعش میرزا را در محفه نهاده به آئین شریعت مطهره نماز جنازه را ادا نمودند. و سلطان محمود خان پاره از خزانه که همراه میرزا بود برداشت، و اسباب و یراق که در کشتی بود اکثر را متصرف گشت، و با ماه بیگم مبالغه نمود که ارغون و ترخان مبدا در رعایت مراسم ۲۰ تعظیم و احترام شما تقصیری نمایند به بهکر بیائید، و نعش میرزا را نیز با خود ببریم. ماه بیگم گفت: نعش میرزا به مکه مبارکه نزد شاه بیگ بیاید برد، و آن راه از تهته قریب است و از بهکر بعید. ماه بیگم اختیار نکرد.

(۱) ح: بیرون آمده سلطان محمود خان را طلب نمودند که آمده از میرزا شاه حسن وداع نموده عازم بهکر

گردد و چون سلطان محمود خان باتفاق ایشان الخ

حسن باجل طبعی ازین دار فنا بدار بقا منتقل گردد ولایت سند بطریق مناصفه مقسوم^(۱) باشد: از لکی بالاتر تعلق به سلطان محمود خان دارد، و از کوه لکی اینجانب بمیرزا عیسی ترخان دارد. برین جمله مقر و معترف گردیده، و وثیقه محبة تا کید بقید کتابت درآورده، بمهرهای خود و مهرهای اکابر مزین گردانیدند و یکدیگر را مکرر بغل گرفته وداع نمودند. و قرارداد آن شد^(۲) ۵ که از طرفین جمعی آمد و شد نمایند تا دفع کلفت و منازعت گردد.

روز دیگر میرزا قاسم (f. 113a) یگ لار به تهنه رفته، محمد صالح ترخان ولد میرزا عیسی ترخان را مع جمعی عملازمت میرزا شاه حسن آورد. و محمد صالح ترخان پیشکش خوب بنظر شریف میرزا کشید، و ارین جانب شیخ عبدالوهاب و امیر سلطان برادر سلطان محمود خان را به تهنه رده ۱۰ بمیرزا عیسی ترخان ملاقات داد. و میرزا شاه حسن اسب و سروپا بمیرزا صالح مرحمت فرموده رحمت مراجعت و انصراف دادند. و میرزا حمت قناره مع خلعت فاخره به میرزا عیسی مصحوب ملایاری فرستادند. و روز دیگر علم میر ذوالنون که سلطان حسین میرزا بایقرا او داده بود. میرزا شاه حسن مع قناره و تمس ملوق^۳ به سلطان محمود خان عیانت کردند. و مهربود ۱۵ را بر به سلطان محمود سپردند. و در همان روز امیر سلطان نیز از تهنه باردو آمده ملحق شد و مردم اردو و تهنه بهراغ خاطر آمد و شد می نمودند.

شیخ عبدالوهاب در علم ملک مهارتی کامل داشت. از حالات میرزا شاه حسن نمرس نمود که مرمن میرزا بدین اشتداد^۴ روی باردیاد دارد. مناسب تست که. فعل صالح نموده نارم سیوستان (f. 113b) کردند. تا مردم ۲۰ اشقام شمارل حود روید. سلطان محمود خان ابعمی را نمرمن میرزا شاه حسن. سنبه. میرزا بر و صاحب کوچ داده. صاحب آن کوچ کرده روای

پیرار^(۱) رفته با مردم چوکی که بیگ محمد ککه و ایلخی دیوانه بودند^(۲). محاربه صعب روی نمودند. کس بسیار از جانب میرزا عیسی بقتل رسید. چون سرهای آن مردم بنظر میرزا شاه حسن در آوردند، اتفاقاً چند سر مغل نیز در آن میان بود. بمجرد دیدن میرزا آب چشم کردند. سلطان محمود خان هزانو زده پیش رفت، که اگر ازین جانب کسی کشته می شود شما گریه میکنید، و اگر از آن جانب کسی کشته می شود گریه میکنید. پس ما چه کنیم^(۳)؟ درین اثنا شیخ عبد الوهاب و میرزا قاسم بیگ لار در میان آمده عذر خواهی، تقصیرات و زلات میرزا عیسی ترخان بنمودند. سلطان محمود خان و میر شاه محمود و میر شاه حسین تکدری وقت یافته عرض کردند که میرزا عیسی بواسطه افعال و بی ادبی مردم ارغون که نسبت بغلامان میرزائی واقع شده شرمنده و منفعل است، اگر رقم عفو بر تقصیرات او کشیده مردم ترخانی محبوس را آزاد گردانند، امیدوار مرحمت شده بملازمت می آید. میرزا رضا دادند، و میرزا عیسی ماه بیگم را مع خاصه خیالان میرزا رخصت داده همه را باردو (f. 142b) رسانیدند. و آن واقعه در اواخر ۱۵ ماه صفر سنه مذکوره بود.

در اول ربیع الاول شیخ عبد الوهاب پورانی و میرزا قاسم گناه مردم ترخانی را درخواست نموده به تهته فرستادند. و در دویم ماه مذکور [که] در میان میرزا عیسی ترخان و سلطان محمود خان ملاقات واقع شد، و هر کدام دست بر مصحف مجید نهاده عهد و پیمان نمودند که با یکدیگر در کمال وفاق بوده از نفاق اجتناب ننمایم، و مادامی که میرزا شاه حسن در قید حیات باشد مضیح و منقاد بوندن بمن بعد منازعت و سرکشی ننمایم. و اگر میرزا شاه

توضیح: پیرار (۱) ح م زیاد دارد: با مردم بلوچ (۲) ح م: اگر ازین جانب کسی کشته بشود
 نه ملازمت بر وجه ح م م - خسته به گریه میشوند و همچنین اگر از آن جانب کسی را میکشیم آب چشم
 بسته ما در نزدیکی از یکدیگر میزنیم و در ورطه تدارک آن سرگردان.

از مردم میرزائی درون قلعه مانده بودند، همه را بیرون فرستاد و قلعه را
 بوالده و مردم خود سپرده از اینجا سرعت تمام عازم ملارمت میرزا گردید
 و چون دو منزل از بهکر برآمده بود که سید جعفر از مشهد رسید و حجت
 نقاره که نضاء روضه روضیه علیه قل اریس به سلطان محمود خان فرستاده بودند
 رسانید. سلطان محمود خان اریس مژده نعايت مسرور گشته تقاؤل سلطنت
 گرفته و روانه به سادات داد، و دوا رده حجت نقاره و به حجت کور که هم
 رسانیده کوچ نکوچ روانه گردید و در ۲۲ شهر محرم الحرام سنه مد کور
 ملارمت میرزا شاه حسن مشرف شده، جمعیت خود را سطر در آورد
 ۱۱۱۱۱۱۱۱ و فی الواقع جمعیت خوب هم رسانیده بود. میرزا حوشدل و قوی
 حال گردیده بداعیه بخاربه و مقاتله عازم تهنه گردید.

۱۰. چون به موضع ساپاه^{۱۱} رسیدند التقاء حیوش بین الطروین واقع شد
 روضه دفعه بخاربه و مقاتله دست داد و از جانب جمعیت کثیر در معرض تلف
 آمده هلاک شدند و چون بین الطروین آتش حدال و قال برافروخت میرزا
 سسی ترسان حیات سلطان محمود خان کس فرستاد که ما بحسب ضرورت این
 خدمت را بخود آوردیم حالا به چه تقریب حک میکم و هر روز جمعیت ۱۵
 کمرکشی می شود. اگر مایکدیگر ملاقات نموده صلاح و فساد کار خود
 را اندیشه کنیم، هر آینه بهتر خواهد بود. بیم شی هر دو با هم ملاقات
 کرده آمار ملائمت^{۱۲} کردند و بعد از گفت و شنید بسیار سخن به ایضا
 رسانید که میرزا شاه حسن میهن چند روز پیش دست^{۱۳} طریقه مصالحه
 شد باید گرفت. و الحال عصر از ما و تو کس دیگر در میان نیست هر ۲۰
 مع صاحب باشند ماعاقی املت این ملک را قرار داده از آن تجاوز می کنیم
 صاحب آن هور حیر ملاقات شب شوع ماهه یوز که امیر سلطان
 . . . . . با جمعی از ۱۱۱۱۱۱۱ مردم احشام سوده و عیبه بر سر گمر

دران ایام که میرزا مفلوج شده بود اکثر اوقات کاخ دماغ را بجرارة شراب گرم میداشت و مست^(۱) می بود. خاصه خیالان وقت یافته زبان به خباثت^(۲) و سعایت کشودند که ارغونیه حرام نمکی (f. 140b) کرده جمعی از خاصه خیالان را که سرمایه عمر و حیات را صرف لوازم خدمتگاری کرده بودند بی جرم و جنایت بقتل رسانیده اند. برای ضبط و ربط امور سلطنت و رعایت مراسم سیاست امر فرمایند تا چندی از حرام نمکانرا بقصاص رسانند. بالفعل احمد ولی که خمیر مایه فتنه و فساد است در اردو حاضر است بقید حبس باید درآورد، و در اجابت این مسئول الحاح و زاری بسیار کردند. میرزا شاه حسن احمد ولی را مقید ساخته مصحوب مستی ۱۰ ساربان بقلعه سیوستان فرستاد. و علی حسین ارغون را که خویش احمد ولی بود بقتل رسانیده سر او را بر نیزه کرده گرد اردو گردانیدند. برسیدن این خبر بغی و عناد ارغونیه یکی در ده شد.

چون میرزا شاه حسن جرأت ارغونیه در وادی عصیان و طغیان مشاهده نمود، فرمان ایالت بهکر را بنام سلطان محمود خان صادر فرمود، و در باب ۱۵ کشتن ارغون و ترخان بهکر نیز حکم فرمود. سلطان محمود خان فرامین مذکوره را نزد والدۀ خود برده صورت واقعه باز نمود. والدۀ اش گفت که حکومت بهکر مبارك باشد، اما زنهار در قتل این مردم (f. 141a) تعجیل مکن، و این مردم را مقید و محبوس ساخته بنزد میرزا برسان، و هرچه رای شریف میرزا شاه حسن اقتضا کند بعمل خواهند آورد. سلطان محمود خان میرجانی ترخان ۲۰ و احمد ترخان و حمزه بیگ و مراد حسین بیگ لار را مع جمعی که در بهکر بودند مقید و محبوس ساخته با خود برد؛ و یادگار محمد کوتوال را که باعث مخالفت میر شاه محمود بود بقتل رسانید؛ و اولاد قاضی قاضن و هرکس که

شود^(۱). و میر شاه محمود غیر از رفتن علاجی نداشت. برفاقت میر حمید روانه ملازمت میرزا گردید، و در برابر قصبه سن بملازمت مشرف شده بانواع نوازش رعایت یافت.

و دران ایام (f. 139a) سلطان محمود خان در سیوی بود. و چون ه خبر تمرد شاه محمود بدو رسید، اراده نمود که بایلغار خود را به قلعه بهکر رساند، چرا که والده و متعلقان او در بهکر بودند. و مومی الیه چند منزل از سیوی برآمده به حوالی گنجابه رسیده بود، که ملازمان او در اثنای راه رسیدند و مکتوب والده اش رسانیدند، مضمون آنکه شاه محمود خیال^(۲) فاسد بخاطر رسانیده بود، اما پیش از آنکه او کاری سازد^(۳) کار او ساخته ۱۰ شد، و الحال در ملازمت میرزاست. آن فرزند ازان ممر خاطر جمع داشته بمهمات ضروری خود پردازد. و سلطان محمود خان اراده نمود که از همان منزل طریق معاودت پیش گیرد. چون امراء اطلاع یافتند که سلطان محمود خان داعیه مراجعت دارد، پیش او آمده گفتند، که باعث مراجعت چیست؟ او کتابت والده خود را بآنها نمود. گفتند ایالت^(۴) بهکر مبارک ۱۵ باشد، قدم پیش نهاده سخن آنرا^(۵) باید گفت^(۶). سلطان محمود خان گفت: بی رخصت و بی طلب رفتن صورت^(۷) ندارد. گفتند: الحال بسرعت خود را بقلعه بهکر باید رسانید. اگر شاه محمود درون قلعه می بود اشکال داشت (f. 139b) چرا که او ما را اندرون قلعه راه نمی داد. الحال خود را بقلعه زود باید رسانید، و بمیرزا شاه حسن عرضه داشت کرد که این چنین خبری ۲۰ شنیدیم، حکم چیست؟

در روزی که سلطان محمود خان به بهکر رسید، قبل ازان بچند روز فرمان حکومت بهکر بنام میر ملک محمد و میر لطنی صادر شده بود. از

(۱) ح م: گردد (۳) ح م: ساخته باشد (۵) ح م: در راه، بجای و آراء، (۷) ح م: لطنی

(۲) ح م: خیالات (۴) ح م: امارت (۶) ح م: بگوئیم، بجای و گفت،

روان میگردد، و ما او را درین قلعه نگاه داشته، و فرزندان خود را بخدمت نزدیک او تعیین نموده ایم؛ مردم نامناسبی که جمع آمده اند همه را بقتل میرسانیم. میرجانی ترخان که عمده آن مردم بود در جواب گفت که میرزا شاه حسن آفتاب سرکوه شده، مناسب نمی بینیم که در آخر عمر خود را بدنام سازیم. چندین مدت چون تحمل^(۱) نموده اید یکدو سال دیگر نیز به محنت باید گذرانید، تا از پس پرده غیب چه بظهور آید. ایلقلی^(۲) دیوانه^(۳) و جمعی از مجلس برخاسته روان شدند که بر سر دروازه دیوانخانه رفته اکثر مردم شاگرد پیشه را مقتول و مجروح ساخته میرزا را در درون نگاه میداریم. پیش از آنکه این مردم برسند، میرزا شاه حسن از دیوانخانه برآمده، در کشتی نشسته بیاب تشریف فرموده بود. و بعد از سه روز ۱۰ (f. 138b) دیگر نهضت بجانب تهته نمود.

میر شاه محمود ارغون که حاکم بهکر بود، خیال سرکشی و استقلال بر لوح خاطر مرقوم گردانیده در صدد جمع نمودن مردم بلوچ و بردی^(۴) گردید. درین اثنا والده سلطان محمود خان که عورت دانا بود، بر قضیه بغی او اطلاع یافته کس بطلب میر ملک محمد^(۵) و میر لطفی برادر او که در اوباره ۱۵ و مانیه بودند فرستاد. و آنها بسرعت خود را بقلعه بهکر رسانیدند، و مهر علی و سایر مردم میرزائی مجتمع گردیده مردم کوتوال و غیره که به میر شاه محمود درآمده بودند تهدید و توییح نمودند. آن مردم منصرف گشته هر فرقی بطریق روی نهادند و حقایق احوال را به میرزا شاه حسن عرضداشت نمودند. میرزا شاه حسن فی الفور حمزه یگ و درویش محمد و شیر محمد را ۲۰ به بهکر فرستاد. و میرحمید بن میرمحمود ساربان را مع پروانچه طلب نزد شاه محمود فرستاد که ما ترا یاد کرده ایم، برسیدن مکتوب متوجه ملازمت

(۵) ف: محمد ملک

(۳) د: دیوان

(۱) ف: نوبت

(۲) د: ف: بلوچ لای: ه: د: لای

(۴) ه: اثن

نمودند. در اوائل سنه ستین و تسعمایه اربابیء بلدۀ تهته به عربی گاهی قرار گرفت، و زمام مهام رعایا به ید اختیار اسمعیل بیتاره مقرر شد. ازین ممر مردم مایوس و محزون گردیده، مدتی مدید و عهدهی بعید در تهته حیرت زده می بودند^(۱)، تا آنکه پسران عربی گاهی دست تعدی دراز کرده آزار و ایذا ه بارغون و ترخان می نمودند (f. 137b). و هم دران ایام شبی ضعیفۀ ارغونیه را که حامله بود لکد زده اسقاط حمل او نمودند، و این معنی را ارغونیه بسمع میرزا شاه حسن رسانیدند. میرزا چندان متوجه نشدند. چون به کرات مبالغه نمودند، میرزا شاه حسن مکتوبی به خدام شیخ میرک پورانی که شیخ الاسلام تهته بود نوشت که قضیه را بر وفق مسئلۀ شرعیه تحقیق نموده ۱۰ بعد از ثبوت بدانچه مستحق شده باشد اجرا فرمایند. و میرزا حراست قلعهٔ نصرت آباد^(۲) را به شنبه و رفیق که غلامان زرخرید و معتمد بودند تفویض نموده عنان عزیمت بچانب بهکر معطوف گردانید. بعد از طی مسافت در اول ذی حجه سنه مذکور بیاغ بیرلو تشریف آورده مدت سی و پنج روز دران منازل اقامت فرمود. و در هفتم ماه محرم سنه ۹۶۱ احدی ۱۵ و ستین و تسعمایه بدرون قلعهٔ بهکر درآمد، و از وقت سحر تا عصر در دیوانخانه گذرانید.

و چون مردم ارغون و ترخان از استیلای مردم اراذل که بخدمت میرزا مخصوص گشته بودند ملول گردیدند، و چارهٔ کار خود منحصر در فنای آنها میدیدند، همه امرای در (f. 138a) منزل میر شاه محمود بیگ لار ۲۰ که حاکم بهکر بود جمع گشته صلاح و فساد امور درمیان آورده، شکایت ملازمان و خاصه خیلان میرزا نمودند، و بتصریح اظهار کردند که ما را جلا وطن باید شد یا دفع این مردم باید نمود. بالفعل صلاح دران می بینیم که چون میرزا شاه حسن مفلوج شده و قوت سواری ندارد و در تخت

(۲) م : تغلق آباد

(۱) ح : حیرت مینمودند : م : حسرت می بردند

کوهچه شادبيله که معرب رويه بهکر درمیان آب دریا واقع شده حای دادند،
و بعده پرگنه تنوره را بحرح مطمح میرا تعین فرمودند و ناع فتح را برای
رول ایشان مقرر کردند.

میرا کامران آخا بوده قصد حج نمودند و چوچک بیگم باعث گردید
که مرا بیررحصت کید که نا میرا بروم میرا شاه حس از رحصت ۵
دختر انا نموده مالعہ بسیار در میان آورد عاقصه الامر چوچک بیگم نی
رحصت پدر برآمده در کشتی نشست، و (۱) حواست که تنها رد میرا کامران
رود سلطان محمود مہر دار و جمعی از محرمان ایشان رسیده نار گردایدند
میرا شاه حس خود به کشتی دختر درآمده مالعہ و الحاح نمود و محائی
برسید چوچک بیگم به پدر عرص کرد که در حیی که نادر شاه بینا بود مرا تسلیم ۱۰
او کردی، الحال مردم عالم چه گویند که دختر میرا از اطاعت شوهر سر نار
رد و مرا ندنام سارند میرا شاه حس را خوش آمد لاعلاج شده او را
ناساب و سامان خوب رحصت فرمود. و میرا کامران و (f 137v) بیگم
نعد وصول حرمین شریفین دو سه سال در مکہ مارک (۲) اقامت نمودند
و میرا کامران در روز حج بعد از وقوف عرفات قل عروب آفتاب حیاتش ۱۵
بیر عروب نمود. و چوچک بیگم بعد از فوت میرا هفت ماه بجهان
خاودان انتقال کرد و این واقعات در سه اربع و ستین و تسعایه بود

گفتار در بیان یعنی ارعون و فوت میرا شاه حس

در اواخر حیات میرا شاه حس که او عمرص فالخ متلا گردید،
اکثر مردم او باش و ارادل به محرمیت و خدمت اختصاص یافته ارعون ۲۰
و ترسان و سائر مردم ابلماق از ملازمت محروم گردیده بمنارل خود می بودند
و مردم او باش روز روز در ترقی شده تعدی و نی اندامی مردم معول می

در قلعه^(۱) عاجز آمد، و حضرت جنت آشیانی بجانب کابل نهضت فرمودند، میرزا کامران بچنگ برآمد. امرا از صف جدا شده بملازمت جنت آشیانی رسیدند. میرزا کامران طاقت مقاومت نداشت. عنان از میدان گردانیده فرار نمود، و از راه هزاره خود را به سند رسانید. چون میرزا ه شاه حسن خبردار شدند، در موضع پاتر برای میرزا منزل ترتیب داده درویش محمد دولت خان را بملازمت میرزا کامران فرستاد. و میرزا با مردم خود در پاتر تشریف آورده تحریک کدخدائی نمود. میرزا شاه حسن میر فرخ ارغون را بجهت اتمام این مهم به پاتر فرستاد. صدیه عقیقه میرزا (f. 136a) شاه حسن چوچک بیگم را بنکاح^(۲) میرزا کامران در آوردند. ۱۰ و میرزا بعد از کدخدائی سه ماه توقف نموده مراجعت بجانب کابل نمود. و میرزا شاه حسن هزار سوار مسلح و مکمل را بخدمت میرزا تعیین نمود، و شکست و ریخت میرزا را درست ساخته رخصت فرمود.

و میرزا کامران به غزنین رسیده، قلعه غزنین بدست آورده، متوجه تسخیر کابل گشته، بیخبر بقلعه کابل درآمد. و دران حین بادشاه همایون ۱۵ بجانب بدخشان تشریف داشتند. بعد از شش ماه سواران میرزا شاه حسن معاودت نمودند. و بادشاه از بدخشان به جمعیت تمام متوجه کابل شده کابل را محاصره فرمود. و میرزا کامران از محاصره بتنگ آمده به هندوستان توجه نموده بملاقات اسلام شاه افغان رسیده التماس کومک نمود. و اسلام شاه در صدد گرفتن میرزا شد. میرزا کامران گریخته در مردم ۲۰ گهکر درآمد. مردم گهکر میرزا کامران را چندگاه نگاه داشتند. آخر الامر بادشاه خبردار شدند که میرزا کامران خیالات فاسد دارد. میرزا را بحیله بدست آورده میل کشیدند. بار دیگر میرزا کامران در سنه سبع و (f. 136b) خمسین و تسعمایه به بهکر آمد. میرزا شاه حسن چندگاه میرزا کامران را در

برآمده، سنگ و تیر می انداختند. چون سپاهی آنجا کم بود، والده سلطان محمود خان فی الفور بر بالای دروازه قلعه رسیده تواره و بوریا (f. 135a) بسیار بروغن چرب کرده و آتش زده از بالا بر سر آن مردم بخشوی ریختند. چون آتش در میان ایشان افتاد، مردم بخشوی نگاه سراسیمه شده خود را بکشتیا رسانیدند. بعده میرجانی ترخان و حمزه یگ و قاضی عیسی ولد قاضی قاضن تردهای خوب کردند. و مردمی که پیشته آمده بودند، پاره آتش سوختند و برخی در آب غرق شدند، و قلی بدر رفتند. و صباح آن وقت چاشت بخشوی نگاه نقاره زده پیدا شد، و گمان میبرد که مردم من به مجرد رسیدن قلعه را مسخر کرده باشند. چون نزدیک قلعه رسید اهل قلعه توب و تفنگ سردادند. دانست که مردم ۱۰ او کار نه ساخته اند. خود را بجانب لهری کشید، و سه روز در لهری بوده حوالی بهکر را غارت نموده مراجعت کرد. و چون این خبر به میرزا شاه حسن رسید میر شاه محمود ارغون را به حراست بهکر تعین نموده مصحوب قاضی قاضن فرستاد؛ و این واقعه شب جمعه چهاردهم جمادی الثانی^(۱) در سنه خمسین و تسعمایه بود.

۱۵

گفتار در بیان آمدن میرزا کامران

چون در اوائل سنه احدی و خمسین و تسعمایه (f. 135b) جنت آشیانی بواسطه مخالفت برادران عازم عراق گشتند، میرزا کامران شیخ عبد الوهاب بورانی و میر اله دوست و بابا چوپک را برسم رسالت نزد میرزا شاه حسن فرستاده اظهار وصلت به صیّه او نمود. میرزا شاه حسن قبول مدعای میرزا ۲۰ کامران نموده شیخ را رخصت داد. و در حینی که جنت آشیانی از عراق معاودت نموده به قندهار رسیدند و میرزا عسکری در قندهار متحصن شده

پل در برابر جون بستند. و تاریخ مصالحه و پل بستن را بادشاه «صراط مستقیم» یافته اند، که نهصد و پنجاه است. ارغونیان که دو سه سال لشکر بادشاهی در سند بود و کار معیشت را بر ایشان تنگ ساخته بود، از مؤدۀ این صلح کلاه نشاط بر فلک انداختند، و این معنی را نهایت مطلب و نعمت ه غیر مترقب شناخته انواع معذرتها خواستند و مایحتاج سفر را معد و مهیا گردانیده^(۱) فرستادند. و بادشاه در هفتم ربیع الآخر سنه ۹۵۰ از قصبۀ جون از پل گذشته، و لشکر در دو روز عبور نموده در نهم ماه مذکور بجانب قندهار نهضت فرمود.

گفتار در بیان آمدن بخشوی لنگاه در بهکر

- ۱۰ چون بخشوی لنگاه در حوالیء ملتان در برابر موضع جن پور^(۲) قلعه ساخته و (f. 134b) ملتان را ویران نموده، مردم را درین قلعه در آورد، و جمعیت غریب بهم رسانیده خیالات فاسد بخاطر می رسانید، و مردم لنگاه و بلوچ و ناهر و هر جا که مفسدی بود در دایرۀ او مجتمع گشت. و تسخیر بهکر را تصمیم نموده همواره کسان و جاسوسان را بنبرداری می فرستاد، تا آنکه بتواتر بوی رسانیدند، که قلعه بهکر خالی است و میرزا شاه حسن در تهته است، و امرای لشکر او تمام آنجا جمع شده اند. او بمجرد شنیدن این خبر لشکر را در چیده، کشتیا در آورده ایلغار کرد. و پنجاه کشتی را پیشتر از خود تعیین نمود که شما بسرعت رانده، نیم شب بحوالی قلعه رسیده، خود را به برج و بارو کشید، و صد نفر تبردار دروازه قلعه ۲۰ را شکسته، راه درآمد مفتوح نمایند. نیم شب جمعه پانزدهم جمادی الثانی غوغا انداخته، مردم بخشو بکنار قلعه آمده پیش دروازه طرف سکر را آتش زده فریاد برآوردند. مردم شهر از غوغا بیدار شده، بر برج و بارو^(۳)

ار قبول این معنی متردد شد، و چون میرا عیسی را مردم میرا شاه
 حس بدولتخواهی، نادرشاه متهم داشته بودند، میرا شاه حس بیر در
 وستاند میرا عیسی ترخان مالعنه سمود و سلطان محمود خان را که
 مدتی نگوشه حول و راویۀ فی التفاتی ملول نشسته بود طلب نموده و دلداری
 او کرده، نامرد این خدمت نموده، به کومک ملاهلول و جمعی که دران ه
 قلعه بودند مقرر ساخت و در اطراف و حواصی قصه حوین پیوسته
 میان (f 133b) لشکر نادرشاهی و لشکر ارغویه جنگ می شد و میرا شاه
 حس در برابر قصه حوین لشکری در بر و بحر آراسته مقاومت نموده
 روزی اس تیمور سلطان و شیخ علی یگ و تردی یگ خان و جمعی دیگر
 ناحت قلعه که مملو از غله بود توحه نمودند. ناگاه سلطان محمود خان ۱۰
 بهکری و جمعی کثیر که بر دیک آن قلعه رسیده توقف کرده بودند، خبردار
 شده مردم لد و مدره و ساکر را بخود متفق ساخته، سحری بر سر ایشان
 ریختند. و تردی یگ خان در جنگ مساهله نمود، و شیخ علی یگ مع
 اولاد ثبات قدم ورزیده در آن عرصه رزم مقتول گشته، و شیخ علی
 با ناح الدس لاری بیر محروح شده بعالم بقا پیوست. و جمعی دیگر از ۱۵
 دلاوران دران کارزار رحمت و خود بساحل عقبی کشیدند و از مردم شاه
 حس بیر چندی مقتول شدند و از حدوث این امر خاطر نادرشاه بغایت
 محروح گردید، و بعضی امور دیگر در میان آمد للاحرم دل از سدد سرد
 ساخته راه توحه بحاوت قندهار مصمم ساختند.

در حلال این ایام در هفتم محرم الحرام سه ۹۵۰ بیرم خان از حدود ۲۰
 (f 111a) گجرات تنها خود را بملازمت نادرشاه رسانیده مرهمی بر خاطر
 محروح نادرشاه نهاد، و سخن مصالحه در میان آورد میرا شاه حس این
 معنی را عیبت شمرده، راضی گشته صد هزار مثقالی نقد و سائر اسباب
 سر مپا ساخته مع سیصد راس اسب و سیصد نفر شتر بملازمت فرستاده

میرزا شاه حسن (f. 132b) خبر نهضت همایون بادشاه بجاناب اوچه شنیده بسرعت تمام به بهکر آمدند و امرا بمراسم استقبال استعجال نمودند . میرزا شاه حسن در ۲۴ محرم سنه ۹۴۹ باندرون قلعه بهکر نزول نمودند ، و سلطان محمود خان را معاتب ساختند که به چه تقریب غله ذخیره مرا تلف کرده . ملا درویش محمد انباردار را در برابر خانه سلطان محمود خان بدار کشیدند و مقدمان هریک هاله و عمرشاه را در میانه دروازه سکر پوست کردند . و بعد از توجه بادشاه همایون مردمی که در لهری مانده بودند باطراف روی نهادند . میرزا شاه حسن در اوایل ربیع الآخر بجاناب سیوستان عزیمت نمودند ، و يك هفته در سیوستان نزول نموده ، شکست ۱۰ و ریخت قلعه را درست کرده ، چند روز در حوالی سن گذرانید . و چون خبر مراجعت همایون بادشاه شنید بسرعت روانه تپته شد .

و چون عمرکوت جای برداشت لشکر نداشت ، ناچار رای امرای بادشاه بجاناب سند قرار گرفت ، و در اندك زمانی به قصبه جون رسیدند . و چون آن معموره برکنار آب سند واقع شده^(۱) و در کثرت حدائق ۱۵ و انهار و لطافت فواکه (f. 133a) و اثمار در بلاد سند امتیاز داشت ، و بعضی مصالح دیگر نیز ضمیمه آن شده بود ، چند گاه در ظاهر قصبه جون در میان بساتین طرح اقامت اتفاق افتاده . میرزا شاه حسن در برابر آن طرف آب با جمعیت خود فرود آمده اقامت نمود .

و بعد از چند روز بموقف عرض بادشاه رسانیدند که در بتوره قلعهچه ۲۰ ایست مملو از غله و سائر اشیای معاش ، بانذك توجه میتوان بدست آورد . بادشاه شیخ علی یگ جلایر و اسن^(۲) تیمور سلطان را تعیین فرمودند . میرزا شاه حسن خبردار شده میرزا عیسی ترخان را نامزد کرد . میرزا عیسی

عمره حمادی الاولی سه هصد و چهل و به حیسلییر مورد موک همایون شد .
 درین مرل مردم که عقب مانده بودند باردو پیوستند . اما حیلی مردم
 تلف شدند و سون کون حیسلییری بد مردمی کرده آب کول را مانع آمد
 و مردم خود را به محافظت کول گماشت ، تا لشکر نادرشاهی که تحت چول
 کشیده و از نادیة سراب درین مرحله حراب رسیده بودند از نی آی دره
 آزار نداشت . جمعی از امراء و سپاهیان محکم^(۱) آمده مردم سون کون^(۲) را
 دفع نمودند ، و لشکر نکسار کول فرود آمده از تحت تشکی خلاصی یافتند
 و از آنجا بحاب عمر کوت هصت فرمودند ، و در دهم حمادی الاولی سه ۹۴۹
 بعد از عسرت معیشت و تنگی (f 132a) آب به عمر کوت رسیدند

رانا بیر سال^(۳) تا مردم خود باستقلال برآمده بدولت رکاب نوس ۱۰
 نادرشاه رسید و میان درون قلعه حالی کرده . چند روز نادرشاه بیرون قلعه
 عمر کوت تشریف فرمودند . بالاحرة بلقیس مکانی حمیده نانو بیگم را بدرون
 قلعه عمر کوت فرستادند ، تا آنکه کوک اقبال از اقی احلال طلوع نموده ،
 شب یکشنبه پنجم شهر رحب سه ۹۴۹ حصرت طل الهی شاهنشاهی حلال الدین
 محمد اکبر نادرشاه حلد الله ملکه و سلطانه متولد شدند . محمد همایون نادرشاه از ۱۵
 تولد فرزند از حمد بغایت خوشحال و خوشوقت شد .

و میرزا یادگار ناصر بوعده وصلت میرزا شاه حسن اعتماد نموده در
 اوائل محرم سه ۹۴۹ از موک اشرف نادرشاهی تحلف ورزیده بحساب ملده
 سکر که قدهار روه است گذشت . و چون آن وعده از قبل مواعید عرقوب
 بود ، چیری از آن بوقوع نماند . و میرزا یادگار ناصر چند توب و صرب ۲۰
 دن که همراه داشت نامرای میرزا شاه حسن که درون قلعه هکر بودند فرستاد
 و هاله و عمرشاه که از مقدمان دولت خواهان بودند بیر به قلعه فرستاد

(۱) حم مس (۲) ح سون کون و سون کون (۳) ح و د و ر سال و ر سال

حضرت بادشاه بعد از وصول عرائض او در بیست و یکم محرم سنه
 نهصد و چهل و نه بجانب اوچه^(۱) نهضت فرمودند، و به مرور کوچ کرده به
 بلده اوچه نزول فرمودند. در هشتم^(۲) ربیع الاول سنه نهصد و چهل
 (f. 131a) و نه بجانب مالدیو عنان عزیمت انعطاف دادند. و در چهاردم
 ربیع الاول به قلعه دلاور نزول اجلال فرمودند و در بیستم ربیع الآخر
 ساحت یکانیر مضرب^(۳) خیام سعادت انجام بادشاهی^(۴) گشت. بعضی از
 مردم به یکانیر رسیده مراجعت نموده بارودو ملحق شدند و بیادشاه عرض
 کردند که از مردم یکانیر سخنانی که لائق ادب باشد مسموع نه شده.
 حضرت محمد همایون بادشاه سمندر بیگ که یکی از هوشمندان بود بنزد مالدیو
 فرستادند. او نیز بسرعت معاودت نموده بعرض رسانید، که هر چند
 مقدمات اخلاص تمهید میدهد، اما ظاهر آنست که پرتو صدق نداشته باشد.
 و چون موکب عالی بموضع پهلودی^(۵) که در سی^(۶) گروهیء جودپور موطن
 مالدیو است، دوسه منزل گذشته به کنار کول نزول فرمودند. و بادشاه
 جاسوسان فرستاده بودند. آنها آمده از غدر مالدیو خبردار ساختند که
 مالدیو بواسطه مواعید خداع انگیز شیر شاه و ملاحظه استیلای او لشکری
 معین^(۷) کرده، که سر راه اردو گرفته دست اندازی بکنند. بادشاه ازین خبر
 برهم خورده به ملازمان (f. 131b) خود بساط مشورت مبسوط گردانیدند.
 رای امرا برین معنی قرار یافت که عنان عزیمت از جانب جودپور معطوف
 سازند. بادشاه مراجعت به پهلودی نموده و از پهلودی به سائلیر^(۸)
 رسیدند. امرا را بدفع مردم مالدیو تعین فرمودند. فوجی دیگر از جانب
 دیگر ظاهر شد. بادشاه به نفس نفیس و معدودی چند سوار شده ترددات
 و مردانگی نموده آنها را تار و مار کردند، و بسرعت متوجه جیسلمیر شدند.

(۱) ح: بدان جانب (۲) م: بیستم (۳) م: به ضرب (۴) م: زیاد دارد: معزز
 (۵) ح: پهلوی؛ ر: لودی (۶) ر: سه (۷) م: تعین (۸) ح: سائل؛ م: شامل

لشکر و اردو بواسطه تنگی و عسرت در بلاد سند متفرق گشتند، و هر فریق رو به يك طرف نهادند. اکثر مردم تلف شدند. و چند نوبت بین الطرفين جنگ واقع شد. در هر مرتبه مردم بادشاهی غالب آمدند. اما چون آلات و ادوات قلعه کشائی نبود، از انجمنه مهم قلعه در تعویق افتاد.

چون به مقتضائی غوامض حکمت الهی و دقائق مصلحت ازلی که در ه
ضمن هر نامرادی چندین اسباب مراد سرانجام می یابد، حسب الاراده
بادشاه در دیار سند نقش مراد نه نشست، و عیار جوهر نامردمی^(۱) مردم
ظاهر شد، و بی اخلاصی. لشکر و بدمردی برادران و بی خردی و نامساعدی
روزگار مشاهده بادشاه افتاد، خواست که در لباس تجرید قدم شوق در
بادیه راهروان طریق حق زند، و حلقه کعبه مراد گرفته در ارض مقدس ۱۰
حجاز ساکن گردد، و کنج عزلتی اختیار کند. ملازمان و مقربان درگاه
بعرض رسانیدند که این معنی خوب و (f. 130b) پسندیده بخاطر اشرف
رسیده. اما بی سامانی و پریشانی مردم معلوم بادشاه است و جمعی کثیر
در رکاب ظفر^(۲) انتساب اند. اگر حضرت بادشاه قدم درین راه می نهند،
این مردم پایمال حوادث خواهند شد، و باین تنگدستی نمیتوان خود را به ۱۵
ارض مبارک حجاز رسانید. مصلحت دران است که روزی چند توقف
باید نمود. حضرت بادشاه بواسطه عسرت مردم نقل مکان بخاطر مصمم
فرمودند. درین اثنا عرضه داشت راجه مالدیو جودپوری بموقف عرض
رسید، که من غائبانه حلقه چاکری در گوش کشیده مترصد قدوم سعادت
لزوم بادشاهی می باشم. اگر سرادقات موکب همایون این حوالی را ۲۰
مشرف گرداند، این بنده بایست هزار راجپوت در ملازمت حضرت شده
بر جایی که نهضت فرمایند بجان و دل خدمتکاری بجای خواهد آورد.

کنار لهری جنگ کردند. درین مرتبه میرزا خود سوار شده دستبرد خوب نمودند. مردم قلعه رو بگریز نهادند و بعضی خود را بآب زدند، و برخی خود را بکشتی رسانیده کشتی را رها کردند. و در همین ایام میرزا شاه حسن امیر قلی مهرداد را بنزد یادگار ناصر میرزا فرستاده سلسله مخالفت تحریک داده اظهار نمود که من زیر مُده ام و فرزندی ندارم. سببه خود را بشما نسبت می‌کنم، و روزی چند از حیات من باقی است. این ولایت تعلق بمن دارد و بعد از من از آن شماست. و خزائن بسیار بشما میدهم. و باتفاق ملک گجرات تسخیر خواهد شد. الغرض یادگار (f. 130a) ناصر میرزا بمواعید میرزا شاه حسن فریفته شده دل بر مخالفت محمد همايون بادشاه نهاد. و بادشاه عسرت لشکر را دیده به تواتر کسان نزد میرزا یادگار ناصر فرستاده ترغیب آمدن میکرد، و میرزا مذکور به عذر و احوال میگذرانید. چون خبر مخالفت یادگار ناصر میرزا بیادشاه رسید، به مجرد شنیدن این خبر فی الفور از حوالی سیوستان برخاسته روانه بهکر شدند. درین اثنا قنبر بیگ ارغون گریخته به قلعه سیوستان رفت، و چندی دیگر راه بیوفائی پیش گرفته از اردو جدا شدند. و بادشاه در لهری نزول اجلال فرمودند. و میرزا یادگار^(۲) بالضرورة آمده بادشاه را ملازمت کرده جزوی غله که داشتند به ملازمان بادشاهی سپردند. اما از بی غلگی محنت بسیار بمردم رسید، تا آنکه بادشاه بعد از چند گاه الوس خاصه را به سلطان محمود فرستادند. سلطان محمود خان استقبال نموده تردی بیگ بکاول و سائر اهل خدمت را سروپا پوشانیده و به هر کدام مبلغی زر و غله داده رخصت کرد. بعد از رفتن مردم بادشاهی امرای میرزا را در دیوانخانه جمع نموده (f. 130a) صورت واقعه طلب غله را در میان آورده. هر کدام چیزی گفتند. سلطان محمود خان سیصد خروار غله برای خرج بیوتات بادشاهی فرستاد. اما

چون کار به اهل قلعه تنگ ساختند ، میرزا شاه حسن از تهته به سن آمده خندق زده و کشتی بسیار جمع نموده رحل اقامت انداخت ، و میر علیکه ارغون را به سیوستان تعیین نموده (f. 128b) . میر علیکه با جمعی شی در اردوی معلی آمده از راست بازار بجانب قلعه شتافتند . بعد از وصول او به قلعه مردم اردو دریافتند^(۱) که کسان میرزا شاه حسن اند^(۲) . قبل از آن مطلقاً خبردار نگشتند . و حضرت جنت آشیانی حکم فرمودند که قلع زبند . بعد از نقب پاره برج پرید ، اما اهل قلعه فی الحال دیواری دیگر کشیدند . چون حضرت جنت آشیانی معلوم فرمودند که کار ارغونیه استحکام دارد و آلات قلعه کشتائی موجود نه ، و چون هفت ماه محاصره سیوستان واقع شد و هوا مخالفت کرد و طغیان آب شد و میرزا شاه حسن ۱۰ اطراف آمد شد غله را مسدود ساخت ، از امتداد محاصره و طغیان آب و کم رسیدن غله بمعسکر اکثر سپاهی رو بگریز نهادند . و از مردم اعیان میر ظاهر صدر و خواجه غیاث الدین جامی و مولانا عبدالباقی برخاسته نزد میرزا شاه حسن آمدند . میرزا آن جماعت را باعزاز و اکرام تمام به تهته فرستادند . و میر برکه^(۳) و میرزا حسن و قاسم حسین سلطان پیش میرزا ۱۵ یادگار شتافتند . در ینولا بمسامع بادشاهی رسید که آن جماعت میرزا را (f. 129a) تحریص نموده بجانب قندهار می برند .

و چون میرزا یادگار ناصر در حوالی بهکر بودند ، دو مرتبه مردم قلعه بهکر برآمده غافل بر سر میرزا یادگار ناصر ریختند ، و محمد قلی قانوجی و شیر دل یک و جمعی دیگر را مجروح و مقتول نمودند . و این جنگ به سر ۲۰ کردی کوکه ترخان و امیر یک برادر محمود خان و دوست محمد و هندو علی کالی و جوهره بود . بار سیوم نیز مردم قلعه دلیرانه بیرون آمده در یک زمین

(۱) حواری دارد: و حضرت م بحر شدند (۲) حواری دارد: آمد (۳) حواری دارد: و بهر و به

جمعی را از مردم دولتشاهی و برغدا، بر سر کشتی فرستادند. و آنها تیر باران کردند. زخمی چند کاری بمیر رسید، و روز دیگر ازین عالم فنا به ملک بقا پیوست. بادشاه را از فوت میر غم بسیار رسید. و در چهار شب دیگر میرزا یادگار ناصر از آب عبور نموده سعادت ملازمت دریافت. و هم ۵ درین اثنا ایلچیان میرزا شاه حسن شیخ میرک پورانی و میرزا قاسم را رخصت فرموده منشور عالی فرستادند، و به خط شریف^(۱) بران تحریر فرمودند که «شاه حسن یگ را بعد از سلام آنکه آنچه التماس نموده بود به موقف قبول پیوست بشرطی که از روی عقیده آمده ملازمت کند، والسلام».

میرزا شاه حسن مدتی حرف آمدن در میان داشت. چون امرای ۱۰ ارغون باو درین کنکاش^(۲) موافقت نمی کردند، متأمل شده آمدن را در عقدۀ تسویل و تاخیر انداخت، تا آنکه در غرۀ شهر (۱۱۲۸۸) جمادی الاول سنه نهصد و چهل و هشت بادشاه بصوب سیوستان نهضت فرمودند، و ولایت بهکر را به یادگار ناصر میرزا مرحمت کردند. و چون رایات ظفر آیات قریب به سیوستان رسید فضیل یگ^(۳) برادر منعم خان و ترسون یگ برادر ۱۵ شام خان^(۴) و جمعی دیگر تاییست نفر بر کشتی سواره پیش میرفتند که جمعی از قلعه برآمده قصد آن جماعت کردند. اینها باتفاق از کشتی برآمده بجانب مردم قلعه تاختند. مردم قلعه رو بگریز نهاده بقلعه درآمدند و در هفدهم ماه رجب سنه نهصد و چهل و هشت محمد همایون بادشاه به گرد^(۵) سیوستان نزول اجلال فرمودند. و پیش از رسیدن بادشاه محافظان حصار ۲۰ میر سلطان قلی یگ و میر شاه محمود ارغون و میر محمود ساربان و علی محمد کوکلتاش و میر سفر ارغون باغات و عمارات حوالی قلعه را ویران ساخته بودند. بادشاه کار بر اهل حصار دشوار گرفتند.

(۱) م: نورانی (۲) ح: م: فضل یگ (۵) و در اصل: به بکر و؛ ح: از بهکر سیوستان

(۲) م: باب (۴) م: سام خان

عله بهایت رسیده که يك ته نان به مثقالی می فروختند چون عسرت و تنگی بسیار در اردوی معلى واقع شد، حضرت نادر شاه میرا همدال را بحاب پاتر تعین فرمود، و خود به سعادت دران باغ تا پنج شش ماه سر بردید که شاید میرا شاه حسن توفیق ملازمت یافته، قواعد خدمت و مروت بحای آورده، راه اطاعت و خدمت پیش گیرد امرا و مردم ه ارغون میرا شاه حسن را بحال نگذاشته از طریق وثیق گردانیده (f 127a) راه حيله و تدبیر آمده، چاره کار خود بمخالفت و ترور کرده^(۱) وادئ مارت پیش گرفتند

نادر شاه از حوالی مکر در دریله تشریف برده، چند روز اقامت نموده، به پاتر رول احلال فرمودند و دران ایام بلقیس مکانی حمیده ۱۰ نانویکم بنت شیخ علی اکبر حامی را که از اعیان میرا همدال بود بحال نکاح درآوردند و بعد از اندک زمانی چون در اردو تعص پیدا شد اران سرزمین کوچ فرموده بار بحاب مکر توحه فرمودند اما از نی علگی کار سپاه تاه شده بود و میرا همدال تحریک قراچه حان که از قل میرایان^(۲) ایالت قندهار داشت مرحاسته بحاب قندهار رفت، و به یادگار ۱۵ ناصر میرا نوشت که خود را رود عمارساید که در انای راه انتظار مقدم ایشان برده می شود. روز سه شنبه هژدهم حمادی الاولی سه هصد و چهل و هشت نادر شاه بمحل میر ابو القاسم^(۳) تشریف برده صحت بررگانه داشتند، و باعزار و اکرام تمام میر را پیش یادگار ناصر میرا رسم رسالت فرستادند، که نصیحت فرموده از حاده انحراف بطریق مستقیم خواند میر یادگار ۲۰ ناصر میرا را (f 127b) ملاقات کرده مجددآ میرا را به رفته اطاعت نادرشاهی درآورده. روز چهارشنبه هژدهم میرا این معنی را مقرر ساخته روز پنجم^(۴) مراجعت نموده بود، که مردم قلعه مکر از رفتن میر واقف شده

(۱) حرم برده کرده (۲) حرم دربار (۳) حرم اولی (۴) حرم دربار هژدهم

دامن کوه لهری نزول فرمود. و بعضی از مردم داریجه و سفیانی^(۱) که مانده بودند آمده بملازمت مشرف شدند. و روز جمعه حضرت بادشاه به مدرسه میرزائی درآمده. روز دیگر باغ بیرلو از فروغ طلعت همایون رشک ریاض جنت گردید. بادشاه را آن عمارت و باغ بغایت در^(۲) افتاد، و محترمان^(۳) حرم را درون باغ جای داده در حوالیء مسجد دولت خانه بادشاهی برپا کردند. و امرا و اعیان در حوالیء باغ فرود آمدند. و میرزا یادگار ناصر در مدرسه لهری تشریف فرموده، سائر سپاه در لهری منزل گزیدند. و از لهری تا باغ بیرلو که يك فرسخ است مردم اردوی بادشاهی نزول نموده بودند. از آنچه از مردم معتبر استماع افتاده آنکه قریب دو لك آدمی در اردوی بادشاهی بود. و روز جمعه حضرت بادشاه به مسجد تشریف برد و اقامت جمعه در آن مسجد فرمود. خطبه از یمین القاب آن خسرو کامیاب^(۴) بتازگی بلند آوازه شد، و در همان روز یکی از شعراء این قطعه را در آن مجلس بنظر اشرف بادشاهی گذرانید، و باین وسیله به صله خوب (f. 126b) سزاوار^(۵) گشت:

- ۱۵   * تا همایون نام او را سکه بر دل نقش کرد *
- * مهر از مهرش دهان سکه پر زرمی کند *
- * منبری کز خطبه القاب او زینت گرفت *
- * مشتری گوهر نثار فرق منبری کند *

و چون در آن سال بواسطه عبور لشکر بادشاهی و دیگر وقایع ۲۰ و حوادث دوران نقصان فراوان به غلات و حبوب ولایت بهکر راه یافته بود، و در زمستان سنه مذکوره در حوالی و مضافات بهکر قحطی در غایت صعوبت افتاد چنانچه خلق بسیار از فقدان نان و جامه جان میدادند. و بادشاه برین اطلاع یافته زر بسیار از خزینه بمردم سپاهی داد. اما غلاء

[۱] ح: سفیانی (۲) ح: خوش؛ ف: پسند (۳) ح: محرمات (۴) ف: کاینات (۵) ح: سرافراز

و سعادت همنشین آمده که آنحضرت باین حدود نزول اجلال ارزانی داشته اند، و به مرور و تدریج دغدغها از خاطر زائل کرده به سعادت بساط^(۱) بوسی سرافراز خواهم شد.

بادشاه او را قبول نموده موافق مدعای میرزا شاه حسن حکم فرمودند که منشور نویسند. آخر الامر امراء و وزراء بادشاهی در خلوت بخلاف همدعای میرزا شاه حسن عرض نمودند که «چه معنی دارد که قصبات و قریات را نام میرد. اگر او از صمیم قلب دولتخواه درگاه است قلعه‌ای (f. 125b) خود را پیشکش نماید، تا ما زهرا^(۲) و اورغ خود را در قلعه مضبوط ساخته عنان عزیمت به تسخیر ولایت گجرات مصروف داریم. شیرخان افغان که غنیم ماست، در لاهور بر سر ما نشسته. این استدعای میرزا شاه ۱۰ حسن از صلاح و صواب دور می نماید». حضرت بادشاه متوجه محاصره بهکر شدند.

چون این خبر بمیرزا شاه حسن رسید، گفت: خاطر از قلعه بهکر جمعت، چرا که حضرت بادشاه در محاذی قلعه نخواهد نشست. یقین است که این چنین باغ دلارای دلکشای نخواهد گذاشت، و امراء دیگر که ۱۵ مقصدی محاصره شوند کاری نخواهند ساخت. و میر فرخ (و) سلطان محمود خان و جانی ترخان و دولت خان و پاینده محمد قریش و میر جله^(۳) ارغون و سائر معتمد را در بهکر به محافظت و حراست قلعه گذاشته، عنان اختیار به ید اختیار سلطان محمود خان باز گذاشته عازم سیوستان گردید. و هم چنان قلعه سیوستان را غارت نموده ویران گردانید.

۲۰

و دران ایام موکب همایون از حدود ماتیلہ در حرکت آمده روز بنحبه بیست و هشتم^(۴) رمضان سنه نهصد و چهل (f. 126a) و هفت در

پسندیده نیست، و بی رخصت میرزا شاه حسن قلعه سپردن^(۱) هم سزاوار نه. بادشاه او را معذور (f. 124b) داشتند. و چون غله کم بهم میرسید، مهتر اشرف که میر بازار بود نزد سلطان محمود خان فرستادند و خان مذکور^(۲) پانصد خروار غله بمردم بادشاهی و بعضی^(۳) از ماکولات فرستاد^(۴). و این خدمت او مستحسن افتاد. و در همان ایام امیر طاهر صدر و سمندریگ را که از ملازمان معتمد شاهی بودند پیش میرزا شاه حسن به تهنه فرستادند، و بمواعید عنایات و موافقی اخلاص او که در حضور حضرت فردوس مکانی بابر بادشاه فیما بین واقع شده بود بجانب میرزا شاه حسن نوشتند. میرزا شاه حسن فرستادهای بادشاهی را بادب و اعزاز دید، و میرزا شاه حسن بخود قرار داد، که چون بندگان حضرت بادشاه تشریف آورند از هاله کندی تا بتوره آنطرف آب را به خرج بیوتات بادشاهی وا گذاشته، و بعد از تمهید عهد و پیمان بملازمت ایشان مشرف گشته، با لشکر و خدم خود تسخیر مملکت گجرات را پیش نهاد همت ساخته، بعد از فتح آن ولایت مراجعت خواهم نمود. و به همین قرار داد جناب سیادت پناه شیخ میرک پورانی و میرزا قاسم طغائی را با پیشکش لائق بملازمت (f. 125a) حضرت بادشاه فرستاد. این مردم در نواحی بلده بهکر بملازمت حضرت مشرف گشته حقیقت اخلاص و التماس میرزا شاه حسن را بعرض همایون بادشاه رسانیدند، و عرضه داشت گذرانیدند. مضمون عرضه داشت این بود که «ولایت بهکر محصول کم دارد، و ولایت چاچکان در معموری و آبادانی و کثرت زراعت و بسیاری غله ممتاز است. مناسب دولت آنست که عنان عزیمت بآن صوب منعطف سازند و آن را در تصرف درآرند^(۵)، که هم سپاه دولت را فراغت بود و من هم بمخدمت نزدیک خواهم شد. دولت بمن قرین

(۱) ف: «بیرون قلعه آمدن»، بجای «قلعه سپردن»، (۲) د ندارد: «فرستادند و خان مذکور،

و لیکن در خط دیگر دارد «رفت و او» (۳) ف: برخی (۴) ف: داد (۵) ف: دارند

رسید. و مردم افغان مغل را هرجا می یافتند متعرض گشته دست تعدی دراز ساخته عیال و اموال^(۱) را تصرف می نمودند. ازین جهة مردم مغول بنامی در موکب همایون جمع آمده روی توجه بجناب کابل نهادند. و چون بآب چناب رسیدند، محمد کامران میرزا و محمد عسکری میرزا با خواجه خاوند محمود و خواجه عبدالحق^(۲) بی اجازت متوجه کابل شدند. ناچاره بادشاه بجناب بهره توجه فرمود. محمد سلطان میرزا و الغ میرزا و شاه میرزا جدا شده بمیرزا کامران ملحق شدند. محمد همایون بادشاه این تفاق از برادران مشاهده کرده در غره رجب سنه ۹۴۷ عنان عزیمت بجناب سند معطوف فرمود. و در آخر شعبان سنه ۹۴۷ اردوی معلی به اوچه رسید. چون بخشوی لنگه نزدیک بود (f. 124n) فرمان عنایت و خلعت فاخر مصحوب ۱۰ یک محمد بکاول و یک یک باو فرستادند، و او را بخطاب «خانجهانی» و علم و نقاره سرافراز نمودند. و او کشتی و غله فرستاده، اما خود سعادت ملازمت دریافت. و در تاریخ اوائل رمضان رایات عالی بجناب سند نهضت فرمود. و در بیست و هشتم رمضان قصبه لهری^(۳) مضرب خیام عالی گشت. و بادشاه بنفس نفیس خود در چار باغ پیرلو که در نزاهت و لطافت ۱۵ عدیل نداشت نزول اجلال فرمودند. و سلطان محمود خان ولایت بهکر را ویران ساخته، استحکام قلعه داری نموده، کشتیها را ازین طرف آب برده در زیر قلعه لنگر کرد^(۴).

چون موکب همایون به قصبه لهری نزول یافت، منشور عالی بنام سلطان محمود صادر شد که آمده سعادت آستان برسی نماید و قلعه را به ملازمان ۲۰ درگاه سپارد. و او معروض داشت که من بوکر میرزا شاه حسن: مادام که میرزا شاه حسن در ملازمت نیاید. آمدن من در آئین نمک خوردن

(۱) ح: ابدال (۲) ق: مع الحقائق (۳) ح: در همه ما. لهری. می نویسد (۴) ح: انداخت

یافته خلل در قواعد سلطنت ایشان راه خواهد یافت، و من آمده ام که شما را خبردار گردانم. میرزا شاه حسن امرای خود را طلب نموده در مجلس بآنها کنگاش نمود. درین اثنا خبر شکست بادشاه رسیده، همه بر رای میر علیکه آفرین رده شرط تحسین بجا آوردند، و قرار دادند که از اوچه تا بهکر هر دو روی آب را ویران کرده زراعت تلف باید نمود (f. 123a). و چون خبر هزیمت لشکر بادشاهی مکرر رسید چار باغ که در موضع ببرلو بود بانواع عمارات و اجناس قلعه داری ذخیره کرده و از بهکر تا سیوستان قصبات و قریات و پرگنات بهکر را ویران مطلق گردانید. و رای ایشان برین قرار گرفت که حضرت بادشاه بجانب سند توجه خواهند فرمود، چرا که میرزا کامران و میرزا عسکری طریق موافقت گذاشته اند. لابد حضرت بادشاه^(۱) باین جانب تشریف می آرد.

و چون در غره ربیع الاول سنه سبع و اربعین و تسعمایه حضرت بادشاه به لاهور رسیدند، تمامی برادران و امرای نامی جمع آمدند، و باوجود چندین اسباب آگاهی و تنبیهات آسمانی این عزیزان آگاه نمی شدند، و کمر صدق بر میان همت نمی بستند، تا آنکه روزی خواجه خاوند محمود و میر ابوالبقاء و خواجه عبدالحق و اکابر اهالی و اعیان دولت جمع شدند، و بر اتفاق و یک جهتی تذکره نوشتند، و تمامی اهالی و اعیان گواهی خود را بران سجل ثبت نمودند. چون این محضر وثوق باختتام رسید، بساط کنگاش مبسوط گردانیدند. چون زبانها بادل موافق نبود سخن نا تمام ۲. (f. 123b) شده^(۲) مجلس تمام شد. و در آخر جمادی الآخر سنه ۹۴۷ محمد همایون بادشاه و محمد کامران میرزا و محمد هندال^(۳) میرزا و محمد عسکری میرزا و یادگار ناصر میرزا و محمد زمان میرزا و نورالدین محمد میرزا و امرای کبار و تمامی لشکر از آب لاهور عبور فرمودند و شیرخان بنواحی لاهور

(۱) و ندارد: بجانب سند الخ

(۲) ح: سخن با تمام نرسیده

(۳) و ندارد: محمد هندال

گفتار در وصول حضرت بادشاه والاجاه جنت آشیانی
محمد همایون بادشاه بدیار سند و ذکر
مخالفت میرزا شاه حسن

- [دهم محرم] چون در سنه سبع و اربعین و تسعایه از ناحیه شرقی هند شیرخان افغان که فرید نام داشت ولد حسن افغان^(۱) سر برآورده به ه بادشاه جمجاه همایون بادشاه مقابل شد، و بین الجانبین دو سه دفعه میدان محاربه آراسته مقاتله و مجادله بر گذر جوسا^(۲) اتفاق افتاد و بالآخره شکست واقع شد، [و] جنود بادشاهی از آب جوسا عنان بجانب جون پور تافته جلوریز بجانب آگره آمدند.
- الغرض که میرزا شاه حسن در سنه ست و اربعین و تسعایه میر علیکه ۱۰ ارغون را بجهت تهنیت گجرات و بنگاله بملازمت بادشاه همایون قبل ازین ارسال نموده بود، و میر خوش محمد ارغون را نیز به مبارکبادی فتح قندهار و قتل اغضوارخان بخدمت میرزا کامران فرستاده. و این دو کس بغایت سپاهی و صاحب رای صائب و تدبیر بودند (f. 122b). چون میر علیکه بملازمت بندکان درگاه بادشاه عالمیکان مشرف شد، از بی پروائی و عظم ۱۵ شان بادشاه چنان تفرس نمود که عنقریب بعضی از سپاه یگانه نقش تمرد بر لوح خاطر خواهند نگاشت. میر علیکه بی رخصت بادشاه از اردوی اعلی برآمده، سرعت تمام خود را بمیرزا شاه حس رسانید. میرزا از استماع آمدن او بغایت متفکر و متردد گردید. و چون میر علیکه ملاقات میرزا شاه حسن مشرف شد، از واقعات استفسار نمود. او گفت: ۲۰ من بادشاه را در نهایت استعلا دیدم و ارکان دولت و اعیان مملکت در نهایت غفلت. از حساب توکانه خود یاقم که عنقریب باغی بر ایشان استیلا

(۱) حواله دارد: راه محکم بسودر بادشاه بمقاتله او توجه فرموده و او (۲) ف: حویار

بادشاه فرستاده از آمدن خود خبر کنیم؛ بهرجائی که حضرت بادشاه امر کنند بگرویم^(۱). عبدالقدوس را با عرضه داشت بملازمت بادشاه فرستادند. درین اثنا مردم خضرخان پیشکش را گذرانیدند. میرزا شاه حسن پانزده روز در نواحی پتن توقف نمود. و سلطان محمود تا محمود آباد رفته دست به غارت اموال گجراتیان دراز نمود. و امتعه و اقمشه و نقود بی (f. 121b) نهایت بدست سپاه افتاد.

درین اثنا میر فرخ به میرزا شاه حسن عرض نمود که هرگاه بادشاه فرمان صادر فرماید که تو آمده بما ملحق شده در اردو فرود آی، غیر رفتن بار دو علاجی ندارید. و چون مردم ارغون و ترخان سامان امرای جغتیه ۱۰ ملاحظه و مشاهده کنند، و حضرت بادشاه زر وافر از خزانه گجرات به سپاه نصرت دستگاه خود قسمت کنند، کدام سپاهی پیش شما خواهد ماند؟ اکثر مردم جدا میشوند. مصلحت آنست که ما عنان مراجعت معطوف گردانیده عازم سند شویم. بمیرزا شاه حسن و اکثر امرا^(۲) معقول شد. به همین قرار داد اتفاق نموده عرضه داشت مصحوب میرزا قاسم بیگ لار ۱۵ بملازمت حضرت بادشاه فرستاد، که من سپاه خود را بتمام آورده ام؛ و الحال از امرای بهکر و تهته عرضه داشت رسید که مردم کلپتی و جتوئی و زمینداران جمعیت نموده، آن ولایت را غارت نموده، آغاز فتنه و فساد کرده اند؛ بحسب ضرورت مراجعت واقع شد. و میرزا شاه حسن قبل از وصول حضرت بادشاه به احمد آباد بیست روز پیشتر مراجعت نموده ۲۰ در اوائل سنه خمس و اربعین (f. 122a) و تسعایه از راه رادن پور عازم تهته شد. و در حین مراجعت مردم جاریجه و سوده را قتل و نهب عجیب نمود.

میرا شاه حس صادر فرموده بودند که طریقه یکجہتی مرعی داشته اراں
حاب روی توحہ نگہرات نماید، و در حدود پتں توقف نموده عرصہ
داشت کند (و) بہ ہرچہ حکم صادر گردد عمل نماید

میرا شاه حس بہ جمعیت تمام اراں نسرپور سوار شدہ اراں راہ رادن

پور^(۱) بہ پتں رسید، و حصر حان کہ اراں قل سلطان ہادر در قلعه پتں بود ہ
بہ تخص قرار داد، و مراعی و مواشی حوالی پتں را بحای دور دست برد
و سلطان محمود حان با پانصد سوار پیش رفتہ دست لغارت بعضی قری برد،
و در ہمت گروہی پتں مرل کرد حانعلی پیشقراق را ملارمت میرا شاه
حس روانہ ساخت حسید و حوہہ حاریجہ را سلطان محمود حان بدرون
قلعه پتں برد حصر حان فرستاد کہ چون میرا شاه حس با سپاہ گراں آمدہ، ۱۰
لائق آست کہ تو ملارمت ایشان مشرف گشتہ قلعه را تسلیم نمائی، و با عیال
و اطفال سلامت برآمدہ ہر حائی کہ ارادہ تست بروی او در جواب
گفت کہ سلطان ہادر سلامت در کرناں نشستہ، مرا چہ ضرورت (f 121v)
واقع شدہ کہ من قلعه را بہ معلان سد ندہم عاقۃ الامر حسید و حوہہ برد
مادر حصر حان رفتہ پیغام سلطان محمود حان رسانیدند و گفتند کہ مناسب ۱۵
حال شما می بینیم کہ ما برحاستہ فی تحفہ و پیشکش برد سلطان محمود حان
روزم. مادر حصر حان گفت صلاح چیست؟ گفتند يك لك فيرور
شاهی بہ مہانی میرا شاه حس و سی ہرار دیگر بہ سلطان فرستید کہ ما
لشکر را نکو جابیم. العرض يك لك و سی ہرار فيرور شاهی را مصحوب
معتقدان خود فرستادہ صاح آن میرا شاه حس آمدہ بر سرناں پتں برول ۲۰
فرمود سلطان محمود حان ملارمت میرا شاه حس رسیدہ طلب رحمت
نمود کہ بیشتر رود. میرا شاه حس فرمود کہ او لا کی ملارمت حصر

در هم بافتند، و نیزها در دست گرفته کنارهای فوطه را با یکدیگر بستند.
 سلطان محمود خان بهارزان گفت که غیر^۱ نیزه چیزی در دست نکنید.
 تادوسه ساعت بخوابی^۲ جنگ در پیوست. دو صنف پیش بنام نمعه عقاب
 تیر^۳ دلدوز گشتند. فوج دیگر که مانده بود رو بفرار نهاده از پیش میر
 ۵ فرخ برآمدند؛ آنها را میر فرخ علف تیغ ساخته همانجا برول فرمود.
 صباح آن سپاه بتاخت و تاراج قصبات و قریات رفته مردم بسیار بربند
 آوردند، و اسب و اسباب و شتر و گاو و موائی (f. 120a) بی نهایت بدست
 سپاهی افتاد. میرزا شاه حسن مظفر و منصور مراجعت فرموده بالاده تپه
 تشریف آوردند.

۱۰ گفتار در بیان توجه موکب همایون حضرت جنت آشیانی محمد
 همایون بادشاه بجانب گجرات و حسب الحکم عزیمت
 نمودن میرزا شاه حسن بآن ولایت

در شهر سنه اثنی و اربعین و تسعین که حضرت همایون بادشاه از
 دهلی با سپاه گران بجهت غزا و تسخیر چتور روان شده حوالی آن را مضرب^۱
 ۱۵ سرادقات عزت و حشمت گردانیده بود. سلطان بهادر گجراتی عریضه در
 باب راجه چتوری و التماس خلاص او نموده در ذیل بعضی کلمات درشتی
 آمیز مرقوم کرده بود. حضرت بادشاه را ازان مکتوب ملال بخاطر مبارك
 رسید، و بعزم رزم سلطان محمود بهادر عنان توسن جهان نورد را بجانب
 گجرات انعطاف داد، و طی منازل نموده بحدود گجرات رسیدند. و عساکر
 ۲۰ نصرت مآثر بر هر ولایت که عبور می نمودند بلوازم نهب و تاراج اقدام
 فرموده از مخالفان هر کس را که میدیدند بقتل میرسانیدند. و سلطان بهادر
 آخر خود را به بندر کشید (f. 120b). القصه در اثنای نهضت فرمانی بنام

بحون آمر امرای رنگین ساخته بودیم، هور اثر حو او ناقیست، و (f 119a) پیش اراکه شما می آئید ایک ما می آئیم.

میرا شاه حس معدودی را در لده تته به محافظت اهل و عیال گذاشته عارم لشکر کهگار شد و چون قطع مسافت نموده به حوالی کج رسید، تقیص عله در اردو واقع شد اریں رهگذر مردم تنگ شدند ه میرا شاه حس باتفاق امرا صلاح دران دید که از چهار طرف متوجه جنگ^(۱) باید شد هر کدام که مقاله واقع شود جمعی که بر دیک ناشد خود را رساند. فوج اول که روری او تعین نمودند سلطان محمود حان بهکری بود، و فوجی دیگر نامیر فرح، و در میانه شاه حس^(۲) تکدیری، و فوجی رابع با میرا عیسی و میر علیکه اتفاقاً کهگار بیر حر یافته که میرا با مردم کم ۱۰ ایستاده، با ده هزار سوار و پیاده بسیار محاب میرا روانه شد و در انای راه آوار کوس نگوش سلطان محمود حان رسید با مردم خود گفت که آوار کوس نگوش من میرسد. همه در تعجب شدند که درین صحرا آوار کوس از کجای آید باز دیگر همان آوار شنیدند جمعی را بر کوه فرستاد، تا حر آوردند که کهگار با لشکر عظیم روروی میرا شاه حس میروند که ۱۵ گویا حاسوس فرستاده (f 119b) حردار شده که میرا شاه حس باندک مردم آمده، فرصت عیبت داشته، و از سه فوج دیگر حر برداشت میرا شاه حس چون آن جمعیت دید خود بهان مردم کم و بیش روان شد درین اثنا سلطان محمود حان بهکری قطره رده، گردیده، از کدلان پیش در آمد^(۳)، و جلودار را ملارمت میرا فرستاد که شما هم از حای خود پیشتر میآید ۲۰ شاهانه می گذاریم که شما برسند و قاصدی محاب میر فرح فرستاد که خود را رساند. کهگار صف راست کرده، از اسب پیاده شده، سپرها

(۱) و (۲) و (۳) در متن اصلی.

۱۶۱-۱۶۲ در متن اصلی.

معطوف نموده، دوست میر اخور و خواجه شمس الدین ماحونی^(۱) را با دوستان سوار و صد پیاده و صد توپچی بحکومت ملتان تعیین نمود، و شیخ شجاع بخاری و بعضی خاصه خیالان سلطان محمود لنگاه را مواخذه و مصادره نموده مبلغهای کلی از ایشان گرفت. و میرزا شاه حسن مراجعت نموده به بهکر ه تشریف آورده بود که عرضه داشت امرای تهته رسید، مضمون آنکه کهننگار اراده لشکر کشیدن به تهته دارد. میرزا شاه حسن از بهکر بجانب تهته مراجعت فرمود، و دوست میر اخور و خواجه شمس الدین و لنگر خان را تعیین نمود. و اینها قریب یازده ماه در ملتان اقامت نمودند. و لنگر خان جدا شده، رفته، بملازمت حضرت فردوس مکانی محمد (f. 118b) بابر بادشاه مشرف شد، و میرزا شاه حسن از استماع این خبر عرضه داشت فرستاده ملتان را پیشکش بادشاه کرد. و دوست میر اخور و خواجه شمس الدین معاودت نموده به بهکر آمدند. و حضرت فردوس مکانی ملتان را به میرزا محمد کامران مرحمت فرمودند.

گفتار در بیان مخالفت کهننگار و رفتن میرزا شاه حسن

۱۵ چنانچه سابقاً مذکور شد که در حین رسیدن میرزا شاه حسن به بهکر عرضه داشت امرای تهته رسید که کهننگار داعیه ولایت تهته دارد. و میرزا شاه حسن بایلغار بنواحی تهته رسید. درین اثنا ایلچی کهننگار نزد میرزا شاه حسن آمد که «آمر آمرانی که برادر من بوده او را کشته اند. بطلب خون او مردم مجتمع گشته اند. چون نواب میرزائی به تسخیر ملتان رفته بودند من حرمت نگاه داشته بر سر اهل و عیال نیامدم. اکنون با ما صلح باید کرد و پاره از ولایت سند بما باید داد یا جنگ باید کرد». میرزا شاه حسن جواب دادند که «غیر از جنگ ما را سخن دیگر نیست. میدان که

(۱) ح: ماحولی؛ ر ندارد؛ سد: تاخونی؛ ف: ماجولی

اطلاع یافته خود را از کشتن ملتایان باز داشت امراء ملتان از جهت کمی. غله منع کرده بودند که هیچ کس نان به پرد، بلکه همه مردم که فی الحمله غله داشتند، به غلور و شورا رورگار میگدرایدند

چون ایام محاصره به یکسال کشید، و اهل حصار را کار محال و کارد باسحوان رسید، در یازدهم^(۱) شهر ربیع الثانی سه ۹۳۳ هجادران ارغون به رحم تیر جانگدار قالب اکثری را تهی ساختند (f 117b) عاقبت جمعی به رور تیر و گرو وقت سحر دروازه لوهاری را شکسته شهر در آمدند، و دست عارت از آستین یدادی برآورده شروع به قتل و هب و تاراج کردند، و سکنه شهر از همت ساله تا هفتاد ساله به بد رفتند و آن چنان حادثه به ملتایان روی داد که یاد از قیامت میداد و مردم خود را محاقاه ۱۰ مشایخ عظام^(۲) کشیدند. بعد ارده دوارده رور که شهر را عارت کردند، مح ترخان با جمعی محاقاه رفته مردم را عارت کرد و آتش دران بقعه انداخت، و حوین بسیار دران مرار ریخت. و مردم لگاه و سپاه ملتان اکثری در قتل عام کشته شدند، و دران تاراج حواهر نفیس و نقود با معدود بدست معول و سپاه افاد. بعد اران بایره عصب میرا شاه حس تسکین گرفته، بر بقایای ۱۵ رایا که مانده بودند ترحم فرمود و حکم کرد که کشتگان را از شوارع برداشته در معاکیا مدفون سازند، و دیگر هیچ آورده را مراحم نشود، و تعرض نباید. و مخدوم راده شیخ بهاوالدین دختر و پسر سلطان محمود لگاه سلطان حسین نام را بملازمت (f 118a) میرا شاه حس آورد. میرا شاه حس مردو را به مسکین ترخان داد مسکین ترخان دختر سلطان محمود را بآئین ۲۰ شریعت بمحاله نکاح در آورد، و پسر را بیر ضرردی برداشته در کف حمایت خود جای داد.

بعد از اقامت دو ماه میرا شاه حس عان مراحمت محاب بهکر

والیء ملتان یکی از برادران را با برادر جناب شیخ شجاع بخاری بملازمت نواب میرزا فرستاده اظهار اطاعت و انقیاد نمود. میرزا او را نوازش (f. 116b) کرده فرمودند که برادران^(۱) خود را بگو که از قلعه برآمده ما را به بینند و اطاعت را قبول کنند، تا باصناف اعطاف اختصاص یافته قلعه را بآنها وا گذاشته عنان معاودت معطوف داریم. و آن مردم بدرون قلعه رفته آنچه شنیده بودند بایشان رسانیدند. اما مردم لنگاه از غایت عجب بملاقات بیرون نیامدند، و بدفع و منع سپاه ارغون مشغول گردیده آتش حرب بر افروختند، و دروازه‌های حصار کشاده دست به تیغ و تیر کردند، و کارزار غریب نمودند، و بعضی مردم را بقتل رسانیدند. نایره^{۱۰} غضب میرزا شاه حسن بر افروخت. بجانب شرقی قلعه محاذی دروازه شمس خیمه زده در حوالی قلعه مرچل بخش کرد و در محاصره بکوشید. و از هر دو طرف نیران جنگ و جدال اشتعال یافته تیر و تفنگ مانند باران باریدن گرفت، و هر روز جنگ و جدال میکردند. و در شهر ملتان قحط و غلا عظیم روی نمود، چنانچه کله گاو بده تنکه و قیمت يك من غله به سنگ^{۱۵} ملتان بصد تنکه رسید. و اکثر مردم به پوست و چرم گاوی که شایسته خوردن نبود (f. 117a) میگذرانیدند. و اگر احیاناً سگ و گربه بدست می افتاد گوشت آنرا در رنگ حلوا و بره می خوردند. و جاره ماچی^(۲) آنکه شیخ شجاع بخاری او را به سرداری سه هزار پیاده قصباتی مقرر نموده حراست قلعه باو نامزد کرد، آن بیدولت در خانه هر که گمان غله داشت بی ملاحظه^{۲۰} در آمده خانه آن بیچاره را تاراج میکرد. و ازین عمل ناهموار مردم دست دعا برداشته بمضمون «نعم الانقلاب و لو علينا» زوال دولت لنگاهان را می خواستند. آخر الامر مردم کشته شدن بر خود قرار داده از باروی قلعه خود را بخندق می انداختند. و میرزا شاه حسن بر اضطرار مردم

(۱) ح: برادر خود را... بیند... کند... باو وا گذاشته (۲) د: جاره باچی؛ و: چاره باچی؛ ر: جاده ماچی

که بعد فوت سلطان محمود لگاہ میان اقربا و امرا واقع شد، هریکی ناحیتی را مضبوط ساخته اطاعت دیگری نمی نمود؛ و سلطان حسین نام پسر او خورد سال بدست شیخ شجاع بخاری و عورات لگاہان افتاده بود و از دست او کاری نمی آمد. بایران فتنه و فساد و جور و ظلم و تعدی در ملتان پیدا آمد. ارین حجتہ اکابر و اہالی و عامہ رعایا طالب حاکم دیگر شدند، تا آنکہ لگراخان بملازمت میرزا شاہ حسن رسیده حالات ملتان و ملتانیان بعرص رساید، و میرزا را بران داشت کہ کند اندیشہ بر کمرہ تسخیر بلدہ ملتان اندارد. بایران عزم نموده، مسکین ترخان را بزیلیل قراول پیش فرستاد. و مردم لگاہ از توحہ حدود ارغون واقف شدہ، بعد از تقدیم مشورت عمدۃ المشائخ شیخ اسمعیل قریشی را برسم رسالت فرستادہ التماس ۱۰ مصالحہ نمودید. و خدمت شیخ در (f 116a) حوالی مؤو^(۱) بمیرزا شاہ حسن پیوستہ. بواب میرزا شاہ حسن در تعظیم و تکریم شیخ بقدر امکان مبالغہ فرمود. و مبالغی بطریق مہمانی بملازمان شیخ عطا نمود. و شیخ در تمہید قواعد صلح گفت و شنید نمودید، اما فایدہ بران مترتب^(۲) نگشت. شیخ بالگراخان گفت: پس ما را بہ تہتہ پیش عزیران ما فرستند. لگراخان ۱۵ ار میرزا التماس کرد، کہ چون خدمت شیخ در تہتہ حویشاں دارد، اگر حکم فرمایند شیخ بجانب تہتہ عزیمت نماید. میرزا التماس لگراخان را مدلول داشتہ شیخ را رخصت سند فرمودید، و موضعی از حوالی تہتہ بہ صیغہ سبورغال مقرر نمودید. و اراخا کوچ کوچ روانہ ملتان شدید. بعد از قرب وصول لشکر ارغون و ہم^(۳) بر لگاہ غالب گشتہ ملتانیان در آمدید ۲۰ و لشکر خان با عساکر میرزا ہتی کھلوان^(۴) را ناحتہ علہ و مواشی و سائر اشیاء را بہ اردوی میرزا آورد، و عساکر نصرت مآثر محاصرہ و محارہ کردید.

(۱) ح. مسان. ف. مز
(۲) ح. مز
(۳) ح. مز
(۴) ح. مز

و محاربه پردازند. و الحق آن حصار است که در رفعت و حصانت سد سکندر است، و در بیابان واقع شده که بواسطه بی آبی همیشه دیده طيور هوا بجانب سحاب سما نگران و حیران است. القصه کار پردازان چابک دست در عرض سه روز سیصد چاه آب مهیا ساخته آب وافر در اردو پیدا کردند. و میرزا بعد از چهار روز خود تشریف آورده آن قلعه رفیع را مرکزوار در میان گرفت، و اسباب حصارگیری ترتیب داده دست (f. 115a) بانداختن تیر و سنگ^(۱) کشادند، و لوازم قلعه کشائی و محاربه بجای آوردند. چون چندگاه حال برین منوال بگذشت کار اهل حصار باضطرار انجامید، و از هیچ محل مددی و کومکی بدیشان نرسید. و چون مدت حصن متمادی گشت کار اهل حصار بجائی رسید که چرم جوشان بصد آرزو بدیشان میسر نمی شد. و آخر الامر سنبل خان از دو جانب قلعه نقب زده برج و باره از پیش دروازه برانداختند. و آن مردم چهره مرگ خود را معاینه نموده دست به انداختن حقها و شعاهای آتش کردند. و چون محاربه باشتداد کشید، دلیران سر در سپر بافته ببرج و باره برآمدند، و بسیاری از اهل ۱۵ قلعه مقتول و مجروح گشتند. و معدودی که مانده بودند، همه را دستگیر کردند. و نواب میرزائی به ضبط خزینه و دفینه مردم اعتمادی تعیین نموده، صباح آن زر بسیار به لشکر تقسیم فرمود، و حصه خاصه ازان بخزانة ضبط کردند. و از انجا عنان بصوب اوچه و بهکر معطوف گردانیده در پانزده روز به بهکر تشریف آورده بساط عیش و عشرت مبسوط گردانید.

۲. گفتار در بیان رفتن میرزا شاه حسن (f. 115b) بجانب ملتان

و پیوسته^(۲) محاصره نمودن و فتح کردن

در اواخر سنه اثنین و ثلاثین و تسعمایه^(۳) به سبب عداوتی و منازعتی

(۲) این عبارت - و ر است؛ د اینجا زیاد دارد:

لنگر خان که یکی از امرای سلطان محمود نگاه بود

(۱) ف: تنگ

(۲) د: پیوستن و؛ ح: ندارد

قول فرمود و عهدنامه درین باب نوشتند، مصمون عهدنامه آنکه چون (f 114a) آب گهواره میان ولایت ملان و بهکر است حکام کرام بعد الیوم اریں حدود تجاوز نمایند و در وقت رحصت به اسب و قطار شتر و ملعی نقد به مخدوم گذراید و خدمت شیخ راضی و خشود مراحتت فرمود و بواب میرا به قدعی^(۱) حکم فرمود که قلعه دیگر در اوچه سارید اکون ه عمارت آن قلعه محال خود است و جمعی از مردم معتمد و کاری در قلعه اوچه تعیین نموده در صدد مراحتت شد درین اثنا اقبال خان نام از ملارمان سلطان محمود لنگاه مملارمت میرا شاه حسن مشرف شده اظهار دولتخواهی نمود او را به مرید القات ماهی ساخته مدعات او را ناحات مقرون گرداید

۱۰

دکر توحه میرا شاه حسن به تسخیر دلاور و قتل عاریخان در اوای که میرا شاه حسن اوچه را متصرف شد، اقبال خان مملارمت میرا رسیده اظهار دولتخواهی نموده بعرض رسانید که قلعه دلاور حرائی و دفائن بسیار دارد، و اندوخته سلاطین در قلعه مخرون است و نشان استال نام عاری خان صدور یافت، مصمون آنکه در بوقت که در حظه ۱۵ اوچه رول واقع شده، لائق و (f 114b) سراوار چان می نماید که باتفاق جمع متوطنان قلعه حلقه مطاوعه در گوش کشیده بلا توقف عارم مملارمت گردد. اما ماری خان پای در دامن استعنا پیچید، و پشت پندار به حصات حصار ساهه متوحه مملارمت نگشت ساء علی هدا صاحب پخشنه عره رحب را حکم فرمود که سپاه طمر دستگاه آب و عله بسیار همراه برداشته و ساختگی ۲۰ آره ته یکماهه نموده علان عرمت محاب دلاور معطوف گرداند، و سئل خان با سواران و خاصه جیل^(۲) و توبچی و زیاده ها گرد قلعه دلاور محل نص حام سارید، و مورچلها بخش کرده از روی حد و اهتمام مامر محاصره

ملتان توقف نموده بسیاری از اسباب و ادوات جنگ و حرب ترتیب نمود . و بعد از استعداد لشکر از ظاهر بلده ملتان کوچ کرده روانه شد . و چون به يك منزلی بیرون شد باد نخوت در سرش افتاد :

بیخبر زانکه نقشبند قضا   در پس پرده نقشا دارد

ه آری در گلشن سپهر بد مهر گل دولت کسی بچید که خار ناکامی در پای دلش نخلید ، و در عشرتخانه عالم از پیانه اقبال که قطره چشید که در آخر درد سر خمار نکشید . مؤید این مقال آنکه شیخ شجاع بخاری که نسبت دامادی به سلطان حسین نگاه داشت ، و دست او در امور مالی و ملکی قوی بود ، به تقریبی به بعضی اهل خدم و خاصه خیلان خیانتی کرده بود ، ۱۰ و از استماع این حدیث نایره خشم سلطان محمود اشتعال یافته . آن مردم حیات خود منحصر در مردن سلطان محمود (f. 113b) دیده کمر بر هلاک صاحب خود بر بسته بودند ، و حقوق را برکناره نهاده زهر هلاهل که بقصد دیگران در خزانه نهاده بود در حق او کار فرمودند ، و او از نیم جرعه آن چنان مست شد که دیگر روی بیداری ندید .

۱۵ چون والده سلطان محمود ازین واقعه آگاه گشت ، گفت : مناسب چنان است که در همین منزل توقف کنیم و لشکر را با خود متفق گردانیم ، و دو سه روز حقیقت حال بر مردم اردو محتجب بوده باشد . عاقبت الامر این راز نهفته بروی روز افتاد . و در لشکر اکثر مردم بلوچ بودند ؛ بر آمدند . مردم نگاه سلطان حسین پسر سلطان محمود را بر وساده حکومت ۲۰ اجلاس داده جز مصالحه علاج ندیدند . بنا بران خدمت مخدوم زاده شیخ بهاؤالدین را بالتماس صلح درمیان کردند . آن شیخ بزرگوار بکنار آب گهواره بنواب میرزا شاه حسن ملاقات فرمود . میرزا شاه حسن شرائط اعزاز و اکرام و لوازم تعظیم و احترام بجا آورده التماس شیخ را در باب مصالحه

برائغار میرزا مخالفان را منہزم ساخت ، و جوانغار نیز تاختم بنیاد فوجی از دشمنان بر انداخت . بھلول^(۱) رای زادہ و جمعی کثیر دستگیر شدند . میرزا اشارت بقتل آن جماعت کرد . و ہم چنان از میدان قتال روی بظاہر شہر آوردہ ، دروازہ قلعہ را شکستہ ، دست باستعمال ضرب و پیکار بردند ، و جنگ در پیوست . مردم لنگاہ بیالای فصیل قلعہ هجوم (f. 112b) نمودہ ۵ دست بانداختن تیر و سنگ دراز کردند . ناگاہ سرہای سرداران را بر نیزہا کردہ بآن مردم نمودند . بہ یک مرتبہ منہزم شدہ خود را از برج و بارو انداختہ راہ نجات جستند . اما حسب الحکم ہر کس از مردم اوچہ بدست این جماعت می افتاد بقتل می رسانیدند ، و مردم شہر را غارت می کردند . درین اثنا جناب سید زین العابدین بخاری و شیخ ابراہیم و شیخ اسمعیل جمالی ۱۰ و قاضی ابوالخیر و قاضی عبدالرحمن بملازمت میرزا شاہ حسن شتافتہ صورت واقعہ را بعرض رسانیدند . میرزا تواجیان را فرمود کہ من بعد متعرض احوال مردم نشوند ، و بندیان را بگذارند ، و ہر کس کہ خلاف حکم نماید سر او را بر نیزہ کنند . و بہ تخریب و انہدام قلعہ و عمارات اوچہ حکم فرمود ، چنانکہ چوب عمارات بکشتی انداختہ بہ بہرہ آورند . ۱۵

چون غلبہ میرزا شاہ حسن بگوش سلطان محمود لنگاہ حاکم ملتان رسید ، مردم باطراف و سرحدہا فرستاد ، تا لشکر بلوچ و جت و رند و دودائی و کورائی و چاندیہ و سائر سپاہ را جمع سازند . و در عرض یک ماہ ہشتاد ہزار سوار و پیادہ در ملتان جمع آمدہ جمعیتی (f. 113a) عظیم بہم رسید . سلطان محمود لنگاہ عازم میدان رزم و پیکار گشتہ بغرور تمام از ملتان برآمد . ۲۰ و میرزا شاہ حسن خبر جمعیت نمودن سلطان محمود لنگاہ شنیدہ در کنار آب گہارہ^(۲) فرود آمدہ انتظار میکشید . و سلطان محمود لنگاہ یکاہ در بیرون

شده اند. بالآخره مصلحت در آمدن او دیده طلب فرمودند. و او شمشیر در گردن آویخته حاضر شد. سلطان محمود خان بهکری گناه او را بخشید. و او بعد از درخواست گناه التماس نسبت برادر زاده خود نمود، که در سلك خادمان حرم باشد، و این معنی درجه قبول یافت. خواهر جام ه جیون دهر را به سلطان محمود خان تسلیم نمودند.

و از قلعه مو محب ترخان را به هراولی تعیین فرموده [با] پانصد سوار پیشتر روانه نموده خود از عقب کوچ کرده قریب به سرحد مردم «لار» فرود آمد. و دران منزل بنده^(۱) نام دهر که یکی از شیعیان مردم ملتان بود آمده بملازمت مشرف شد. او را به خلعت و انعام سرافراز فرموده به ۱۰ سلطان محمود خان سپردند. و ازین جا بصوب خطه اوچه عزیمت نمودند.

ذکر محاربه میرزا شاه حسن در منزل اوچه با مردم لنگاه

صبح روز دیگر میرزا شاه حسن بعزم رزم سوار گشته در تعبیه سپاه لوازم اهتمام بتقدیم رسانید. سردارئی میمنه را به محمد مسکین ترخان و میرزا عیسی ترخان مفوض داشت، و میسره را (f. 112a) به میر فرخ و میرعلیکه ۱۵ ارغون خویش محمود بیگ لار باز گذاشت. و هراول را به سلطان محمود خان و سلطان مقیم بیگ لار، و میر فرخ ارغون و سلطان قلی بیگ لار را به همراهی خود در غول تعیین نمود، و میر محمود ساربان و میر ابو مسلم را به قراولی مقرر نمود. و ازان جانب رای زادهای لنگاه و بلوچان و سائر سپاه ملتان روبرو آمده، مردم ناهر را به هراولی تعیین نمودند. و سپاه ملتان ۲۰ دران روز بکثرت صدچندان این لشکر بودند. چون این دو لشکر جلادت اثر در برابر یکدیگر بایستادند، سپاه مغل باشتعال آتش قتال پرداختند، و سپاه لنگاه و بلوچ دست به تیر و کمان برده تیر باران کردند. درین اثنا

(۱) محتمل که نامش «هنده» بود که فی تحفة الکرام، ص ۴۶.

حالات تقدیم رسایده دویست کس از اعدا را بحاک هلاک انداختند^(۱)
و سایر بلوچان حال بدین موال دیده بدر رسید چون صلاح این حیره
میرا شاه حسن رسید، بر سر دیوانخانه سلطان محمود خان را تحسین و آفرین
سیار کرده در خلوتخانه طلید، و بدست خود سه چوب زد، و ملامت
فرمود که این چنین تیر روی و بی حلوی کردن خوب نیست و روز دیگر
کوچ کرده متصل قلعه سیورای رول فرمود، و حکم کرد که قلعه را ویران
سازد آن چنان قلعه را در عرص یکمته بحاک یکسان ساختند
و اراخا متوحه قلعه مو شده، بر کولانی که ردیک مو است رول
فرمود و قدوة العارفين و مرشد الطالبين شيخ روح الله (f 111a) ولد احمد
فطلب المحققين و عوث الواصلين شيخ حماد قریشی که یکی از اماحد اولیای ۱۰
کرام بوده و مرار فائض الانوار ایشان مظاف اکثر حلائق است، ملاقات
میرا مشرف شده^(۲) اظهار عجز و اضطراب اهل قلعه نمودند میرا مسکین
ترخان را امر فرمود که با جمعی درون قلعه رفته آنچه دحیره بوده باشد
ملاحظه کند، و اگر از مردم نگاه و بلوچ کسی بوده باشد او را از قلعه
بیرون آورند، و هر کس که پناه به حاقاه شيخ حماد برده باشد دست تعرض ۱۵
از آنان کوتاه داشته مطلقاً آسیبی نرساند ایشان آن جماعت را معاف داشته
جمعی دیگر از سپاهیان را که در قلعه بودند بسته ملازمت میرا آوردند
میرا شاه حسن دو سه روز گرد قلعه مو مقام کرده سر قلعه رسید،
و زیارت مشایخ کرام رسیده از شیخان مو عهد گرفتند که مردم ما را که
آمد و شد داشته باشد متعرض نشوند، و مخالفان را در میان خود راه ندهند ۲۰
مده شيخ روح الله التماس حرمة رحو دهر نمودند. میرا فرمودند که ایشان را
سلسل محمود خان میداد، که دو برادر او بواسطه آن مردم تلف (f 111b)

و فزع مقرون بود خویشان و قرابتان خود را که بیرون شهر بودند بجهت وداع طلبید. چون وکلای یوسف حال (f. 110a) رای سهره بطور دیگر مشاهده نمودند، در آمدن خویشان و ملازمان او اصلاً مضایقه نه کردند. و چون اکثر مردم او بقلعه در آمدند، به اراده^(۱) سلطنت سر از بستر بیماری برداشته نوکران معتبر خود را به حراست^(۲) و نگاهبانی^(۳) هر چار دروازه تعیین نمود، تا نگذارند که نوکران شیخ یوسف از قلعه به ارك در آیند. آنگاه به خلوت سرای شیخ در آمده شیخ را دستگیر کرده اخراج نمود. و شیخ بجانب دهلی روانه شد، و رای سهره خود را به سلطان قطب الدین ملقب ساخته بنام خود خطبه کرد.

۱۰ ذکر توجه نمودن میرزا شاه حسن بدفع جماعه لنگاه^(۴)

در شهر سنه احدی و ثلاثین و تسعایه میرزا شاه حسن بعزیمت ملتان متوجه شده طی منازل می نمود. چون به قلعه سیورای رسید، بلوازم نهب و تاراج اقدام نمودند، و دستبرد نموده از مخالفان هر کسی را که می دیدند بقتل می رسانیدند. و بلوچان که در قلعه سیورای بودند^(۴) از استماع این خبر بجانب اوچه شتافتند و برخی در قلعه تحصن اختیار نمودند. و آن قلعه از سایر قلاع باستحکام و ارتفاع ممتاز بود. میرزا شاه حسن بر کولابی نزول فرمود، و سلطان (f. 110b) محمود خان بهکری بجانب قلعه ایلغار کرده به فوجی از بلوچان که در حوالی قلعه بودند رسید و جنگ^(۵) در پیوست. و دران روز زیاده از هشتاد سوار با سلطان محمود خان همراه نبود. و مسود ۲۰ اوراق از سلطان محمود خان استماع نمود که در روز محاربه سیورای سی کس بضرب شمشیر او مقتول گشتند، و دران معرکه سایر بهادران نیز لوازم

(۴) م ندارد: و بلوچان الخ

(۵) م زیاد دارد: عظیم

(۳) م: «به ملتان» بجای

«بدفع جماعه لنگاه»

(۱) م: امید

(۲) م: خزانه

نبت اراده و اعتقاد به سلسله ایشان درست شده، و مملکت دهلی از آشوب و فتنه خالی نیست، و میگویند ملك بهلول^(۱) دهلی را متصرف شده خطبه بنام خود خوانده، اگر خدمت شیخ بیش از پیش متوجه احوال جماعه نگاهان شود، و ما را از جمله لشکریان خود داند، هر خدمتی و مهمی که روی دهد، در جان سپاری خود را معاف نخواهیم داشت. و بالفعل همه استحكام اراده جان سپاری دختر خود را به شیخ میدهم، و ایشان را بدامادی قبول میکنم. شیخ از استماع این خبر مسرور خاطر گشته دختر رای سهره را بعقد خود در آورد. و او گاه گاه بجهت دیدن دختر از قصبه رهبری به ملتان می آمد، و تحفه های لائق بخدمت شیخ میگذرانید. و شیخ بجهت احتیاط تجویز نمی کرد که رای سهره منزلی در شهر ملتان بگیرد، و او هم ۱۰ در بیرون شهر منزل گرفته تنها بدیدن دختر میرفت. نوبتی جمیع مردم خود را (f. 109b) گرد آورده روانه ملتان گشت و خواست که به مکر و حيله شیخ یوسف را بدست آورده حاکم ملتان شود. و چون بنواحی ملتان رسید به شیخ یوسف پیغام فرستاد، که این مرتبه جمیع نگاهان را همراه آورده ام، تا ملاحظه جمعیت من نموده فراخور آن خدمات فرمایند. شیخ یوسف ۱۵ ساده لوح از حيله دهر و فسون^(۲) زمانه غافل شده او را به تفققات تلقی نمود. رای سهره بعد از نمودن سپاهیان و اسباب^(۳) شبی با يك خدمتکار بملاقات دختر آمد. و بخدمتکار قرار داده بود که در زاویه خانه بزغاله بکارد رسانیده خون مسفوح را گرم در پیاله انداخته یارد. چون خدمتکار بامر مذکور قیام نمود، رای سهره کاسه خون را در کشید، و بعد از زمانی ۲۰ فریاد بر آورد که شکم من درد میکند، و زمان زمان جزع و فزع زیاده می شد. قریب نیم شب وکلای شیخ یوسف را به قصد وصیت حاضر ساخته در حضور آن جماعه استفراغ دموی نمود. و در اثای وصیت که بمزع

و چون سلطان محمود غازی از تصرف ملاحده بیرون آورد مدتها در تصرف او لاد او ماند. و چون حکومت غزنویان منتهی شد، بلاد ملتان باز به تصرف قرامطه در آمد، و از ایشان بتصرف سلطان معز الدین محمد سام در آمد. تا [در] سنه سبع و اربعین و ثمانمیه در قبض و تصرف سلاطین دهلی بود. و از سنه مذکوره که در هند ملوک طوائف بهم رسید والی ملتان حاکم باستقلال گشت و ملتان از تصرف سلطانان دهلی بیرون رفت. و چند کس از پی هم حکومت کردند: شیخ یوسف قریب دو سال، سلطان قطب الدین یانزده سال (f. 108b)، سلطان حسین ولد سلطان قطب الدین سی و چهار سال، سلطان محمود بیست و هفت سال، سلطان فیروز بن سلطان محمود چند ۱۰ ماه بیش نبود. و بعد او سلطان حسین جلوس نمود.

چون در سنه سبع و ^(۱) اربعین و ثمانمیه نوبت سلطنت و فرمانروائی دهلی به سلطان علاؤ الدین بن محمد شاه بن فرید شاه بن مبارک شاه بن خضر خان رسید، امر حکومت و کار سلطنت مختل گشت، و در ممالک هند ملوک طوائف بهم رسید. ولایت ملتان بواسطه توارد صدمات قهر مغول از حاکم ۱۵ خالی ماند. و چون بزرگیء طبقه علیّه شیخ الطریقه شیخ بهاؤ الدین ذکریا ملتانی قدس سره در قلوب سکنه ملتان و جمهور زمین داران آن صوبه قرار گرفته، جمعی اهالی و اشراف و عموم سکنه آن حدود شیخ یوسف قریشی را که تولیت خانقاه باو متعلق بود به سلطنت برداشته، بر منابر ملتان و اوچه و بعضی قصبات خطبه بنام او خواندند. و مشارالیه نیز بانتظام مهام حکومت پرداخته ۲۰ شروع در ازدیاد جمعیت و افزونیء لشکر نمود، و دلهای زمین داران را به خود رام ساخته مهبات ملکی را روتق (f. 109a) داد.

اتفاقاً روزی رای سهره ^(۲) که سردار جماعت لنگاهان بود، و قصبه رپری و آنحدود تعلق باو داشت به شیخ یوسف پیغام فرستاد که چون ابا عن جد ما را

معتقدان سپرده خاطر اراں محل جمع نمود. و وقت مراحتت ار راه چتر
ولمیری توحه فرموده بلوچان رید و نگتی^(۱) را تاحت و اسیر نموده مطیع
و مفاد (f 107b) گرداید. و بالآخرة حماه اسیر را عهد و شرط ناها
سپرده کلاتران و سرداران را در ملارمت خود به مهر آورد.

و چون خبر مهت رایت دولت قاهره طهر السلطنة و الخلافة محمد ه
ابر بادشاه بصوب هند منتشر شد، میرا شاه حس پیشکش لائق مصحوب
ایلیچان با عرصه داشت بدرگاه بادشاه فرستاد^(۲) چون میرا شاه حس
هنگامی که در ملارمت بادشاه می بود، بحاب میر حلیفه که وکیل و دیوان
یگی سرکار بادشاهی بود طرح خصوصیت و دامادی در میان انداخته بود،
و آن التماس شرف احاطت اقتران یافته، ساران برای تحدید و تمهید قواعد ۱۰
احصا ص مساه شاه سلطان حده عد الباقی را که ار اولاد سید جعفر بوده میر
ملارمت طهر السلطنة فردوس مکانی فرستاده التماس آن داعیه نمود و حضرت
فردوس مکانی^(۳) باعث شده گلبرگ بیگم بنت میر حلیفه را بحال نکاح میرا
شاه حس در آورده مصحوب پسر حوررد میر حلیفه حسام الدین میرک به
مهر فرستاد. و میرا شاه حس عروسی کرده بیگم را بمرل آورد و پرگه ۱۵
بار و باعنان را بطریق صیافت بر حسام الدین (f 108a) میرک تفویض
نموده سارم تسخیر ملان گشت و حضرت بار بادشاه همین دست را مرعی
داشته باهید بیگم دختر ماه بیگم را، که قل اریں مدکور شده بود که چون
او حوررد بود و او را ماه بیگم در کامل گذاشته به قدهار رفته بود، به مح
علی سان ولد میر حلیفه وصلت کردند، تا دستها بین الطرفين قوی شود ۲۰
پوشیده باشد که احوال ولایت ملان ار ابتدای اسلام که به سعی

محمد بن قاسم ثقی در زمان حجاج بن یوسف مفتوح شد سابقاً گذارش یافته^(۴)

۱ حوررد نکس (۲) و ندارد مرصاد (۳) حوررد ندارد سابقاً گذارش
(۴) و دارد زاده حس و دارد فردوس مکان

میر عبدالفتاح ولد میر فاضل خبر فوت برادر شنیده بی طاقت گشت ، و از میرزا شاه حسن رخصت حاصل نمود . مشارالیه چون نسبت دامادی به میر قاسم کینک پوش^(۱) داشت ، میرزا شاه حسن میر قاسم را فرمود که او هم با جماعه خود برود ، مبادا عبدالفتاح بی جلوی کند . میر عبدالفتاح ه با اتفاق میر قاسم بدانجا رسیده نعلش برادر خود را به بهکر فرستاد ، و خود چندگاه توقف نمود و قابو می جست . روزی بر خیل رحمو دهر سوار شده جمعی کثیر از بلوچ و مردم دیگر را بقتل رسانیدند ، و تا حدود مو رسیده کارزاری غریب نمود . بلوچان هزیمت یافتند . عاقبة الامر مردم دهر در میان انداخته مصالحت نمودند ، و قرار یافت که از بهتی واهن حد سند مشخص ۱۰ باشد . میر عبدالفتاح در بهتی واهن سکونت (f. 107a) نموده چند وقت آنجا بود ، و برادر زاده میر محمد قلی را با خود میداشت ، تا آنکه شبی خبر آوردند که مواشئ اوباره را بلوچیان تاختند . میر عبدالفتاح از خانه سلاح پوشیده بر آمده پاره راه رفت^(۲) . چون هوا در نهایت گرمی بود ، حرارت غریب در مزاج او تصرف نمود ، بجدی که تا بخانه آوردن از دست رفته بود .

۱۵ و بعد از وقوع این دو امر در سال نهصد و سی میرزا شاه حسن داعیه تسخیر ملتان نموده حکم فرمود که امرا و لشکریان همه به بهکر آمده استعداد دوساله لشکر بکنند .

ذکر مجملی از بعضی وقایع که در اثنای این عزیمت واقع شد

چون میرزا شاه حسن تصمیم عزیمت ولایت ملتان پیشنهاد همت ساخت ، ۲۰ خواست که اول خاطر از دغدغه جمعی از مردم ارغون و تکدر و هزاره که در ولایت سیوی مع کوچ مانده بودند فارغ سازد . بایلغار با هزار سوار در عرض يك هفته به سیوی رسیده و قلعه سیوی را مرمت فرموده و به

مراجعت نموده در قلعه ماتیله در آمد. مردم دهر بلوچان را که در قلعه
 سیورای بودند باعث شدند که مردم مغول دست انداز کرده مال و مواشی
 را برده اند. تا شا دستور نخواهد نمود، همیشه این عمل خواهند کرد.
 بلوچان سیورای جمعیت کرده (f. 106a) مردم مبر را تاختند. بابا احمد
 خبردار شده. تعاقب نموده، در برابر او باره با هم ملاقات کرده. بختک دره
 پیوستند. بالاخره بلوچان شکست یافته. اکثری مردم بقتل رسیدند؛ و از
 مردم دهر چندی را دستگیر نموده در بند کردند. و میرزا شاه حسن
 فوجی را بجهت تاخت بلوچان تا موضع کندی و وتر^۱ فرستاده بود. آن
 جماعت نیز بلوچان را تأذیب نموده در حین مراجعت مردم ماچی را که تعلق
 به او باره داشتند. بعضی را قتل کردند و جمعی را اسیر نموده گوشال خوب ۱۰
 دادند و مردم مبلغی پیشکش کردند و دختری به بابا احمد دادند. و او باره
 را بابا احمد بتصرف خود آورد.

چون خاطر ازان عمل جمع نمود. جمعی را در آنجا گذاشته، بیکر
 آمد. و در حین طغیان آب شتران سرکار میرزا که با تمام مردم دهر و مبر
 غم فرائش قریب ماتیله نگاه میداشتند. بلوچان سیورای و جت که در حوالی ۱۵
 دیراور و قصبور و آن حدود بودند خبر یافته. جمعیت نموده، آمده شتران
 میرزا تاختند. این خبر به بیکر رسید. بابا احمد ما سینه سوار از بیکر
 و آمده بپشتار خود را به دیراور رسانید. و جمعی را از ایشان مقتول
 (f. 106b) ساخت. و شتران را باز گردانیده می آورد. چون برابر هندی
 و م رسید بلوچان سیورای و مردم دهر جمعیت نموده سر راه گرفتند. ۲۰
 حاکم نصیم وقع شد. تا آنکه بابا احمد زخمهای کاری حورده از آن معرکه
 درآمد. چون معونی ماتیله رسید، از اسب داد و مرغ و وحش بدو زد کرد.

بیست هزار آدمی در میدان افتادند. و جام فیروز مخدول و منکوب گشته به گجرات رفت، و در گجرات متوطن بود تا زمانی که بملك الموت ملاقات نمود.

میرزا شاه حسن سه روز دران حوالی نزول فرموده، غنایم و اسبان و اسباب از انچه بدست افتاده بود بر مردم خود قسمت میکرد، و امرای عظام را بانواع انعام و اکرام بنواخت، و از انجا بشهر تهته نزول فرموده بفتح و فیروزی در تغلق آباد سکونت نمود. و بعد از شش ماه عازم بهکر شده از راه هاله کندی طی مراحل مینمود. و چون در برابر سیوستان رسید، امرای سیوستان بمبارکباد و فتح آمده پیشکش گذرانیدند. و امرا و ارباب سرکار سیوستان نیز رخصت انصراف یافتند. و مردم سعته و دریله نیز در سیوستان استقبال نموده ملازمت کردند. دریله را در همان تاریخ به میر فرخ ارزانی داشته شکارکنان به موضع بیرلو که سه گروهی بهکر است تشریف آورد. و امرا و اعیان (f. 105b) و اکابر باستقبال آمده میرزا شاه حسن را دریافتند. میرزا نسبت بمردم بهکر خیلی توجه فرموده ۱۵ بانعام و اکرام بنواخت. در همین سال جناب شیخ میرك پورانی از قندهار به سند تشریف آوردند. و در سال دیگر خدمت شاه قطب الدین اولاد شاه طیب از هراة به بهکر آمده بملاقات میرزا شاه حسن رسیدند.

ذکر حکومت میرزا شاه حسن و اسیر شدن مردم دهر

در اوائل سته ثمان و عشرين و تسعایه بسمع میرزا شاه حسن رسید ۲۰ که در حدود اوباره و بهتی واهن جماعة دهر و ماچی و غیره همواره متعرض متوطنان پرگنه ماتيله و رعایای مهر و غیره میشوند. بنا بران بابا احمد ولد ارشد میر فاضل کوکلتاش را با فوجی بتأدیب آنجماعة مأمور ساخت. و مومی ۱: سرانجام سپاه نواحی بهتی واهن و اوباره را تاخته، از انجا

ساختند. و جام فیروز خائب و خاسر بولایت کچ در آمده مدتی دران حدود بود و استمداد لشکر از مردم کچ می نمود.

ذکر توجه نمودن میرزا شاه حسن و انهرام یافتن جام فیروز

چون جام فیروز در منزل موضع چاچکان و راهمان رسید، قریب به پنجاه هزار کس از سوار و پیاده بهم رسانیده بآهنگ جنگ معد و میا ه شدند، و غلغله و زلزله در ولایت تته افتاد. و در همان وقت امیر محمد مسکین ترخان و میر فرخ و سلطان قلی یگ و جمعی از امرا (f. 104b) بملازمت شاه حسن رفته صورت واقعه باز نمودند. میرزا شاه حسن جمعی را به تته فرستاده شهر را مضبوط ساخت، و خود متوجه دفع اعدا گشته از آب عبور نمود، و کوچ بکوچ روانه جنگ جام فیروز شد. و چون نزدیک ۱۰ بآن حدود رسید، ترتیب لشکر نموده روان شد. و ناگاه لشکر مخالفان از پیش نمایان شد. چون آن مردم لشکر مغول را دیدند همه یکبار از اسب فرود آمده دستارها از سر برداشته، و گوشهای چادر با یکدیگر بسته بیجنگ در پیوستند. و این قاعده مردم سند و هند است، که هرگاه بخود قرار گشته شدن می دهند از اسبان پیاده شده و سرها برهنه کرده و چادرها ۱۵ و کمر بندها را یکدیگر می بندند. عاقبت الامر میرزا شاه حسن آن حالت را ملاحظه نموده مبارکباد و فتح با امرا گفتند، و اشارت نمودند تا سپاه دست به تیروکمان بردند؛ و خود از اسب فرود آمده وضو ساخته دوکانه گذارد، و دست بمناجات برداشته استدعای فتح و فیروزی نمود. گویا تیر دنا بهدف اجابت رسیده. فی الحال بر اسب سوار شد، و امرا و سپاه ۲۰ (f. 115a) تیغهای جلادت آخته^(۱)، سرعت ناخته، زلزله دران گروه انداختند. آنچه از صبح تا آخر پیشین^(۲) معركة قتال آراسته بود، و قریب

سادات و قضات و اشراف و اعیان بمراسم تعزیت و لوازم تهنیت جمع آمده بودند. همه را بانعام و اکرام بنواخت (f. 103b). و چون این امر در اول شوال که مبشر بقدوم فرحت لزوم عید بود روی نمود، سائر امرا و اعیان بعرض رسانیدند که انسب آن می نماید که خطبه بنام نامی خوانده شود. به مجرد استماع استبعاد نموده زبان باستغفار کشود که تا زمانی که از اولاد صاحبقران کسی بوده باشد این امر بمانی رسد، و خطبه بنام نامی حضرت ظهیر السلطنة و الخلافة محمد بابر بادشاه خواندند. و ایام عید را دران نواحی گذرانیده عازم تهته گردید. جام فیروز حافظ رشید خوشنویس و قاضی حاجی^(۱) مفتی را مع تحف و هدایا^(۲) بملازمت فرستاده اظهار تأسف نمود، و عذر تقصیر بزبان عجز و نیاز خواست. اما ایلچیان در خلوت چنان نمودند که جام فیروز بحسب ظاهر این چنین عرضه داشت نموده و در باطن او اغراض دیگر هست، و آلات حرب و پیکار و ادوات ضرب و کارزار بهم رسانیده اراده جنگ دارد.

میرزا شاه حسن فرستادها را رخصت معاودت نموده، منزل بمنزل قطع مسافت فرمود. چون جام فیروز بر حشم و خدم سپاه نصرت دستگاه اطلاع (f. 104a) یافت تاب مقابله و طاقت مقاومت نداشت. فرار برقرار اختیار نموده در اندک فرصت شهر تهته را خالی ساخته بآن روی آب گذشت. و میرزا شاه حسن حکم فرمود که سپاه از آب عبور نموده در شهر تهته نزول نمایند. و در حین عبور سپاه مانک^(۳) وزیر و شیخ ابراهیم داماد جام فیروز با جمعی در برابر آمده دیگها کشادند و چند کشتی پر از توبیخی و تیر انداز بر سر راه آورده ممانعت نمودند. و درین اثنا برخی از جوانان جنگجوی رزم آزمای متوجه اعدا گشته همه را از دریا براه عدم روانه

ذکر خواجه علی فی تاز

صاحب خارق عادات بوده ، و در موضع کندکان آسوده اند . اورا
فی تاز بنا بران میگویند که او بر فی سوار شده یکبار در جای مهمان شد .
به صاحب خانه گفت : این اسب را جویده . صاحب خانه از (f. 103a)
روی تمسخر در انبارخانه غله انداخت . صباح آن دید که انبار خالیست
و سرگین بسیار درو افتاده .

ذکر خواجه نیشاپور^(۱)

از اجله اولیاست ، و خوارق بسیار داشته . روزی بزرگان قندهار
بدیدن ایشان روان شده بودند ، بعضی سوار و جمعی پیاده . ایشان بر دیوار
سوار شده باستقبال آن بزرگان آمده ملاقات نمودند . و آن دیوار الی یومنا ۱۰
هذا ایستاده است .

ذکر خواجه ایوب انصاری

میگویند برادر خواجه عبدالله انصاری است . روز دوشنبه مردم
بسیار در آستانه ایشان جمع می شوند .

۱۵

پیر یکشنبهی

قبر ایشان در دامن کوه لکه واقع است ، و اکثر مردم قندهار التزام
نموده اند که شب یکشنبه چراغ روشن میکنند ، و بدین تقریب هر شب یکشنبه
مد و یست چراغ بر قبر این بزرگوار روشن می شود .

گفتار در بیان ابتدای حکومت میرزا شاه حسین بمقام تته

۲۰

و ذکر فرار نمودن جام فیروز

چون میرزا شاه حسن در نصرپور بر مسند حکومت بجای پدر نشست ،

میوه که صباح چیده یار، و برای کسی که اراده فرستادن نموده بار دیگر پر ساخته فرست. حیرت غریب بمن روی نمود، و من از خلوص عقیدت پیش رفته دست ایشان را بوسیدم و در پای افتادم.

نقلست که میر سید شیر از زمین داور برآمده بموضع ساربان قلعه رسیدند. درویشی چند در خانه بعضی مزارعان در آمدند که نیم روز بگذرانند. آن مردم درویشان را راه ندادند. درویشان پیش میر سید شیر شکایت کردند. فرمودند که بگریزید از اینجا که آتش عظیم در خواهد گرفت. چون قدمی چند رفتند، ناگاه آتش عظیم در گرفت و آن موضع بسوخت^(۱).
نقلست که وفات میر سید شیر در روز عاشورا سنه ثلث و ثلاثین ۱۰ و تسعماه بوده^(۲). و مزار پرفیض ایشان در موضع اشکلجه که ده گروهی مغرب رویه قندهار است واقع شده. و بجهت (f. 102b) حصول مقاصد و مطالب از اطراف و جوانب قندهار و زمین داور مردم می آیند، و نذر و هدایا به فرزندان حضرت گذرانیده بز و گوسفند بسیار در مطبخ ایشان کشته، بروح پر فتوح ایشان طعام پخته بفقرا و مساکین و وارد و صادر میدهند. و جمیع مردم قندهار و تمامی هزارجات و بلوکات مرید ایشانند، و هیچ روزی آن آستانه متبرکه بی ازدحام و هنگامه نیست، و لنگر مقرری همیشه جاری است.

ذکر (قدوة الواصلین) خواجه ملک

مزار ایشان در کنار آب ارغنداب واقع شده، و عجب جای بفیض ۲۰ است. سکنه دیار قندهار ایشان را پیر ولایت میگویند، و از مزروعات خود حصه در وقت کاشتن برای فرزندان ایشان مقرر میسازند، و حاصل آن را باولاد اجداد ایشان میدهند. و اگر حصه معین نکنند بیشتر آنست که آن زراعت را آفت می رسد.

(۱) م ندارد: نقلست.... بسوخت (۲) م: نقلست که میر سید شیر در روز عاشورا بر حمت ایزدی پیوستند

و شیدن آب بحال اصابع خود درآمد، و در سلك مریدان مستطیم گشت،
و تا مدت حیات دیگر مطمح میر را همیشه بر سر هیمه می کتید.

قلست از سلطان علی مدکور که گفت: شی بعایت سرد بوده و میر
سید شیر با جمعی درویشان به سیر درآمد^(۱). چون ساعتی استراحت نمودند،
ایشان را حاجت عمل شد فی الحال یسار گشته فرمودند (f 101b) که ه
مرا احتیاج عمل است ای سلطانعلی! حامهای مرا^(۲) نگاه دار. و میر
لگ بسته از روی حوی یخ شکسته آب درآمد و از سردی هوا اعصاب
من می لرزید. چون مرا آن حال دیدند، فرمودند که ای سلطانعلی سرما
خوردی، یا و اسرار مردان نگاهدار من برحاسته بر د ایشان رقم آب
را بعایت گرم یافتم، چنانکه بدن من آرام گرفت. نوده^(۳) بایشان برآمدم ۱۰
و اثر سردی یافتم.

قلست که روزی میر سید شیر بموضع سعیدروان رسیدند هوا گرم
بود حواحه شهاب الدین سعیدروانی که یکی از معتقدان میر بود میگوید
من پیش رفته التماس کردم که ساعتی در باغ من قدم رنجه فرمائید
استدعای مرا اجابت نمودند، و من پیشتر باغ درآمد و نکار حوص حای ۱۵
راست کردم. چون دروازه باغ پست و تنگ بود، اراده کردم که اسب
میر را بیرون باغ در سایه درختی نگاه دارم ناگاه دیدم که میر سواره
بدون باغ درآمد. حیرت بر من مستولی شد که اریں در تنگ چگونه در
آمده باشد. فرمودند که شهاب الدین ایضا سهل است (f 102a). عرض
کردم که از میوه آنچه بخاطر شریف رسد حاضر گردانم، و من پیشتر دو ۲۰
سند میوه پر کرده بودم که به یکی از دیوانیان فرستم، و پیش از آمدن
میر آن برداشته نگوشه ساده بودم. فرمودند که شهاب الدین آن دو سند

میر سید محمد روز جمعه در مسجد جامع از موضع اشکچه آمده بمیر ذوالنون ملاقات (f. 100b) کردند. و چون میر ذوالنون از مجلس برخاست گفت: این سید را نگاه دارید. میر سید محمد را موکلان در خانه جای داده جمعی پاسبانی میکردند. لیکن میر ذوالنون چون بمنزل رفت، ازان بی ادبی که ازو نسبت به میر واقع شده بود نادم و پشیمان شده، چند طبق طعام بدست مردم معتمد نزد میر سید شیر فرستاد. چون ایشان بدان خانه آمده، در خانه را که میر اندرون آن بودند کشادند، هیچ کس را آنجا ندیدند آلا شیری عظیم که بر روی نم می غلطید. و آنچه معاینه کرده بودند، به میر ذوالنون رسانیدند. گفت که اینها ترسیده اند. دو کس دیگر از مقربان خود را ۱۰ فرمود که بروند. ایشان آمده همان حالت را مشاهده نمودند و عرض کردند. پس میر ذوالنون با فرزندان و اطفال بر در آن خانه رسیده بعین یقین مشاهده نمودند که شیری قوی هیکل بر روی نم نشسته است. میر ذوالنون به تقصیر خود قائل گشته زبان اعتذار و استغفار کشوده طلب عفو نمود. میر سید شیر بصورت اصلی باز آمد و میر ذوالنون دست و پای ۱۵ (f. 101a) میر سید را بوسیده رخصت فرمود.

نقلست که سلطان علی قورچی که مشهور به لق و دق است، در اوائل حال انکاری عظیم از جانب امیر سید شیر داشته، تا آنکه روزی دغدغه امتحان به خاطر رسانیده بملازمت میر سید شیر آمد، و بی ادبانه نشست. حضرت میر سید شیر از روی جذبه و جلالت بجانب او نگاه کردند. بناگاه ۲۰ از جای درآمده جامهای خود را پاره پاره ساخت، و سر و ریش تراشیده چندگاه برهنه و عریان میگشت، تا آنکه همشیره او بیچه حبیب و یزنه او ابو مسلم کوکلتاش بملازمت میر سید شیر قلندر آمده التماس عفو تقصیر او نمودند. میر سید شیر آب وضوی خود را برای آشامیدن بدو داد. به مجرد

و نقلست که روزی سید حسین بر گذر موضع لنگر تشریف داشتند. ناگاه شخصی شتر بار پنیر برداشته بجانب شهر میرفت. میر سید حسین از او پرسید که برین شتر چیست. او از توهم آنکه مبادا درویش چیزی طلب نماید، گفت: برین شتر سنگ است. فرمودند: چنین خواهد بود. چون آن شخص بمنزل رسیده بار خود را کشود آن پنیرها را سنگ دید^(۱). بغایت نادم شد. ه آن پنیر سنگ شده را برداشته آورد و عذرخواهی نمود. آن سنگها را بر در آستان نهاد. و اکنون آن سنگها را خادمان بر مرقد منور ایشان نهاده اند، و الی یومنا هذا موجود است. چون کرامات و خوارق ایشان ازان زیاده است که درین صحیفه اندراج یابد، بر اندکی اختصار نمود (f. 100a).

۱۰ ذکر صاحب سیر و طیر سید محمد المشهور به سید شیر قلندر
ایشان فرزند میر سید حسین زنجیرپا اند، و در صغر سن به سیر و سلوک و ریاضت شتافته^(۲) خود را بدرجات عالیه رسانیده اند، و به تمهید بساط هدایت و ارشاد پرداخته لب تشنگان نادیه طلب را از سرچشمه معرفت سیراب می ساختند. و خوارق عادات و کشف و کرامات ایشان ازان متساعد است که مهندس اندیشه از عهده استیفای آن تواند برآمد. ۱۵ و ما جندی ازان ایراد میکنیم.

غنی نماند که نام ایشان سید محمد است. و ایشانرا سید شیر از انجبه مگویند، که هیئت اصلی خود را تفسیر داده به هیکل شیر نموده بودند. و آن چنان بود که چون در اوائل حال که سید محمد به خوارق عادات و علو مقامات مشهور شدند، و مردم قندهار و بلوکات هزاره مرید و معتقد گشته ۲۰ مذکور و هدایای می آوردند، سید تشنه نام شخصی به میر ذوالنون سخنان نا ملائم مدثر نشان نموده میر ذوالنون را بران آورد که بطلب میر کس فرستادند.

بعد ازان چندگاه در وادی سلوک در آمده سیر و سفر اختیار نموده از هر خرمنی خوشه و از هر زاویه توشه بر می داشت . و چون آتش محبت الهی در خاطر او زبانه کشید ، طالب مرشد کامل گشت . بآن ماهم شد که بخدمت (f. 99a) خال خود بابا حسن ابدال رسیده ازیشان کسب مکالات^(۱) کند .

آورده اند که صباح روزی که در وقت چاشت آن میر سید حسین بملاقات بابا حسن ابدال در موضع لنگر میرسید ، بابا حسن را وجدی و حالتی دست داد . بمردان خود گفتند که بوی مردی بمشام من میرسد که از ملاقات او دیده دل را روشنی حاصل میشود ، باستقبال او بشتایید . ۱۰ درویشان اندک راهی طی نموده بودند که امیر سید حسین دران اثنا بدرویشان ملاقی شده ، بسعادت ملاقات بابا حسن ابدال مشرف گشتند . بابا حسن ایشان را در آغوش مهربانی گرفته سر و روی او را بوسه داد ، و بر تکیه گاه خود جای داد . باستماع قدوم میر سید حسین مشائخ و اولیای قندهار بملاقات وی حاضر آمدند . و آن روز مردم بسیار جمع شدند . بابا حسن ابدال فرمودند که فرزند سید حسین ! جمعی کثیر از اعزه و اکابر آمده اند ، ایشان را دریاب و برای ایشان طبخ بغرا^(۲) مهیا نمای . سید حسین برخاسته ، دیگ بر دیگدان نشانده^(۳) ، پنج سیر گوشت و ده سیر آرد قندهاری بدست آورده در پی (f. 99b) طبخ شدند . چون موجود شدند ، بابا حسن فرمودند که میتوانی که ازین بغرا درویشان را سیر گردانی . سید حسین قبول این خدمت نموده برخاست ، و از ثقات مروی است که ازان دیگ محقر یکصد و پنجاه طبق بغرا پیش درویشان کشید ، چنانکه همه سیر شدند و آن دیگ همچنان پر بود .

برای کوه راه ندارد، و عمارت ساحت و مصالح بالا بردن رعایت مشکل است.

دیگر سید حسین رحیم‌پا

ایشان بزرگوار سادات دو السعادات سروارید. سوره واسطه امام
 همام ملاد الاغالی والا عظم امام موسی کاظم^(۱) نسبت سلسله ایشان درست می
 شود. و والده میر مشار الیه همشیره بانا حسن اندال است. و در حی که
 بانا حسن از سفر حجاز مراجعت نموده به سروار آمدید، همشیره خود را
 بی بی فاطمه در حلاله نکاح سید عین الدین که یکی از احفاد سادات سروار
 بود در آورده. پس از ازدواج ایشان نوزده سال میر سید حسین رحیم‌پا
 عالم و خود تشریف آوردند. و پس از هفت سالگی ایشان از نظر والدین ۱۰
 عاقبت شدند. هر چند خادمین و درویشان در طلبش هر طرف شتافتند،
 از آن فرجیده بی اثری نیافتند. لاجرم مصیبتی در عاقبت صعوبت (f 98b)
 به سید عین الدین روی نموده. بعد از انقضاء مدت هفت سال ازین احوال
 ناگاه سید حسین بر در خانه والدین حاضر آمده آوار داد. چون ندای
 فرح فرای او نگوش والدین رسید، شادی گمان ورون حرامیده، دیده ۱۵
 رمد رسیده خود را بیدار از حمد او مقرر^(۲) یافته، کیفیت احوال عاقبت
 شدن از آن حباب پرسیدند. جواب داد که مرا طائفة حیان که در سلك
 ارباب ایمان انتظام دارند، بر حال من بانا حسن اندال باشارت ایشان
 بدارند برسد. و در آنجا قریب یکسال گذرانیدم، و از حال رحمت
 حاصل نمودم. باز دیگر آن حماقت سپردید، و آنها مرا باشارت ایشان ۲۰
 خواهان درویشان برسد، و مدت شش سال اوقات در آن مقام میست احام
 گذرانیدم^(۳). و آن حماقت مرا به تعلیم سن و فرائض اسلام ترعیب
 و تحریص^(۴) می نمودند.

(۱) و ندارد و از حال گذراندم

(۲) و حرس

(۳) و در حد کلام

(۴) و در حد دوس نامه

و حجاز مراجعت فرموده^(۱) به سبزوار تشریف آوردند. و شاهرخ میرزا نسبت ارادت و حسن عقیدت به بابا حسن ابدال داشته. در سفر هند بابا را تکلیف نموده با خود بردند، و در حین مراجعت در موضع لنگر قندهار رحل اقامت انداخته با مریدان و معتقدان خود اظهار نمود که ازین زمین بوی محبتی به مشام من میرسد. تا آخر عمر (f. 97b) دران منزل گذرانیده همانجا آسوده اند. و مزار ایشان در جای رفیع که مشرفست بر ارغنداب [واکثر مواضع] واقع شده. در روز جمعه زنان و مردان مردم قندهار از صغیر و کبیر و وضع و شریف بزیارت می روند، چنانچه احیاناً در شهر کسی کم^(۲) می ماند و عجب ازدحام و غلو میشود. الحق جائی پر فیض و منزلی در کمال صفاست، و از اکثر وارد و صادر شنیده شد که مثل اینجا کم بنظر در آمد^(۳).

و خوارق ایشان بسیار است. شمه از احوال ایشان و رفتن در غار و از طلسم عبور نمودن و خشت طلا بر آوردن سابقاً مرقوم شده. و در پیش آستانه ایشان گنبدی است رفیع مخروطی شکل که از سنگهای نا تراشیده که هر يك به وزن پنج من قندهار بوده باشد بی گچ و آهك و گل ساخته اند. میگویند که چله خانه بابا حسن بوده است. و در يك شب آن عمارت تنها با يك خادم بر آورده اند. و چنان سنگها را بر بالای یکدیگر نهاده اند که از هیچ درز آن قطره آب نمی چکد. و هر کس که درون در می آید از فرجهای این سنگها از همه جانب آسمان مینماید.

۲۰ دیگر: کوهی که قبر بابا حسن (f. 98a) در دامن او واقع است، بر قلّه آن کوه گنبدی ساخته اند، که از عمارات بابا حسن ابدال است، که نظر هر که بران گنبد می افتد می داند که از کرامات ایشان است، زیرا که آدمی

(۱) م ندارد: ولد ارشد.... فرموده (۲) د ف ندارد: کم؛ ح: کسی در شهر نماند (۳) ح: در نظر آمده

و خون ینی و گوش و خون از دهن رفتن از عالم میروند. چون در زمان خلافت پناهی کاتب به کومک آنجا رفته بود و از مردم تعینات آنجا بود [و] در سه سب و الف قریب دویست سوار و پیاده از لشکریان اینجانب به همین علت از عالم رفتند.

دیگر: در الوس هزاره جات قندهار [از زر] سرخ و سفید و سیاه ه را رواج نیست، و سودای ایشان به پارچه و کفش و آنچه ازین قسم می باشد.

دیگر از بزرگان صاحب کرامات و مقامات که در دیار قندهار آسوده اند: یکی ازان (ها) شاه مسعود ابدال است. کوهی که در دامنه مزار فائض الانوار این زبده الابرار واقع است، دران انگور و سیب و بهی ۱۰ و انار و اکثر میوه بسیار خودرو است، و چشمهای آب جاری است. و این منحصر دران دیار و در همان کوه است. و در زمان حیات خود (f. 97a) تاکی نشانده بود که الی یومنا هذا باقیست. و قریب آن کوه زمینست که آن (را) بیشل^(۱) میگویند. خربوزه و هندوانه^(۲) بسیار خوب می شود. و آن را به کاریز آب میدهند. و غیر از بیشل در هر جا که ۱۵ خربوزه^(۳) می کارند در نصف آن یا بیش و کم کرم می افتد. و آنطرف که درو کرم است همچو سنگ سخت میشود. و دیگر بابا حسن ابدال:

ایشان از سادات صحیح النسب سبزواریند. و در مبداء حال که ایشان را ذوق دست داده سفر حجاز اختیار نموده اند و بزیارت حرمین شریفین ۲۰ و ارض مقدس^(۱) مشرف شده چند سال دران نواحی گذرانیدند. و در زمان سلطنت میرزا شاهرخ ولد ارشد حضرت صاحبقرانی از دیار روم

(۱) ف. و نسایه، یاه شل، ۰. ر سلسل
(۲) ف. و نسایه، یاه شل، ۰. ر سلسل
(۳) ف. و نسایه، یاه شل، ۰. ر سلسل

جنت آشیانی و نام حضرت خلیفه الهی و ممالک محروسه حضرت که هزار هزار برابر قندهار و کابل در تصرف غلامان این درگاه است نبود. بخاطر رسید که اسم سامی ایشان و آسامی شهرها^(۱) و ممالک محروسه در آنجا درج باید نمود. بنا بران خوش نویس و سنگتراشان را از بهکر طلبیده کتبه در آنجا نوشت، و نام حضرت جنت آشیانی و حضرت (f. 96a) شاهنشاهی و اکثر شهرهای ممالک محروسه ایشان از اقصای^(۲) حدود بنگاله تا بندر لاهری، و از کابل و غزنین تا دکن همه را داخل ساخته، قریب چهار سال آنجا کار کرده باتمام رسانید. الحق مجموعه شده است که خلایق بتماشایه میروند.

و نزدیک باین^(۳) کوه که طاق مذکور دران واقع است غاریست. ۱ میگویند که انتهای آن همان غاری است که بابا حسن ابدال از آنجا خشت طلا آورده بود. و طول مسافت فیما بین هفت هشت گروه باشد.

و کوهی که در دامنه قندهار واقع است، دران کوه مخلصه میشود که دفع زهر مار و زهرهای دیگر میکند. و مخلصه دران دیار سوای آن کوه در جای دیگر نمیشود. و بالای آن کوه آتشکده ایست که از زمان قدیم بوده است. و عمارت آن از خشت خام ساخته اند. طول و عرض هر خشت دو گز است، و سطرئی او يك وجب. و آن عمارت تا امروز بحال خود است، و درو فتوری نرفته.

و در قندهار هر سال و هر بار بیماری می شده است. شاه طهماسب به سلطان حسین میرزا که حاکم قندهار بود حکم فرمودند که در کنارهای ۲۰ جوی (f. 96b) که در حوالی شهر جاریست، و مردم ازان آب بکار می برند بید بکارند. ازان باز که بید کاشته اند فی الجمله تخفیف دران رفته است. اما بعضی سالها وبا و بیماری بسیار می شود، و اکثر مردم بعلت خون شکم

در آنجا در می آیند و پاره راه میروند، هر جا از آبهای روان میگذرند. و دران ایوانها و منازل^(۱) تراشیده بر آورده اند. و شیرکهای کلان برابر موشگیر و ریزه بسیار می باشند. و باز همچنین که بیشتر میروند منزل دیگر پیدا می شود. و چون در آنجا تاریکی است بی مشعل نمی توانند رفت. و اگر مشعل روشن میکنند شهرها خود را بر مشعل و آدم چنان میزنند که ه رفتن متعذر میشود، و آن قدر جمع میشوند که رفتن متعسر. میگویند که آنجا طلسمی است و چرخ ساختن اند، و گذشت آن چرخ خشتهای طلاست. میگویند بابا حسن ابدال آنجا رسیده بود. و پوست پخته^(۲) بران چرخ انداخته^(۳) و از آنجا گذشته، و یک خشت طلا برداشته آورده بود. و احوال بابا حسن ابدال در مجلس مذکور خواهد شد.

۱۰

دیگر: عمارت پیش طاق که بفرموده فردوس مکانی بابر بادشاه در کوهی که موسوم به سرپوزه^(۴) است از سنگ بریده اند. و آن طاقت در غایت ارتفاع. و در مدت نه سال هشتاد نفر سنگتراش هر روز در آنجا کار کرده (f. 95b) باتمام رسانیده اند. الحق جای نفیس^(۵) و فرح فرا^(۶) است. و چون مشرف بر آب ارغنداب است و اکثر باغات و مزروعات آن دیار بر آن است، در ایام بهار محل عبور اکثر مردم میشود. اما از بس بلندی بر آمدن بر آنجا بسیار دشوار است. بعضی از دهشت نمی توانند آنجا رسید. و در آنجا کتابه بنام حضرت فردوس مکانی بابر بادشاه و میرزا کامران و میرزا عسکری و میرزا هندال که صاحب اهتمام بوده اند نوشته اند. و چون حضرت خت آشیانی همایون بادشاه آنجا تشریف نداشته اند اسم ۲۰ سامی ایشان دران کتابه مذکور نیست. و از مالک عروسه ایشان همین قندهار مرقوم (i) نموده بودند. کاتب چون آنجا رسید، دید که نام

(۱) ح. د. ر. د. کوه سنگ (۲) ه: کشته (۳) د: حجر
(۴) و (۵) (۱) ه: سرپوزه و (۲) ف: ه: فرح عشر

چون سنگ میشود که احتیاج به نعل بستن ندارد، و هم چنین در کوهها بی نعل میگردد.

و جماعه ایست در موضع چتر که ایشان را سادات کپیری میگویند. و وجه تسمیه آنست که کپیر نام درختی است که یکی از آبای ایشان بر آن سوار شده قچی زده مانند اسب رانده بود؛ و در السنه باین رنگ شهره دارد. و در قریب گنجابه که از مضافات سیوی است از يك جای آب جوشیده برآمده، چنانچه زمین بسیار را در زیر آب کرده. و ماهیها نیز در آن آب بوده. و در یکی از کوههای گنجابه دامن او در رنگ ایوان^(۱) پیش رفته. و در اینجا پنجره آهن معلق ساخته اند، و میگویند که در میان آن چیزی نهاده اند، و دست کسی بآن نمی رسد. اگر از بالای کوه می خواهند که ریسمان انداخته کسی فرستند، از اینجا دور میشود؛ و اگر از پایان می خواهند بروند ..... و آن سرکوه ملسا و یکپاره است، و از زمین دور است.

و آن سرزمین سیوی و گنجابه این چنین واقع است که کوه سیتپور و کنار آب کشیده تا بموضع کن و سیوی و گنجابه و پاتر رسیده، و از اینجا ۱۵ نصف دایره درست کرده باز بکنار دریا رسیده^(۲) و در مابین^(۳) همه دشت است. و راه قندهار از میان این دشت واقع است. طول آن صد گروه است از دریا تا سیوی، و در عرض شصت گروه باشد. و در اکثر آن سرزمین باد سموم می باشد، تا چهار ماه میسوزد. موسم آن ایام تابستان است.

ذکر غرائب^(۴) قندهار

۲۰

یکی آنست که پنجواهی نام موضع است ده گروه مغرب رویه قندهار، و قریب آن کوهیست، و در آن (f. 95a) کوه غاری است، که چون مردم

(۱) ح: بدامن او يك ایوان (۲) ر: از اینجا نصف راه دایره درست کرده که قدر مسافت شنیدن آواز بانگ نماز به دریا رسیده گردد (۳) فی الاصل: در بن پائین (۴) ف م: غرایات

خود بدار السلطنة هرات بود، همواره به مجلس علما میر سیده، و در هفته دو نوبت علما را بمنزل میطلبیده. و از نتایج طبع شریفش شرح کافی و حاشیه شرح مطالع و حاشیه شرح فرائض میر سید شریف، و حاشیه بعضی رسائل دیگر نیز میان مردم مشهور است.

ذکر غرائب^(۱) سیوی

از غرائب این دیار یکی آنست که در جانب قطب رویه سیوی گنبدی نمایان می شود که آن را به زبان سندی مار و کبیر^۲ میگویند. و چون آنجا مردم میروند چیزی بنظر نمی آید. چنانچه سلطان (۱۰۹۳) محمود بهکری یکبار دوسه هزار کس جمع کرده دست بدست بر سر آن کوهها رفت. ۱۰ هیچ چیز نمایان نه شد، و گنبد را نیافتند. و می گویند که طلسمی است که پیشینیان ساخته اند و دران گنجی مدفونست. وقتی درویشی آنجا رسیده از آنجا چیزی بدست آورده بود. بعد ازان مردم بسیار باین امید آنجا رفتند و چیزی نیافتند.

و قلعه سیوی در دامن کوهچه واقع است. همه سنگهای او مدور ۱۵ و ملصاست. هر چند زمین را می کاوند هم چنین سنگها بر می آید. و در کور زمین^(۳) و چتر که از مضافات سیوی است نهال پنبه آنجا برابر درخت کنار می شود، چنانچه مردم سوار شده پنبه می چینند. و در هر درخت پنبه مار برابر يك وجب تا صد و دو یست می باشند. و چون مردم آنجا می خواهند پنبه به چینند، آن درختان را به چوب می افشاند، و ماران ۲۰ را دور میکنند و پنبه می چینند. و اگر کسی را آن مار گزید فی الحال آنجا را به استره زخمها میزنند. پس آن را شخصی چوشیده زهر آن را می پرتابد^(۴)، و الا هلاک می شود.

(۱) ف : م : غرایات   م : مار و کبری؛ ح : سه : مار و کری   (۴) م : برخی برابید؛ ر :
(۲) ف : م : مار و کبری؛   (۳) م : زمین کور، و در اصل «کبیر»   برخی برتابد؛ ح : برآرد

خواهیم رفت. اهل مجلس ازین سخنان استفسار^(۱) نمودند و گفتند بقای عمر شما باشد. و از انجا اندوهگین بسوی حرم رفت و با خادمان حرم^(۲) نیز این کلمات معاودت نمود. ایشان از ان قسم کلمات گفتند که این چیست که بر زبان میرانید. و در آخر میرزا شاه بیگ و میرزا شاه حسین و سائر امرا از مراسم عزا باز پرداخته از انجا کوچ بکوچ مردم هر دو طرف آب را تأدیب نموده، به سیوستان تشریف بردند. در انجا نیز پانزده روز اقامت فرموده خاطر از ان حدود جمع (f. 91b) ساختند، و به عزیمت تسخیر مملکت گجرات از راه تهته متوجه گشته منزل بمنزل روانه شدند و بنواحی موضع اگهم رسیدند. تواجیان بجهت طلب جام فیروز فرستاده روزی چند توقف نمودند.

گفتار در بیان انتقال شاه بیگ ازین دار بی مدار^(۳)

حکم نافذ «كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ» قضائست مبرم، و قضیه کلیه «كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ» حکمست محکم. تقریب این تسوید آنکه چون شاه بیگ خاطر از مهمات بهکر و سیوستان جمع نموده همگی همت بر تسخیر مملکت گجرات اگداشت. در حینی که از بهکر برآمده علم عزیمت برافراشتند^(۴)، خبر رسید که ظهیر السلطنة و الخلافة محمد بابر بادشاه بحوالی بهره و خوشاب آمده داعیه ملك گیری هندوستان دارند. بحضور مجلس گفت که بادشاه ما را در سند بحال خود نمی گذارد، و عاقبت این ملك را از ما و اولاد ما انتزاع خواهد کرد: بر ما واجبست که در محکمه دیگر گریزیم. چون بدین دغدغه افتاد، او را دردی در درون پدید آمد؛ و هر چند به معالجه و مداوا کوشیدند فایده بران مترتب نگشت (f. 92a)، و شاه بیگ قبل از وصول مملکت گجرات عازم سفر آخره گردید.

(۱) ف م، استفسار، دارد، و هواصح (۲) ف: محل (۳) ح م: پرملال (۴) ف م: برافراشت

جمعی از مردان کاری تعیین نمایند که چند گاه میان (f. 90b) ایشان باشند، و يك وقت مقرر گردانند که در آن وقت هر جمعی کار آن موضع را با تمام رسانند. و بالاخره جماعه را به هر موضع تعیین نمودند و آنها نیز انتظار وقت می بردند. چون وقت موعود رسید، همه به یکبار دست به شمشیر کرده کار آن گروه بی انجام را به انجام رسانیدند، چنانچه در آن واحد چهل و دوه موضع بلوچان مقموع و مقتول گردید^(۱).

و ابتداء زمستان سنه ثمان و عشرين و تسعمایه پاینده محمد ترخان را بحکومت بهکر تعیین فرمود و خود با لشکری گران بعزم تسخیر گجرات متوجه شد، و منزل بمنزل طی کرده حوالی و حواشی هر دو روی آب را از مردم^(۲) ناپاک پاک ساخت. و چون به چندو که رسیدند، میر فاضل را عارضه تب ۱۰ روی داد. رخصت معاودت حاصل نموده به بهکر آمد، و شاه یگ بابا احمد ولد ارشد میر فاضل را^(۳) نیز مرخص ساخت که به تیمارداری پدر مشغول گردد. اما شاه یگ از مشاهده مرض میر فاضل بغایت آزرده خاطر گشت، تا آنکه خبر رسید که میر فاضل ندای «إرجیعی إلی رَبِّکِ» شنیده بدار جنان پیوست. شاه یگ و میرزا شاه حسن را ازین واقعه (f. 91a) غم بسیار ۱۵ روی نمود. در همان شب سلطان محمود خان و میر عبدالرزاق و عبد الفتاح و سایر اقرباء او را رخصت فرمودند. آنجماعه بامید آنکه میر فاضل در قید حیات است بمسارعت راندند، تا آنکه صبح به بهکر رسیدند. دیدند که میر فاضل بمنزل دیگر پرداخته بود. او را تجویز و تکفین نموده بخاک سپردند. و شاه یگ بعد از سه روز ایلغار نموده به بهکر آمد، و مراسم ۲۰ تعزیت نعاس آورده، اولاد میر فاضل را از کسوت سوگواری برآورد. و بعد از آن فرمود که مردن میر فاضل دال بر مردن ماست. ما هم از عقب

بعده شاه بیگ بقلعه در آمده از دیدن قلعه بغایت خوشحال گشت .
 و منازل و محلات شهر را ملاحظه نموده میان امرا و سپاهیان قسمت فرمود .
 و قلعه را پیموده و بخش کرده بامراء داد تا دست بدست بسازند . و قلعه
 الور را که سابقاً پای تخت بوده ویران ساخته ، خشت پخته آن را به بهکر
 آوردند . و عمارات مردم ترك و سمه که در حوالی بهکر بودند اکثری را
 ویران ساخته^(۱) بعمارت قلعه بکار بردند . و در حین بنیاد قلعه شاه بیگ به
 میرزا شاه حسن گفت که این دو کوه که بر طرف جنوبی واقع است^(۲) بد
 سرکوبی^(۳) اند این قلعه را . اول فکر این دو کوه بنائیم ، بعد ازان (f. 90a)
 دست بعمارت قلعه کنیم . و بعد از ساعتی فکر کرده فرمودند که اولاً عمارت
 قلعه اهم است ؛ چون دریای عظیم در دور قلعه است ازین کوهها چندان
 دغدغه مند نباید بود ، بواسطه آنکه بادشاه باستقلال بجهت تسخیر این قلعه
 مختصر متوجه^(۴) نخواهد شد ، و بادشاه و امراء شکست خورده کاری نخواهند
 ساخت . در اندك فرصت عمارت قلعه را باتمام رسانیدند ، و ارك قلعه را
 بجهت خاصه خود و میرزا شاه حسن مقرر ساخته معدودی را از امراء در
 ارك^(۵) جای دادند ، مثل میر فاضل و همشیره او امان سلطان بیچه^(۶) و ملك
 محمد كوكه و میر محمد ساربان^(۷) و سلطان محمد مهردار ، و تا این زمان که سنه
 تسع و الف است همان قلعه موجود است .

بعد از يك سال که خاطر از ساختن قلعه و انجام مهام رعایا جمع
 فرمودند ، و در باره مردم بلوچ که دست از قتنه و فساد باز نمیداشتند
 مشورت نموده چنان قرار دادند که آتش این قوم را بآب شمشیر فرو باید
 نشانید . و صورت این امر در لوح تدبیر چنان تصویر یافت که در هر موضع

(۱) ف ندارد: خشت پخته .... ساخته دارد، و آن صحیح می نماید (۶) ف م : سچه : ر : بچه ؛
 (۲) تحفه : این دو کوه غربی قلعه م : حاضر (۴) م : س : پنجه : ح ندارد .
 (۳) ح : سرکوب ؛ م و تحفه و بدکوهی ، (۵) ر : ارك قلعه (۷) ر : پیر محمد ؛ ح ندارد .

چون شاه ییگ خبر یافت که میر فاضل سلامت به بهکر رسید، از منزلی که رسیده بود تیزتر روانه بهکر شد و در میدان قصه سکر نزول نمود. سلطان محمود خان بملازمت شاه ییگ رسیده پای بوس نمود، و بانواع مراحم و اشتاق سرافراز گشت. و قاضی قاض (f. 89a) که شمه از احوال او سابق مذکور شده بود، نیز در همان وقت برادران و بعضی مردم شهر را بملازمت مشرف ساخت. سلطان محمود خان معامله داربها بعرض شاه ییگ رسانید. روی بحائب قاضی قاض کردند. قاضی عرض کرد که زمین این ولایت سیلاب است و خار بسیار درین زمین میروید: یل خار کی همیشه در دست باید گرفت. شاه ییگ به مجرد شنیدن این سخن امر بقتل آن مردم فرمود. و سلطان محمود خان در ساعت شهر رسید، و شبشب آن مردم را گردن زده از برجی که مشهور به برج خونی است بزر انداخت، و صباح آن سادات را باتفاق پدر بملازمت شاه ییگ برده ملاقات داد، و پاره از خبراندیشی و نیک خواهی سادات عرض نمود. شاه ییگ بالتفات و اعزاز پیش آمده پرسش بسیار کرد. بعد از فسخ مجلس سلطان محمود خان را در خلوت مطلب فرموده، استفسار احوال سادات کرد. سلطان محمود خان آنچه ۱۵ سابق عرض کرده بود اعاده نمود، و در آخر مجلس گفت: اگرچه این مردم دولتخواه اند، اما بودن این همه مردم از یک جماعت اندرون قلعه مناسب دولت نیست. شاه ییگ تبسم کرده فرمود که خوب سفارش کردید. و عاقبت سادات پیغام کرد و حمزه ییگ را فرستاد که چون مردم قتل مع کوچ آمدند^(۱)، باید که سادات در دوسه حویله کلان در آیند. ۲۰ سادات مصلحت بودن در قلعه ندیدند و التماس برآمدن کردند. التماس ایشان را مبذول داشته در قصه لبری^(۲) از برای ایشان منازل تعیین نمودند، و الی و منافی در آنجا مترموند.

باشد که جمعی را که مخالفت ورزیده بودند، همه را به سر پنجه قضا و قدر در قلعه بهکر اسیر و دستگیر می سازد.

و در ایامی که سلطان محمود خان بحکومت بهکر تعین شده بود، سادات عظام بهکر تکفل مهبات او نموده. بعضی کلاتران داریچها را نیز شاه ییگ حکم فرموده بود که در قلعه باشند. آن مردم کوتاه اندیش از عهد تحلف نموده راه فرار پیمودند، و با جمعی ابواب منازعت و مخالفت کشوده در صدد ایذا و آزار سلطان محمود خان شدند، و نهایت سعی در اخراج او بتقدیم رسانیده از مال و معامله گذارئی وی امتناع نمودند، و فرستادهای او را به بی عزتی و بی حرمتی تمام باز فرستادند، و جمعیت نموده در میدان لهری ۱۰ جای جنگ راست کردند. و دران حین سلطان محمود در سن پانزده^(۱) سالگی بود. و سلطان محمود خان بی تابی کرده می خواست که بجنگ آنها برآید. اما سادات مانع (f. 88b) آمده نمی گذاشتند و دلداری می دادند. و دو مرتبه مردم داریچه جمعیت تمام نمودند که از آب گذشته بقلعه در آیند و سلطان محمود خان را بگیرند. سادات بهکر ازین معنی اطلاع یافته برج و باروی^(۲) ۱۵ قلعه را مضبوط ساخته بجنگ میا شدند. و آن مردم ملاحظه جمعیت سادات نموده نتوانستند کاری کرد.

القصة چون میر فاضل بجوالی بهکر رسید، لالی مهر که عمده زمینداران بود با برادران آمده بسعادت ملازمت فائز گشت. کلاتران داریچها بضرورت از هر موضع آمده ملازمت می کردند، تا آنکه میر فاضل ۲۰ به بهکر آمد، و چهل و هفت نفر^(۳) از سرداران داریچه با خود آورد. سلطان محمود خان بسعادت پابوس پدر مشرف شده، درد دل در میان آورد و بیست و هفت کس از مردم داریچه را به سیاست رسانید.

کرد که محصول غله را بقلعه کشیده ذخیره نهند، و هر یکی را از امرای عظام امر فرمود که در قلعه حویلی و منزل برای خود سازند. و بعد از قسمت منازل باز باردو تشریف آورده^(۱)، عنان عزیمت بجانب بهکر معطوف گردانید (f. 87b). و درین اثنا جناب قاضی قاضی بسه منزل رسیده بانواع انعام تمناز گردید. و چون يك منزل بر آمده بودند فرستادهای جام فیروزه ملازمت عالی رسیده عرایض جام را بموقف عرض رسانیدند، و پیشکش و اسبان که فرستاده بود بنظر در آوردند. فرستادهای جام فیروز را مخلفت و انعام سرافراز ساخته رخصت معاودت فرمود، و مکتوب ارسال نمود که ما را داعیه تسخیر ملکات گجرات است. چون آن ولایت فتح شود، ملکات سند بطریق سابق تعلق بشما دارد. پس از اینجا شاه یک متوجه ۱۰ بهکر گردید، و الله اعلم بالصواب^(۲).

گفتار در بیان گرفتار آمدن داربجها و کشته شدن آنجماعت

چون شاه یک به قصبه چاندوکه که سی^(۳) گروهی مغرب رویه بهکر است رسید، سلطان محمود خان بابا چوچک را که اتکه او بود ملازمت پدر فرستاد، و حقیقت حالات خود را عرضه داشت نمود^(۴). پدرش میر فاضل ۱۵ آن عریضه را بحض بنظر شاه یک در آورده^(۵) و مرخص شده از برابر چندوکه با دو بست سوار از آب عبور نمود. و کلاتران و مقدمان را دلداری داده با خود (f. 89a) همراهی برد. چون بنواحی ریالو^(۶) رسید، سلطان محمود خان داعیه استقبال پدر کرد. و این معی بسمع میر فاضل رسیده به پسر پیغام نمود که زینهار از قلعه پای بیرون نگذارد، و مرد ۲۰

(۱) حذف سال مرسوم داشت

(۲) و گدرا شده

(۳) و نه که ستره است

(۴) و در اصل

(۵) و نه

چون جام صلاح الدین خبر کشته شدن پسر خود شنید، خود با جمعی بر لشکر مغول زده کارزاری صعب نمود، و آخر کار بقتل رسید، و بقیة السیف که مانده بودند منہزم شده^(۱) به گجرات رفتند. و میرزا شاه حسن مظفر و منصور در همان میدان سه روز اقامت نمود و از اینجا^(۲) جام فیروز را رخصت نمود که رفته از مردم خبر یافته بیاید، و خود^(۲) باتفاق جام فیروز عنان عزیمت را انصراف دادند.

و در شهر ربیع الثانی شاه بیگ بجوالی باغبانان رسید. فرمان لازم الاذعان بنام میرزا شاه حسن و امراء عظام باحضر ایشان صادر فرمودند. چون مردم شاه بیگ کوچ و متعلقان همراه داشتند، در نواحی باغبانان فرود آمد، مردم ماچیان که طغیان ورزیده سر از اطاعت (f. 87a) و انقیاد کشیده بودند، همه را بقتل رسانیدند، و اموال و مواشی آنها را غارت نموده خان و مان و قلعه آنها را بجاک برابر ساختند.

گفتار در اقامت شاه بیگ به حوالی باغبانان و توجه نمودن بجانب سیوستان

۱۵ در ایامی که شاه بیگ در قصبه باغبانان نزول نمود و میرزا شاه حسن بفتح و فیروزی بملازمت پدر رسید، شاه بیگ او را بانواع اکرام و احترام نوازش فرمود، و امرا و لشکریان را بعواطف و عوارف سرافراز ساخته، چندگاه بساط اقامت مبسوط گردانید، و از شداید سفر و تعب راه برآسود. و میرزا شاه حسن را در اردوی ظفر قرین گذاشته، خود با جمعی از امرا و ۲۰ و ملکان باغبانان به قلعه سیوستان رسید، و استحکام درون و برون قلعه را ملاحظه نموده، جمعی از مردم معتمد کاری را دران قلعه تعیین نمود، و حکم

بعد از مدتی (f. 85a) مردم جام که بحوادث و وقایع ایام متفرق گشته بودند جمع آمدند. و چون جام صلاح الدین سابقاً علم محاربه و مخالفه بر افراشته جام فیروز را بعد از فوت پدرش منہزم ساخته بود و چند گاه در بلدۀ تہتہ حکومت نموده بغلبہ دریاخان و استیلای لشکر سیوستان شکست یافت و بجانب گجرات رفته سرگردان و بد حال می بود، بار دیگر هوای سلطنت و خیال حکومت ملک تہتہ در سر کرده باده هزار سوار از مردم جاریجہ و سودہ و سمہ و کھنگار آمدہ روی بہ تسخیر تہتہ نہاد^(۱). و شاہ ییگ بجہتہ تسلی جام فیروز میر علیکہ ارغون و سلطان مقیم ییگ لار و کییک ارغون و احمد ترخان را در سیوستان^(۲) باز گذاشتہ بود. چون این حادثہ روی نمود و جام صلاح الدین در نواحی تہتہ رسید، جام فیروز بی تاب شدہ از تہتہ خود را بملازمت امرای شاہ ییگ کہ در سیوستان بودند رسانیدہ، بہ اتفاق^(۳) ایشان قاصدی بشاہ ییگ فرستادہ صورت واقع را عرضہ داشت کردند. جام فیروز نیز علاء الدین بن مبارک خان را بسرعت تمام بدان (f. 85b) صوب فرستادہ التماس مدد نمود. و شاہ ییگ بعد از استماع این خبر امرای خود را طلب داشتہ صلاح دران دیدند کہ چون مردم ساختگی خود بتمام نمودہ اند، مناسب آنست کہ فرزند ارشد میرزا شاہ حسین با فوجی از مردان کاری بسرعت بشتابد و خود را بجام فیروز رساند.

القصہ در چہاردہم محرم الحرام سنہ سبع و عشرين و تسعمایہ میرزا شاہ حسن از شال مرخص شدہ عنان عزیمت بہ سند معطوف گردانید، و در ۲۰ عرض بیست روز بنواحی سیوستان^(۴) رسید. و امیر شاہ ییگ از عقب او فوج فوج لشکر سامان نمودہ روانہ می گردانید و خود نیز کوچ بکوچ متعاقب ایشان می آمد. و در حینی کہ بنواحی سیوستان رسید، لشکر جام

(۲) م : « تہتہ » بجای « سیوستان »

(۴) ح م : تہتہ

(۱) م ندارد : رو بہ تسخیر تہتہ نہاد

(۳) م ندارد : و جام صلاح الدین .... بہ اتفاق

و جام سارنگ و رنمل سوده^(۱) اراده ملازمت داشتند، اما مخدوم بلال که یکی از علمای مشایخ آن دیار است مانع آمده نمی گذارد، بل ترغیب و تحریص جنگ و قتال می نماید. و ازان جهت بود که بعد از فتح شاه یگ نسبت به مخدوم بلال مواخذه و مصادره فرمودند.

الفصل شاه یگ در همان شب چند کشتی بدست آورده [و] سحره با میر فاضل کوکلتاش از آب گذشتند^(۲) و آخر مردم ترخان و ارغون و سایر سپاه نیز عبور نمودند. و شاه یگ خود در وقت چاشت از آب گذشت. و مردم تلپی از قلعه بر آمده رنمل (f. 84b) برادر جوده سوده را برسم طلایه^(۳) پیش فرستادند. میر فاضل که از جانب شاه یگ هراول بود، پیش دستی نموده به اول حمله فوج را درهم آورد. و چون شاه یگ ۱۰ رسید مغلان بدروازه تلپی ناخته سرعت هرچه تمامتر استیلا کردند. و عاقبة الامر لشکر سه برخی کشته شدند و بعضی خود را بآب زده روی بهالم عدم نهادند، و جمعی دیگر فرار نموده خود را به سیوستان رسانیدند. الفرض سه روز در تلپی مقام نموده خرمن حیات ساکنان آن موضع را باد فنا برداد. و مردم سوده دران جنگ کارزار غریب نموده در میدان ۱۵ مقاتله کال مردانگی بجای آوردند، و ثبات ورزیده اکثری با رنمل برادر جوده سوده^(۴) کشته شدند.

گفتار در بیان فرستادن امیر شاه یگ میرزا شاه حسن را از ولایت شال و سیوی بجهت دفع فتنه جام صلاح الدین و سایر اهل فتن در اوانی که شاه یگ فتح نهته نمود و دارائی و حکومت آن ملک را ید ۲۰ استیبار سام فیروز تقوی پیش فرمود، بصوب شال و سیوی معاودت نمود.

(۱) ه خاره و رنمل سوده

و از آب گذشته

(۲) ه خاره: بارنمل برادر

جوده سوده

(۳) ه خاره: سوده سوده

(۴) ه خاره: سوده

بانعام خلعت طلا دوزی که سلطان حسین میرزا بمیر ذوالنون داده بودند مفتخر و مباهی ساخته ، امارت تهته بدو تفویض نمود ، و قرار یافت که جام فیروز بدرون شهر رود (f. 83b) و مردم خود را بمنازل خود برد . بامراء و ارکان دولت خود مشورت کرد که چون سند ملك وسیع است ، و از عهدۀ محافظت تمام آن معدودی که گذاشته بجانب فرزندان^(۱) برویم نمیتوانند برآمد ، مناسب آنست که نصف ولایت را بجام فیروز تفویض نمائیم و نصف دیگر بعهدۀ معتمدان خود گذاریم . و رای همه برین قرار گرفته مقرر گردانیدند که از کوه لکی که قریب به سهوان است تا تهته تعلق بجام فیروز داشته باشد ، و از لکی بالاتر تعلق به بندگان ایشان .

۱۰ بعد از تمهید قواعد عهد و پیمان شاه ییگ کوچ بکوچ به سیوستان رسید . جمعی که در سیوستان بودند قبل از وصول لشکر ظفر اثر شاه ییگ بجانب موضع تلہتی رفته جمعیتی عظیم نمودند . و مردم سعتہ و سودہ دران جا حاضر آمده اتفاق کردند که تا جان داریم دست از منازعت و مخالفت باز نمیداریم . و شاه ییگ قلعه سیوستان را بحوزۀ تصرف در آورده میر ۱۵ علیکہ ارغون و سلطان مقیم ییگ لار و کییک ارغون و احمد ترخان را در سیوستان گذاشته ، و سلطان محمود خان کوکلتاش را در قلعه (f. 84a) بکر تعین نموده خود برای آوردن فرزندان بجانب شال متوجه شد^(۲) . و جناب قاضی قاضن را نزد محمود ولد دریا خان فرستاد ، تا^(۳) بنصایح ارجمند و مواعظ سودمند آن مردم را از بادیۀ مخالفت به جادۀ اطاعت خواند . بعد از وصول ۲۰ قاضی آن مردم بدیدن راضی نشدند . عاقبہ الامر شاه ییگ در برابر تلہتی نزول نموده . و بعد از سه روز شخصی از تلہتی بملازمت شاه ییگ رسیده حقیقت جمعیت این مردم معلوم نمود ، و گفت : میان محمود و متن خان

(۲) م : که

(۲) م ندارد : میرعلیکہ ارغون .... شد

(۱) م ندارد : بجانب فرزندان

داده کس همراه کرد که هرکس را ایشان نشان دهند، او را بدیشان
ببهارند.

الغرض جام فیروز با معدودی در موضع پیرآر با دل پر درد توقف
نمود، زیرا که عیال او و جام نظام الدین در تهته بودند. و چاره کار خود
منحصر بملازمت شاه یک دیده، مردم^(۱) سخن دان را بتواتر ارسال داشته
بزبان عجز و نیازمندی پیغام داد، که قدر بنده ازان کمتر است که با سپاه
آنحضرت در مقابله و مقاتله تواند آمد، و اموری که تا غایت بوقوع آمده
از خوف جان و تحریض دیگران بود. اگر^(۲) زلال الطاف گناه این بیچاره
را بآب عفو فرو شوید^(۳)، هر آینه حلقه چاکری و انقیاد در گوش کشیده
مادام که حیات باشد قدم از جاده ارادت بیرون نهد، و چون موکب ۱۰
ثانی مراجعت (f. 83a) فرماید^(۴) و در بیرون تهته نزول اجلال واقع شود،
مدرگاه شتافته دیده رمد رسیده را از خاک بارگاه جلا دهد. شاه یک از
نابت مرحمت جلی و نهایت عاطفت اصلی بر عجز و بیچارگی او ترحم نموده
فرستادگان را به خلعت نوازش کرد، و سخنان عنایت آمیز پیغام فرمود.
آنگاه سام فیروز با جمعی از برادران بکنار آب پیرآر حاضر شد، و شمشیری ۱۵
در گردن آویخته تواضع و افتقار^(۵) و انکسار تمام نمود. و شاه یک علاؤالدین
و له مبارک خان را باهل حرم و خدم جام فیروز و متعلقان ایشان حکم فرمود
که از آب گذشته نزد وی^(۶) بروند. و در اواخر شهر صفر شاه یک از
مرل تهته^(۷) بیرون برآمد. جام فیروز پیشکشهای لایق فرستاد و بوسیله
امرای عظام شرف تقییل و دستبوس شاه یک دریافت. و چون زمان ۲۰
مؤذار^(۸) برکشاده کمال ندامت بر حال گذشته ظاهر نمود. شاه یک او را

(۱) مردم (۲) زلال (۳) عفو (۴) فرماید (۵) تواضع (۶) نزد (۷) تهته (۸) مؤذار
(۹) شاه یک (۱۰) عیال (۱۱) نظام الدین (۱۲) ملزمت (۱۳) بیچاره (۱۴) انکسار (۱۵) شمشیری (۱۶) دستبوس (۱۷) تقییل (۱۸) عظام (۱۹) لایق (۲۰) فرستاد (۲۱) حرم (۲۲) مبارک (۲۳) علاؤالدین (۲۴) انکسار (۲۵) افتقار (۲۶) آویخته (۲۷) گردن (۲۸) حاضر (۲۹) پیرآر (۳۰) موکب (۳۱) نابت (۳۲) جلی (۳۳) نهایت (۳۴) عاطفت (۳۵) اصلی (۳۶) عجز (۳۷) ترحم (۳۸) فرمود (۳۹) پیغام (۴۰) آمیز (۴۱) سخنان (۴۲) عنایت (۴۳) کشیده (۴۴) نوازش (۴۵) کرد (۴۶) فرستادگان (۴۷) به (۴۸) خلعت (۴۹) نوازش (۵۰) کرد (۵۱) بیرون (۵۲) نهد (۵۳) چون (۵۴) موکب (۵۵) ۱۰ (۵۶) ثانی (۵۷) مراجعت (۵۸) f. 83a (۵۹) فرماید (۶۰) و در (۶۱) بیرون (۶۲) تهته (۶۳) نزول (۶۴) اجلال (۶۵) واقع (۶۶) شود (۶۷) مدرگاه (۶۸) شتافته (۶۹) دیده (۷۰) رمد (۷۱) رسیده (۷۲) را (۷۳) از (۷۴) خاک (۷۵) بارگاه (۷۶) جلا (۷۷) دهد (۷۸) شاه (۷۹) یک (۸۰) از (۸۱) نابت (۸۲) مرحمت (۸۳) جلی (۸۴) و (۸۵) نهایت (۸۶) عاطفت (۸۷) اصلی (۸۸) بر (۸۹) عجز (۹۰) و (۹۱) بیچارگی (۹۲) او (۹۳) ترحم (۹۴) نموده (۹۵) فرستادگان (۹۶) را (۹۷) به (۹۸) خلعت (۹۹) نوازش (۱۰۰) کرد (۱۰۱) و (۱۰۲) سخنان (۱۰۳) عنایت (۱۰۴) آمیز (۱۰۵) پیغام (۱۰۶) فرمود (۱۰۷) آنگاه (۱۰۸) سام (۱۰۹) فیروز (۱۱۰) با (۱۱۱) جمعی (۱۱۲) از (۱۱۳) برادران (۱۱۴) بکنار (۱۱۵) آب (۱۱۶) پیرآر (۱۱۷) حاضر (۱۱۸) شد (۱۱۹) و (۱۲۰) شمشیری (۱۲۱) ۱۵ (۱۲۲) در (۱۲۳) گردن (۱۲۴) آویخته (۱۲۵) تواضع (۱۲۶) و (۱۲۷) افتقار (۱۲۸) (۱۲۹) و (۱۳۰) انکسار (۱۳۱) تمام (۱۳۲) نمود (۱۳۳) و (۱۳۴) شاه (۱۳۵) یک (۱۳۶) علاؤالدین (۱۳۷) و (۱۳۸) له (۱۳۹) مبارک (۱۴۰) خان (۱۴۱) را (۱۴۲) باهل (۱۴۳) حرم (۱۴۴) و (۱۴۵) خدم (۱۴۶) جام (۱۴۷) فیروز (۱۴۸) و (۱۴۹) متعلقان (۱۵۰) ایشان (۱۵۱) حکم (۱۵۲) فرمود (۱۵۳) که (۱۵۴) از (۱۵۵) آب (۱۵۶) گذشته (۱۵۷) نزد (۱۵۸) وی (۱۵۹) بروند (۱۶۰) و (۱۶۱) در (۱۶۲) اواخر (۱۶۳) شهر (۱۶۴) صفر (۱۶۵) شاه (۱۶۶) یک (۱۶۷) از (۱۶۸) مرل (۱۶۹) تهته (۱۷۰) بیرون (۱۷۱) برآمد (۱۷۲) جام (۱۷۳) فیروز (۱۷۴) پیشکشهای (۱۷۵) لایق (۱۷۶) فرستاد (۱۷۷) و (۱۷۸) بوسیله (۱۷۹) امرای (۱۸۰) عظام (۱۸۱) شرف (۱۸۲) تقییل (۱۸۳) و (۱۸۴) دستبوس (۱۸۵) شاه (۱۸۶) یک (۱۸۷) دریافت (۱۸۸) و (۱۸۹) چون (۱۹۰) زمان (۱۹۱) ۲۰ (۱۹۲) مؤذار (۱۹۳) برکشاده (۱۹۴) کمال (۱۹۵) ندامت (۱۹۶) بر (۱۹۷) حال (۱۹۸) گذشته (۱۹۹) ظاهر (۲۰۰) نمود (۲۰۱) شاه (۲۰۲) یک (۲۰۳) او (۲۰۴) را

خود را در دریا زده بآن روی آب رفت و باز آمده، این خبر را به شاه بیگ رسانید. القصه در یازدهم^(۱) محرم الحرام سنه ست و عشرين و تسعمایه شاه بیگ جمعی را بجهت محافظت اردو بر دریا گذاشته خود اسب را بدریا زد؛ و لشکر نصرت اثر نیز متعاقب یکدیگر فوج فوج از دریا (f. 82a) عبور نموده قریب به بلده تهته رسیدند. و دریا خان که پسر خوانده جام ننده بود، جام فیروز را در تهته گذاشته با لشکر بسیار بحرب بر آمد، و در میان جنگی پیوست که از شرح آن زبان قلم قاصر است. عاقبت نصرت و فیروزی شامل حال امیر ستوده مآل گردید. جام فیروز رو بگریز نهاده بآن طرف آب عبور نمود، و دریا خان دستگیر تنگر بردی قبتاش که از مردم ارغون بلقب قبتاش ملقب بود^(۲) گشته با جمعی از سپاه سمه بقتل رسید. و تا بیستم ماه مذکور شهر تهته را تاراج نموده خاک مذلت بر فرق ساکنانش افشانند. و مضمون (آیه) کریمه «إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا» بابلغ وجهی ظاهر گشت. و بسیاری از اهل و عیال مردم در بند افتاد، بلکه فرزندان جام فیروز نیز در شهر ماندند. چون شاه بیگ را خبر شد ۱۵ مردم خوب را از برای محافظت بر در حویلی ایشان فرستاده شرم آنها را نگاهداشت^(۳). بالاخره به سعی قاضی قاضن که یکی از فضای آن عصر بود آن نایره غضب فرو بنشست. زیرا که اهل و عیال قاضی نیز به بند افتاده بود، و سراسیمه وار در کوچهای تهته گم کردگان (f. 82b) خود را می جست، تا آنکه رقعہ انشا نموده خرابی احوال مردم دران درج کرد. ۲۰ آن رقعہ را حافظ محمد شریف امام بنظر شاه بیگ در آورد، و از خواندن آن رقعہ شاه بیگ را تأثیری عظیم بدل راه یافت. منادی فرمود که هیچ کس متعرض اموال و عیال مردم تهته نشود. و تیری از ترکش خود بقاضی

(۱) ح: پانزدهم (۲) م ندارد: تنگر بردی قبتاش که از مردم ارغون بلقب قبتاش ملقب بود

(۳) م ندارد: بلکه فرزندان جام فیروز نیز در شهر ماندند. چون شاه بیگ را خبر شد مردم خوب را از برای محافظت بر در حویلی ایشان فرستاده شرم آنها را نگاهداشت.

و شاه یک در اواخر سنه اربع و عشرين و تسعایه استعداد لشکر کرده عزمت تهته فرمود.

آورده اند که چون شاه یک در منزل فتحپور و گنجابه ساختگی لشکر نمود، مردم بسیار بر وی جمع آمدند. یک علی میرزا و سلطان علی ارغون و زینکه ترخان را با جمعی به^(۱) محافظت قلعه و عیال در شال تعین فرمود. ه و سلطان محمود برادر شاه محمود را در سیوی و برخی دیگر را در فتحپور و گنجابه گذاشت. و از بهادران لشکر خود دوست و چهل سوار بهمراهی میرفاضل کوکلتاش بیشتر فرستاده روی براه آورد. و بعد از وصول به دیار سند چون از موضع باغبانان عبور کردند، دران زمان لشکر سیه در موضع تلہتی که سه چهار گروه از سیوستان است با محمود (خان) و متن خان ۱۰ ولد دریا خان جمع شده داعیہ جنگ و پیکار نمودند. و چون شاه یک بموضع باغبانان نزول فرمود^(۲)، ملکان باغبانان بملازمت شتافته بجان و مال (۱. ۸۱۱) بخندمنکاری کوشیده منظور نظر عاطفت گشتند. و مطمع نظر شاه یک آن بود که باقی مردم این دیار بی تعرض جنگ و جدال عازم استقبال گشته بملازمت رسیده اطاعت و انقیاد نمایند. آن مردم در مقام سرکشی ۱۵ و اسفلال کوشیده از ملازمت ابا ورزیدند.

آخر الامر شاه یک از راه کوه لکی بحانب تهته عزم نموده کوچ کوچ روانه گردید. و بر کنار خانواه سه گروهی جنوبی بلده تهته نزول نمود. و دران ایام بیشتر دریا از جانب شمالی^(۳) تهته جاری می بود. ساربان چند روز توقف نموده متأمل بودند که ازین دریا بچه کیفیت عبور نماید. ناگاه خرکازہ از پایاب گذشته بدین جانب می آمد. مردم چوکی نوراکرته نهیدید کردند. او راه بنمود. عبدالرحمن دولتشاهی اسب

ساخته طرح اقامت و سکونت در حوالی شال و سیوی افگند. و حسب الموعود در سنه ثلث و عشرين و تسعماية مقاليد قندهار را بدست مير غياث الدين پدر مير ابوالمكارم بدرگاه عالم پناه فرستاد. و اين معنى بشرف اجابت اقتران يافت.

۵ و دو سال ديگر در نواحى شال و سيوى به تنگى و محنت گذرانيدند. برات سپاه در يك فصل شلغم (f. 80b) و زردك و باين قسم چيزها تن^(۱) مى دادند. عاقبة الامر روى توجه به تسخير سند نهادند، و يك دفعه ديگر نيز تاخت و باخت در موضع كوت ماچيان و حدود چانده^(۲) نمودند. دران سال درياخان پسر خوانده جام ننده حاكم تهته اتفاقاً لشكر عظيم برداشته به ۱۰ حوالى سيوى برد و شاه يگ بتاخرت زرهى^(۳) و سيستان رفته بود. ميان مغول و سندی جنگ عظيم واقع شد و ابوالمحمد^(۴) ميرزا دران جنگ شربت شهادت چشيد. و روزى يگ و قليلى كه از مردم ارغون و هزاره مانده بودند دران جنگ ترددات نمودند، و سنديان معاودت نموده به تهته رفتند. و در آخر^(۵) همين سال جام ننده رخت وجود بعالم بقا كشيد و جام ۱۵ فيروز بجای او بنشست. قبل از اين شمه رقم يافته كه مردم دولتشاهى و نورگاهى هزيمت يافته به تهته آمده جام را ملازمت كرده بودند. و كييك^(۶) ارغون نيز بواسطه خونى كه ازو واقع شده بود جدا^(۷) شده با چندی به سند رسیده. جام اين مردم را در محلتى كه به مغول واره مشهور است در تهته جای داد. و مير قاسم كييكى^(۸) نيز چند وقت در تهته بوده (f. 81a) بر حقايق ۲۰ احوال اطلاع يافت. و در آخر^(۵) همين سال مراجعت نموده بملازمت امير شاه يگ رسیده او را بر تسخير ولايت تهته ترغيب و تحريض نمود.

(۱) ر سه ندارد: تن
 (۲) ح م: چاندوکه
 (۳) م: رى؛ ر: بتاخرت راه
 (۴) ح: ابو المجيد؛ ف: ابوالمظفر (۷) م: جلا
 (۵) م: اواخر
 (۶) م: كييك؛ ر: يكيك
 (۷) م: سيستان؛ سه: از رهی

و هم چنانکه شاه یک کنکاش یافته بود، در سال دیگر حضرت بادشاه بعزم تسخیر قندهار متوجه شده، مردم هزاره و تکدر را تاخته، مراجعت فرمودند. درین سال قحط و وبا در قندهار واقع شد. و در سنه احدی و عشرين و تسعمایه حضرت بادشاه کامکار بجوالی قندهار آمده، قلعه را قبل نموده در صدد نقب کردن شدند. و محاصره تنگ واقع شد و قحط و غلای ه غریب در درون شهر روی نمود. بالاخره بمصلحه قرار یافته، در اول تیر ماه که در اردوی معلى مرض تب عارض لشکریان شد، بالضروره معاودت نمودند.

و در همین سال میرزا شاه حسن از پدر رنجیده بملازمت خاقان بلند مکان بابر بادشاه رسید، و به نظر عنایت و عاطفت بادشاهی مفتخر و مباهی گشته، ۱۰ دو سال در ملازمت درگاه بود. و حضرت بادشاه میفرمودند که شاه حسن یک بملازمت ما نیامده، بلکه آمده که توره سلطنت و قانون ایالت را از ما یاد گیرد. و دران (f. 80a) اثنا مهتر سنبل پاره آزه گرفته در قلعه قندهار درآمد. آخر الامر میرزا شاه حسن برخست عالی عازم قندهار گردید^(۱).

۱۵

و در سنه اثنی و عشرون و تسعمایه که رایت نصرت آیت بابر بادشاه صوب قندهار در حرکت آمد، و هنوز محصول در صحرا بود که محاصره قندهار واقع شد. شاه یک از آمد و شد بادشاه بتنگ آمده حضرت شیخ ابوسعید پورانی را بمصلحه فرستادند. و از انخاب نیز خواجه خداوند^(۲) محمود و خواصه عبدالعظیم به قندهار تشریف آورده عهدنامه نوشتند. که ۲۰ در سال آینده قندهار را به بندگان خاقان عالیشان بپارند. و برین قرارداد میگ همایون مار بادشاه مراحت نمود. و شاه یک قلعه شال را مضبوط

از کار بنامد. و شاه یک برین امر اطلاع یافت و پیشکش خود به مصحوب
اکابر قندهار بدرگاه خاقان کامکار فرستاده اساس و ساختن دیوار آن گذاشت.
و بادشاه دانا دل خواججه جلال الدین را باسب و سه دیار آن شاه یک فرستاده
مراجعت فرمود.

چون اردوی معلی از حدود قندهار عتبات کابل توجیه نمود. شاه یک
به سیوی آمد. و چندگاه درین حدود بود. و امر و لشکر بآن خود گفت.
حضرت ظهیر الساطعه و الخافه درین مرتبه تشریف آورده و آن فستاده را
دیدند و سال دیگر لوای عزیمت تسخیر خواهند فرستاد. و آن سال در پیچ
بیجان سازند آرام (f. 79a) خواهند گرفت. و برین مدعا دو دلیل ثابت کرد:
یکی آنکه چون از محمد متقیم آن جرأت واقع شد. همیشه در خمار نمک
ایشان این خار می خنید. که اگر روی به تسخیر نمکین بیاریم میدان آید
حرکتی از ارغونیه واقع شود. زیرا که چون بعد از مسدود آن حرکت
از محمد متقیم حضرت ظهیر الساطعه بتلافی آن عاجزه او را از قندهار برده
است. بدین واسطه مردم ارغونیه را کلفتی کلی در خمار نمکین یافته
است.^۱ و دیگر آنکه بادشاهزادها بسینر مجتمع شده دست ایشان به توبان
و قزلباش نمی رسد. می خواهند قندهار را بحیثه تصرف در آورند. عمارا
فکر خود باید کرد. در اول زمستان هزار سوار را مستعد ساخته از سیوی
در^۲ ولایت سند فرستادند. آن جماعه در هفدهم شهر ذی قعدة سنه احدی
و عشرين و تسعهایه قریه کاهان و باغبانان را آمده تاختند. مخدوم جعفر که
یکی از علمای سند بوده. از میرزا عیسی ترخان نقل میکردند که درین
تاخت هزار شتر از چرخهای باغات که (شب) کار میکردند بردند. و قیاس
باید کرد برین (f. 79b) چیزهای دیگر را و معمورثی آن دیار را. و یک
هفته در آن حوالی لشکر بوده معاودت نمودند.

را گذاشته اسبان دیگر بدست آورده ازان محل نیز بایلغار بدر رفته ، خود را بسر منزل مراد رسانیدند . و آن جماعه بهوش آمده هر چند دویدند (f. 78a) بگرد شان نرسیدند ، و خائب و خاسر باز گشتند .

ذکر نهضت بادشاه کامگار محمد بابر بادشاه بچاناب قندهار

ازان زمان که خبر حبس شاه یگ بمسامع بادشاه والا مکان ظهیر السلطنة والخلافة رسیده بود ، پیوسته توجه تسخیر قندهار مکنون ضمیر همایون می بود . اما بواسطه موانع متنوعه که در بلاد ماوراءالنهر و بدخشان وقوع می یافت آن داعیه از قوت بفعل نمی آمد . و بالجملة بادشاه والا جاه خاطر جمع نموده با جمعیت تمام لوای عزیمت بطرف قندهار برافراخت . و شاه یگ آنچه از جنس مصالح قلعه داری و آذوقه^(۱) در بیرون قندهار و نواحی آن بود همه را درهم آورده بدرون شهر کشید ، و بتحصن قرار داده برج و باره را باهتمام مردم کاری سپرد . و همدران اثنا جاسوسان باردوی معلی فرستاد ، تا از کیفیت و کیت لشکر خبردار گشته روز بروز خبر بجدد میرسانیده باشند . چون این مردم باردوی ظفر قرین رسیدند ، ملاحظه لشکر و مردم نموده خبر دادند که بادشاه بال لشکر بسیار متوجه این حدود ۱۵ است . شاه یگ (f. 78b) از کمال علو همت قرار داد که قدم در میدان مقابله و مقاتله نهد . درین باب مشورت باصحاب خود نموده ، همه قرار دادند که بکدغه دست بکارزار باید برد ، و اگر صورت فتح در آینه مراد روی نمود هر المراد والا خود را به حصن کشیده ابواب جسدال و قتال مفتوح مبداریم .

۲۰

چون مهبر السلطنة و الخلافة بنواحی قندهار رسید ، آنحضرة را مرصی "دست داد ، و شدت ضعف بنهابة انعامید که لشکرین را دل و دست

شاه یگ با استقبال رادر زاده بر آمده باوواع دلدارى و عطوفت و مهربانى
پیش آمد و در آغوش عاطفت گرفته بمنزل آورد. و مردمی که همراه بودند
همه را با سب و سر (و) پای فاخره سرافراز ساخت. و دست ماه یگم را
گرفته به عاقل اتکه سپرد. و چون بعد از یکسال قاسم کوکه در حگ
گفته شده بود میرزا شاه حسین نکاح کرده تسلیم نمود. ۵

ذکر وقایع و بعضی احوال شاه یگ

چون خاقان جمجاه شاه اسمعیل اواسط شعبان سنه سبع عشر و تسعایه
(۱۷۶۸) ولایت خراسان را محیطه تصرف در آورد، و کوکه عطمت
و مطننه اهت برافراخت، و بعد از اهزام و قتل محمدخان شیبانی
و اوزبکیه غریب استعلا و استیلانی پیدا کرد، مردم بزديك و دور از ۱۰
حشمت و غرور او ملاحظه تمام می نمودند. درین میان درمش خان سواحی
مراه و سیستان رسیده لوای حکومت برافراشت. شاه یگ را اندیشه
دست داده باصحاب خود مشورت نمود که ما میان دو بادشاه با استقلال آب
و آتش مثال^(۱) افتاده ایم: اریك جانب شاه اسمعیل و از جانب دیگر مار بادشاه.
رای ممکن ران قرار گرفت که بوسیله درمش خان ملازمت خاقان جمجاه ۱۵
شاه اسمعیل باید شنافت و به بندگان طهیر الدین محمد مار بادشاه طرح مصالحه
باید انداخت. القصه قاضی ابوالحسن و مولانا یار علی را بصوب کابل متوجه
ساخت و تمغه و پیشکش ارسال داشته یاز و اخلاص یایه سریر خلافت
مصر عرضه داشت نمود، و خود بواسطت درمش خان ملازمت بواب
اصل شاهی مشرف شده باوواع مراسم سرافراز گشت (۱۷۷۱) و محمود را ۲۰
شاه یگ مداف فرموده حکم کردند که تا بنین توده چغیه^(۲) زانو میزده باشد.

(۱) در این کتاب و در این (۲) در این کتاب و در این (۳) در این کتاب و در این

قندهار آرند (f. 75b). شاه ییگ را این مشورت پسند آمده بی بی دولت کته را به دولت خان نکاح کرده تسلیم نمود. دولت کته را بکابل فرستادند. مشار الیها بر سیل ندره بمنزل ماه ییگم میرفته و خود را بیگانه وار مینمود، و در آخر مقدمات ما فی الضمیر را اظهار نموده. ماه ییگم ه بنابر ملاحظه و خوف جانی که در صغر سن در بند بابر بادشاه افتاده بود باو امتناع می نمود، که مبادا بعد از وصول به قندهار خویشان از برای حفظ ناموس مرا بدار القرار قبر واصل گردانند. دولت کته بآیمان غلاظ دفع توهّم اومی نمود. عاقبة الامر عزم جزم کرده قرار داد که بطریق خفیه بر آید.

۱۰ چون خبر به شاه ییگ رسید بغایت خوشحال گشت، و بابا میرکی ساربان پدر میر محمود ساربان و میر عاقل اتکه عم میر فاضل و ابو مسلم کوکلتاش و عبد الصمد ترخان و دولت خان و جمعی دیگر را باین مهم تعیین نموده فرستادند. این جماعه بمردم هزاره رسیده و جمعی دیگر را از انجا مهیا و معد ساخته بکابل رفتند. و در بیرون کابل فرود آمده بعد از دوسه ۱۵ روز اسبان را تازه ساخته و نعل بازگون^(۱) بسته مستعد شدند. و ییگم بحمام رفته (f. 76a) نماز عصر از حمام در حین غلو و ازدحام بر آمد، و براسبی سوار شده بمراققت دولت کته خود را باین مردم رسانید. دران حین ناهید ییگم دختر ماه ییگم يك و نیم ساله بود. او را نتوانست بر آورد. این جماعه وصول ماه ییگم را مغتنم دانسته در ساعت سوار شدند. تمام شب ۲۰ و روز راندند، و روز دیگر بسر منزل رسیده فی الجمله آرامی گرفتند. و بعد از آنکه توشه و قوتی حاصل نموده بودند يك شبانه روز دیگر رانده از منازل مخوفه برآمدند. و در خیل هزاره چند روز آسایش گرفته بقندهار رسیدند.

و فتحپور قلعه بود که از سیوی پنجاه گروه جانب سند واقع شده. و الحال فتحپور خرابست و قلعه و عماراتش موجود. اولاد سلطان پیرولی قریب بهزار سوار از دولتشاهی و برغدائی و کوریائی و نورگائی^(۱) و مردم بلوچ و احشام دیگر تا دوسه هزار کس جمعیت نموده به جنگ پیش آمدند. و بالاخره فتح از جانب شاه یک شد، و ازینها بعضی کشته شدند و برخی بچانب ه سدرفتند. و شاه یک باز گشته به سیوی آمده روزی چند اقامت نموده طرح باغات و عمارات انداخته و قلعه بنا فرموده جمعی را از مردم کاری تنین (f. 75v) کرده به قندهار معاودت نمود.

گفتار در بیان آوردن ماه یکم^(۲) از کابل

چون شاه یک مراجعت نموده از سیوی به قندهار آمد و سیرکنان ۱۰ زمین داور و گرمسیر رسید، دران اثنا که بمنزل اول بر آمد و بمردم دلداری داده نوازش بسیار نمود، والدۀ ماه یکم، بی بی ظریف خاتون^(۳)، نمند سیاه در کردن کرده پیش دروازه خانه بایستاد. و چون شاه یک برآمد در دامنش آویخت که بهمه حال ماه یکم یادکاری از برادر تو مانده بدست باید آورد. و داغ مفارقت برادر بر شاه یک ازین حالت تازه شد ۱۵ و در فکر آوردن ماه یکم طریق مشورت باصحاب خلوت ملوک داشته. خوانین عصمت فاعلمه سلطان یکم و خانزاده یکم که حرم شاه یک بودند جان صلاح دیدند که دولت کنه^(۴) که یکی از خادمۀ حرم محمد مقیم است او را بیشتر بکابل فرستیم، تا او باطلاتف الحیل به ماه یکم آشنا گشته، ان ممی را مصمم^(۵) ساخته خبری فرستد. بعد ازان جماعۀ که عمرمان ۲۰ و غصه مان باشند رفته یکم را یعنی از کابل بر آورده از راه هزاره^(۶) به

(۱) نورگائی (۲) داور (۳) بی بی ظریف خاتون (۴) کنه (۵) مصمم (۶) هزاره

گفتار در بیان عزیمت شاه یگ به تسخیر ولایت سیوی
و فرار نمودن اولاد سلطان پیر ولی برلاس

چون امیر شاه یگ از قندهار (f. 71r) به شال نزول نمود، میر فاضل
کوکلش و عبدالعلی ترخان با استقبال برآمده مردم حسام و بنو احی شال را
به ملازمت آورده نمودند. شاه یگ سرداران احسام را استقامت و دلاوری
داده بغایت امیدوار ساخت. اما احسام از دهشت لشکر هراسان بودند،
و نمی دانستند که لشکر عازم کدام بجانب است. و بالآخره معلوم کردند که
بجانب سیوی عزیمت دارند. این خبر باولاد سلطان پیر ولی که حاکم سیوی
بودند رسید. چند نفر از مردم معتبر با پیشکش نزد شاه یگ فرستاده انذار
اخلاص و دولت خواهی نمودند. شاه یگ فرستاده‌های آن مردم را به رخصت
معاودت نمود. و چند روز در شال رحل اقامت افکنده شرح مشورت
در میان امراء خود انداخت. گفتند رای همه ما بر تسخیر ولایت مذکور
قرار گرفته. زیرا که در سنه خمس عشره و تسعمایه خاقان جبر جناه شاه اسماعیل
ولایت خراسان را بحیظه تصرف درآورد، و حضرت بابر بادشاه در کابل
تشریف دارند، و ابواب منازعت از طرفین مفتوح شده، و ما را از
برای خود فکر عاقبت می باید کرد، تا اگر روزی (f. 71v) از قندهار جدا
شویم توایم روزی چند آنجا گذرانیم. آخر الامر از شال کوچ کرده
جمع سپاهیان را پیش فرستاد. و شاه یگ از عقب کوچ بکوچ بنواحی
سیوی رسیده قریه را بدست آورده. مردمی که در قلعه بودند بعضی آمده
دیدند و بعضی فرار نموده خود را به فتحپور که مجمع مسکن ایشان بود
رسانیدند. شاه یگ میر فرید ارغون و میر فاضل کوکلش و زینک ترخان
و عقیل که را از سیوی بقندهار فرستاده خود بجانب فتحپور متوجه شد.

و دیگر آنکه حالت و جمعیت مرا معلوم سازند. فی الحال کس باطراف و جوانب فرستاده مردم خود را طلبیده با جمعیت و کثرت تمام باستقبال برآمد، و در بیرون قندهار سه روز اقامت نموده و ایلچیان را راضی ساخته، از همان بیرون رخصت نمود.

و در سنه ثلث عشر و تسعایه ظهیر السلطنة و الخلافة محمد بابر بادشاه از کابل و غزنین با سپاه ظفر قرین رایت نصرت آئین بعزم تسخیر قندهار و زمین داور بر افراخت. و شاه یگ و محمد مقیم با سپاه فراوان بقصد محاربه پیش آمده جنگ عظیم نمودند، و بعد از کشش و کوشش بسیار نسیم نصرت^(۱) و ظفر بر پرچم علم بابر بادشاه وزید؛ و شاه یگ و محمد مقیم منهزم گردیدند، و تمامی مملکت قندهار (f. 73b) و زمین داور بتحت تصرف ۱۰ بادشاهی درآمده، خزائن امیر ذوالنون را که مدتی مدید اندوخته بود بر امراء و سران^(۲) سپاه قسمت نمود، و زمام حکومت قندهار در قبضه اقتدار برادر عالی گوهر خویش سلطان ناصرالدین میرزا نهاده عنان مراجعت بکابل انعطاف داد، و ماه یگم صیة محمد مقیم را نیز به بند برد. اما بعد از چند ماه شاه یگ و محمد مقیم با لشکر جلادت اثر بقندهار باز گشته، آن ۱۵ مملکت را از سلطان ناصرالدین میرزا انتزاع کردند، و میرزا بکابل شتافت. و شاه یگ و محمد مقیم روی بمرانجام مهام ولایت خود آوردند. مقارن آن سال محمد مقیم را متقاضی اجل در رسیده از عالم فانی بجهان جاودانی منتقل گردید. و حضرت ظهیر السلطنة و الخلافة ماه یگم را بآئین شریعت منبره در حباته نکاح محمد قاسم کوکه درآورد. و بعد از چندگاه دختری ۲۰ رو منوبه شد. ناهید یگم او را نام کردند. و قاسم کوکه در جگ اوزبک منقول گشت.

شهبسوار میدان پیکار را زخم بسیار زده از اسب پیاده گردانیدند، و خواستند که دستگیر کرده نزد محمد خان برند. امیر ذوالنون خود را بعجز درنداد و بهمان دستور جنگ میکرد تا کشته (f. 72b) شد.

ذکر بعضی از حالات شاه بیگ و محمد مقیم ارغون

۵ بعد فوت امیر ذوالنون شاه بیگ و محمد مقیم هردو برادر باهم در قندهار جمع شده تعزیت پدر بجا آوردند، و بعد از فراغت تعزیت در همان مجلس محمد مقیم و جمیع امراء ارغون و ترخان و یکه و سائر سپاهی شاه بیگ را بسررداری قبول نمودند. و شاه بیگ نماز عصر آن روز فرمود تا نقاره نوبت بدستور می نواخته باشند^(۱)، و هرکس که در زمان حیات ۱۰ ذوالنون منصبی داشته بهمان حرفت باز گذاشته متعرض نشد. ازین ممر مردم از دل و جان راغب و مائل خدمت شاه بیگ شدند. و شاه بیگ عنفوان جوانی را به پیرایه علم و ادب قرین داشته، و بهره تمام از علوم یافته، همواره بعلماء و طلبه صحبت میداشت.

و چون محمد خان شیبانی تسخیر ولایت خراسان نموده بنواحی فراه ۱۵ رسید و خیال تسخیر قندهار نموده عنان یکران بدانطرف تافت، بعد از وصول بحدود گرمسیر شاه بیگ و امیر محمد مقیم ایلچیان نزد محمد خان شیبانی فرستاده اظهار اطاعت و انقیاد نمودند، و خطبه و سکه بنام و القاب محمد خان (f. 73a) مزین ساخته به ادراک شرف ملازمت وعده فرمودند. محمد خان از ایشان راضی گشته بصوب خراسان مراجعت کرد، و سه راس ۲۰ اسب و خلعت فاخره و خرگاه مصحوب عبدالهادی خواجه و تیمور تاش^(۲) فرستاد. و شاه بیگ از آمدن ایشان اطلاع یافته بران محمول نمودند که یمکن که این دوکس برای دوکار آمده باشند: یکی آنکه بنای عهد مستحکم سازند،

(۲) ح: عبدالهادی و خواجه تیمور تاش

(۱) م: نواختند

ارادت مالک الملک علی الاطلاق آن بود که ولایت خراسان بحوزه تصرف
 محمدخان شیانی و لشکر اوزبک درآمد و مدت دولت اولاد خاقان منصور
 برآید، بر اجتماع جنود بلا انتها و تدبیر رای صیانت آرا هیچ فائده
 مترتب نگشت. همدران ایام سپاه اوزبک و ماوراء النهر از آب آمویه
 عبور نمود. سلاطین و امراء خراسان غریق بحر حیرت و اندیشه گشتند و
 و کثرت دیگر طریق مشورت مسلوک داشتند. امیر ذوالنون بنابر شجاعت
 جبلی صلاح در جنگ دید، و امیر محمد برندق برلاس را تحصن در بلده هرات
 مصلحت افتاد. و قبل از آنکه خاطر بر یکی ازین دو صورت قرار دهد،
 صباح آن آثار قرب و وصول لشکر قیامت اثر محمدخان شیانی با سپاه افزون
 از حوادث آسمانی ظاهر گشت. سپاه خاقانی^(۱) بر انگار و جوانگار آراسته ۱۰
 بمیدان قتال رسیدند. و شاهزادها نیز به تبعیه لشکر پرداخته صفوف قتال
 آراستند^(۲). از طرفین خروشیدن بهادران (f. 72a) و آواز نفیر و نقاره
 و سوزن از ایوان کیوان درگذشت. امیر ذوالنون با جمعی شیران بیشه
 رزم آزمای در معرکه ستیز بضرب شمشیر نهنک آهنگ جمعی از سالکان مسالک
 بهلوانی را به غرقاب فنا انداخته به کزات و مزارات بر لشکر اعدا تاخت. ۱۵
 اما چون عساکر اوزبک باضعاف مضاعفه خراسانیان بودند، و بسان دریا
 موج موج و فوج فوج^(۳) از عقب یکدیگر به کومک میرسیدند، سپاه
 شاهزادها از مقاومت عاجز گشته عنان عزیمت برادئی هزیمت یافتند،
 و پربشان و بی سامان^(۴) هر طائفه با اطراف ولایت خراسان شتافتند. و امیر
 دو تنون ثبات قدم نموده گاه بر میمنه و گاه بر میسره حمله میکرد، و از زخم ۲۰
 تیغ و خسر سالک و معرکه بنفون پردلان رنگین ساخته نهایت حلاوت و مبارزت
 نحاسی آورد. آخر الامر اوزبکان از اطراف و حوالب درآمده، آن

(۱) مکان

(۲) و (۳) و (۴) و (۵) و (۶) و (۷) و (۸) و (۹) و (۱۰) و (۱۱) و (۱۲) و (۱۳) و (۱۴) و (۱۵) و (۱۶) و (۱۷) و (۱۸) و (۱۹) و (۲۰)

و مقربان خود طریق مشورت پیش آورد. رای هر یکی بامری قرار گرفت. امیر ذوالنون فرمود که ما را رفتن از لوازم است، درینوقت مردمی و مروت رخصت تقاعد نمی دهد، و باز آمدن^(۱) از محالات است، چرا که لشکر اوزبک در غایت عظمت و شوکت و نهایت قدرت و قوت است. و دولت خاندان خاقان منصور روی بانهدام و زوال دارد. القصه امیر ذوالنون با جمعی از سپاه ارغون روانه اردوی لشکر شاهزاده بدیع الزمان (f. 71a) میرزا شده. دوسه منزل طی کرده بود که خبر رسید که صبیّه او چوچک بیگم در دار السلطنت هرات از جهان پر آفات رخت سفر آخرت بر بست. باستماع این خبر اگرچه حزن و اندوه بسیار کشید، اما زبان تحمید و تمجید حضرت حمید مجید بر کشاد که در نزول این بلا خاطر ما ازین محل جمع شد. مسرعی نزد شاه بیگ فرستاد که بدار السلطنت هرات^(۲) شتافته جمعی را از محترقات ستر^(۳) عصمت با خود برد، و آب و آش داده از کسوت سوگواری بر آورده زود به قندهار مراجعت نماید. و محمد مقیم در زمین داور، و امیر سلطان علی در سیستان، و امیر جعفر ارغون و عبدالعلی ترخان و زینک^(۴) ترخان و عاقل اتکه و فاضل کوکلتاش در قندهار بوده و حزم و هوشیاری و محافظت و بیداری را پیشنهاد همت ساخته غافل و ذاهل نباشند.

و چون امیر ذوالنون از اینجا بطریق سرعت روانه گردید، در اندک فرصت باردوی شاهزاده بدیع الزمان میرزا رسیده بشرف دستبوس مشرف شد و باعزاز و اکرام و تعظیم و احترام مفتخر گشت. شاهزاده باتفاق میر ذوالنون (f. 71b) با سائر امراء عظام بساط مشورت مبسوط گردانیدند، و دانستند که تیر تقدیر را به سپر تدبیر دفع نمی توانند ساخت. و چون

(۱) ح: زیاد دارد؛ م: ح: سراق؛ م: سرابده

(۲) م: زینک؛ م: زینک؛ م: زینک

(۳) ح: زیاد دارد؛ م: ح: سراق؛ م: سرابده

(۴) م: زینک؛ م: زینک؛ م: زینک

و در اوایل شهر سه عشر و تسعمایه حضرت طبر السلطنة و الخلافة
محمد نادر شاه اراند (f 70a) خود، بعد از آنکه از سمرقند مراجعت
نموده بود، راه کابل پیش گرفت، و به سرعت طی مسافت کرده^(۱) قسای
ناصر آں شر را از یمن مقدم همایون نصارت بخشید. امیر محمد مقیم ولد
مردوالبون از عوون چون قوت مقاومت نداشت، در شهر متحصن گشت ۵
و بعد از چند روز که کابل را محاصره نموده مردم الوس و ایمان بملارمت
حضرت کشور کشای مایل شدند، و مردمی که درون کابل بودند آنها بپر
طریقه دولخواهی بدگان خلافت پاهی مسلوک داشتند. کار محمد مقیم از
مهر و شکبائی در گذشت و عرصه داشت بدرگاه سپهر اشتباه نادر شاه
ارسال داشته طلب عفو و امان نمود، تا بخدمت شتابد و کلید قلعه سپارد ۱۰
حضرت نادر شاه ملتئم امیر محمد مقیم را بحس قول تلقی فرموده سوگند
بر زبان آورد که چون محمد مقیم دروارة شهر بکشاید، چنانکه باید و شاید،
او را رعایت نماید^(۲). محمد مقیم بعایت نادرشاهی امیدوار گشته از کابل
بیرون آمد و شرف بساط بوسی دریافه پیشکش لائق گذرآید. حضرت
نادر شاه بر حسب وعده او را بعوارف (f 70b) حسروانه و عواطف ۱۵
نادرشاهانه سرافراز ساخته رحمت وطن مالوف ارزانی داشت.

گفتار در بیان شهادت امیر ذوالنون بتقدیر قادر بیچون

حون هلال محرم الحرام سه نك عشر و تسعمایه طالع شد، محمد حان
شانی اورنك با حود با معدود و وفود با محدود ماسد مور و ملح از معر
گشت^۳ عبور نموده حارم تسخیر حراسان گشت. و اولاد اتحاد سلطان ۲۰
مصر از نوحه محمد حان بعایت حراسان شدند بدفع الرمان معر امرعی
نامه بوقتوں فرستاده صورت واقعه را نمود. امیر ذوالنون با اولاد

انتقال و ارتحال از دنیای دون لازم وجود متوطنان ربع مسکون، در شهر
سنه سبع و تسعمایه میرزا الغ بیگ ابن ابوسعید میرزا در ولایت کابل بجوار
رحمت ایزدی پیوست، و پسرش میرزا عبدالرزاق حاکم آن دیار گشته،
بجای پدر بر مسند فرماندهی نشست. و بسبب صغر سن شاهزاده در میان
۵ امرا و ارکان دولت مخالفت افتاد، و شیرم زکه سرانجام تمامی مهات جزوی
و کلی را از پیش خود گرفت. و امیر یوسف و محمد قاسم بیگ و امیر
یونس علی و بعضی دیگر از امرا و ارکان دولت از شهر بیرون رفته فرصت
نگاه می داشتند، و صباح عید اضحی که شیرم زکه در دیوانخانه سلطان
نشسته آتش میکشید، با سیصد نفر مکمل یخبر بکابل در آمده بر سرش
۱۰ تاختند، و تیغها از نیام انتقام کشیده فی الحال بنیاد (f. 69b) حیاتش
بر انداختند. و ازین جهة^(۱) پریشانی تمام بحال کابلان راه یافته.

این خبر در گرمسیر بسمع ولد خورد امیر ذوالنون میرزا محمد مقیم
ارغون رسید، و در اواخر سنه ثمان و تسعمایه لشکر هزاره و تکدر را جمع
نموده تسخیر کابل را پیشنهاد همت گردانیده بدان جانب نهضت نمود.
۱۵ و میرزا عبدالرزاق فرار بر قرار اختیار کرد و محمد مقیم دران مملکت حاکم
شد و دختر الغ بیگ میرزا را بجاله نکاح در آورد. و این اخبار در وقتیکه
بدیع الزمان میرزا و امیر ذوالنون ارغون در کنار آب آمویه بودند بدیشان
رسید و موجب فرح و ابتهاج گشت. اما پریشانی بسیار بخاطر امیر ذوالنون
راه یافت، و از انجا کتابتی مشتمل بر تهدید^(۲) و وعید بفرزند خود نوشت،
۲۰ که این امر نیک واقع نشد که او این دلیری نموده. الحال باید که از خود
غافل نبوده امراء کابل را نزد خود نگذارد. بنابراین میرزا محمد مقیم اکثر
مردم قدیم کابل^(۳) را رخصت فرموده با مردم خود بحکومت و حراست
کابل اشتغال نمود.

(۳) ف ندارد: نزد خود.... کابل

(۲) م زیاد دارد: تمام

(۱) م: سبب

سیستان را تاخته در موضع اوق رایت اقامت برافراخت. و چون این خبر بسمع ذوالنون رسید با اتفاق ولد ارشد خود شاه ییگ روی بطرف معمر میرزا ابن حسین آورد، و در طی مسافت مسارعت نموده صباحی که هنوز ابن حسین میرزا در خواب (f. 68b) بود و لشکریانش متفرق^(۱)، امیر ذوالنون بنواحی اوق رسید. و میرزا خبر یافته با قریب سیصد هزاره سوار که در آن زمان در آستان دولت نشان حاضر بودند، متوجه امیر ذوالنون گشت. و ازان جانب میر فاضل کوکلتاش با عم خود عاقل انکه که منقلای لشکر ارغونیان بود در برابر ابن حسین میرزا صف قتال آراست. مبارزان حاذقین دست باستعمال تیرو کمان و سیف و سنان بردند. مقارن این حال از یکطرف میر ذوالنون با جمعی کثیر از قوم ترخان و ارغون، و از جانب ۱۰ دیگر شاه ییگ ما جمعی از مردم یک و تکدر و هزاره، و از عقب باقر ارغون و ملک علی^(۲) ولد سلطان علی ارغون و سلطان ییگ یکبار با لشکر سیستان بمرکه رسیدند و ابن حسین میرزا را در میان گرفتند. و میرزا ساعی بمحاربه اقدام نموده در همان اثنا از دست میر فاضل ییگ کوکلتاش زخم نیزه محروح گشت. لاجرم عنان فرار بصوب هرات تافت، و امیر ۱۵ ذوالنون از تعاقب میرزا مردم خود را مانع آمده نگذاشت که اورغ^(۳) و لشکریان دیگر را کسی تعرض نماید. و امیر ذوالنون بعد از فتح مراجعت نموده به سیستان (f. 69a) شتافت، و برادر خود میر سلطان علی را ملاقات نموده در سه سب و تسعایه به قندهار مراجعت نمود.

گفتار در بیان تسخیر نمودن میرزا محمد مقیم ولد امیر ذوالنون
کابل را و بعضی از حوادث آن

چون ثبات و دوام ساحت ذات ییجون و قادر کی فیکون است.

با مقرب الحضرت السلطانی مشورت کرده به مصالحه پرداخت. و مولانا فصیح الدین صاحب استرابادی را جهت تمشیت آن مهم بکنار آب مرغاب روان ساخت. و مولانا صاحب بملازمت بدیع الزمان میرزا و امیر ذوالنون رسیده ادای رسالت کرد، و شاهزاده را بلطف پدر بزرگوار ترغیب و تحریص نمود. و آنحضرت بواسطه حقوق^(۱) ابوت مایل بصلح و صفا گشته. بعد از تکرار آمد و شد مردم بر آن قرار یافت که سلطنت بلخ و توابع متعلق بدیع الزمان میرزا باشد، و دران ولایت نام نامی آن شاهزاده گرامی در خطبه ردیف اسم همایون خاقانی گردانند. و در اثناء راه خواجه شهاب الدین عبد الله مروارید بشاهزاده و امیر ذوالنون ملاقات نموده فرمان سلطنت بلخ را رسانید. و بدیع الزمان به بلخ تشریف (f. 68a) فرموده امیر ذوالنون و شاه یگ را معزز و محترم گردانیده رخصت انصراف ارزانی داشت، و حکومت سیستان را برادر میر ذوالنون، [و] امیر سلطان علی ارغون، عنایت کرد. و میر ذوالنون و شاه یگ علم فرماندهی افراشته به قندهار آمدند.

ذکر توجه^(۲) ابن حسین میرزا بجانب سیستان و جنگ

کردن امیر سلطان علی ارغون^(۳)

در سنه ثمان و تسعمایه جاجم بردی و خدا قلی کوتوال قلعه لاش بهوا خواهی خاقان منصور با حاکم سیستان امیر سلطان علی ارغون باغی شده عرضداشت پیایه سریر اعلی فرستادند، مضمون آنکه اگر یکی از شاهزادها سایه وصول بدین حدود اندازد فتح سیستان بسهولت دست دهد. بنا بران خاقان عالیشان ابن حسین میرزا را با دو هزار سوار به تسخیر ولایت سیستان نامزد کرد. و ابن حسین میرزا بآن ولایت شتافت و حدود

(۱) م زیاد دارد: والدین و (۲) ر: «هزیمت» بجای «توجه» (۳) د ندارد: ارغون

رود که میان او و خاقان منصور ملاقات واقع نشود، تا دیگر بار نیران فته و آشوب کارزار اشتعال و التهاب نیابد. شاهزاده مصلحت وقت در انحاح این متمس دانسته، از پل مالان به پل سالار شافت و از ابحا عنان عزیمت بفراف آب مرغاب تافت.

ذکر تفویض سلطنت (f. 67a) بلخ به بدیع الزمان میرزا و مراجعت ه نمودن امیر ذوالنون ارغون و ولد ارشد او شاه یگ

چون بدیع الزمان میرزا از طاهر بلده هرات کوچ کرده بکبار آب مرغاب شافت، تمامی لشکر بادغیس و جحکتو در ظل رایت فتح آیت میرزا مجتمع گشتند؛ و شاه یگ نیز از قندهار بملازمت رسیده، در اردوی عالی جمعیتی عظیم دست داد. و پرده یگ بخشی که از قل خاقان منصور ۱۰ در قلعه مرو حاکم بود از تسلیم حصار امان کرده. شاه یگ روی به تسخیر آن قلعه آورد. سپاه نکدر و هزاره و سایر لشکر هجوم عام کرده دست به تیر و کمان بردند و بقدم حلاوت و مردانگی متوجه آن حصص گردیدند. و امیر پرده بخشی از صبح تا نیم روز بمدافعه مشغولی نموده^(۱) بالاحرا از مقاومت ناخر گشت و شاه یگ حصار مرو را مسح گردانید و امیر پرده ۱۵ را کردن بسته نزد بدیع الزمان میرزا فرستاد. و آن حضرت حریم او را محاصره نموده با ملاقش فرمان داد. و خاقان منصور در بلده هرات از وفور کثرت سپاه و استمداد حدود فرزند و قوف یافته بغایت مضطرب شد. در آنکه در آنجا سپاه از یورش استرآباد (f. 67b) مراجعت نموده بودند. و اسبان ایشان بغایت لاغر و ناتوان بود و نمی توانستند که بی آنکه جسد ۲۰ مهمی آسایش نمایند. مرتکب سر دیگر گشته با بدیع الزمان میرزا و میرزا و انون ابواب مغانه و مقارنه بکشاید. لاحرم خاقان منصور

در حوالی باغات فرود آمده اند و انتظار می برند. امیر ذوالنون قاصدی
 بملازمت بدیع الزمان میرزا فرستاده صورت حال اعلام نمود. و بدیع
 الزمان میرزا در نواحی لکله‌خانه به امیر ذوالنون پیوست؛ و در
 محلی که در خرگاه میر ذوالنون شاهزاده تشریف داشت قراولان خبر
 رسانیدند که سپاه وافر از حوالی باغات نمودار شدند. همان ساعت امیر
 ذوالنون بالشکر ارغون متوجه پیکار گشته در نواحی النک نشین تلاقی
 جانبین واقع شد. و از هر دو طرف شیران بیشه نبرد تیغ کین آخته
 بر یکدیگر تاختند، و گرد فضای^(۱) معرکه هیجا باوج فلک تیز گرد رسانیدند.
 دران اثنا ماهچه لوای کشورکشای بدیع الزمان میرزا پرتو وصول بر
 ۱۰ معرکه حرب انداخت، و هرویانی را از مشاهده آن حال دست از کار
 و دل از جای رفته. نخست میرزا سید عبد الله و امیر بابا علی فرار نمودند؛
 بعد ازان محمد معصوم و میرزا ولی بیگ نیز راه گریز اختیار کردند. و میرزا
 در آمدن در شهر (f. 66b) مصلحت ندیده روی باردوی خاقان منصور نهاد،
 و مردم دیگر منهزم گشته بقلعه درآمده دروازه‌ها را کشیدند، و برج
 ۱۵ و باره را بمردم اعتمادی سپردند. و بدیع الزمان میرزا و امیر ذوالنون
 مظفر و منصور در النک نشین نزول فرمودند. پس از چند روز از انجا به
 پل مالان نقل کرده طمع میداشتند که بی آنکه مباشر جنگ و پیکار گردند
 هرویانی شهر بدیشان دهند. بنابراین امیر علیشیر بمدارا و مواسا گذرانیده
 سپاه را اجازت حرب نداد. و چون مدت چهل روز حال برین منوال
 ۲۰ بگذشت و خبر مراجعت خاقان منصور بتواتر پیوست، امیر نظام‌الدین
 علیشیر رسل و رسایل نزد بدیع الزمان میرزا فرستاد، و او را از مقابله
 و مقاتله پدر باز داشت و التماس نمود که از ظاهر هرات کوچ فرموده بطرفی

کلمه، الصلح خیر، مطمح نظر فرخنده اثر گردانیده. فرمان ایالت سیستان و فراه بنام بدیع الزمان شرف نفاذ یافت، و منشور موفور السرور را امیر شیخ علی طغانی بمیرزا رسانید. و میرزا بدیع الزمان از غور به سیستان توجه نمود. و این واقعه در اواخر صفر سنه اربع و تسعمایه بود.

۵ ذکر نهضت بدیع الزمان میرزا بعزم دار السلطنت هرات

دران اوقات که خاقان منصور بصوب استرآباد عنان یکران را انعطاف داد، بدیع الزمان میرزا از (f. 65b) سیستان و امیر ذوالنون ارغون از زمین داور به بیلایق^(۱) غور آمدند، و خیال تسخیر ولایت خراسان کرده سپاه هزاره و تکدیری و قبچاق را مجتمع گردانیدند. و بعد از مشوره با خود نامعدود بولایت هرات بشتافتند، و از مراعی و مواشی امرا^{۱۰} و ارکان و دولت خاقانی هرچه یافتند تصرف کردند، و از اینجا متوجه دار السلطنت هرات گشتند. و از شیوع این اخبار امیر نظام الدین علیشیر و سایر امرا که دران بلده فاخره حاضر بودند در بحر اضطراب افتادند، و بربح و باده شهر را مضبوط ساخته و مردم بلوکات را بقلعه در آورده بر نقصن قرار دادند. و چون بدیع الزمان میرزا بقصبة ادسیه^(۲) رسید ۱۵۰ امیر ذوالنون ارغون برسم منقلای پیشتر متوجه گردید؛ و بعضی از مردم بلوکات که در باغات خود مانده بودند چون امیر ذوالنون را بالشکر یار دیدند، ملاحظه تمام نموده پیشکش و ساوری بقدر حال کشیدند، و گفتند: مناسب نمی بینیم که شما این چنین پیش روید، چرا که محمد معصوم میرزا از حاکم حکمت و محمد ولی یک از اندخود و سید عبدالله میرزا ۲۰ داداد و عبدالله باقی (f. 65a) میرزا و امیر بابا علی^(۳) و پسران خواججه افضل را بمن همراه سوار مکمل مجتمع گشته در رکاب شاهزاده محمد معصوم میرزا

(۱) بیلایق = بلایق (۲) ادسیه = ادسیه (۳) بابا علی = بابا علی (۴) داداد = داداد

تفصیل این اجمال آنکه قبل ازین وقوع بروزی چند خاقان سعادتمند جناب
 شیخ الاسلام سیف الملة والدين احمد التفتازانی و شیخ جلال الدین ابوسعید
 پورانی و سید (f. 64b) غیاث الدین محمد صدر را بجانب گرمسیر فرستاده بود،
 تا بدیع الزمان میرزا را نصیحت نموده از بادیة مخالفت بجاده موافقت آورند.
 ۵ و ایشان چون بمحدود فراه رسیدند شنیدند که بدیع الزمان میرزا بر سیل
 ایلغار لشکر بسر پدر بزرگوار کشیده است. اما شیخ جلال الدین ابوسعید
 پورانی و سید غیاث الدین محمد با میرزا و با میر ذوالنون پیوستند، و شیخ
 ابوسعید در باب تمهید بساط مصالحه بادشاهزاده گفت و شنید نمود. جواب
 دادند که اگر حضرت خاقان در مقام عطوفت و مهربانی آمده از ممالك
 ۱۰ محروسه آنمقدار عنایت فرمایند که معیشت جمعی که ملازم رکاب سعادت
 انتساب اند بسهولت بگذرد، ما نیز طریق اطاعت و فرمانبرداری مسالوک
 داشته غاشیة عبودیت و خدمتگذاری بر دوش خواهیم گرفت و إِلَّا فَلَا.
 و شیخ و سید اجازت یافته بیارگاه حشمت آئین رسیده سخنان میرزا بدیع الزمان
 را بعرض رسانیدند. و جهة تاکید اساس مصالحه نوبت دیگر مصحوب
 ۱۵ امیر شیخ علی طغائی که در انوقت در ملازمت سده سدره مرتبت بود،
 بجانب اردوی بدیع الزمان توجه نموده (f. 65a) جناب هدایت پناهی بخدمت
 امارت دستگاهی باز آمده عرض داشتند که میرزا بدیع الزمان طمع میدارد
 که حکومت ولایت سیستان و نواحی بدستور سابق تعلق بوی گیرد، تا بار
 دیگر پیرامون مخالفت نگردد. و آن حضرت این ملتمس را بسمع قبول
 ۲۰ شنود، و از النک نشین کوچ کرده بجانب هرات نهضت فرمود. چون خبر
 جزم شد که بادشاه بار دیگر بچنگ بدیع الزمان و امیر ذوالنون توجه نموده،
 معیشیر از دار السلطنت هرات باردوی معلی رسیده بشرف ملازمت خاقان
 سید شد. و آنحضرت را بر سررضای بدیع الزمان میرزا ترغیب فرموده

آمدند. بمجرد طلوع آن آفتاب مانند ستارها در گریز شده هریکی بجانبی^(۱) روی نهادند. و بدیع الزمان میرزا بجانب غور و شاه یگ بطرف زمین داور عزیمت نمود. و خاقان منصور مظفر و سرور گشته روی بدار السلطنت هرات نهاد، و بلوازم حمد و شکر گذاری بادشاه عطا بخش پرداخت. و این واقعه در شعبان سنه ثلاث و تسعمایه بوده. ۵

ذکر مصالحه بادشاه و الاجاه سلطان حسین میرزا

با بدیع الزمان میرزا

در آنوقت که بدیع الزمان میرزا باتفاق شاه یگ از حدود قندهار جانب النک نشین ایلغار نمود، امیر ذوالنون در ولایت غور بود. بنا بر آن بدیع الزمان میرزا از اردوی معلی کاری نساخته عسان عزیمت نمود (۱۶۱۱). معسر امیر ذوالنون تافت. و آنجناب شاهزاده را استقبال نموده بر صحت ذات نخست صفات او لوازم حمد و ثنا بتقدیم رسانید. و حقه تدارک آن اختلال باجماع سپاه قندهار و زمین داور و غور سرعان اطراف و حوالب روان گردانید. و باندک زمانی لشکر بسیار از الوس ارغون و قبایل هزاره و تکدوری و قبیاق و غیرهم در ظل رایت میرزا ۱۵ بدیع الزمان و امیر ذوالنون مجتمع گشتند. و مستعد رزم و پیکار شدند. بیون این خبر بمرض خاقان فریدون قر رسید بخیال آنکه کزت دیگر مژ را را کوشمال دهد، از النک نشین عازم هرات گردید. و همدران ایام شبح لال الدین ابوسعید بورانی و مولانا محمود سرخ از نزد بدیع الزمان مبرا و امیر ذوالنون اردوی همایون آمده طرح اساس مصالحه اداختند. ۲۰ و مدون منصور صلح مابین شده سامر حوئی شاهزاده پیشهاد صحت ساخت.

فرست غنیمت شمرده بران قرار دادند که با سه چهار هزار سوار پنجانب اردوی خاقان ایلغار نموده بیخبر خود را بمعسکر نصرت اثر رسانند . و باین عزیمت بر بادپایان نشسته ساعتی از سیر نیاسودند . و در عرض پنج شش روز بنواحی سبزوار رسیدند . و فریدون حسین میرزا خبردار گشته . ه قلعہ را مضبوط (f. 63a) ساخته ، مسرعی چند متعاقب یکدیگر بدرگاه معلی روانه ساخت ، و کیفیت حادثه به پدر بزرگوار عرضه داشت نمود . این خبر به النگ نشین رسید . بنا بر قلت سپاه مقربان بارگاه خاقان عالیجاه در بحر^(۱) اندیشه و اضطراب افتادند . چندی از مقربان خود را در ساعت روانه دارالسلطنت هرات فرموده حکم کرد که قلعہ^(۲) را مستحکم و مضبوط ۱۰ ساخته امیر علیشیر باهتمام قلعہ پردازد ، و سپاه را در ساعتی که فرمان رسد روانه اردو نماید . و سلطان حسین میرزا فی الحال خندق فرمود ، و قراول پیش فرستاد . جمعی که پیش بودند ملاحظه لشکر کرده خبر آوردند که هیچ جای توقف ننموده مانند باد و باران میرسند . و فی الواقع اگر بدیع الزمان میرزا و شاه بیگ بهمان طریق رانده آن شب بمعسکر میرسیدند . کار از ۱۵ پیش برده اردو را برهم میزدند ، و مهم را حسب مدعای خود بفیصل می‌رسانیدند . اما از آنجا که اقبال و دولت سلطان میرزا قوی بود . تأیید نیافته شب در حوالی اسفراین بخواب ببرند^(۳) . علی الصباح که جنود ظفر اثر مانند نجوم هجوم کرده جوق جوق باردوی (f. 63b) معلی ملحق میگشتند . بدیع الزمان میرزا و شاه بیگ بهمان مظنه قلت لشکر که داشتند باردو رسیدند . ۲۰ و بمجرد رسیدن^(۴) از طرفین آواز کوس و نفیر و سورن بلند شد ، و بدیع الزمان میرزا و شاه بیگ با سپاهیان یکدل آتش محاربه افروخته کارزار غریب نمودند . آخر الامر بادشاه به تخت روان سوار شده به میدان^(۵) در

(۱) م : تخییر و (۳) ح : می رفت ؛ م : رفتند (۵) ف زیاد دارد : محاربه

(۴) م ندارد : و بمجرد رسیدن

(۲) ح م زیاد دارد : هرات

فرست غنیمت شمرده بران قرار دادند که با سه چهار هزار سوار بجانب اردوی خاقان ایلغار نموده بپنجهر خود را بمعسكر نصرت اثر رسانند . و باین عزیمت بر بادپایان نشسته ساعتی از سیر نیامویند . و در عرض پنج شش روز بنواحی سبزوار رسیدند . و فریدون حسین میرزا خبردار گشته ، ۵ قلعه را مضبوط (f. 63a) ساخته ، مسرعی چند متعاقب یکدیگر بدرگاه معلی روانه ساخت ، و کیفیت حادثه به پدر بزرگوار عرضه داشت نمود . این خبر به النک نشین رسید . بنا بر قلت سپاه مقربان بارگاه خاقان عالیجاه در بحر^(۱) اندیشه و اضطراب افتادند . چندی از مقربان خود را در ساعت روانه دارالسلطنت هرات فرموده حکم کرد که قلعه^۲ را مستحکم و مضبوط ۱۰ ساخته امیر علیشیر باهتمام قلعه پردازد ، و سپاه را در ساعتی که فرمان رسید روانه اردو نماید . و سلطان حسین میرزا فی الحال خندق فرمود . و قراول پیش فرستاد . جمعی که پیش بودند ملاحظه لشکر کرده خبر آوردند که هیچ جای توقف ننموده مانند باد و باران میرسند . و فی الواقع اگر بدیع الزمان میرزا و شاه یگ بهمان طریق رانده آن شب بمعسكر میرسیدند ، کار از ۱۵ پیش برده اردو را برهم میزدند ، و مهم را حسب مدعای خود بفیصل می‌رسانیدند . اما از آنجا که اقبال و دولت سلطان میرزا قوی بود ، تأیید نیافته شب در حوالی^۳ اسفراین بخواب ببردند^(۳) . علی الصباح که جنود ظفر اثر مانند نجوم هجوم کرده جوق جوق باردوی (f. 63b) معلی ملحق میگشتند . بدیع الزمان میرزا و شاه یگ بهمان مظنه قلت لشکر که داشتند باردو رسیدند . ۲۰ و بمجرد رسیدن^(۴) از طرفین آواز کوس و نفیر و سورن بلند شد ، و بدیع الزمان میرزا و شاه یگ با سپاهیان یکدل آتش محاربه افروخته کارزار غریب نمودند . آخر الامر بادشاه به تخت روان سوار شده به میدان^(۵) در

(۱) م : تحیر و (۲) ح : می رفت ؛ م : رفتند (۳) ح : می رفت ؛ م : رفتند (۴) م ندارد ؛ و بمجرد رسیدن (۵) ف زیاد دارد ؛ محاربه

(۲) ح م زیاد دارد ؛ هرات (۴) م ندارد ؛ و بمجرد رسیدن

منصور بجانب پشنگ رود، بدیع الزمان میرزا بآهنگ جنگ از^(۱) عقب
 معسکر درآمد؛ و اگر نخست بدفع بدیع الزمان پردازد، میر ذوالنون از
 عقب لشکر در آید. القصه چون خاقان منصور بولایت فراه عبور فرموده
 بزمین داور درآمد، بواسطه عدم وجدان قوت قحط در اردوی اعلی
 دست داد، و از صعوبت آن حالت نزدیک بآن رسید که سپاه ظفر پناه ۵
 متفرق و پریشان گشته نزدیک امیر ذوالنون روند. در آن اثنا مسموع
 حضرت بادشاه شد که در قلعه بیست که ضبط آن در عهده عبد الرحمن
 ارغون است غله بسیار ذخیره نهاده اند، و تسخیر آن بسهولت میسر
 میشود. بنا بران سایه علم نصرت بظاهر آن حصار افگندند. خونی بر ضمیر
 عبد الرحمن ارغون استیلا یافته، قبل از آنکه کس دست بآلات رزم برد، ۱۰
 بیای اطاعت بملازمت سلطان حسین میرزا شتافته قلعه را تسلیم نمود.
 وفي الواقع اگر عبد الرحمن یک دو سه روز (f. 62b) قدم در میدان
 ثمانت نهاده بمراسم قلعه داری می پرداخت، کار لشکر خاقان منصور
 بنایت تنگ شدی، چه باوجود فتح آن قلعه عسرت در اردو هم چنان باقی
 بود، و خاقان منصور مصلحت در مراجعت دانسته از همان منزل بجانب ۱۵
 دارالسلطنه هرات باز گشت.

ذکر توجه نمودن بدیع الزمان میرزا باتفاق شاه یک ارغون بجانب
 اردوی همایون سلطان حسین میرزا در النک نشین

کیفیت احوال آنکه سلطان حسین میرزا در اوائل بهار چندگاه بعیش
 و عشرت پرداخت، و لشکریان متفرق گشته بمنازل خود رفتند، و معدودی ۲۰
 از امرا در لشکر سلطان حسین ماندند، و این خبر به بدیع الزمان میرزا
 و شاه یک ارغون ولد میر ذوالنون که در گرمی اقامت داشتند رسید.

آنچنان جوانی را که دران خاندان نظیری نداشت بقتل رسانیده همان شب بجانب اردو متوجه شدند. اندکی راه رفته بودند که آنکس که نشان بخشش می آورد بایشان دوچار شد. و چون قضا کار خود کرده بود، غیر تاسف و تحسر فایده روی ننمود. علی الصباح امیر ساربان جنید که در شهر بود باتفاق اکابر و اهالی به تجهیز و تکفین جسد مطهرش (f. 61b) مشغول شده در مدرسه شریفه هرات مدفون ساختند. و چون خبر شهادت ولد ارشد بسمع بدیع الزمان میرزا رسید، اضطراب و بی تحملی^(۱) آغاز نهاده، عزم انتقام جزم کرده بجمع آوردن لشکرها فرمان داد.

ذکر توجه نمودن سلطان حسین میرزا بجانب قندهار و از اثنای

راه مراجعت نمودن آن شهریار

۱۰

چون به مسامع^(۲) جلال^(۳) آن بادشاه فرخنده فال رسید که بدیع الزمان میرزا باتفاق میر ذوالنون ارغون لشکر زیاده از حد فراهم آورده داعیه دارد که بانتقام محمد مؤمن میرزا قدم در میدان مقابله و مقاتله نهد، بناء علی هذا خاقان منصور لوای عزیمت بجانب گرمسیر و قندهار در حرکت آورد. ۱۵ و میرزا بدیع الزمان و امیر ذوالنون چون بر نهضت آن حضرت اطلاع یافتند، رعایا و مزارعان مملکت فراه و زمین داور و قندهار را فرمودند تا از جنس خوردنی آنچه حاضر بود به قلاع در آوردند، و مجموع محصول آن ولایت را بمردان کاری استوار گردانیدند. و امیر ذوالنون قلعه پشنگ را آنچنان استحکام داده بود که اگر فی المثل مور بران برفتی راه نیافتی، ۲۰ و دران قلعه منزل گزید؛ و بدیع الزمان (f. 62a) میرزا در دیگری از قلاع سپهر ارتفاع خود را مضبوط گردانیده؛ و شاه بیگ در حصار قندهار و میرزا محمد مقیم در قلعه زمین داور. و چنان مقرر شد که اگر خاقان

رور قیامت طاهر شدن گرفت القصه محمد مؤمن میرا (f 60b) فوجی را
 ارشعاع^(۱) رهاك هلاك اداحت اما درین اثنا سبب حرونی^۲ توس سپهر
 بد مهر تنگ نارگیر محمد مؤمن ار هم نگسیحت و ار پشت رین بر روی رمین
 افلا- [ه] یکی ار لشکریان در وی آویخت و میرا مطهر حسین رین
 ماحرا اطلاع یافته خود را رساید، و برادر راده را در آغوش عطوفت ه
 کشیده، دلداری داده، آنگاه باستراناد درآمده، او را به سدی ار بقره
 مفید ساخت بعد ار چند رور مصحوب امیر محمد برندق برلاس که حالوی
 مطهر حسین میرا بود بحساب هراة فرستاد، و در^(۲) ماه صفر سه ثلث
 و تسعایه آنجا رسایده در قلعه حسن نمود، و روی بملازمت حاقان مصور
 آورده در کنار آب مرعاب شرف بساط نوسی مشرف گشت و کیفیت ۱۰
 حال عرص ~~کرد~~. مادر مطهر حسین میرا حدیحه بیگی^(۳) بیگم نقای
 شاهزاده محمد مؤمن میرا را مستلزم فای پسر خود مطهر حسین میرا
 تصور فرموده، همگی همت او متوجه آن شد که آن تاره مهال رناص دولت
 و اقبال را بر صرصر قهر ار پای در آورد. و حواحه نظام الملك را که دران
 زمان صاحب اختیار ملك و مال بود (f 61b) با خود متفق گرداییده، ۱۵
 شی که حاقان مصور ار شراب فی شعور بود، حکم قتل آن شاهزاده حاصل
 کرده، یار علی بخشی و عبدالواحد یساول را با دو کس ار معتمدان خود
 حبه آن مهم نامرد فرموده، باستعجال تمام فرساده رور دیگر که حاقان
 مصور ار حکم شب گذشته وقوف یافت، مسرعی ار عقب فرستاد،
 و فرمان همایون ارسال داشت که رهار بحان قره العین آسیبی برساند ۲۰
 اما آن جماعة بانکار مار ماله حدیحه بیگی بیگم در غایت سرعت طبع مسافت
 نموده در محلی که محمد مؤمن میرا محسوس بود در آمدند. شاهزاده کیفیت
 سال دانسته مرحمت و بایشان آغار تلاش کرد. آن بدبختان فی عاقبت

(۱) ح. م. (۲) ح. ا. ر. (۳) و ندارد سگی و سگی

نهال زندگانی او به تند باد اجل از پای در افتاد. صورت حال بر سیل
اجمال آنکه چون پدر بزرگوارش از جد امجد یعنی خاقان منصور سلطان
حسین میرزا رنجیده عنان بصوب قندهار معطوف داشت، محمد مؤمن^(۱)
میرزا در استرآباد می بود، و پدر در حین توجه بقندهار پیغام بفرزند
دلبند نمود که ترا مراقت من نمودن مناسب است، باید که عنان عزیمت
باینصوب بگماری. شاهزاده به پدر پیغام فرستاد که این امر از شما لایق
نمی بینم که از خاندان سلطنت روی بر تافته پناه بملازمان خود برید.
بدیع الزمان میرزا بر رای فرزند آفرین نمود، و چندی از معتمدان که با وی
بودند نزد او فرستاد و تاکید نمود که چون اعمام در مقام انتقام اند (f. 60a)
۱۰. زنهار به سخن ایشان فریفته نگردی، و اگر جد بزرگوار طلب نماید اطاعت
و انقیاد حکم جهان مطاع نموده خود را بملازمت رسانی؛ اگر بخلاف حکم
کسی بآن حدود آید، در میدان نبرد دستبرد نمائی.

الغرض چون مظفر حسین میرزا بحوالی استرآباد نزول نمود، محمد
مؤمن میرزا خبر یافته می خواست که بقدم اطاعت عم بزرگوار را استقبال
۱۵ نماید، و ملك و مال را بوی گذاشته بجانبی توجه فرماید. دران اثناء
فرمان بدیع الزمان میرزا بوی رسیده مبنی^(۲) برآنکه بهیچ وجه عنان اختیار
از دست ندهد، و سپاه خود را فراهم آورده قدم در میدان مقاتله^(۳) نهد.
بنا بران محمد مؤمن میرزا با لشکری آراسته از استرآباد بیرون آمد، و عنان
یکران بصوب معركة پیکار منعطف گردانید^(۴). مظفر حسین میرزا با سپاه
۲۰. بیکران در میدان خرامید و آواز شیون و^(۵) نفیر و کوس و سوردن بین الطرفین
بلند گشت، و در طرفة العین باران تیر و تفنگت باریدن گرفت. القصة
مبارزان و شجاعان^(۶) باهم در افتاده آتش جدال و قتال بر افروختند، و علامت

(۵) ندارد: شیون و

(۳) > : مقابله

(۱) و : یوسف

(۶) > : شجاعان

(۴) و : معطوف داشت

(۲) > : متضمن

و نشاط گذرانید. باین وصلت مبانی^۱ اخلاص امیر ذوالنون و اولاد او نسبت بآن حضرت غایت استحکام یافت، و بآن واسطه امیر شیخ علی طغانی که اتالیق میرزا بود درم^(۱) شد و بالاخره در بند افتاد. صورت حال آنکه در روزی که امیر ذوالنون به طواف یکی از مزارات زمین داور (f. 59a) اشتغال داشت، فدائی بطریق دادخواهان پیش آمده کاردی بمیر ذوالنون رسانید. و ملازمان او در ساعت او را پاره پاره کردند، و آن حرکت را از انگیز امیر شیخ علی طغانی معلوم کردند. و امیر ذوالنون و اولاد (ش) قصد قتل او نمودند. امیر شیخ علی به سر پرده میرزا بدیع الزمان گریخت، و ارغونیان با دوسه هزار سوار (سرا) پرده عالی را مرکزوار در میان گرفتند، و کس نزد آنحضرت فرستاده طلب امیر شیخ علی نمودند. ۱۰ بدیع الزمان میرزا فرمود که شما بروید، شیخ علی را ما میفرستیم. پیغام میرزا را قبول نمودند. اما عهد و پیمان را بایمان غلاظ مؤکد گردانیدند که شیخ علی را نکشند. بعد از پیمان بدیع الزمان میرزا شیخ علی را بامیر ذوالنون تسلیم نمود، و او بار دیگر^(۲) ازان حضرت راضی گشته کمر خدمت بر میان بست، و امیر شیخ علی را چند گاهی در یکی از قلاع گرمسیر محبوس ۱۵ گردانیده، آخر الامر اجازه داد که بهر طرف که خواهد رود، و امیر شیخ علی بدرگاه خاقان منصور شتافته در سلك امراء عظام انتظام یافت. و ممدران ایام که میرزا بدیع الزمان (f. 59b) در زمین داور بسر میرد، حادثه سخت اثر محمد مؤمن میرزا ولد میرزا بدیع الزمان اشتها یافت.

گفتار در بیان گرفتار شدن محمد مؤمن میرزا ولد بدیع الزمان میرزا ۲۰
و از پای در آمدن آن نهال بصر صر تقدیر متعال

محمد مؤمن میرزا شاهزاده بود آفتاب طلعت. در عنفوان آوان جوانی

(۱) م : منوم (۲) از این جا (f. 59b) تا به ایشان آواز (f. 61b) تلاش کرد، در ه موجود نیست

و بمضمون آن مشرف گشته انواع خوشحالی کرد. و بطریق معذرت به ساربان علی نمود که چون بدو منزل راه بخانه خود رسیدیم، بفرزندان ملاقات نموده و سری از معاملات کشیده، باتفاق شما بدرگاه می رویم. چون به قندهار رسید، رحل اقامت انداخته ساربان علی را اکرام و احترام تمام نمود. و میر ذوالنون بایسران خود شاه بیگ و محمد مقدم و برادر خود میر سلطان علی زدر خرگاه خود او را طلب نموده، تحیت داشت. بعد از حرف و حکایت گفتند که ما را جزم شده که بادشاه دیگر پیر ما را رخصت نخواهد کرد. بلکه نادم شده اند. تو راست بگویی. آن مرد چون ملایمت بسیار دیده بود، موافق مزاج ایشان سخنی گفت. اسب او و سروپا و زر بسیار باو داده رخصت کرد. چون ساربان علی مراجعت نموده بملازمت خاقان منصور رسید و کیفیت حال را معروض داشت و عرض داشت میر ذوالنون را در خلوت گذرانید. چون کار از دست گرفته رفته بود، بجز ندامت سودی نداشت. والله اعلم بالصواب.

ذکر رفتن میرزا بدیع الزمان به قندهار

میرزا بدیع الزمان بواسطه انحراف مزاج از خاقان منصور در آن مایوس گشته، عنان عزیمت بولایت گرمسیر داشت. و پس از وصول بآن مملکت امیر ذوالنون در آنجا بمشیم استقبال او استعجال نمودند. و بلاوازم نیاز سخن در استرضای خاطر همایونش کوشیده، در آنجا خیر و عالی مقام نهادند. همدران ایام در آنجا بولایت خود را خواستگاری نموده در سلك سیر و سرور مبسوط داشته بعیش

مصور و میر را ندیع الرماط و سایر متساان دیوان امارت را تسلی کلی
حاصل آمد

دکر عریمت میر دوالوون به قدهار

چون مدتی مدید میر دوالوون در ملارمت حاقان مصور گذراید،
شاهزادهای کامگار و امرای نامدار و وررای عالیقدر در احکام مهم
میر دوالوون متوجه شده بعرص همایون رسانیدند که سرحداتی قدهار
حل پذیر شده، اگر حکم اعلیٰ نهاد (f 57b) یابد میر دوالوون به مهبات
پرداخته خاطر جمع سارد حکم اعلیٰ نهاد یافت که فرید و امرای خود
را ملارمت گذاشته خود به قدهار رود بمحرد حکم میر دوالوون فرصت
را عیمت دانسته پسر و امراء و مردم خود را گرفته بطریق ایلعار عارم ۱۰
قدهار گشت، و چندی را باساب و یراق در مبرل بارگذاشت
بعد از دو سه روز حاقان عالی مکان فرمودند که امیر دوالوون تا نوروز
توقف نموده، سور نوروز را گذراید، به قدهار رود تواجی مبرل
رسید، اسباب و رحوت بحال خود دیده احوال معلوم نمود، و کیفیت
عریمت میر دوالوون بعرص همایون رسانید بر زبان حاقان گذشت که ۱۵
دوالوون آبخسان بدر رفت که مارا دیگر نخواهد دید شاهزادهها و امرا
استماع^(۱) نمودند که او نار می آید، طویله اسب و شتران و فراش خانه و سایر
اسباب او در مبرل بحال خود است نادشاه فرمودند که اس از کمال عقل
و فراست اوست، که ما را ناری داد، و فی الواقع چنان بود فرمان استمالت^(۲)
نوشته بدست ساربان علی تواجی که معتمد درگاه بود^(۳) (فرستاد (f 58a) ۲۰
ساربان علی سرعت تمام در جیبی که از فراه روان شده بود^(۴) رسیده فرمان
رسانید [ه] میر دوالوون استمقال نموده تعظیم تمام فرمان گرفت،

(۱) حرمه و اسب (۲) ندارد اسباب (۳) ان همه در و محدود است

فحوائی کار دانسته‌ام که بادشاه مرا رخصت نخواهد کرد. من مردم خود
 را رخصت کنم که بجای و منزل خود روند. میرزا بر تدبیر او آفرین کرد.
 و امیر ذوالنون قریب یکسال با معدودی در اردوی معلی بود. تا آنکه شبی
 در خلوت از هر جا سخنی در شناس خاص خاقان منصور مذکور می‌شد.
 ۵ در اثناء مکالمه فرمودند که در باره ذوالنون چه بنفادیر دولت خواهان
 میرسد. اهل مجلس در جواب متأمل بودند که میرزا بدیع الزمان عرض
 کرد که مملکت^(۱) قندهار را هیچ يك از امرا قبول نمی‌کند؛ و هر کس را
 بایالت قندهار نامزد کرده فرستادید. در عرض دو سه سال بمرض و با
 در معرض تلف شد. میر ذوالنون را رخصت باید کرد. از دو حال
 ۱۰ بیرون نیست: یا مطیع خواهد بود یا نه خواهد بود. بعد از آن نیز از دو
 حال خالی نیست: یا بمرض عام گرفتار خواهد شد یا نه. اگر از چنگ
 مرگ^(۲) خلاص یابد از چنگ مارهای ندارد. بادشاه را این سخن خوش
 آمد. فرمود که عنان اختیار این امر به ید اقتدار شماست. میرزا بدیع
 الزمان (۲: ۵۷۱) متعهد امر امیر ذوالنون شد، و خاقان منصور خلعت
 ۱۵ فاخره و اسب با زین و لجام و سایر اسباب حشم مثل نقاره و علم و حکم
 منشور طغرا از دیوان اعلی مقرر فرمودند. و میر ذوالنون نیز عهدنامه
 بمیرزا سپرد که هرگاه میرزا را امری حادث شود، او بجان و دل امداد
 نماید، و هرگاه فرمان طلب صادر گردد بلا توقف حاضر آید. میرزا ذو
 النون عنایت میرزا را ملحوظ ساخته در حال مسرعی به قندهار فرستاد،
 ۲۰ و شاه‌بیگ پسر ارشد خود را طلبید. و عبدالرحمن ارغون و زینک
 ترخان و جعفر ارغون و میر فاضل پدر سلطان محمود خان بهکری با دوئیست
 سوار ایلغار نموده خود را بخراسان رسانیدند. از آمدن^(۳) شاه‌بیگ خاقان

(۱) ندارد: مملکت

(۲) حو: مرض

(۳) ح: در آمدن

این معنی را مکرر مشاهده نمودند، سر انقیاد و اطاعت بر فرمانبرداری نهاده دیگر پیرامون خلاف نگشتند. و نیکو خدمتی امیر ذوالنون بموقع قبول^(۱) افتاد. خاقان منصور سلطان حسین میرزا زمام رتق و فتق مملکت قندهار و فراه و غور را در قبضه اقتدار او نهاد؛ و امیر ذوالنون در ایالت آن ولایت استقلال گرفته، و دست تسلط بر ولایت شال و مستونگ و توابعه و لواحق آن (f. 56a) نیز یافت، والله اعلم.

گفتار در بیان سلوک میر ذوالنون ارغون^(۲) در وادی^۳ اخلاص و یگانگی به بدیع الزمان میرزا

چنانکه سابق مذکور شد که خاقان منصور تربیت میر ذوالنون نموده بنوازش طوغ و علم سرافراز ساخته ولایت قندهار و گرم سیر و زمین داور ۱۰ باو ارزانی داشتند. بعد از سه چهار سال میر ذوالنون جمعیت خوب بهم رسانید و مردم هزاره و تکدیری و قبیاق و مغول قندهار را بخود متفق ساخت. چون این خبر بمسامع جلال عاکفان سده سنیه اقبال خاقان منصور رسید، فرمان قضا جریان بطلب میر ذوالنون صادر فرمودند؛ و موی الیه بی تحاشا و بلا توقف خود را به پایه سریر خلافت مصیر رسانیده ۱۵ پیشکش خوب به نظر اعلی درآورد، و به شاهزادها و ارکان دولت علی تفاوت مراتب تحف و هدایای لایق گذرانید، چنانچه همه مردم زبان به تحسین و اخلاص و دولت خواهی میر ذوالنون گشودند. باوجود این بادشاه والایه را اطمینان حاصل نیامد. میر ذوالنون تفرس غریب داشت از فراست دریافت که معامله چیست. خود را به میرزا بدیع الزمان ۲۰ وابسته^(۴) در خلا و ملا بملازمت (f. 56b) میرزا میرسد، و هرروز چیزی نمیر مکرر بنظر کیما اثر میگذرانید. تا آنکه شی بمیرزا عرض کرد که من از

(۱) ه. ۵۰۰ بولع (۲) ح. او را بد: که در امرای مشهور بود (۳) و نداده: و است

جزء سیوم

در ذکر ایالت حکام ارغونیه و مدت حکومت و وقایع محاربات ایشان
— ذکر مجملی از احوال امیر ذوالنون ارغون —

امیر ذوالنون بن میر (حسن) بصری که به صفت شجاعت و بهادری از
ه اکثر شجعان الوس ممتاز بود، در زمان سلطان ابوسعید میرزا در سلک
ملازمان ایشان بسر میبرد، و به روز رزم و کارزار کوششهای مردانه ازو
بوقوع می آمد. بنا بران منظور نظر عنایت و ملحوظ تربیت و رعایت
ابوسعید میرزا گشت، و باصناف انعام و احسان محسود امثال و اقران
شده مرتبه او از اقربا و اخوان برگذشت.

۱۰ و بعد از واقعه قراباغ، امیر ذوالنون در ملازمت پدر خود به هرات
شتافته، روزی چند در خدمت سلطان یادگار میرزا نیز گذرانید، و بعد
ازان به سمرقند رفته پرتو التفات سلطان احمد میرزا بر وجنات احوالش
تافت. و دو سه سال دران دیار بسر (f. 55b) برده. بعد ازان به سبب
منازعتی که در میان امرای ترخان و ارغون بوقوع پیوست، نوبت دیگر
۱۵ روی توجه بخراسان نمود. و چون منظور نظر سلطان حسین میرزا شد
ایالت ولایت غور و زمین داور را بوی تفویض نمودند، و حال آنکه در
آنولا احشام هزاره و تکدیری بران حدود استیلای تمام داشتند. امیر ذوالنون
در شهر سسنه اربع و ثمانین و ثمانمایه با اندک لشکری متوجه آن صوب
گشته، در مدت سه چهار سال چند نوبت بآن جماعه محاربت فرموده، بدوله
۲۰ خاقانی در همه معارك مظفر و منصور گشت و ولایت مذکوره را در حین
تسخیر و تصرف درآورد. و احشام هزاره و تکدیری و سائر احشام چون

میگذرانید، تا آنکه در اواخر سنه ست [و] عشر (ین) و تسعایه شاه ییگ ارغون به تسخیر سند متوجه گردید.

وقایع محاربات شاه ییگ به محل خود مذکور میشود. و چون از احوال (f. 55a) مردم سومره و سمه نسخه که در احوال ایشان بتفصیل مرقوم باشد بنظر درنیامده، بنا بران بجملی که مکتوب یافت مرقوم گردانید. ه اگر عزیزی زیاده برین اطلاع داشته باشد لاحق گرداند.

جام صلاح الدین شد. جام صلاح الدین خواست که بعزیمت قتال و جدال استقبال نماید. حاجی که وزیر عمده او بود مصلحت چنان دید که جام صلاح الدین در شهر بوده، فیلان جنگی و لشکر را باو همراه نموده ببنگک فرستد. جام صلاح الدین در شهر توقف نموده حاجی وزیر را ببنگک فرستاد. چون بین العسکرین آتش قتال و جدال برافروخت، از طرفین مبارزان ببنگک^(۱) کشته می شدند. و در آخر لشکر دریاخان هزیمت یافته عنان مراجعت یافتند. و حاجی وزیر در سر سواری عرضداشت بجانب جام صلاح الدین نوشت که نسیم فتح و فیروزی بر علم شما وزیده، خاطر جمع دارید. چون یگانه بود تعاقب نتوانست نمود^(۲). قاصدان مع عرضداشت ۱۰ بدست مردم دریاخان افتادند، و او فی الحال مضمون عرضداشت را تغیر داده عریضه دیگر نوشت بنام حاجی (f. 51b) وزیر که شکست بر لشکر شما واقع شد، و غنیم زور است، شما اهل و عیال خود را از تپه بیرون برید، و اصلاً توقف ننمایید، و در موضع چاچکان با یکدیگر ملحق خواهیم شد. به مجرد رسیدن عرضداشت، جام صلاح الدین در شب نهم ماه مبارک^(۳) ۱۵ افطار نا کرده از آب گذشت و شکست بحال او راه یافت. مدت حکومتش هشت ماه بود. و چون حاجی وزیر به جام صلاح الدین ملاقات نموده باو ملامت کرد، که باعث بر آمدن چه بود، او عرضداشت حاجی را بر آورده نمود. حاجی گفت که من این نه نوشته ام. بالاخر بر خدیعه دریا خان اطلاع یافته ندامت و تأسف بسیار نمودند. اما چون کار از دست ۲۰ رفته بود، ندامت سودی نداشت. پشت^(۴) دست گزیدن گرفتند. و دریا خان چند منزل تعاقب نموده، در روز عید فطر جام فیروز را به تپه آورده در عیدگاه نماز ادا کرد [ه]. جام فیروز چند سال باستقلال

(۱) م ندارد: بنگک (۲) م : کرد (۳) م زیاد دارد: رمضان (۴) م ندارد: پشت

مشار الیه جامع جمیع علوم نقلیه و عقلیه بوده و تصانیف یسیدیده در هر علم دارد و اران حمله شرح بر مشکوة^(۱) نوشته، اما باتمام نرسیده. و مسوده آن در کتب خانه مسود اوراق ست. و بر اکثر کتب متداوله حواشی نوشته اند. و در همان بقعه کاهان مملک آخرت شتافتند و مزار ایشان در مقار کاهان است و زیارت گاه آن مردم شده. ۵ (f. 53b)

القصه چون حام فیروز بعیش و عشرت پرداخت، و ارکان ملک روی باهدام آورد، جماعه واقعه طلب کس به حام صلاح الدین فرستاده او را اران حال آگاه ساختند که جام فیروز اکثر مست و بیخود می باشد، و عمده المملک^(۲) دریاخان بود، او بیز اعتزال و اعتدار نموده خود را بکاهان

کشیده؛ اکنون وقتست، سرعت خود را باید رساید. حام صلاح الدین ۱۰ مکاتب مردم تهته را نظر سلطان مطهر در آورد. سلطان مطهر لشکر سیار همراه حام صلاح الدین نموده رخصت تهته فرمود. و او کوچ نکوچ متواتر قطع مسافت بعید نموده فی الفور از آب تهته عبور نمودن بیاد کرد^(۳). و مردم حام فیروز سراسیمه شده او را از حاب دیگر بدر

آوردند. حام صلاح الدین به بلدة تهته بر سریر سلطنت نشست، و حاصه ۱۵ جیلان حام فیروز را مؤاحده و مصادره نموده طلب اموال میکرد. حام فیروز را والده اش برد دریاخان بموضع کاهان آورده، و از در^(۴) زاری آمده از تقصیرات ماسق^(۵) استعفار نمود. ^(۶) و دریاخان (f 51a) حقوق سابق را مرعی داشته در صدد جمعیت لشکر گشت. چون لشکر بهکر و سیوستان متفق شده در زیر رایت حام فیروز جمع آمدند و مردم بلوچ ۲۰ و احشام نیز رجوع کردند^(۷)، دریاخان لشکر را سر کرده متوجه دفع

(۱) در جمیع نسخ و مشغول. (۱) ه راه
(۲) عمده ملت (۲) ه سابق
(۳) مورد بهره ماد سنگ کرده

و بعد از چندگاه جام نظام الدین لوای غزیمت^(۱) مملکت باقی برافراشت .
و بعد از فوت وی فتوری تمام در احوال مردم سند راه یافت .

ذکر جام فیروز

چون جام نظام الدین سفر آخرت اختیار نمود ، جام فیروز ولد او خورد
۵ سال بود ، و جام صلاح الدین که از قرابتان جام بود و نبیره جام سنجر داعیه
نمود که او را بر مسند سلطنت اجلاس کنند . دریاخان و سارنگ خان که
غلامان معتبر جام بودند ، و شوکت و مکنت تمام داشتند ، قبول این معنی
نموده باتفاق اشراف و اعیان تهته جام فیروز را بر سریر سلطنت بجای
او نصب کردند ، و جام صلاح الدین که در مقام نزاع و جدال بود مایوس
۱۰ شده بگجرات رفته التجا بسطان مظفر گجراتی آورد . و چون حلیه^(۲) سلطان
مظفر دختر عم جام صلاح الدین می شد ، سلطان مظفر متوجه حال او
می بود (f. 53a) .

و چون در عنفوان شباب جام فیروز بر تخت^(۳) بنشست ، بساط عیش
و نشاط مبسوط گردانیده اکثر اوقات بدرون حرم می بود ، و احیاناً که
۱۵ بیرون می آمد [ند] ، لولیان و مسخرها در مجلس او می بودند ، و هزل
و ندیمی میکردند . و در زمان او مردم سمه و خاصه خیلان تعدی بسیار بر
اهل شهر می نمودند ، و چون دریاخان^(۴) مانع می شد باواهانت می رسانیدند .
دریاخان^(۴) بموضع کاهان که جایگیر او بود رخصت گرفته آمد . و در همان
ایام مخدوم عبدالعزیز ابهری محدث و مولانا اثیرالدین ابهری و مولانا محمد
۲۰ پسران او که هریکی عالمی متبحر بوده ، بموضع کاهان تشریف فرموده چند
سال به افاده و نشر علوم پرداختند . و آمدن ایشان از هرات به سبب
خروج شاه اسمعیل در شهر^(۵) سنه ثمان عشر و تسعهایه بوده . و مولانا

(۱) م : ندارد : شهر

(۲) م زیاد دارد : سلطنت

(۳) م : به

(۴-۴) این جمله در م موجود نیست

(۲) ح : اهلیه

دعا کنید که بی سبب شرعی بجائی نروم، و کسی نیز اینجا نیاید، مبادا خون مسلمانان یگانه ریخته شود، و عند الله سبحانه^(۱) شرمسار گردم.

در زمان دولت او (f. 52a) احیای سنن بنوعی شیوع یافته بود که مافوق آن تصور توان کرد. و در مساجد اقامت جماعت به نهجی می بود که صغیر و کبیر محله در مسجد حاضر آمده بگذارند نماز تنها راضی نبودند. و اگر وقتی از یکی جماعت فوت شدی، بغایت نادم گردیده دو سه روز باستغفار مشغول می بود.

و در آخر سلطنت جام نظام الدین لشکر شاه یگ از قندهار آمده مواضع اکری و^(۲) چندوکه و سیدیچه^(۳) را تاخت نمودند. جام لشکر عظیم بجهت دفع فساد مغولان فرستاد. و آن لشکر تا قریه که مشهور است ۱۰ به حلوکیر رسیده جنگ صعب نمودند. و دران جنگ برادر شاه یگ^(۴) بقتل رسید و هزیمت یافته عنان بجانب قندهار برتافتند، و تا زمان حیات حام نظام الدین دیگر به سند نیامدند.

و جام نظام الدین اکثر اوقات بمذاکره و مباحثه علمی با علماء آنزمان مشغولی مینمود. و جناب مولانا جلال الدین محمد دوانی از شیراز داعیه ۱۵ ملک سند نموده میر شمس الدین و میر معین را که هر دو شاگردان مولانا بودند به تهته فرستاده استدعا نمود که آنها آمده سکونت نمایند. جام نظام الدین منازل لایق تعیین نموده اسباب معیشت را (f. 52b) معد و میا گردانید، و مبانى برای خرج راه مصحوب ایشان فرستاد. پیش از وصول رسولان مولانا سفر آخرت اختیار فرمودند. و چون میر شمس و میر معین ۲۰ را صحبت حام نظام الدین در افتاده بود، مراجعت نموده به تهته اقامت نمودند.^(۵)

(۱) ه داداره و نسل و اکری و ه (۲) نموده داداره و کرب ماچان (۳) ه آمدند (۴) نموده باش و او محمد مرزاه دارد (۵) ه

و ثمانمایه بر مسند سلطنت جلوس نمود و در اجلاس او جمیع مردم از علما و صلحا و رعایا و سپاهی متفق بودند. و او حاکم با استقلال شد و لوای استعلا برافراشت.

آورده اند که جام نظام الدین در اوائل حال طلب علم می نمود، و در مدارس و خوانق میگذرانیده، و بغایت متواضع و خلیق^(۱) بود و بصفات پسندیده و اخلاق حمیده متصف، و زهد و عبادت بدرجۀ کمال داشته، و فضیلت و حالت او زیاده ازان بود که شمه ازان تحریر توان نمود.

در اوائل جلوس از تهته بجمعیت تمام به بهکر آمد و یکسال رحل اقامت انداخته مردم قطاع الطريق را قلع و قمع (f. 51b) نموده در قلعه ۱۰ بهکر ذخیره بسیار از هر قسم کشید. و دلشاد نام خانه زاده او بود و به او در مدارس خدمت میکرد، او را به بهکر تعین نمود. و حوالی و حواشی سند را بنوعی ضبط کرد که مردم مرفه الحال در مسالك آمد و شد می نمودند. و از آنجا خاطر جمع ساخته، بعد از يك سال مراجعت نموده در تهته مدت چهل و هشت سال با استقلال گذرانید.

۱۵ و در زمان دولت او علما و صلحا و فقرا در نهایت فراغت اوقات میگذرانیدند، و سپاهی و رعیت آسوده حال و مرفه البال بودند.

جام نظام الدین با سلطان حسین لنگاه حاکم ملتان معاصر بوده، و در میان ایشان طریقه محبت و مودت ثابت بوده. همیشه تحف و هدایا با یکدیگر ارسال می نمودند.

۲۰ و جام نظام (الدین) هر هفته باصطبل خود میرسید و دست بر پیشانی اسپان میکشیده و میگفته که ای دولت مندان! غیر غزا نمی خواهم که سواری بر شما واقع شود، چرا که در حدود اربعه حکام اسلام اند.

ورعیت در کمال جمعیت و فراغت بوده اوقات میگذرانیدند. و جام سنجر همواره رعایت و خاطر جوئی^(۱) علماء و صلحاء و درویشان می نمود. در روز جمعه خیرات و مبرات فراوان بفقرا و مساکین میداد و وظائف و ادارات باهل استحقاق تعین نمود.

آورده اند که قبل از حکومت سنجر حکام دیگر باریاب مناصب جزوی میداده اند^(۲). چون امر سلطنت به سنجر قرار گرفت قاضی معروف نام شخصی را که قبل ازین حکام سابق بقضای بهکر تعین نموده بودند و جزوی ناقص بوی میدادند، و چون قاضی وظیفه کم داشت از مدعی و مدعی علیه چیزی میگرفت. و این معنی بسمع جام سنجر رسید که قاضی به زجر و عنف از مدعی و مدعی علیه چیزی میگیرد، باحضار قاضی حکم کرد. قاضی حاضر ۱۰ آمد. جام فرمود که بمن رسیده که تو به زجر از مدعی و مدعی علیه چیزی میگیری. گفت: بلی، من می خواهم که از گواهان نیز چیزی بگیرم. اما گواهان پیش از آنکه از ایشان چیزی بگیرم بدر می روند. جام بی اختیار درخنده شد. قاضی گفت که تمام روز در دارالقضا می نشینم و اوقات (l. 11a) صرف میکنم، و فرزندان من بی چاشت و شام می باشند. جام ۱۵ انعامات خوب بقاضی داده، وظیفه لایق تعین نموده حکم کرد که در جمیع ممالك باریاب مناصب و وظائف خوب تعین نمایند، چنانکه اوقات گذر ایشان بفراغت تمام باشد.

و چون زمان حکومت او به هشت سال رسید، ازین دار پر ملال انتقال نمود. ۲۰

ذکر جام نظام الدین که بحمام تنده معروف است

(بن بابیه بن اتر بن صلاح الدین بن تماچی)

بعد از فوت سنجر بتاریخ بیست و پنجم ربیع الاول سنه ست و ستین

سند را از آب شور تا موضع کاجریلی و کندهی که سرحد موضع ماتیله و اوباره است بجزه تصرف کشید.

و چون زمان حکومت او به هشت و نیم سال^(۱) رسید، جام سنجر را که دران اوان از مخصوصان او بود هوای سلطنت در سر افتاد. خاصان و ندیمان او را با خود متفق ساخته در وقتی که او در خلوت شراب می خورد زهر در شیشه (f. 50a) کرده بدست ندیمی داد. چون جرعه ازان در کشید، بعد از سه روز در گذشت.

ذکر جام سنجر

جوان خوش صورت بود، چنانکه جمعی کثیر شیفته روی او بودند. ۱۰ بی آنکه ازو علوفه داشته باشند^(۲) همواره اوقات را صرف ملازمت او می نمودند. آورده اند که جام سنجر پیش از آنکه بمسند حکومت نشیند، درویشی صاحب کمال را باو توجیهی^(۳) خاص بوده. شبی سنجر به ملازمت آن عزیز رسیده. بعد از ملایمت^(۴) نمودن بدرویش عرض کرد که من می خواهم که بادشاه تهته شوم اگر همگی هشت روز باشد. درویش فرمود ۱۵ که تو بادشاه خواهی شد و هشت سال کامروائی^(۵) خواهی کرد. و چون جام را بدنه سفر آخرت گزید، اعیان ملک اتفاق نموده جام سنجر را بر تخت سلطنت اجلاس داده زمام رتق و فتق حکومت به قبضه^(۶) اقتدار او گذاشتند. و چون او بدعای درویش بر سریر سلطنت صعود نمود، بی آنکه مباشر جنگ و جدال شود از اطراف و جوانب مردم اطاعت او قبول نموده ۲۰ بلوازم فرمانبرداری پرداختند. و مملکت سند را در زمان دولت او رواجی و رونقی پدید آمد که در هیچ زمان سابق (f. 50b) آن مقدار نبود. سپاهی

(۵) م : کامرانی

(۶) م : ید

(۳) م : جبهی

(۴) م : ملازمت

(۱) ح و : هشت سال و نیم

(۲) و : داشتند

بهر شد، و تا قصبه نصرپور رسیده بود که ناگاه مبارك نام شخصی که در قید حیات جام تغلق منصب پرده‌داری داشت در تهته خروج نموده خود را جام مبارك خطاب کرده بر سریر حکومت نشست. و چون مردم باو اتفاق نداشتند، زیاده از سه روز حکومتش را بقائی نبود. و او را اعیان شهر تهته دفع نموده، کس بطلب سکندر فرستادند. چون این خبر باوه رسید با حکام دیگر طرح مصالحه انداخته به تهته مراجعت نمود، و بعد از يك و نیم^(۱) سال رخت حیات از تنگنای عالم فانی به فسحت سرای جاودانی کشید.

ذکر جام رایدنه

در تاریخ سادس جمادی الاول سنه ثمان و خمسين و ثمانمائه جام رایدنه ۱۰ خروج کرد. و این جام رایدنه در زمان جام تغلق در حوالی سرحد کچ می بود و او را نسبت وصلت بآن مردم واقع شده بود، و جمعی کثیر از مردم کاری را (f. 49b) نگاهداشته بنایت رضا جوئی آن مردم مینمود، و براق خوب و انعامات لائق همیشه بآن مردم میداد؛ و ایشان آثار رشد و بزرگی از ناصیه حال او مشاهده نموده از کمال اخلاص خود را باو ۱۵ سپرده بودند. و چون خبر فوت سکندر باو رسید، او به جمعیت تمام شهر تهته در آمده مردم را جمع ساخت، و اظهار نمود که من بداعیه ملک نیامده‌ام، بلکه آمده‌ام که اموال و عرض مسلمانان نگاه دارم. من خود را شایسته سلطنت نمی دانم، و شما هر که را شایسته^(۲) این امر میدانید او را اجلاس نمایند، تا اول کسی که دست یعت باو بدهد من باشم. ۲۰ چون دران میان کسی که استحقاق این امر داشته باشد نبود، همه به اتفاق او را بر تخت سلطنت بر آوردند. و او در مدت یکینم سال تمام ولایت

متوجه شد، و بمرور ایام ملوک طوائف بر مسند دهلی تمکن (f. 48b) نمودند، ولایت ملتان بتصرف لنگاهان و ولایت سند بتمام در حوزه تصرف سلاطین سند در آمد.

القصة جام فتح خان بصفت شجاعه و سخاوت موصوف بود و بفتوت ۵ و مروت مشهور. مدت حکومت او پانزده سال و چند ماه بود. و چون زمان حیات او بآخر رسید، از سرای فانی بسر منزل جاودانی انتقال نمود.

ذکر جام تغلق بن سکندر

چون جام فتح خان پهلو بر بستر ناتوانی نهاد، و از قراین اوضاع چهره مرگ معاینه نموده قبل ازان به سه روز برادر خود تغلق را بر مسند ۱۰ ایالت اجلاس داد، و زمام حکومت و عنان امارت را بدو تفویض فرموده^(۱) او را جام تغلق^(۲) خطاب کرد. و چون او بر سریر سلطنت جلوس نمود، برادران را بحکومت سیوستان و قلعه بهکر تعیین فرموده اکثر اوقات خود را به سیر و شکار مصروف داشتی. و چون مردم بلوچ بحوالی بهکر فتنه و فساد آغاز نهادند، جام به جمعیت تمام آمده سرداران ۱۵ بلوچ را تنبیه نموده مراجعت کرد؛ و در هر پرگنه تهبانه تعیین نمود. و زمان^(۳) ایالت او بیست و هشت سال بود. بعد ازان (f. 49a) باجل طبیعی در گذشت.

ذکر جام سکندر

ولد او بجای پدر جلوس نمود. و چون او خورذ سال بود حکام ۲۰ سیوستان و بهکر هر یکی به محال متعلقه خود پرداخته سر بر خط حکم او نهادند، و با یکدیگر مخالفت ورزیدند. و جام سکندر از تهبته بر آمده عازم

(۲) م زیاد دارد: حکومت و

(۲) م زیاد دارد: شاه

(۱) م: نموده

اکثر اسپان سپاهی سقط شد، و لشکر میرزا ازین سبب پریشان گشته پیاده مانده بودند^(۱). چون این معنی به مسامع علیّه صاحبقران رسید، سه^(۲) هزار اسپ از طویله خاصه بجهت میرزا فرستادند؛ و میرزا باین انعام مستظهر گردیده بر مردم بهتی و آهن که دم از تمرد و سرکشی میزدند تاخت آورده خانمان ایشان بیاد فنا برداد، و کس به بهکر فرستاده اعیان شهر را طلب فرمود^(۳)، و گماشتگان سلاطین دهلی تاب مقاومت نیاورده از راه جیسلمیر فرار نمودند. و از اهالی شهر بهکر ابوالغیث که از اکابر سادات بود و بزهده و صلاح و تقوی آراسته بملاقات میرزا محمد شتافته و بروح سید المرسلین (t. 48a) متوجه شده از آنحضرت شفاعت می خواست.

مروست که شبی حضرت سید المرسلین صلی الله علیه وسلم به خواب ۱۰ میرزا پیرمحمد آمده سید ابوالغیث را باو نمود که این شخص فرزند من است. نسبت باو اعزاز و احترام مرعی داشته دست تعرض از وی کوتاه دار. میرزا پیرمحمد از خواب بیدار شد و انتظار ملاقات عزیزی که بخواب دیده بود می برد، تا بعد از یازده روز سید ابوالغیث حاضر آمد. میرزا پیرمحمد در بارگاه خود نشسته بود، و از امراء در یمین و یسار او جمعی بودند. ۱۵ چون نظر او بر سید ابوالغیث افتاد، شناخته بی اختیار استقبال کرد، و سید ابوالغیث را در کنار گرفته و اعزاز و اکرام بسیار نموده، پهلوی خود بجای داد. امراء در صدد تفحص احوال سید ابوالغیث شدند. میرزا قصه خواب را به امراء^(۴) باز گفت، و در همان روز اسب و هدایا داده رخصت مراجعت ارزانی داشت و پرگنه الور را بوجه انعام سید ۲۰ ابوالغیث مقرر نمود.

و چون میرزا پیرمحمد بعد از رسیدن صاحبقران به تسخیر دهلی

اثنا این مردم باتیغهای برهنه برآمده قصد او کردند. و جمعی که با او بودند هر چند بمدافعه کوشیدند فایده (f. 47a) مترتب^(۱) نگشت. و جام علشیر را در لحظه بدرجه شهادت رسانیدند، و هم چنان دوان بسرای او درون رفتند. چون شور و غوغا شد، مردم خبردار گشته و جمع آمده دیدند که کار از دست رفته بود. ناچار سر انقیاد بر خط فرماندهی ایشان نهادند. و آوان^(۲) حکومت علشیر هفت سال بود.

ذکر جام کرن

بعد از شهادت جام علشیر به اتفاق برادران بر مسند ایالت برآمد. و او نسبت باعیان و اشراف شهر ناخوش بود، و باین مردم انحراف مزاج داشت. خواست که در اوائل جلوس مردم را بقید آورده بعضی را مقتول و برخی را محبوس گرداند. در همان روز یا روز دیگر که او مجاس سلطنت را بیاراست و بار عام داده خاص و عام را طلب نمود، در باب استمالت بآنها سخنان میگفت. چون مایده طعام آوردند، بعد از فراغ طعام برخاست و بطهارة خانه روانه شد. دران میان جمعی فدائیان که به ترغیب و تحریص آن مردم حاضر آمده بودند، او را بر در طهارة خانه پاره پاره ساختند. و چون باعث کشتن کرن فتح خان بن سکندر^(۳) بود، باتفاق لشکریان (f. 47b) و رعیت بر مسند سلطنت جلوس نمود.

ذکر جام فتح خان بن سکندر

چون وی بر تخت سلطنت برآمد قواعد ایالت و قوانین امارت را استحکام داده کمال تیقظ و هوشیاری در امور جهانداری مینمود. همدران هنگام میرزا پیرمحمد که از نبائر حضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان بود بجوالی ملتان رسیده، بلدة ملتان و اوچه را گرفته چندگاه توقف نمود.

(۱) ح و م : مرتب (۲) م ندارد: آوان (۳) و زیاد دارد: خان

(۲) م ندارد: آوان

(۱) ح و م : مرتب

و عشرت مشغول می بود، و خود از معاملات ملکی خبری نمی گرفت، تا آنکه عمکان او جمعیت نموده باتفاق در شهر آمدند، و در صدد گرفتن جام نظام الدین شدند. و او از شر عمکان خود وقوف یافته به صواندید بعضی از لشکریان در نیم شب از شهر برآمده عزیمت گجرات نمود. صباح آن این مردم بر فرار حام نظام الدین اطلاع یافته تعاقب نمودند. درین اثنا اعیان شهر که این نزاع و رهم خوردگی مشاهده کردند، حام علیشیر را که در گوشه منزوی بود پیدا ساخته، باجماع و اتفاق بر تحت امارت برآوردید، و حام نظام الدین در اثنای طریق سالک مسالك بقا گردید، و عمکان او سائب و حاسر بازگشته در صحرا می گذرانیدند.

۱۰ ذکر (f 46b) جام علیشیر (بن تماچی)

باتفاق اعظم و اعیان بر تخت سلطنت حلوس نموده ابواب معدلت و احسان بر روی خلافت کشود. و او بنایت دانا و شجاع بود. و اول نامور جهاداری متوجه شده ولایت سند^(۱) را چنانچه باید ضبط و ربط نمود، و خلق آن دیار در زمان دولت او در امن و امان بوده روزگار بفراغت میگذرانیدند. چون مدتی برین برآمد، بساط سور و سرور منسوط ۱۵ گرداید؛ اکثر اوقات در شهای ماهتاب سیر می کرد. و سکندر و کرن و فتح خان انشا تماچی که در صحرا سرگردان بودند، از سیر و فراغت حام علیشیر خردار شده، شها راه طی میکردند و روزانه در یشها (می) گذرایدند، تا آنکه شهر نزدیک رسیده جمعی از مردم شهر را با خود متفق ساخته. و در شب جمعه که سیزدهم ماه بود، و حام علیشیر بطریق معتاد ۲۰ نا معدودی از مردمان و خصوصان در زور قجه نشسته سیر دریا میکرد، و چون نیم شب شد خواست که معاودت نموده بمنزل خود برود، درین

ملازمت سلطان فیروزشاه بود و خدمات پسندیده ازو بوقوع آمد (f. 45b). سلطان فیروزشاه او را مشمول عواطف خسروانی گردانیده چتر بادشاهان^(۱) عنایت کرد، و باز بحکومت ولایت سند آمده باستقلال تمام بنشست و مدت پانزده سال بحکومت و کامروائی^(۲) بسر برد، و بالاخره بسفر آخرت شتافت.

ذکر جام تماچی

بعد از فوت برادر بر اورنگ امارت جلوس نمود، و بمشاغل ملک و حکومت پرداخت. و او مردی فراغت دوست بود و به عیش و سرور اوقات بسر می برد. و مدت سیزده سال بر وساده ایالت تمکن داشت، و بمرض طاعون در گذشت.

ذکر جام صلاح الدین

بعد از فوت جام تماچی بشغل حکومت مشغول گشت. نخست بامور سرحد که بواسطه تمرد بعضی احشام برهم خورده بود پرداخته بضبط و ربط آن جماعت لشکری فرستاد که گوشمالی داده. بعد از تادیب و تنبیه هر فریق روی توجه بجانب کچ نمود. و او را محاربات سخت بمردم کچ واقع شد. اما در جمیع معارك نسیم فتح بر علم صلاح الدین وزید، و به فتح و غنائم مراجعت نموده به مهملات سپاهی و رعیت کما ینبغی می پرداخت. و بعد از یازده سال و چند ماه از عالم فانی بملك جاودانی (f. 46a) انتقال نمود.

ذکر جام نظام الدین بن جام صلاح الدین

پس از فوت پدر با اتفاق امرا بر تخت سلطنت جلوس نمود. و همگان^(۳) او که بمقتضای مصلحت ملك در قید حبس بودند بر آورد. و آنها ملك سنکدر و کرن و بهاؤ الدین و آمر بودند. هریکی را به ناحیه فرستاده امور ملکی را به بعضی نویسندگان باز گذاشته، شب و روز به عیش

بوسیده نگریست. پس روی به ملازمان خود آورده گفت که میدانید که استخوانها با من چه میگویند. ایشان سر در پیش انداخته ساکت شدند. جام فرمود که مظلومی چندند و داد می خواهند. آنگاه همت بر استکشاف احوال آن اموات گماشت. مردی کهن سال را که آن سرزمین تعلق بوی داشت طلب کرد و از وی حال آن استخوانها پرسید. پیر گفت که قبل ه ازین تاریخ به هفت سال کاروانی از جانب گجرات باینجا رسیده بود، و فلان جماعه ایشان را کشته بودند^(۱) و مالها برده. و اکثر از آن اموال موجود است. چون جام برین حال و قوف یافت، به جمع اموال فرمان داد، و اکثر آن را جمع آوردند، و کس نزد (f. 45a) والی گجرات فرستاد که این اموال را از ورثه کشتگان هر کس باقی مانده باشد باو برساند، و جماعه ۱۰ قاتلان را به قصاص رساند^(۲).

و بعد از چند سال این دهر فانی را وداع کرده بجهان جاودانی شتافت.

ذکر جام بابیه

بعد از فوت پدر باتفاق امرا و اعیان بر تخت موروثی پدر جلوس نمود. درین اثنا سلطان فیروز شاه خاطر از مالک هندوستان و گجرات جمع ۱۵ نموده عازم تسخیر ولایت سند گردید، و جام بابیه میدان محاربه آراسته به مقاومت او برخاست. و سلطان فیروز شاه سه ماه دران حوالی توقف فرمود. و چون ملغیان آب^(۳) و کثرت پشه شد، سلطان در اول برسات بنجاب بتن گجرات نهضت فرمود. و بعد از برسات بار دیگر توجه فرمود، و لشکر نامعدود همراه آورده محاربات صعب واقع شد، و بالاخره جام ۲۰ بابیه بدست افتاده ولایت سند تمامی در تحت تصرف بندگان فیروز شاهی درآمد. و سلطان جام مذکور را بدهلی با خود برد. و چون مدتی در

(۱) همانجا، همانجا، همانجا (۲) همانجا (۳) همانجا دارد و بمقامت هوا؛ حو: بمقامت هوا

جام تماچی بن جام انر (و پسرش خیرالدین)

باتفاق اعیان (f. 41a) مملکت بر سریر سلطنت موروثی جلوس نمود، و لشکر سلطان علاؤالدین بعد از جنگ جام تماچی بن انر را دستگیر کرده باعیال در دهلی بردند، و او را آنجا فرزندان شدند. و طائفه سه در ۵ حوالی تهری میگذرانیدند و عمال جام انر سر رشته مهمات را بدست آورده در تنسيق و ترویج معاملات میکوشیدند. بعد مضعی مدت ملک خیرالدین ولد جام تماچی که در صغر سن با پدر بدلی رفته بود بعد فوت پدر به سند آمده ولایت را متصرف شده بحکومت بنشست.

و بعد از اندک فرصت سلطان محمدشاه از راه گجرات به سند آمد، ۱۰ و چون جام خیرالدین محنت بند و زندان کشیده بود، هر چند سلطان محمدشاه^(۱) او را طلب نمود او ملازمت را به خود قرار نتوانست داد، تا آنکه سلطان محمدشاه بن تغلق شاه در حوالی متهه علم عزیمت سفر آخرت بر افراشت.

آورده اند که بعد از فوت (او) سلطان فیروزشاه وصایه و وراثت بر ۱۵ سریر سلطنت صعود نموده عازم دارالملک دهلی گشت. و جام خیرالدین چند منزل تعاقب نموده از حوالی سن که از مضافات سیوان^(۲) است معاودت کرد. سلطان فیروزشاه را (f. 44 b) آن خدشه بخاطر بود. و جام خیرالدین بعد از عزیمت و نهضت سلطان فیروزشاه بساط عدل و احسان مبسوط گردانیده در ترفیه حال رعایا و عامه برایا کمال اهتمام می نمود.

۲۰ و از نوادر وقائع آنکه ازان جام نیکو سرانجام آورده اند که روزی با جمعی از خواص و خدم به سیر و تماشا بر آمده. ناگاه استخوان آدمیان بنظرش در آمد که در مغاکی افتاده بود. عنان کشیده لحظه دران عظام

(۱) ح افزاید: بن تغلق شاه در حوالی مته

(۲) م: سیوان: ح: سیوان

بود، در حین محاربه گرفتار شد. و آن مردم او را مقید و محبوس ساختند. و حام ار او را تعاقب نموده همچنان به بساط عیش و عشرت اشتغال داشت. و کاهه بن تماچی اربن ممر کیسه او در سینه خود مخفی داشته خود را بلطائف الخیل از جنگ دشمنان و راهباید، و از حام ار روگردان شده، قلعه هکر رسید (و) عایشاه ترك را ملاقات نمود. و عایشاه باتفاق ملك فیروز جمعیت کرده در حصار هرامپور حام ار را مقتول گردانید، و ملك فیروز را بحکومت حصار باز گذاشته خود مراجعت نمود. بعد از سه روز مردم حام ار^(۱) به حدیقه و حیل کاهه بن تماچی و ملك فیروز را قتل رسانیدند

حام حویه بن نابیه (f 13b)

- چون حام ار رحلت نمود، حام حویه در قوم سمسه بخطاب حامی ۱۰ ملقب شده خیال تسخیر تمامی سد محاط گردانیده برادران و خویشان را ربایت نموده^(۲) نامرد ولایت گردانید. و آن مردم از برار موضع تاهتی عور نموده قتل و غارت و خرابی قریات و قصبات هکر مشغول گشتند و دوسه دفعه میان مردم سمسه و حکام هکر جنگ صعب افتاد مردم ترك چون طساعت مقاومت نداشتند، قلعه هکر را گذاشته خود را به اوچه ۱۵ کشیدند. و حام حویه بعد از استماع فرار آن عسکر کوچ بکوچ متواتر روانه هکر گردید، و چند سال باستقلال در سد گردانید، تا ایامی که سلطان علاؤالدین برادر خود العحان را سواحلی ملتان تعیین نمود. العحان ملك ناه^(۳) کاموری و تاتارخان را بدفع حام حویه به سد فرستاد حام حویه قتل از وصول لشکر شیخون اجل رو تاحت، و او عمرص حقای در ۲۰ گذشت. ایام حکومت او سیزده سال بود، و لشکر سلطان علاؤالدین بموالی هکر رسیده دلمه هکر را تصرف در آورده مازم سیوستان شدند

(۱) سمسه حویه بن نابیه - ما آرمی بهند (۲) و فرموده (۳) و ناه حقای

شده بود. و انر نام شخصی از طائفه سمه بود و آثار (f. 42h) رشد از جبین او هویدا بود. و اعیان ملك خفيه در وقت سحر جمیع بدرون خانه او بالا اتفاق شده بمشورة یکدگر ارمیل را بقتل رسانیدند^(۱) و سر او را بدروازه شهر آویختند، و به اجماع مردم انر را بر تخت سلطنت اجلاس دادند.

ذکر جام انر بن بابنیه

۵

باتفاق امراء حاکم مستقل شد، و خاق کثیر کرد وی جمع آمدند. و او به جمعیت تمام عازم تسخیر سیوستان شده با ملك رتن که از اعمال سلاطین ترك بود در حوالی سیوستان رسیده میدان مقابله و مقاتله بیاراست. ملك رتن نیز با لشکر آراسته از قلعه بر آمده به جنگ^(۲) گاه حاضر آمده آتش ۱۰ محاربه برافروخت، و جام انر در جنگ اول منهزم شد. و بار دیگر به امداد برادران جمعیت نموده بکارزار آمد و ملك رتن در تاختن اسب بسر درآمده از اسب جدا شد و بر زمین افتاد. جام انر سر او را از تنش جدا کرد و قلعه سیوستان را متصرف گشت. ملك فیروز و علিশاه ترك که در نواحی بهکر بودند، باو مکتوبی نوشتند که این دلیری لائق نبود و حالا استعداد ۱۰ لشکر بادشاهی نموده^(۳) پای مردانگی در میدان استقامت ثابت گرداند^(۴). او ازین سخنان (f. 43a) متأثر گشته عزیمت تهری نمود، و در همان ایام مریض گشته بعالم آخرت شتافت. ایام حکومتش سه سال و شش ماه بود.

و بعضی بر آنند که چون جام انر فتح سیوستان نموده مراجعت کرد، شبی بساط عشرت گسترده بشرب مشغول بود. درین اثنا خبر آمده که ۲۰ جمعی از باغیان رسیدند. کاهه بن تماچی که وکیل او بود، او را بدفع اهل بغی نامزد فرمود^(۵). چون او به جمعی ایامار کرده بآن مردم رسید مست

(۱) د و ف م : جمعی بدرون خانه ارمیل درآمده او را بقتل رسانیدند. و ما عبارت را اختیار کرده ایم.

(۲) ف : خیل (۴) م : باید گردانید (۵) ف : نمود

(۳) م : باید نمود و

چند سال با استقلال گذرانید و تا نصرپور بتصرف در آورد. و او در
 عنفوان جوانی انتقال نمود، و طفلی سنگهار نام از وی مانده. تاری^(۱) نام
 دختر او مدتی حکومت کرد و رعایا و برایا مطیع و متقاد او بودند. و چون
 سنگهار بمرتبه رشد رسید، سریر سلطنت را مقرر خود ساخته، بسر انجام
 امور ملك و مال پرداخت، و جمعی را که در مقام تمرد و عناد و بغی و
 فساد بودند تادیب و تنبیه نموده، عنان عزیمت را باطراف ولایت کج
 معطوف داشته تا نانکنی^(۲) بتصرف خود در آورد. بعد از چند سال سفر
 آخرت گزید و از وی (f. 42a) فرزندی نمانده بود. زن او همون نام در
 قلعه واهکه^(۳) حکومت میکرد، و برادران خود را بحکومت محمدتور
 و تهری^(۴) تعین نمود. و بعد ازان باندك مدتی برادران دودا که در ناحیه ۱۰
 غنی بودند ظهور کرده برادران همون را مستاصل نمودند. درین اثنا پهنو
 نام از اولاد دودا خروج کرد و جمعیت غریب باو گرد آمد. جماعه که
 بمنازعت سلطنت برخاسته بودند همه را از بیخ برانداخته خود بر تخت
 امارت به نشست. و او نیز چند گاه بحکومت پرداخته ایام حیاتش بسر^(۵)
 رسید. و بعد از وی خیرا نام شخصی امور سلطنت را متکفل شده بمعاملات ۱۵
 ملك می پرداخت. و او بصفات پسندیده متصف بود. و بعد از چند
 سال آفتاب حیاتش باقی ممات غروب نمود. و بعد از وی ارمیل^(۶) نام
 شخصی بر مسند حکومت بنشست. و او ظالم طبیعت و مردم آزار بود.
 خلافت از ظلم او متفر^(۷) شده در صدد قتل و عزل او همت گماشتند.
 و [چون] فرقه سه از نواحی کج آمده در حوالی سند رحل اقامت انداخته ۲۰
 بودند، و مبادا ایشان و مردم سند طریق حبه مندی و مواصلت مسلوك

(۱) تاری	(۲) نانکنی	(۳) واهکه	(۴) تهری	(۵) محمدتور	(۶) ارمیل	(۷) کج
----------	------------	-----------	----------	-------------	-----------	--------

را تاخته بملتان نزول فرمود، و جمعی را که بدست میرزا پیرمحمد اسیر شده بودند سیاست نمود. و بعد ازان حکام سند سر از اطاعت بادشاهان دهلی بیرون آورده حاکم باستقلال شدند، چنانکه ذکر^(۱) کرده میشود.

گفتار در بیان حکومت سومره و سمه

— ذکر سومره —

۵

سابقاً مذکور شده که چون سلطان محمود غازی^(۲) از دارالملک غزنین به بلدۀ ملتان رسیده گمنده تسخیر برکنگرۀ قلعه ملتان انداخت و به حوزه تصرف در آورد، گهاشتگان خود را به سند فرستاد تا ولایت سند را به تحت تصرف در آوردند. و بعد از فوت سلطان محمود غازی چون سلطنت ۱۰ باولاد او^(۳) منتقل شد، و نوبت حکومت و جهانداری به عبدالرشید بن سلطان مسعود رسید، و او بساط عیش و نشاط را مبسوط گردانیده به لوازم جشن و سور و مراسم عیش و سرور مشغول شده بمهبات جهانداری نه پرداخت، در اکثر سرحداتی دوردست مردم آغاز تمرد کرده سر از ربقة اطاعت باز کشیدند.

۱۵ الغرض دران اوان مردم سومره از نواحی تهری جمعیت کرده سومره نام شخص را بر مسند ایالت (f. 41b) اجلاس دادند. و او مدتی بسر داری آن قوم گذرانیده حوالی آن دیار را از خس و خاشاک مفسدان پاك ساخت، و با زمین داری صاد نام که دران حدود دم استقلال میزد طرح وصلت انداخته دختر او را بجباله نکاح در آورد. و ازو فرزندی ۲۰ بهونگر نام بوجود آمد. و بعد از فوت پدر بر مسند تحت حکومت موروثی جلوس نموده قدم پیشتر نهاد، و در آخر بر فراش مرض جان بقابض ارواح سپرد. و بعد ازوی پسرش دودا نام متکفل مهبات حکومت گردیده

(۳) و م ندارد: او

(۲) م: «غزوی، بجای «غازی»

(۱) م: یاد

محالفت شد. بعضی از ملازمان ملک بهتی به سارنگ خان پیوستند، و سارنگ خان تقویت یافته ملتان را گرفت، و در ماه رمضان سنه تسع و تسعين و سبعماية جمعیت نموده عازم دهلی شد. امراء دهلی جمعیت نموده به حگ و دفع او متوجه شدند. در پانزدهم ماه محرم سنه ثمانماية ميانۀ ایشان مصاف واقع شد. سارنگ خان هزیمت خورده جانب ملتان رفت. ۵

و [چون] کار ملک بی انتظام ماند و این دو بادشاهرا ده ماه در مقام خصومت و نزاع شد (f 40b). درین اثنا بتاريخ^(۱) ماه ربیع الاول سه ثمانماية میرزا پیرمحمد سیره امیر تیمور صاحبقران از آب پنجاب گذشته حصار اوچه را محاصره نمود، و ملک علی که از جانب سارنگ خان حاکم اوچه بود متحصن شده تا یکماه حدال کرد. و سارنگ خان چهار هزار ۱۰ سوار را به ملک تاج الدین همراه کرده بمسد ملک علی فرستاد. و میرزا پیرمحمد خبردار شده قلعه را گذاشته استقال ملک تاج الدین نموده او را مهرم ساخت، و از پی در آمده قلعه ملتان را محاصره نموده، تا شش ماه با سارنگ خان محادله میکرد و هر روز حگ می شد. آخر امان خواسته تلامت میرزا [یان] مشرف شده. ۱۵

و بعد از فتح ملتان میرزا پیرمحمد چند روز توقف نمود. و در ماه شوال سنه مذکور امرای بادشاهان دهلی خبر تسلط میرزا پیرمحمد شنیده همه در مزار شیخ قطب الدین بختیار کاکی قدس سره جمع آمده از طرفین عهد بستند؛ و امراء دهلی بر بادشاهان خود غالب آمده ایها را بمویه ساحنه مایکدیگر در ساختند. و اطاعت و انقیاد اهل سد سلاطین شد. ۲۰

• زمان تشریف آوردن صاحبقرانی بود. و بعد از آمدن میرزا پیرمحمد بهر خود سعادت در ماه صفر سه احدی و (f 111) ثمانماية ملکه^(۲)

و مبارک خان^(۱) را بدست آورده بقتل رسانید . و ملو ازین خبر هراسان شده خود را بملازمت سلطان رسانید ، و غبار خاطر سلطان را معلوم نموده به لطائف الحیل خود را از اردو به شهر انداخته لوای مخالفت بر افراخت . سلطان با سعادت خان محاصره شهر نموده هر روز جنگ می انداخت ، و تا سه ماه این صحبت گرم بود . بعضی هواخواهان مقرب خان سلطان را فریب داده از سعادت خان جدا کرده به شهر آوردند . سعادت خان دید که کار از پیش نمی رود و تسخیر قلعه دهلی دشوار است و برسات برسید ، از گرد شهر برخاسته به فیروزآباد رفت^(۲) و باتفاق مختصان نصرت شاه بن فیروز خان بن سلطان فیروز شاه را که در میوات بود ، ۱۰ در ماه ربیع الاول سنه مذکور در فیروزآباد بر تخت سلطنت اجلاس داده ناصرالدین نصرت شاه خطاب کردند . و چون امراء دیدند که نصرت شاه نمودی بیش نیست بمکر و حيله نصرت شاه را از سعادت خان جدا کرده و جمعیت^(۳) نموده ، بر سر سعادت خان که امیرالامراء بود غافل رسیدند (f. 40a) . و او طاقت نیاورده بدیله رفته به مقرب خان ملحق شده ۱۵ و مقرب خان او را گرفته بقتل رسانید [ند] . امراء نصرت شاهی مثل محمد مظفر شهاب الدین ناهر و فضل الله خان بلخی و خانه زادان فیروزشاهی ناچار بیعت مجدد به نصرت شاه کردند ، و اکثر ولایات را متصرف شدند . و سلطان ناصرالدین محمود شاه از نفاق و حرام نمکی امراء و سپاه متفکر گشته تدبیر کار خود گم کرد و نمی دانست که چه باید کرد . و هم ۲۰ چنان از طرفین جنگ و جدل واقع می شد .

و در سنه ثمان و تسعین و سبعایه سارنگ خان حاکم دیپالپور و لاهور را که از جانب سلطان محمود شاه منصوب بود با خضر خان حاکم ملتان

مخالفت شد. بعضی از ملازمان ملك بهتى به سارنگ خان پیوستند، و سارنگ خان تقویت یافته ملتان را گرفت، و در ماه رمضان سنه تسع و تسعين و سبعایه جمعیت نموده عازم دهلی شد. امراء دهلی جمعیت نموده به جنگ و دفع او متوجه شدند. در پانزدهم ماه محرم سنه ثمانمایه میانۀ ایشان مصاف واقع شد. سارنگ خان هزیمت خورده جانب ملتان رفت. ۵

و [چون] کار ملك بی انتظام ماند و این دو بادشاهزاده باهم در مقام خصومت و نزاع شدند (f. 40 b). درین اثنا بتاريخ^(۱) ماه ربیع الاول سنه ثمانمایه میرزا پیرمحمد نیرۀ امیر تیمور صاحبقران از آب پنجاب گذشته حصار اوچه را محاصره نمود، و ملك علی که از جانب سارنگ خان حاکم اوچه بود متحصن شده تا یکجا جدال کرد. و سارنگ خان چهار هزار ۱۰ سوار را به ملك تاج الدین همراه کرده بمدد ملك علی فرستاد. و میرزا پیرمحمد خبردار شده قلعه را گذاشته استقبال ملك تاج الدین نموده او را مهزم ساخت، و از پی در آمده قلعه ملتان را محاصره نموده، تا شش ماه با سارنگ خان مجادله میکرد و هر روز جنگ می شد. آخر امان خواسته بتلازم میرزا [یان] مشرف بشده. ۱۵

و بعد از فتح ملتان میرزا پیرمحمد چند روز توقف نمود. و در ماه شوال سنه مذکور امرای بادشاهان دهلی خبر تسلط میرزا پیرمحمد شنیده همه در مزار شیخ قطب الدین بختیار کاکی قدس سره جمع آمده از طرفین عهد بستند؛ و امراء دهلی بر بادشاهان خود غالب آمده اینها را نمونه ساخته با یکدیگر در ساختند. و اطاعت و انقیاد اهل سند بسلطین هند ۲۰ نارمان تشریف آوردن صاحبقرانی بود. و بعد از آمدن میرزا پیرمحمد نیرۀ خود بسعادت در ماه صفر سنه احدی و (f. 41a) ثمانمایه طنبه^(۲)

و مبارک خان^(۱) را بدست آورده بقتل رسانید. و ملو ازین خبر هراسان شده خود را بملازمت سلطان رسانید، و غبار خاطر سلطان را معلوم نموده به لطائف الحیل خود را از اردو به شهر انداخته لوای مخالفت برافراخت. سلطان با سعادت خان محاصره شهر نموده هر روز جنگ می انداخت، و تا سه ماه این صحبت گرم بود. بعضی هواخواهان مقرب خان سلطان را فریب داده از سعادت خان جدا کرده به شهر آوردند. سعادت خان دید که کار از پش نمی رود و تسخیر قلعه دهلی دشوار است و برسات برسید، از گرد شهر برخاسته به فیروزآباد رفت^(۲) و باتفاق مختصان نصرت شاه بن فیروز خان بن سلطان فیروز شاه را که در میوات بود، در ماه ربیع الاول سنه مذکور در فیروزآباد بر تخت سلطنت اجلاس داده ناصرالدین نصرت شاه خطاب کردند. و چون امراء دیدند که نصرت شاه نمودی بیش نیست بمکر و حيله نصرت شاه را از سعادت خان جدا کرده و جمعیت^(۳) نموده، بر سر سعادت خان که امیرالامراء بود غافل رسیدند (f. 40a). و او طاقت نیاورده بدلی رفته به مقرب خان ملحق شده و مقرب خان او را گرفته بقتل رسانید [ند]. امراء نصرت شاهی مثل محمد مظفر شهاب الدین ناهر و فضل الله خان بلخی و خانهزادان فیروزشاهی ناچار بیعت مجدد به نصرت شاه کردند، و اکثر ولایات را متصرف شدند. و سلطان ناصرالدین محمود شاه از نفاق و حرام نمکئی امراء و سپاه متفکر گشته تدبیر کار خود گم کرد و نمی دانست که چه باید کرد. و هم ۲۰ چنان از طرفین جنگ و جدل واقع می شد.

و در سنه ثمان و تسعین و سبعایه سارنگ خان حاکم دیپالپور و لاهور را که از جانب سلطان محمود شاه منصوب بود با خضر خان حاکم ملتان

فوج تاپیار^(۱) حواله او نموده، با لشکری گران رخصت فرموده، عنان اختیار آن صوبه به ید اقتدار او باز گذاشت. و او دران دیار استیلای تمام یافته زمین داران آن نواحی را مطیع و منقاد خود ساخت، و بعضی حصارها که خراب کرده بودند از سر بنا کرد. و پادشاه بنگاله و امراء و حکام اطراف هدایا و پیشکش که به سلطان فیروز (f. 39a) شاه میفرستادند بسطان محمود شاه فرستادند.

و همدین سال سلطان محمود شاه سارنگ خان را جهة ضبط دیپالپور و ملتان و سند تعین فرمود، و برای دفع فساد شیخا کپو کهران که در لاهور طغیان نموده بود، رای خلجی خان بهتی و رای داؤد و کمال مبین^(۲) و لشکر ملتان فرستاد. و ایشان در ماه ذی قعدة سنه ست و تسعین ۱۰ و سعبایه متوجه شده، چون نزدیک لاهور رسیدند، شیخا کپو کهران با جمعیت تمام و استعداد محاربه در دوازده گروهی لاهور مقابله نموده مصاف داد. نیم فتح و ظفر بر رایت سارنگ خان وزید و شیخا کپو کهران هزیمت یافته به کوه جمو رفت. روز دویم سارنگ خان قلعه^(۳) لاهور را متصرف شده ملک کهندو^(۴) برادر خود را عادل خان خطاب کرده آنجا ۱۵ گذاشت و خود به دیپالپور آمد.

و در ماه شعبان سنه مذکور سلطان محمود شاه مقرب خان را با جمعی از مردم معتمد به قلعه گذاشته خود با سعادت خان بجانب یانه^(۵) و گوالیار حرکت نمود. چون سلطان نزدیک گوالیار رسید ملک علاؤ الدین دهاروال^(۶) و مبارک خان پسر ملک راجو^(۷) و ملو برادر سارنگ خان بسطان در ۲۰ مقام (f. 39b) فریب شدند. سعادت خان خبردار شده ملک علاؤ الدین

(۱) تاپیار
(۲) کمال مبین
(۳) قلعه
(۴) کهندو
(۵) یانه
(۶) علاؤ الدین دهاروال
(۷) راجو

جلوس نمود. و در اوائل حال غلامان و خانه‌زادان پدر را که با او مخالفت نموده بودند از شهر بیرون کرد، و جمعی دیگر را بقتل رسانید و منادی کرد که هر کس که ازین مردم (f. 37b) در شهر بماند خون او بگردن او است.

- و سلطان محمدشاه به جمعیت تمام در دهلی نزول اجلال فرموده باستقلال بملك و مال پرداخت. و چون تقویت تمام حاصل کرد، بخاطر ه آورد که از ابوبکر شاه غافل نباید بود. بنابراین همایون‌خان پسر خود را با جمعی از امراء بر سر او تعیین نمود. چون این لشکر بنواحی کوتله که مکن ابوبکر شاه بود رسید، او در ماه محرم سنه ثلث و تسعين و سبعایه با اتفاق بهادر^(۱) نامی از خانه‌زادان فیروزشاه جمعیت نموده بر لشکر همایون خان شیعخون آورد، و در میان آتش جدال و قتال برافروخته شد. و در ۱۰ آخر ابوبکر شاه با عنوان خود شکست یافته بقلعه کوتله درآمد. چون این خبر به سلطان محمدشاه رسید کوچ بکوی خود را آنجا رسانیده کار محاصره بر وی تنگ گرفت. ابوبکر شاه عاجز آمد و امان خواسته ملازمت نمود. و سلطان محمدشاه کار او را^(۲) ساخته به قلعه میوات فرستاد، و همدران حبس فوت کرد.
- و سلطان بجناب دهلی رفت و از آنجا بجناب گجرات نهضت فرمود^(۳). ۱۵ و بعد از آن^(۴) مدتی بجناب بنگاله عنان عزیمت معطوف داشته متمردان و مفسدان (f. 38a) آن حدود را گوشمال داد، و در قلعه محمدآباد که در زمان او بنا یافته بود اقامت نمود. و بعد از چندگاه بیار شد. درینوقت خبر آوردند که بهادر ماهر بعضی مواضع نواحی دهلی را تاخته خلل انداخته. سلطان باوجود ضعف متوجه میوات شد. چون به کوتله رسید بهادر ماهر ۲۰ مقابل^(۵) آمده جنگ کرد، و شکست یافته در کوتله متحصن شد. و چون قدرت بودن نداشت از کوتله بگریخت. سلطان بجهت اهتمام عمارت که در

(۱) حیدرآباد - مغالی

(۲) حیدرآباد - آورده

(۳) حیدرآباد - آورده

(۴) حیدرآباد - آورده

(۵) حیدرآباد - آورده

تغلق شاه و خان جهان را بدست آورده بقتل رسانید، و سر ایشان را بهمان دروازه آویخت. و این واقعه در بیست و یکم ماه صفر سنه احدی و تسعین و سبعمایه روی داد. ایام سلطنت او پنج ماه و سه روز بود و العلم عند الله.

ذکر سلطان ابوبکر شاه

بعد ازین واقعه امرای بی رای سلطان ابوبکر بن ظفر خان بن سلطان ه فیروز شاه را بیادشاهی برداشته سلطان ابوبکر شاه خطاب دادند، و منصب وزارت به ملک رکن الدین مقرر شد. و بعد از چند گاه معلوم سلطان ابوبکر شاه شد که ملک رکن الدین با چندی از امرای فیروزشاهی اتفاق نموده بود که سلطان ابوبکر شاه را از میان بردارد و^(۱) خود بادشاه شود. سلطان ابوبکر شاه پیشدستی نموده باتفاق امراء ملک رکن الدین^(۲) را بقتل ۱۰ رسانید. و سلطان ابوبکر شاه بعد از قتل ملک رکن الدین^(۳) استیلا یافت و غلبه پیدا کرد.

همدین اثنا خبر رسید که میر صده سامانه حاکم آنجا را بخنجر کشته و خانه او را غارت کرده سر او را نزد سلطان^(۴) به نگرکوت فرستادند. و سلطان محمدشاه (f. 36b) آن خبر شنیده از نگرکوت به سامانه آمده و در ۱۵ ماه ربیع الاول بر تخت سلطنت بنشست. میر صده سامانه و زمین داران دامن کوه باو ریعت تازه نمودند، و بعضی امراء و ملوک دهلی نیز از ابوبکر شاه روگردان شده به محمد شاه پیوستند، و بیست هزار سوار و پیاده یشمار در گرد او جمع شد. و چون از سامانه بجانب دهلی عزیمت فرمود تا رسیدن نواحی دهلی، سمیت او به پنجاه هزار سوار کشید؛ و بتاریخ بیست و دوم^(۵) ۲۰ ماه ربیع الآخر سنه احدی و تسعین و سبعمایه سلطان محمد شاه^(۶) به قصر

(۱) میر صده سامانه را در دهلی کشته و سر او را نزد سلطان فرستادند. (۲) سلطان ابوبکر شاه را از میان بردارد و خود بادشاه شود. (۳) سلطان ابوبکر شاه را بقتل رسانید. (۴) سلطان ابوبکر شاه را بقتل رسانید. (۵) ۲۰ ماه ربیع الآخر سنه احدی و تسعین و سبعمایه سلطان محمد شاه به قصر

(۶) سلطان محمد شاه را بقتل رسانید. (۷) سلطان ابوبکر شاه را بقتل رسانید. (۸) سلطان ابوبکر شاه را بقتل رسانید. (۹) سلطان ابوبکر شاه را بقتل رسانید. (۱۰) سلطان ابوبکر شاه را بقتل رسانید.

کرد و بتاریخ هژدهم شهر رمضان سنه تسعین و سبعایه وفات یافت، بیت :
 فلك را سر انداختن شد سرشت * نشاید کشیدن سر از سر نوشت
 که داند که این خاک انگيخته * بخون چه دلهاست آميخته
 همه راه گر نیست بینده کور * ادیم گوزنست و کیمخت گور

۵ ذکر سلطان تغلق شاه بن فتح خان بن سلطان فیروز

وی بتاریخ هژدهم شهر رمضان سنه تسعین و سبعایه بوصایه سلطان
 فیروزشاه و سعی امرا در قصر فیروزآباد بر تخت سلطنت جلوس یافته به
 (f. 35b) سلطان غیاث الدین تغلق شاه^(۱) مخاطب گشت. و سلطان محمد
 شاه که پسر حقیقی سلطان فیروزشاه بود و سلطان ازو آزردہ خاطر شده
 ۱۰ او را بناحیه تعین کرده بود، میان او و امرا مخالفت واقع شد. و سلطان
 محمد شاه طالب ملک گشته متوجه شد. و امرای نامدار باتفاق سلطان تغلق
 شاه متوجه دفع او شدند. و او در ماه ذی حجه مذکوره بکوه سر مور^(۲)
 در آمد و بساطان تغلق شاه با یک لك سوار تعاقب کرد و کار ناساخته
 معاودت نمود. و نیز چون بشهر رسید بسبب عنفوان جوانی در عیش
 ۱۵ و کامرانی مستغرق شد، و سرانجام ملک و کار سلطنت مهمل ماند، و قصور
 و فتور در کارهای ملک پیدا شدن گرفت. و از روی قله تجربه و فرط^(۳)
 حزم برادران حقیقی را مقید ساخت^(۴). و ابوبکر پسر ظفرخان که برادر
 زاده او باشد از بیم و هراسی که داشت گوشه گرفته از میان بدر رفت.
 ملک رکن الدین وزیر و امراء دیگر باو یار شده خروج کردند، و ملک
 ۲۰ مبارك کبیر^(۵) را در فیروزآباد دهلی بر در دولت خانه تغلق شاه کشتند. و او^(۶)
 جمعیت و غلبه باغیان دانسته باتفاق خان جهان از دروازه که جانب آب
 چون بود بر آمد (f. 36a). ملک رکن الدین حاضر شده تعاقب نموده

(۵) ح: پسر

(۳) م: افراط

(۱) م زیاد دارد: ملقب و

(۴) ف: ندارد: مقید ساخت

(۶) م: «سلطان» بجای «او»

(۲) ف: هرمور

تغلق شاه و خان جهان را بدست آورده بقتل رسانید، و سر ایشان را بهمان دروازه آویخت. و این واقعه در بیست و یکم ماه صفر سنه احدی و تسعین و سبعمایه روی داد. ایام سلطنت او پنج ماه و سه روز بود و العلم عند الله.

ذکر سلطان ابوبکر شاه

بعد ازین واقعه امرای بی رای سلطان ابوبکر بن ظفرخان بن سلطان ه فیروز شاه را بیادشاهی برداشته سلطان ابوبکر شاه خطاب دادند، و منصب وزارت به ملک رکن الدین مقرر شد. و بعد از چند گاه معلوم سلطان ابوبکر شاه شد که ملک رکن الدین باچندی از امرای فیروزشاهی اتفاق نموده بود که سلطان ابوبکر شاه را از میان بردارد و^(۱) خود بادشاه شود. سلطان ابوبکر شاه پیش دستی نموده باتفاق امراء ملک رکن الدین^(۲) را بقتل ۱۰ رسانید. و سلطان ابوبکر شاه بعد از قتل ملک رکن الدین^(۳) استیلا یافت و غلبه پیدا کرد.

همدرین اثنا خبر رسید که میر صده سامانه حاکم آنجا را بخنجر کشته و خانه او را غارت کرده سر او را نزد سلطان^(۴) به نگرکوت فرستادند. و سلطان محمدشاه (f. 36b) آن خبر شنیده از نگرکوت به سامانه آمده و در ۱۵ ماه ربیع الاول بر تخت سلطنت بنشست. میر صده سامانه و زمین داران دامن کوه باو ریعت تازه نمودند، و بعضی امراء و ملوک دهلی نیز از ابوبکر شاه روگردان شده به محمد شاه پیوستند، و بیست هزار سوار و پیاده بیشمار در گرد او جمع شد. و چون از سامانه بجانب دهلی عزیمت فرمود تا رسیدن بموالی دهلی، جمعیت او به پنجاه هزار سوار کشید؛ و بتاريخ بیست و دوم^(۵) ۲۰ ماه ربیع الآخر سنه احدی و تسعین و سبعمایه سلطان محمد شاه^(۶) به قصر

(۱) در مرآت، همان درآورده (۲) و زیاد دارد: محمد شاه (۳) در زاد دارد: سله -
(۴) در مرآت و - موجود است (۵) در - بیست و دو: تاریخ دوم محمد شاه

کرد و بتاریخ هژدهم شهر رمضان سنه تسعین و سبعایه وفات یافت. بیت :
 فلک را سر انداختن شد سرشت   نشاید کشیدن سر از سر نوشت
 که داند که این خاک انگیخته   بخون چه دلخاست آمیخته
 همه راه گر نیست بینده کور   ادیم گوزنست و کیمخت گور

۵ ذکر سلطان تغلق شاه بن فتح خان بن سلطان فیروز

وی بتاریخ هژدهم شهر رمضان سنه تسعین و سبعایه بوصایه سلطان
 فیروزشاه و سعی امرا در قصر فیروزآباد بر تخت سلطنت جلوس یافته به
 (f. 35b) سلطان غیاث الدین تغلق شاه^(۱) مخاطب گشت. و سلطان محمد
 شاه که پسر حقیقی سلطان فیروزشاه بود و سلطان ازو آزرده خاطر شده
 ۱۰ او را بناحیه تعین کرده بود، میان او و امرا مخالفت واقع شد. و سلطان
 محمد شاه طالب ملک گشته متوجه شد. و امرای نامدار باتفاق سلطان تغلق
 شاه متوجه دفع او شدند. و او در ماه ذی حجه مذکوره بکوه سر مور^(۲)
 درآمد و بساطان تغلق شاه با یک لك سوار تعاقب کرد و کار ناساخته
 معاودت نمود. و نیز چون بشهر رسید بسبب عنفوان جوانی در عیش
 ۱۵ و کامرانی مستغرق شد، و سرانجام ملک و کار سلطنت مهمل ماند، و قصور
 و فتور در کارهای ملک پیدا شدن گرفت. و از روی قلة تجربه و فرط^(۳)
 حزم برادران حقیقی را مقید ساخت^(۴). و ابوبکر پسر ظفرخان که برادر
 زاده او باشد از بیم و هراسی که داشت گوشه گرفته از میان بدر رفت.
 ملک رکن الدین وزیر و امراء دیگر باو یار شده خروج کردند، و ملک
 ۲۰ مبارک کبیر^(۵) را در فیروزآباد دهلی بر در دولت خانه تغلق شاه گشتند. و او^(۶)
 جمعیت و غلبه باغیان دانسته باتفاق خان جهان از دروازه که جانب آب
 چون بود برآمد (f. 36a). ملک رکن الدین حاضر شده تعاقب نموده

(۵) ح : پسر

(۳) م : افراط

(۱) م زیاد دارد : ملقب و

(۴) ف ندارد : مقید ساخت

(۶) م : «سلطان» بجای «او»

(۲) ف : سر مور

(f. 31b) عزیمت نگرکوت فرمود. و چون بدامن کوه رسید، پارهٔ برف در ظرف کرده نزد سلطان^(۱) آوردند. سلطان فرمود که در حینی که سلطان محمدشاه درین مقام رسیده بود برای او برف آورده بودند. فرمود تا ازان شربت بسازند. چون مهیا نموده آوردند و بنده حاضر نبود آن شربت^(۲) نخوردند، و فرمودند که باتفاق فیروزشاه خورده شود. چون این چنین الطاف در حق من نموده بودند، امروز من نیز ازان شربت نخورم تا صد شتر بار نبات را شربت برف ساخته به روح سلطان بمردم ندم و آبخنان کرد.

القصه سلطان بعد از فتح نگرکوت بجانب تهنه عزیمت نمود. و چون به تهنه رسید جام خیرالدین که والی تهنه بود بقلعهٔ آب متحصن شده مدتی لشکر را نگاه داشت. و سلطان بواسطهٔ عسرت غله و کمی علف و کلانی آب ۱۰ و کثرت پشه عزیمت کجرات فرموده بشکال^(۳) را آنجا گذرانید. و نظام الملك را معزول ساخته کجرات را به ظفرخان داد و به طرف تهنه نهضت نمود. چون سلطان به تهنه رسید جام خیرالدین امان خواسته بملازمت آمد. و سلطان او را منظور نظر عاطفت (f. 35a) گردانیده^(۴) با سایر زمین داران آن حدود حکم فرمود که بدھلی برند. و چون بحوالی سیوستان رسیدند ۱۵ حام خیرالدین داعیهٔ فرار نموده بخود مصمم^(۵) ساخت که در وقت کوچ خود را بکنار آب رسانیده در زورقچهٔ سوار شده برود. جمعی که مؤکل بودند املاع یافته خبر بسلطان رسانیدند. سلطان حکم فرمود که زنجیر بر پای جام خیرالدین نهاده بدھلی ببرند. و سلطان با لشکر خود عازم دارالملک دهلی گشت. و بعد از مدتی جام جوته ولد جام خیرالدین را خلعت داد ۲۰ و حکومت تهنه را یو مفوض گردانیده رخصت فرمود.

و سلطان فیروزشاه سی و هشت سال و چند ماه باستقلال جهانبانی

۱۰۱ هـ در ده دار و در شاه (۲) هـ در سال ۱۰۱ هـ (۱) حوق هـ (داد دارد) او را
 ۱۰۲ هـ در ده دار و در (۳) برکات حوق در شکال (۴) هـ بود خود عمر
 ۱۰۳ هـ در ده دار و در

عمارت قلعه فرموده نصر^(۱) را با هزار سوار درانجا تعین نمود. و ملک بهرام را حکم کرد که دران حدود فوجدار باشد. چون به سیوستان رسید ملک علشیر و ملک تاج کافوری را بحکومت آنجا باز گذاشت، و طواف آستانه متبرکه حضرت شهباز قلندر و دیگر مشایخ آنجا نموده و به مخادیم و ارباب استحقاق وظائف و ادارات مقرر فرمود. و از انجا یلده بهکر تشریف آورده بیست روز^(۲) در بهکر^(۳) اقامت فرمود. و ملک رکن الدین را نائب و ملک عبدالعزیز برید را دیوان بهکر ساخته هشتاد نفر منفرد^(۴) به محافظت قلعه تعین نمود. و ملک رکن الدین^(۵) را بخطاب «اخلاص خانی» نوازش نموده سرانجام مهم و ولایت سند را (f. 43a) به ید اختیار او باز گذاشت، و طئی منازل و مراحل نموده بهر سرزمین که میرسید اهالی^(۶) آن محال را بعطایا و مراحم خوشدل می گردانید. و در شهر رجب سنه اثنی و خمسین و سبعمایه بدارالملک دهلی رسیده باستقلال تمام بر سریر سلطنت جلوس فرموده و جشنهای بادشاهانه ترتیب داده خلایق را بالطف و انعام بهره ور گردانید، و نوید عدل و احسان در داده خواص و عوام^(۷) و کافه انام را ۱۵ بمدعیات خود رسانید. و بتاریخ پنجم شهر صفر سنه ثلاث و خمسین و سبعمایه بطریق سیر در ممالک محروسه حرکت کرد و اکثر زمین داران آن حدود بملازمت سرافراز گشته در ربهقه اطاعت و انقیاد در آمدند. و در سنه اربع و خمسین و سبعمایه به کلانور و دامن کوه آن نواحی بشکار بر آمده در حین مراجعت عمارات عالی بر کنار آب سرستی^(۸) بنا فرمود؛ و شیخ ۲۰ صدرالدین بن شیخ بهاء الدین زکریا را خطاب شیخ الاسلامی داده از انجا رخصت وطن نمود. و سلطان فیروز شاه در سنه ستین و سبعمایه و ولایت بنگاله را بحیطه ضبط در آورده. و در ماه رجب سنه اثنی و سبعین و سبعمایه

(۱) م : نصیر	(۴) ح : مقرر؛ م : مفرد	(۷) ح ف : خاص و عام
(۲) م زیاد دارد؛ دیگر	(۵) ف زیاد دارد؛ رحمة الله علیه	(۸) ح : برس؛ د : نرمی
(۳) م ندارد؛ در بهکر	(۶) م : و موالی	

(f. 341a) عزیمت نگرکوت فرمود. و چون بدامن کوه رسید، پارهٔ برف در ظرف کرده نزد سلطان^(۱) آوردند. سلطان فرمود که در حینی که سلطان محمدشاه درین مقام رسیده بود برای او برف آورده بودند. فرمود تا ازان شربت بسازند. چون میا نموده آوردند و بنده حاضر نبود آن شربت^(۲) نخوردند، و فرمودند که باتفاق فیروزشاه خورده شود. چون این چنینه الطاف در حق من نموده بودند، امروز من نیز ازان شربت نخورم تا صد شتر بار نبات را شربت برف ساخته به روح سلطان بمردم ندم و آتچنان کرد. القصه سلطان بعد از فتح نگرکوت بجانب تهته عزیمت نمود. و چون به تهته رسید جام خیرالدین که والی تهته بود بقلعهٔ آب متحصن شده مدتی لشکر را نگاه داشت. و سلطان بواسطهٔ عسرت غله و کفی علف و کلانی آب ۱۰ و کثرت پشه عزیمت کجرات فرموده بشکال^(۳) را آنجا گذرانید. و نظام الملك را معزول ساخته کجرات را به ظفرخان داد و به طرف تهته نهضت نمود. چون سلطان به تهته رسید جام خیرالدین امان خواسته بملازمت آمد. و سلطان او را منظور نظر عاطفت (f. 35a) گردانیده^(۴) با سایر زمینداران آن حدود حکم فرمود که بدهلی برند. و چون بحوالی سیوستان رسیدند ۱۵ جام خیرالدین داعیهٔ فرار نموده بخود مصمم^(۵) ساخت که در وقت کوچ خود را بکنار آب رسانیده در زورقچهٔ سوار شده برود. جمعی که مؤکل بودند املاع یافته خبر بسلطان رسانیدند. سلطان حکم فرمود که زنجیر بر پای جام خیرالدین نهاده بدهلی ببرند. و سلطان با لشکر خود عازم دارالملک دهلی گشت. و بعد از مدتی جام جوته ولد جام خیرالدین را خلعت داد ۲۰ و حکومت تهته را باو مفوض گردانیده رخصت فرمود.

و سلطان فیروزشاه سی و هشت سال و چند ماه باستقلال جهانبانی

(۱) در نسخهٔ اول، محمدشاه (۲) ه : رشتال : و ... (۳) ح : رشتال : و ... (۴) ح : رشتال : و ... (۵) ه : بدون بخود عمر

عمارت قلعه فرموده نصر^(۱) را با هزار سوار درانجا تعین نمود. و ملک بهرام را حکم کرد که دران حدود فوجدار باشد. چون به سیوستان رسید ملک علیشیر و ملک تاج کافوری را بحکومت آنجا باز گذاشت، و طواف آستانه متبرکه حضرت شهباز قلندر و دیگر مشایخ آنجا نموده و به مخادیم و ارباب استحقاق وظائف و ادرارات مقرر فرمود. و از آنجا بیلده بهکر تشریف آورده بیست روز^(۲) در بهکر^(۳) اقامت فرمود. و ملک رکن الدین را نائب و ملک عبدالعزیز برید را دیوان بهکر ساخته هشتاد نفر منفرد^(۴) به محافظت قلعه تعین نمود. و ملک رکن الدین^(۵) را بخطاب «اخلاص خانی» نوازش نموده سرانجام مهام ولایت سند را (f. 43a) به ید اختیار او باز گذاشت، و طعی منازل و مراحل نموده بهر سرزمین که میرسید اهالی^(۶) آن محال را بعطایا و مراحم خوشدل می گردانید. و در شهر رجب سنه اثنی و خمسین و سبعمایه بدارالملک دهلی رسیده باستقلال تمام بر سریر سلطنت جلوس فرموده و جشنهای بادشاهانه ترتیب داده خلایق را بالطف و انعام بهره ور گردانید، و نوید عدل و احسان در داده خواص و عوام^(۷) و کافه انام را بمدعیات خود رسانید. و بتاریخ پنجم شهر صفر سنه ثلاث و خمسین و سبعمایه بطریق سیر در ممالک محروسه حرکت کرد و اکثر زمین داران آن حدود بملازمت سرافراز گشته در ربه اطاعت و انقیاد درآمدند. و در سنه اربع و خمسین و سبعمایه به کلانور و دامن کوه آن نواحی بشکار برآمده در حین مراجعت عمارات عالی برنکار آب سرستی^(۸) بنا فرمود؛ و شیخ صدرالدین بن شیخ بهاء الدین زکریا را خطاب شیخ الاسلامی داده از آنجا رخصت وطن نمود. و سلطان فیروزشاه در سنه ستین و سبعمایه ولایت بنگاله را بحیطه ضبط درآورده. و در ماه رجب سنه اثنی و سبعین و سبعمایه

(۱) م : نصیر
(۲) م زیاد دارد : دیگر
(۳) م زیاد دارد : رحمه الله علیه
(۴) ح : مقرر؛ م : مفرد
(۵) ح : برسد؛ د : نرسی
(۶) ح : برسد؛ د : نرسی
(۷) ح : ف : خاص و عام
(۸) ح : برسد؛ د : نرسی

گروهی نته رسید، اتفاقاً آن روز عاشورا بود. سلطان توقف نموده
آن روز روزه داشت (۱۳۳۱) و روز دوم آن مرض سلطان عود کرد،
و حرارت عظیم بدن او مستولی شد^(۱). اطبا و حکما معالجات نمودند فایده
را نداشت^(۲)، تا آنکه بیست و یکم ماه محرم سه اثنی و حسین
و سعبایه سلطان محمدشاه از حها گدرا ن مملک حاودا ن انتقال نمود. ۵

دکر سلطان ویروز محمد شاه

چون سلطان محمد شاه علامات موت را در خود مشاهده نمود، ویروز
شاه را که ابن عم او بود و آثار بررگی از حین او واضح و انوار شوکت از
نصب او لایح و لیعهد گردایده، در باب ملک و اهل و سپاه وصیت نموده
رحمت و خود از تنگای عالم فانی به فسحت سرای حاودانی کشید امراء ۱۰
و ویراز و حواتین و عامه حلائق در همان منزل باو بیعت کردند و در
مارح است و چهارم^(۳) شهر محرم الحرام سه اثنی و حسین و سعبایه سلطان
ویروزشاه بر تخت برآمده مارعام داد و مردم را باصاف الطاف و اکرام
بواجت.

و طعی حروفوت سلطان شیده با مردم سومره و حاریمه و سبه جمعیت ۱۵
نموده از عقب اردو درآمد و چون این خبر بمسمع سلطان ویروزشاه
رسید، دو هزار کس تعیین نمود (۱۳۳۱) و آن مردم شاش از آب گذشته
به طعی و مردم سومره مقابله نموده، حکی عظیم در پیوسته، طعی رو نگر
سپاه ویروز دیگر بر مردم سومره کارزار کردند و دران معرکه بر مهم
گنه بسیاری قتل رسیدند و سلطان ویروزشاه در عره شر صر سه ۲۰
مدکه را از حواتین نته کیچ کرده رو ندار المملک دهلی نمود^(۴)، و مقرر نمود
که هر روز سه روزه از پنج گروهی منزل نکند. و بر کولات سانگیره^(۵)

از جریمه ملتانیان درگذشت. و مردم معتمد را در ملتان و بهکر و سیوستان تعیین فرموده در اواخر^(۱) سنه مذکوره مراجعت نمود.

و در شهر اربع و اربعین و سبعمایه سلطان محمدشاه را در خاطر افتاد که سلطانی و امارت ممالك دهلی بی امر خلیفه عباسی جائز نیست. در غیبت^(۲) با خلیفه بیعت کرد^(۳)، و درین باب مبالغه نموده خلق را از جمعه باز داشت تا ملک رفیع را با تحف و هدایا بمصر فرستاد و خلیفه مصر مصحوب ملک رفیع و کسان خود^(۴) برای او لوا و خلعت فرستاد. و سلطان خوشوقت شده آن مردم را تعظیم بسیار نمود و مبالغه (f.32b) انعام فرمود و خطبه بنام خلیفه خوانده اسم خود را ردیف نام او گردانید.

۱ و در سنه احدی و خمسین و سبعمایه سلطان محمدشاه از دارالملک دهلی عنان عزیمت بجانب گجرات معطوف گردانیده بسرعت تمام به کرنال رسید. و طغی نام غلام سلطان در مقام بغی شده به بندر کنبایت^(۵) گریخت. و چون سلطان آنجا رسید، او گریخته در مردم جاریجه در آمد. سلطان نیز عزم ناکنی^(۶) فرموده بجانب تهته متوجه شد، و در موضع تهری^(۷) بکنار آب نزول نموده اقامت فرمود از برای جمع آمدن لشکر. درین اثنا سلطان را عارضه تپ روی داده، اندوه غربت در دلش^(۸) راه یافت. سلطان از تهری کوچ کرده در کندل آمده ساکن شد و مرض سلطان بصحت مبدل گشت. و درین منزل اهل حرم از راه دریا رسیده بمخدمت پیوستند. سلطان از آمدن ایشان خوشحال شده اجناس وافر بلشکر بخشید، ۲۰ و به جمعیت عظیم متوجه تهته شد. و طغی که گریخته به تهته در آمده بود سراسیمه شده چاره کار خود نمیدانست. چون سلطان به چارده

(۱) م: آخر	(۳) م: نمود	(۶) ف: ناك نى؛ م: نانك نى
(۲) ف: «ورعت، بجای	(۴) م: مصحوب.... کسان خود	(۷) ف: ستري؛ م: تهرى
و در غیبت،	(۵) ف: کهنبات؛ ح: کهنبات	(۸) ف: درونش

تاج الدین را بملتان و خواجه حظیر^(۱) را (f.31b) به بهکر و ملک علیشیر را به سیوستان تعیین فرمود. و در اواخر سنه ثلث و عشرين و سبعایه^(۲) سلطان غیاث الدین تغلق شاه سلطان محمد ولد ارشد خود را ولی عهد ساخت و بیعت نامه بنام او از مردم اعیان ستانیده، در اوایل سنه خمس و عشرين و سبعایه شمع حیات او از صرصر باد اجل فرو نشست. ۵

ذکر سلطان محمد شاه بن تغلق شاه

چون سلطان محمد شاه بن تغلق شاه بر سریر سلطنت موروثی جلوس نمود آثار عدالت و نصفت در ممالک مبسوط گردانیده، محامد و محاسن در اقطار ملک منتشر ساخت. و در شهر سنه سبع و عشرين و سبعایه کشلو خان را بولایت سند تعیین فرمود^(۳) و بعد ازان بجانب دولت آباد نهضت نموده آن را تختگاه کرد. و چون دو سال آنجا ماند کشلو خان از بهکر به ملتان آمده مردم ملتانی و بلوچ را با خود متفق ساخته عزم بغی مصمم گردانید. و چون این خبر بسمع سلطان محمد^(۴) شاه رسید در سنه ثمان و عشرين و سبعایه بطریق استعجال بملتان رسید. و کشلو خان کفران نعمت ورزیده باولی نعمت خود رو برو شد. و به مجرد مقابله فوجی که ۱۵ رسم طلبیه در پیش (f.32a) بود بر کشلو خان حمله آورده بروی ظفر یافته و سر او را بریده در حضور سلطان آوردند. و لشکر او از خوف سیاست سلطانی پراکنده گشته رو باطراف و جوانب نهادند. و سلطان حکم فرمود که از خون ملتانیان جوی روان سازند. چون سرهنگان تیغهای برهنه بدست گرفته قصد کشتن ملتانیان نمودند. شیخ الاسلام شیخ ۲۰ رکن الدین در باب شفاعت ملتانیان بدرگاه سلطان محمد شاه آمده، سر خود را مرعه کرده بایستاد. سلطان بعد از ساعتی شفاعت شیخ را قبول نموده

(۱) در متن: «احمد» (۲) در حاشیه: «سنه» (۳) در متن: «فرمود» (۴) در متن: «فرمود»

روز دیگر خسروخان با لشکر و حشم بیرون^(۱) آمده صفوف مقاتله
اراست، و لشکر غازی ملک بقصد دشمنان تیغ کین از نیام انتقام کشیده
رزار نمودند، و در یک لمحہ لشکر کفار را علف تیغ گردانیده از کشتها
نشتها^(۲) ساختند. خسروخان خائب و خاسر رو بگریز نهاد و غازی ملک
نفر ملک از جنگ گاه برگشته در عمرانات شهر فرود آمدند، و نیم شب
مقدار و اعظم و اعیان و کوتوال دهلی کلیدهای حصار بخدمت غازی ملک
وردند. صباح از^(۳) عمرانات شهر با کرو و فر بادشاهی بدہلی در آمد،
در ایوان هزار ستون بساط تعزیت سلطان علاؤ الدین و سلطان قطب الدین
لد او (f. 31a) مبسوط گردانیده سه روز بمراسم تعزیت پرداخت، و در
ہر دہلی منادی کرد کہ اگر کسی از خاندان علاؤ الدین و سلطان
طب الدین مانده باشد، خود را ظاهر سازد، تا من او را بر تخت بادشاهی
نشانم و کمر خدمتگاری بر میان جان بسته چاکری این درگاه کنم. چون
عد از تفحص و تجسس بسیار هیچ کس ظاهر نہ شد، آخر الامر امرا
لشکریان و سادات و علماء و مشایخ و جمهور انام اتفاق و اجماع نمودند کہ
مایستہ بادشاهی و فرمانروائی غازی ملک است، کہ او فتنہ و فساد را از
صفحہ ملک دور گردانیده تقویت اہل اسلام نموده. پس در شہور سنہ
عشرین و سبعایہ غازی ملک را بسلطان غیاث الدین تغلق شاہ ملقب
گردانیده دست مبايعہ بوی دادند، و او را بر مسند سلطنت دہلی بر آورده
خطبہ بنام او خواندند، و نفر ملک ولد او را سلطان محمد شاہ خطاب
کردند.

و در حینی کہ سلطان غیاث الدین از ملتان عازم دہلی گشت مردم
سومرہ خروج نموده تہتہ را متصرف شدند. و سلطان غیاث الدین ملک

خطه ملتان و اوچه و سند را تن^(۱) جانگیر او نموده و پسران سلطان
 (f. 30a) علاء الدین به سبب غفلت و کثرت عیش و عشرت^(۲) بامور
 جهانداری پرداختند، و ازین جهت اختلال بسیار به مملکت ایشان راه یافته،
 با قتلای^(۳) اذا طال (ت) الغفلة زال (ت) الدولة دولت از خاندان
 علائی^(۴) برافتاد؛ و ولد او سلطان قطب الدین که همیشه مست لا یعقل^(۵)
 میبود، بعضی از خواصان به غدر و خدیعت سر او را بریده، خسروخان را
 که مباشر این امر بود بجای او بر تخت برآوردند. و خسروخان کفار^(۶)
 و اوباش را بنواخت، و ابواب خزائن سلطان علاؤ الدین و قطب الدین
 کشوده بمردم نامناسب داد. و کفار بر شهر دهلی استیلا یافته کار بر مسلمانان
 تنگ ساختند.

درین اثنا غرملک بن غازی ملک از دهلی خفیه بر آمده رو به ملتان
 نهاد، و در اندک فرصتی به پدر ملحق گشته وقایع احوال دهلی باز نمود.
 و چون غازی ملک و غرملک در نهایت شجاعت و شهامت^(۷) بودند، از
 برای اعانت اسلام و انتقام اهل کفر و ظلام تیغ کین از نیام کشیده، کمر
 حباد بر میان بستند، و قوت و نصرت از ملک علام مسئلت نموده لشکر ۱۵
 سند و ملتان را جمع ساخته عازم دارالملک دهلی گشتند، و با سه هزار
 سوار که بارها (f. 30b) در معارك محاربه رزم آزمائی نموده بودند به
 حوتن دهلی رسیدند. چون این خبر به خسروخان رسید، لشکری عظیم
 ترتیب داده بیرون فرستاد. و هر دو لشکر با هم رو برو شده و سر
 الحق بملو، آشکارا گشته، تائید نصرت الهی و تقویت امداد نا متاهی قرین ۲۰
 حال غازی ملک و غرملک شد، و لشکر کفار منهزم و مغلوب شدند.
 و اکثری قتل رسیده غلبه محنت خود را بدرون قلعه^(۸) دهلی رسانیدند.

(۱) تن در اینجا به معنی ملاقات کردن است. (۲) به معنی عیش و عشرت. (۳) قتلای به معنی قتل و کشتن. (۴) علائی به معنی علاء الدین. (۵) مست لا یعقل به معنی مست و بی عقل. (۶) کفار به معنی کفار و مشرکین. (۷) شجاعت و شهامت به معنی دلیری و شجاعت. (۸) قلعه به معنی قلعه و محکمات.

سیوستان را بدست آورده حصار را مستحکم گردانید. و چون این خبر به نصرت خان رسید، با لشکری گران و اسباب و آلات آتش بازی از ملتان در کشتیها انداخته [بود] بسیوستان رسید. و مغولان بیرون آمده آتش محاربه برافروختند، و بالاخره هزیمت یافته راه فرار پیش گرفتند، و لشکر سلطانی مراجعت نموده به بهکر رسید.

درین اثنا از سلطان علاء الدین حکمی رسید که الغ خان به تسخیر گجرات نامزد شده با نصف لشکر سند از راه جیسلمیر عازم گجرات شود. چون (f. 29b) الغ خان با لشکریان به جیسلمیر رسید^(۱)، آن قلعه را فتح نموده کفار بسیار بقتل رسانید، و دویست سوار در قلعه جیسلمیر گذاشته بدیگر لشکر^(۲) با عسکر گجرات ملحق شد.

و در سنه سبعمایه سلطان علاء الدین تیغ سیاست برکشیده، اهل بغی و فساد را برانداخت. محروسه سلطان علاء الدین از جهت شرقی و جنوبی و غربی متصل بدریای شور بوده، از جانب بنگاله و دکن و گجرات و سند و از سمت شمال تا آب^(۳) نیلاب. و در هر ناحیه حاکم و دیوان و امین و قاضی تعیین فرموده چنان ضابطه^(۴) نمود که در هر هفته از هر ناحیه خبری بتازگی بسطغان می رسید. و چون امور جهان دارئی او بدرجه کمال انجامید و بمقتضای «اذا کمل الشئ فانتظر زواله» عاقبت کار هر اقبالی را ادباری و هر کمالی را زوالی است، در ششم شوال سنه سبع عشر(۵) و سبعمایه رخت سفر بربست.

ذکر سلطان غیاث الدین

۲

چون در اواخر سلطنت سلطان علاء الدین غازی ملک را بواسطه دفع مغولان چنگیز خانی با ده هزار سوار به دیپالپور تعیین فرموده بود،

(۱) م ندارد: عازم گجرات .... (۲) ح ف: لشکرهای دیگر؛ (۳) ح: آب
.... رسید م: لشکر دیگر (۴) م: رابطه

و اسب و فیل بمردم داد که همه مردم بواسطه انعام و اکرام مطیع و منقاد او گشتند. و چون بر قتل عم و خسرو پدر^(۱) خود سلطان جلال الدین مرتکب شد، این عمل قبیح در نظر مردم بغایت سهل [و شنیع] نمود.

و در اوائل سنه ست و تسعین و ستایه مهم ملتان و سند را بره مهابت جهانبانی مقدم داشت، بسبب آنکه ارکلی خان ولد سلطان جلال الدین در ملتان بود. بنا بران برادر خود الغ خان^(۲) را با چهل هزار سوار تعین نموده باستعجال تمام روانه گردانید. و الغ خان بملتان رسیده محاصره کرد. بعد از مدت سه ماه کار بر اهل حصار دشوار شد، و ملتانیان از ارکلی خان روگردان شده، شبی از قلعه برآمده به الغ خان^{۱۰} پیوستند، و ارکلی خان از روی عجز و اضطراب^(۳) مخدوم شیخ رکن الدین را در میان آورده امان خواسته از ملتان برآمد. و سلطان علاء الدین نصرت خان را بمحکومت ملتان و اوچه (f. 29a) و بهکر و سیوستان و تهته باده هزار سوار تعین فرمود، و حکم کرد که نصرت خان بجمع حدود ملتان و سند عبور کرده، هربجا مفسدی و متمریدی باشد او را قلع و قمع نموده ۱۵ حاضر من کل الوجوه جمع سازد، و مردم معتمد^(۴) را در بلاد و قلاع سند تعین فرموده خود در ملتان اقامت نماید.

و در اوائل سنه سبع و تسعین و ستایه^(۵) صلدای^(۶) مغول از جانب سبزان بمرحله سیوستان رسید، و حوالی سیوستان را نهب و غارت کرده حصار^{۲۰} سیوستان را محاصره نمود. و در اندک فرصت مردمی که ۲۰ در سیوستان بودند تاب مقاومت نیاورده رو بگریز نهادند، و صلدای مغول^(۷)

۱۰۱) حصار، و پدر (۱) و معتمد (۵) و صلدای (۶) مغول از جانب سبزان
 ۱۰۲) و قلع، و (۲) حصار سیوستان را نهب و غارت کرده
 ۱۰۳) و (۳) اضطراب و عجز (۴) معتمد (۵) و (۶) صلدای (۷) مغول از جانب سبزان
 ۱۰۴) و (۴) معتمد (۵) و (۶) صلدای (۷) مغول از جانب سبزان
 ۱۰۵) و (۵) معتمد (۶) صلدای (۷) مغول از جانب سبزان
 ۱۰۶) و (۶) صلدای (۷) مغول از جانب سبزان
 ۱۰۷) و (۷) مغول از جانب سبزان

غمگین می بود، تا در شهر سنه خمس و ثمانین و ستمایه بعالم آخره منزل
(f. 28a) گزید.

ذکر سلطان جلال الدین خلجی

سلطان جلال الدین بن فیروز خلج در سلك ملازمان سلطان
ه غیاث الدین بلبن انتظام داشت. در تواریخ^(۱) آورده اند که طایفه خلج
از نسل خالاج خان^(۲) داماد چنگیز خان اند. و او در شجاعت و مردانگی
بی نظیر بود، و در فراست و تدبیر قرین نداشت. دفعه دفعه ترقیات یافته
آخر بر تخت بادشاهی بنشست، و در سنه ثمان و ثمانین و ستمایه در دهلی
خطبه بنام او خواندند، و امراء و اعیان و اکابر بعضی بطوع و رغبت
۱ و برخی به اجبار و اکراه به بیعت سلطان درآمدند. و در سنه ثلاث
و تسعین و ستمایه سلطان جلال الدین عازم لاهور گشته، خطه ملتان و اوچه
را به ارکلی خان پسر میانگئی خود مفوض داشت، و نصرت خان را بحکومت
سند تعین فرمود و مال و جهات^(۳) سند را نیز در مواجب^(۴) ارکلی
خان عنایت نمود. و ارکلی خان مردی بغایت خوش خوی و رزم جوی
۱۰ بود. و در مدت حکومت خود دو مرتبه بولایت سند رسیده تأدیب
و تنبیه مفسدان کرد و حدود سند را بواجبی ضبط نمود. و در سنه خمس
و تسعین و ستمایه سلطان جلال الدین از دست داماد (f. 28b) و برادرزاده
خود سلطان علاء الدین شربت شهادت چشید.

ذکر سلطان علاء الدین

۲۰ در اواخر سنه خمس و تسعین و ستمایه بدارالسلطنة دهلی بر سریر
سلطنت تصاعد نموده خطبه بنام خود خواند. و آنقدر زر^(۵) و جواهر

(۴) ح: موجبات

(۵) م: در

(۲) ح د ف م: همه و مالوجها،

می نویسند

(۱) م: تاریخ

(۲) م: خالاجان

غیر حلاله علاجی نبود، آن عورت را در حباله شیخ صدر الدین ولد
 مخدوم شیخ بهاء الدین زکریا در آوردند. بعد از زفاف که شیخ^(۱) را تکلیف
 طلاق کردند، آن عورت گفت: من از خانه این فاسق پناه بتو آوردم^(۲).
 خدا روا ندارد که باز بدست او مبتلا شوم. شیخ در جواب گفت: از
 زنی کم توان بود و طلاق نداد. سلطان بی تاب شده در مقام انتقام شد^(۳). ۵
 و گویند دو مرتبه از ملتان کس بطلب شیخ سعدی به شیراز فرستاد،
 و مبلغها ارسال نمود، و خواست که برای شیخ در ملتان خانقاه بسازد
 و دیبهای زر خرید (f. 27b) وقف نماید. شیخ بواسطه ضعف و پیری
 نتوانست آمد، و هردو نوبت سفینه متضمن اشعار خویش بخط خود
 نوشته ارسال نمود، و نا^(۴) آمدن خود و^(۵) سفارش امیر خسرو ضمیمه ۱۰
 آن ساخت. و اکثر علما و فضلا در مجلس او حاضر میگشتند.

و سلطان محمد بعد از سه سال بملازمت پدر بدار الملک دهلی میرسید
 و پس از يك سال رخت انصراف می یافت. و در شهر سنه ثلاث
 و ثمانین و ستایه چنگیز خان قلع^(۶) و تیمور را با لشکر گران به هندوستان
 تهن نمود. و چون لشکر مذکور از آب فیلاب گذشته بمحدود لاهور ۱۵
 رسید، سلطان محمد ولد سلطان غیاث الدین بلبن ماسی هزار سوار در حوالی
 لاهور رسیده، بین العسکرین آتش جدال و قتال برافروخت. و سلطان محمد
 شرم شهادت جشیده ریاض رضوان شتافت. و باوجود فوت سردار
 مریمت محاسب تیمور و قلع افناد، و شکست عظیم یافته فرار نمودند^(۷).
 و سلطان غیاث الدین بلبن ولایت ملتان و سند را بدستور سابق به بکخسرو ۲۰
 و سلطان محمد مقرر فرمود. و سلطان^(۸) بلبن از غم فوت پسر همیشه

۱) در مورد صدر محمد (۱) و ۲) در مورد پدر
 ۳) در مورد پدر (۲) و ۴) در مورد پدر
 ۵) در مورد پدر (۱) و ۶) در مورد پدر
 ۷) در مورد پدر (۱) و ۸) در مورد پدر

معمور (f. 26b) و راهبا در کمال امنیت بود، و سپاه در غایت^(۱) فراغت میگذرانیدند. سلطان بادشاهی بود دانا و پخته و صاحب وقار و تجربه کار و کارها از روی فهمیدگی و سنجیدگی کردی، بیت^(۲):

چه نیکو متاعیست کار آگهی   مبدا ازین نقد عالم تهی

۵ و سلطان در اوایل سلطنت خود ناحیه لاهور و ملتان و سند به سلطان محمد ولد ارشد خود تفویض فرمود. و سلطان محمد بواسطه ارادت و انابتی که به مشایخ عظام داشت اکثر در ملازمت قطب العارفین شیخ بهاء الدین زکریا غوث^(۳) و شیخ فرید الدین گنج شکر میگذرانید، و بغایت شجاع و کریم طبع و افاضل^(۴) دوست بود. و امیر خسرو و امیر حسن دهلوی ۱۰ همیشه در ملازمت او می بودند، و در سلك ندماء مواجب و انعام می یافتند، و نظم و اثر ایشان را بغایت خوش کردی. و آنچنان مؤدب و مہذب بود که در مجلس فرماندهی^(۵) اگر تمام روز و شب بنشستی زانوی خود بالا نکردی، سوگند او جز بلفظ حق^(۶) نبود. و بمشایخ عظام و علماء اعلام اعتقاد تمام داشت. گویند شیخ عثمان مروندی که از بزرگان ۱۵ سند بود به ملتان آمد. سلطان تعظیم او بجای آورده نذر و هدیه (f. 27a) گذرانید^(۷)، و التماس توطن شیخ در ملتان نمود. و شیخ اختیار ننموده مسافر شد. آورده اند که شیخ عثمان و شیخ صدر الدین ولد ارشد شیخ بهاء الدین زکریا در مجلس حاضر بودند. از استماع اشعار غراء^(۸) ایشان و درویشان دیگر را وجدی پیدا آمد. همه در رقص درآمدند و سلطان ۲۰ دست بر سینه داشته پیش ایشان ایستاده بود و زار زار میگریست.

گویند یکی از دختران سلطان شمس الدین در حباله نکاح سلطان محمد بود. اتفاقا سلطان را در حالت مستی سه طلاق بر زبان^(۹) رفت، و چون

(۱) م : د به، بجای در غایت،	(۴) ح و م : فاضل	(۷) د : گذرانیدند
(۲) د ندارد : بیت ؛ ح : فرد	(۵) و : فرمانروائی	(۸) م : سماع اشعار عرب
(۳) و م ندارد : غوث	(۶) د : حق ؛ ح : حق	(۹) ح م افزاید : واقع

ازین نوشته مرا خفیه به بهای^(۱) متعارف میفروخته^(۲) باشند. و نیز منقولست که سلطان هیچ کنیز^(۳) و خادمه و جاریه و رای منکوحه خود نداشت، و او برای سلطان طعام می پخت. روزی بسطان گفت که از جهت نان پختن همیشه دستهای من آزار دارد؛ اگر کنیزی بخری که او نان می پخته باشد قصوری ندارد. سلطان در جواب فرمود که (f. 26a) بیت ۵ المال حق بندهای^(۴) خداست، مرا نمی رسد که از آنجا داهی^(۵) بخرم؛ صبر کن که خدای تعالی ترا در آخره جزای خیر دهد^(۶)، بیت:

جهان خوانیست پیش چشم یدار ۵ بخوابی دل نه بندد مرد هشیار
و در سنه ثلث و ستین و ستایه سلطان ناصر الدین مریمش گشت، و در یازدهم جمادی الاولی سنه اربع و ستین و ستایه از دار دنیا بدار آخره ۱۰ انتقال نمود^(۷)، و از اولاد او کسی نماند. مدت سلطنت او نوزده سال و سه ماه و چند روز بود.

ذکر سلطان غیاث الدین بلبن

او در سلك غلامان زر خرید شمس الدین ایلتمش انتظام داشته، و از حمله بندگان چهل گانی بوده. و بعد از واقعه سلطان ناصر الدین محمود در ۱۵ شهریور سنه اثنی^(۸) و ستین و ستایه بر تخت سلطنت دهلی جلوس فرمود. و اساس مملکت را بر قانون سلامین عجم استحکام داده جمیع ممالک محروسه هند را از آنجه در حیطه تصرف سلطان شمس الدین بود در حیز تسخیر کشیده، و بساط عدل و انصاف مبسوط گردانیده نهایت رعایت شریعت پیش نهاد همت ساخت. و در باب سیاست آنجنان ضابطهای محکم نهاد که ۲۰ کسی را برای آن نبود که تواند بخلاف او کاری کند. و عرصه مملکت او

(۱) ه . ص ۵۰

(۲) ه . ص ۵۰

(۳) ه . ص ۵۰

(۴) ه . ص ۵۰

(۵) ه . ص ۵۰

(۶) ه . ص ۵۰

(۷) ه . ص ۵۰

اربع و اربعین و ستمایه گرفته محبوس گردانید، و زمان حیات مسعود شاه در محبس^(۱) پایان رسید.

ذکر سلطان ناصر الدین محمود بن سلطان شمس الدین ایلتمش

روز سه شنبه، بیست و پنجم محرم سنه اربع و اربعین و ستمایه در قصر فیروزه^(۲) بر سریر سلطنت دهلی جلوس فرمود، و چند سال بطریق استقلال فرمانروائی نمود. و در روز دو شنبه بیست و دویم شوال سنه تسع و اربعین و ستمایه رایت عزیمت بجانب لاهور و ملتان و اوچه و بهکر برافراخت، و از خطه اوچه گذشته عازم سند گردید، و حکومت ولایت سیوستان را به قتلغ خان ارزانی داشت، و ایالت اوچه و ملتان به ملک ۱۰ سنجر تفویض نموده بدار الملك دهلی نهضت فرمود^(۳).

چون سلطان ناصر الدین بدار الملك دهلی رسید (f. 25b) و عزیمت ولایت لکهنوتی پیشنهاد همت ساخت و از انجا که^(۴) امراء و ارکان دولت نهضت سلطان را بدانجانب مناسب ندیدند، لشکری عظیم^(۵) آراسته با ملک جلال الدین بآنحدود جهة تأدیب و تنبیه متمردان فرستادند^(۶). و در ۱۵ آخر سنه ست و خمسین و ستمایه لشکر مغل بنواحی اوچه و ملتان آمد. سلطان بجهة دفع ایشان عزیمت نمود. و لشکر مغل بی جنگ برگشت، و سلطان نیز معاودت فرمود.

گویند سلطان ناصر الدین در سالی دو مصحف کتابت کردی و بهای آن در وجه قوت خاصه خود مصروف داشتی. یکمرتبه چنان اتفاق افتاد ۲۰ که مصحفی که نوشته^(۷) سلطان بود، یکی از امراء به بهای زیاده بخريد^(۸). چون سلطان ازین معنی آگاه شد، او را خوش نیامد. امر فرمود که بعد

(۱) ح م ندارد: در محبس	«نهضت فرمود»	(۶) م: فرستاد
(۲) ح م: فیروز	(۴) م ندارد: از انجا که	(۷) ح: نبشته
(۳) م: «رسید» بجای	(۵) م ندارد: عظیم	(۸) م: هدیه نمود

عباد کمال جد و اجتهاد بتقدیم رسانید، و در سه ثلاثین و ستایه نور الدین محمد را بایالت سند گذاشته بجانب دهلی مراجعت نمود. و سلطان شمس الدین در دار الملک دهلی روز دوشنبه بیست و ششم ماه شعبان سه نث و ثلثین و ستایه رو بملک باقی آورد.

ذکر سلطان مسعود

۵

چون سلطان مسعود شاه بن رکن الدین فیروز شاه بن سلطان شمس الدین ایلمش در سه تسع و ثلاثین و ستایه^(۱) سلطنت دهلی را بوجود خود معزز گردانید و مالک ممالک موروئی گشت، در ماه صفر سه نث و اربعین و ستایه خبر عبور لشکر مغول از آب سند و محاصره خطه اوچه در دهلی شایع شد، مسعود شاه متوجه دفع اعدا گشت. چون ۱۰ مغلان از توجه او خبر یافتند از ظاهر اوچه برخاسته از راه بکر بخراسان شناقتند. و سلطان مسعود شاه به بکر رسیده نور الدین محمد را از حکومت سند عزل نموده به ملک جلال الدین حسن^(۲) تفویض فرمود، و از آنجا عنان عزیمت بصوب دهلی معطوف داشت. و در حینی که به بلدة ملتان رسید، بعضی از جوانان باده خوار در مجلس مسعود شاه راه یافته او را ۱۵ بر بسط بساط نشاط تحریش^(۳) نمودند، و او خود فی نفس الامر (f. 25a) مائل به شرب مدام بود. بنا بران دران باب افراط نمود و در احوال ملک او اختلال پدید آمد. امراء در خفیه قاصدی نزد^(۴) عمش سلطان ناصر الدین محمود که در بهراج بود فرستاده التماس حضور کردند. ناصر الدین محمود بسرعت هرچه تمامتر بصوب دهلی آمده سریر سلطنت را ۲۰ یساراست. مسعود شاه را در روز یکشنبه بیست و سیوم محرم سه

تاب مقاومت آن لشکر نبود، و در شهر ملتان تحصن نموده^(۱) مغلان مدت چهل روز آن را محاصره کردند. سلطان ناصر الدین درینوقت در خزانه بکشداد و خلق را بانعام و احسان بنواخت، و خیلی آثار جلادت و مردانگی بظهور آورد. و چون به لشکر فتح میسر نشد، ناچار مراجعت نمودند. و چون مملکت سند بوی قرار گرفت، بسیار از اکابر خراسان و غور و غزنین از مر حادثه^(۲) چنگیز خان بخدمت او پیوستند، و در حق هر يك (f. 24a) از ایشان انعام و اکرام مبذول فرمود. در آخر سنه ثلث و^(۳) عشرين و ستمایه ملك خان خلجی و اتباع او بر بلاد سیوستان مستولی شدند. و ملك ناصر الدین قباچه متوجه دفع شر آن جماعت گشته بین الجانین حربی ۱۰ صعب وقوع یافت، و ملك خان بقتل رسید. و چون دولت ناصر الدین قباچه بآخر انجامید، سلطان شمس الدین ایلتمش در سنه اربع و عشرين و ستمایه لشکر بخطه اوچه کشید. ناصر الدین قباچه قرار به فرار داده بقلعه بکر شتافت و سلطان وزیر خود نظام الملك محمد بن اسعد را بمحاصره اوچه تعیین فرموده خود بدھلی مراجعت نمود. نظام الملك در روز سه شنبه بیست و ۱۵ و هشتم جمادی الاول سنه خمس و عشرين و ستمایه اوچه را بصلح گرفته متوجه بقلعه بهکر شد. ناصر الدین قباچه از آنجا نیز عزم گریز کرده در کشتی بنشست، و چون بمیان دریا رسید سفینه عمرش غریق بحر فنا گردید.

ذکر سلطان شمس الدین ایلتمش

۲۰ چون در سنه اربع و عشرين و ستمایه نظام الملك محمد بن اسعد که از قبل سلطان شمس الدین بحکومت سند تعیین یافته بود، و ضبط و ربط ولایت سند بنوعی که باید و شاید نموده در تعمیر بلاد و ترفیه (f. 24b)

(۱) و ندارد: ثلث و

(۲) و ندارد: مر حادثه

(۳) و : متحصن شده

کایاب شده. پادشاه عادل خدا ترس^(۱) مشفق بر خلائق بود، علما و صلحا را عزت میداشت و خدمت میکرد.

ذکر سلطان قطب الدین

چون سلطان شهاب الدین غوری قطب الدین ایبک را در دهلی قائم مقام خود ساخته عازم ولایت خراسان شد و خبر فوت وی به قطب الدین ه ایبک رسید، لوای سلطنت باستقلال برافراشته خطبه بنام خود خواند، و او را سلطان قطب الدین^(۲) نامیدند. و زمام فرمانروائی هند و سند پید اختیار و قبضه اقتدار او در آمد، تا آنکه در شهر سنه سبع و ستایه در بلده لاهور در میدان چوگان بازی از اسب افتاد و نقصد بقایا فنا گردید. و مدت چهارده سال خطبه بنام خود خواند و هند و سند در ۱۰ تحت تصرف او بود.

ذکر آرام شاه بن قطب الدین ایبک^(۳)

بعد از فوت پدر باتفاق امراء (f. 231b) دهلی بر تخت سلطنت نشست. اما بسبب عدم قابلیت او را بر مسند دولت آرامی دست نداد. و امراء آرام شاه او^(۴) را شایسته سریر جهانبانی ندیده کس نزد سلطان شمس الدین ۱۵ ایشمنش فرستادند، و او را بدلهی ملبیده پادشاه ساختند. و بمالک هند دران ایام به بهار قسم انعام یافت: دار الملک دهلی تعلق به شمس الدین ایشمنش گرفت، اویجه و ملتان و سند بفرمان ناصر الدین قباچه سمت تقاذ پذیرفت، لکنهوتی بحیثه ضبط و ربط ملوک خراج در آمد، لاهور و توابع بکراشمنان تاج الدین بلند مسخر گشت. درین اثنا^(۵) فوجی از لشکر ۲۰ بکار میان محاربه ملک ناصر الدین متوجه شد. و ملک ناصر الدین قباچه را

(۱) قمری در تاریخ (۲) قمری در تاریخ (۳) قمری در تاریخ (۴) قمری در تاریخ (۵) قمری در تاریخ

مسخر گردانید، و فوجی با قطب الدین ایبک^(۱) به تسخیر سند تعین نمود. و قطب الدین ایبک در عرض سه ماه عرصه سند را بحیطه تصرف در آورده سیف الملوك را در سند گذاشته عازم دار الملک (f. 22b) دهلی گشت. و سلطان شهاب الدین از ملتان بتدریج سپاه بدیار هند میبرد، و بلاد و قلاع و ولایت میگرفت، تا دهلی را که دار الملک آن ولایت است در تسخیر در آورد. و ازین تاریخ دهلی تحت گاه سلاطین شد. و قطب الدین ایبک را دران مملکت قائم مقام ساخته بصوب خراسان عزیمت نمود. و درین اثنا خبر فوت برادر او سلطان معز الدین بدو رسید. بغایت اندوهناک گشته به سرعت روانه گردید. بعد از وصول به بلده^(۲) غزنین حکم فرمود تا سپاه باستعداد سفر سه ساله ترکستان مشغولی نمایند. و دران اثنا شنود که طایفه از^(۳) کهوکران^(۴) نواحی لاهور سالک طریق عصیان گشته اند؛ دفع ایشان را اهم و اولی دانسته بدان طرف شتافت، و بسیاری از دشمنان را به تیغ انتقام گذرانیده در وقت مراجعت بمنزل دمیک بزخم خنجر یکی از فدائیان^(۵) کهوکران شهادت یافت، قطعه:

۱۵ شهادت ملک بحر و بر شهاب الدین * کز ابتداء جهان مثل او نیامده یک سیمز^(۶) غره شعبان سال ششصد و دو * فتاده در ره غزنین بمنزل دمیک^(۷)

ایام سلطنت او از ابتداء تسخیر غزنین تا آخر عمر سی و دو سال و (f. 23a) چند ماه بوده. و از وی یک دختر وارثه^(۸) مانده. گویند خزاین بسیار از زر و تقره و جواهر داشته^(۹)، از آنجمله پانصد من الماس که از جواهر نفیسه است از خزانه برآمد. دیگر نقود و اموال را ازین قیاس توان نمود. نه مرتبه سفر هند نموده است: دو مرتبه شکست یافته و دیگر مراتب

(۱) م زیاد دارد: داده	(۴) ح: سه: کهوکران	(۷) ر: سه: رهتک: ح: او یک
(۲) م ندارد: بلده	(۵) ح: کدخدایان	(۸) ح: ف: م: وارث
(۳) ف: ندارد: از	(۶) ف: و: در، بجای و ز،	(۹) د: باز ماند

❦ جزء دوم (۱) ❦

در (۲) ذکر سلاطین که بعد از حکومت گهاشتگان خلفای عباسیه
لوای حکومت در دیار سند برافراشته اند

مورخین چنین تحریر نموده (۳) اند که بعد از خلافت منتسبان بنی امیه
گهاشتگان خلفای بنی عباس بدیار سند و ملتان آمده ضبط و ربط نمودند .
و در زمان هارون و مامون بعضی از مملکت هند نیز در تحت فرمانروائی
ایشان بوده . و انتهاء حکومت گهاشتگان خلفای عباسیه تا زمان خلافت
القادر بالله ابو العباس احمد بن اسحاق بن المقتدر بالله بوده . و چون در
منتصف (۴) ماه رمضان سنه ست عشر (۵) و اربعمائه سلطان محمود غازی از دار
الملک غزنین عزیمت تسخیر هندوستان نموده بخطه ملتان رسیده ، بلده ملتان
و اوچه را بدست آورده ، گهاشتگان القادر بالله را اخراج کرد ،
و عبد الرزاق وزیر را از ملتان با فوجی بجهة تسخیر سند (۵) تعیین نمود .
و او در سنه سبع عشر (۶) و اربعمائه خاطر از (f. 21b) معاملات بکر جمع
ساخته متوجه سیوستان و تهته شد ، و اکثر مردم عرب را اخراج نموده
۱۵ جمعی را که بقید عیال و اطفال گرفتار بودند و فضیلت و حالت داشتند
مناصب شرعیه بایشان تفویض فرموده و ظایف و ادارات جهة معیشت ایشان
مقرر نمود . و چون در سنه احدی و عشرین و اربعمائه سلطان محمود غازی
در گذشت ، سلطان مسعود ولد ارشد او بر تخت غزنین نشست ممالک موروثی
پدر و هند و سند را در حیطه تصرف در آورد ، و رعایا مال و خراج

(۵) م ندارد : القادر بالله ...

تسخیر سند

(۳) ف : فرموده

(۴) ف : نصف

(۱) ف ندارد : جزء دوم

(۲) د ف ندارد : در

ساختم^(۱). و اگر چه مدعی ما حاصل شد اما در طریق عدالت خلیفه
 فتوری رفت. خلیفه^(۲) چون این سخنان شنید، ساعتی سر بچیب ندامت
 فرو برد و آتش غضب در تنور سینه او شعله زدن گرفت. پس حکم فرمود
 تا آن دو دختر داهر را بدم اسبان بستند و در گرد شهر گردانیده در دجله
 انداختند و محمد بن قاسم را در گورستان دمشق مدفون گردانیدند. ۵
 آورده اند که اهل هند بعد از فوت محمد بن قاسم بدو سال در مقام بغی
 و انحراف شدند و از سرحد دیالپور تا آب شور در حیطه تصرف گزاشتگان
 خلیفه ماند. و چون در سنه ست و تسعین خلیفه به مملکت عقبی انتقال
 نمود، و بعد از وی سلیمان بن عبد الملك بتخت خلافت بر آمد عامر بن
 عبد الله را بولایت سند تعیین فرمود. و بعد از وی مروان بن محمد که ۱۰
 القادر بالله لقب داشت ابو الخطاب را به ایالت سند تعیین نمود. و در سنه
 ثلث و ثلاثین و مائة عبد الله بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس که به
 سفاح مشهور است و اول خلیفه بنی عباس بود، فوجی از دار الخلافه به
 سند فرستاده ملازمان بنی امیه را بنیام یرون کردند. و بعد از چهار سال
 (۱۱۱۱) ابو جعفر منصور عباسی لشکری به هندوستان^(۳) تعیین فرمود و در ۱۵
 سنه سبعین و مائة هارون رشید بن مهدی ابو العباس را بمحکومت سند
 فرستاد، و او مدتی مدید در مملکت سند بوده.

مطالعه فرمان امثالا للامر به حاجب گفته بدانچه مامور شده بعمل آر .
 بموجب حکم محمد بن قاسم را در پوست^(۱) خام گرفت . بعد از سه روز
 مرغ روحش قفس قالب را تهی کرد^(۲) . حاجب او را در صندوق نهاده
 بدار الخلافة روانه گردید . چون بولایت شام رسید ، روز بار عام صندوق
 را که دران جسد محمد بن (f. 20a) قاسم بود پیش ولید خلیفه آورد^(۳) .
 پرسید که او در قید حیات است . حاجب عرض کرد که چون او را در
 پوست خام گرفتم بعد از سه روز از عالم رفت . خلیفه فرمود تا صندوق
 را درون حرم بردند . خود بر صندوق استاده حکم کرد که سر آن را
 بکشایند^(۴) ؛ و دختران رای داهر را طلب فرموده^(۵) گفت : حکم من
 ۱۰ اینچنین نافذ است ، بیائید و محمد بن قاسم را به بینید . هر دو خواهر پیش
 آمده دیدند و شناختند ، و دست برداشته خلیفه را دعا کردند و ثنا گفتند
 و عرض نمودند که پادشاه عادل را در کارهای خطیر شتاب نباید کرد ، و به
 سخن دوست و دشمن در امر^(۶) استعجال نباید نمود . خلیفه فرمود که
 مقصود ازین سخن چیست ؟ گفتند : ما بنا بر عداوت که به محمد بن قاسم
 ۱۵ داشتیم این تهمت کردیم ، چرا که پدر ما بدست او کشته شده^(۷) و ملك و دولت
 از خاندان ما بدر رفته و ما اسیر و دستگیر گشته بدیار غربت افتادیم . پادشاه
 بسبب غضب مآل^(۸) حال ما را تحقیق نکرده و کذب و صدق مقال ما را
 معلوم نفرموده این چنین حکمی صادر فرمودند ، و حالانکه محمد بن قاسم
 ما را بجای پدر و برادر بود ، و دست او مطلقاً^(۹) بدامان عفت ما نرسیده .
 ۲۰ چون مدعای ما انتقام (f. 20b) پدر بود ، او را بدین خیانت منسوب

(۱) م : «چرم» بجای «پوست»	آورد	(۶) ف و م ندارد : در امر
(۲) ف و م : تهی کرده به عقبی	(۴) م : حکم فرمود که در	(۷) ف و م زیاد دارد : بود
پرواز نمود	حضور او بکشایند	(۸) م ندارد : مآل
(۳) م : صندوق نزدیک خلیفه	(۵) م ندارد : طلب فرموده	(۹) ف و م : مطلق

آمده مال و خراج قبول نمودند که هر ساله بلا عذر بملازمان دارالخلافه جواب گویند.

چون محمد بن قاسم خاطر خود را جمع ساخت و در هر بلده و ناحیه جمعی از مردمان معتمد را تعیین فرموده مراجعت نمود. درین اثنا از ولید خلیفه حکمی رسید. و آن چنان بود که در وقت فتح حصار الورد در اسیران دو دختر^(۱) داهر مصحوب محمد بن علی بن طهمان همدانی بدست خادمان حبشی به دارالخلافه فرستاده بود. شبی خلیفه آن دو خواهر را در حرم سرا طلب فرموده بخادمان شبستان سپرد، تا غم خواری^(۲) ایشان نمایند، و چون از رنج راه بر آسانید ایشان را^(۳) بملازمت حاضر گردانند. بعد از مدت دو ماه بحکم خلیفه دو بندگی سندی را حاضر ساختند، و ترجمانی نیز آوردند چون نقاب از چهره آنها برگرفتند، خلیفه يك نظر شیفته جمال آن دو پری بیکر گشته پرسید چه نام دارید؟ یکی گفت (f. 19b) نام من پرمیل دیواست و دیگری گفت سورج دیو. خلیفه یکی را ر فراش حکم فرمود. او برخاسته عرض کرد که من شایسته شبستان بادشاه توانم بود، چرا که محمد بن قاسم ماهر دو خواهر را سه روز نزد خود نگاهداشته، آنگاه بخدمت بادشاه فرستاد. و ترجمان مضمون کلام ایشان را خاطر نشان خلیفه کرد. خلیفه را آتش غضب و غیرت در گرفت. حکم فرمود که محمد بن قاسم خود را بواسطه این بی ادبی در پوست گاؤ کشیده بدارالخلافه حاضر گردد. و نعمة مزید ناکید از روی تهدید^(۴) خلیفه در حاشیه فرمان بخط خود نوشت که محمد بن قاسم هر جا که رسیده باشد خود را در پوست گاؤ کشیده بملازمت حاضر آید و از حکم تجاوز ننماید. دران ایام محمد بن قاسم به ادهم پور رسیده بود که صاحب خلیفه منشور را بوی رسانید. بعد از

نزد اهل حصار و پسران داهر فرستادند ، او را بیرون دروازه نگاهداشتند و خود بالای فصیل قلعه بایستادند . زن داهر کیفیت واقعه جنگ و کشته شدن داهر و سرداران نام بنام بتفصیل خاطر نشان نموده گریه و زاری در گرفت . همه او را تکذیب کرده (f. 18d) سنگ و کلوخ زدند که تو^(۱) با این جماعه یکی شده ، سخن تو درجه قبول ندارد . پس لادی را باز آوردند و به آلات قلعه کشائی پرداخته منجنیق و سایر ادوات آتش بازی بکار داشتند . در اندک مدت آن حصار مفتوح شد ، و دمار از روزگار کفار برآورده اکثری را بقتل رسانیدند ، قلیلی که مانده بودند اطاعت اسلام نمودند^(۲) . و نقود و اشیاء نامعدود بدست لشکر اسلام در آمد^(۳) . ۱۰ و بتکده که در قلعه بود خراب کردند ، و از میان آن گنجی عظیم ظاهر شد . آنرا برای خلیفه ضبط کردند و خمس از سایر غنائم برآورده صرف عمارت^(۴) مساجد نمودند ، و محمد بن قاسم مراجعت نموده بالور رسید .

و در اوایل ربیع الاول سنه اربع و تسعین احنف بن قیس بن رواح اسدی را در بلده الور حاکم گردانیده به تسخیر ولایت ملتان متوجه گشت . ۱۵ اعیان ملتان باستقبال آمده محمد بن قاسم را ملازمت کردند و او عهد و پیمان نموده مال و خراج مقرر ساخته داؤد بن نصیر^(۵) بن ولید عثمانی را بامارت ملتان نصب فرمود . و خزیم عبد الملك بنی تمیم را بحصار دیالپور که بر ساحل دریا قلعه عظیم بوده والی ساخت . و در حینی که از ملتان (f. 19a) عازم دیالپور گشت قریب پنجاه هزار کس از سوار و پیاده زیر علم محمد بن قاسم جمع آمده بودند . بهر ناحیه فوجی تعیین نمود . لشکر اسلام تا سرحد قنوج رسید ، و رایان و رای زادگان^(۶) آن زمین همه در اطاعت اسلام در

(۱) م ندارد : تو

(۲) ف : عمارات

(۳) ف : در آمدند

(۴) ف : نصیر

(۵) ف ندارد : و نقود .... در آمد

(۶) ف م : حکام ، بجای
رای زادگان ،

فتح نموده مال و خراج بر ولایت سستند مقرر کرد، و برهمنان را بدستور سابق بر اخذ اموال و تشخیص معاملات تعیین فرمود. و مردم سمه که در حوالی تهری^(۱) بودند جمعیت نموده با دهل و سرناي بسیار در ملازمت محمد ابن قاسم آمدند. پرسید که ایشان چه کسانند؟ برهمنان نمودند که این مردم احشامند، و باین روش بدیدن حکام می آیند. بایشان نیز مقطعی قرار داده رخصت فرمود. و مردم لوهانه و سته^(۲) و جندر^(۳) و ماچی و هالیر^(۴) و کوریجه نیز باستصواب علی بن محمد بن عبد الرحمن سلیطی آمدند. و ایشان همه سر و پا برهنه بودند. به زنهار در آمدند. ایشان را امان داده حکم کرد که خدمت ایشان آنست که هرگاه که مردم اسلام از اینجا به دار الخلافه بروند و از دار الخلافه به الور بیایند این مردم راهبر و بدرقه باشند.

و در اوایل (f.18c) سه اربع و تسعین پسران داهر با جمعی از دلاوران در قلعه اسکندره^(۵) متحصن شدند، و آن حصار بود پس محکم. از آنجا آمده بعضی مواضع سند را غارت کردند. چون خبر به محمد بن قاسم رسید، بدانجا نهشت فرمود و بآن حصار رسیده آغاز محاصره کرد و بعد از چند روز بواسطه کمی غله عسرت پدید آمد. لشکر اسلام اوقات ۱۵ ه گوشت میگذرانیدند. محمد بن قاسم مردم^(۶) دانا را نزد داهر ه فرستاده به عنایت و رعایت امیدوار ساخت. ایشان جواب دادند^(۷) که ما را بقیه حاصل^(۸) شده که رای داهر زنده برآمده، و امید میداریم که عنقریب لشکری عظیم از هند برداشته می آرد و انتقام میکشد. محمد بن قاسم فرمود که لادی زن داهر را از الور آورده نزد پسران او بایستد فرستاد، با عتبه فاسد ایشان را بر طرف گرداند. چون لادی^(۹) را حاضر آورده

[illegible]

40 000 000

(۲۱) سورہٴ بقرہ ۱۰۷

(۱) در این صورت:

(۱) : اکر

44 45

(9)

۱۹۸۵ : ۱۰۱

1944

نمودند، و آنها سر داهر را شناختند و تصدیق کردند. و محمد بن قاسم حکم کرد تا لشکر اسلام فرود آمده جا بجا قلعه را حلقه زده بذکر و صلوة و تسبیح مشغولی نمودند و آن شب جمعه بود تا صبح زنده داشتند. و چون روز روشن شد سر داهر را با کنیزکان پیش (f. 18a) دروازه قلعه فرستاده اهل قلعه را از کشته شدن داهر خبردار گردانیدند. اهل قلعه تکذیب نمودند. و چون خبر این مقاتله^(۱) به سمع لادی زن داهر رسید، بی اختیار شده خود را بدروازه رسانید، و از کنیزکان احوال داهر پرسید. کنیزکان گریه کنان سر داهر باو نمودند. بمجرد دیدن خود را از قلعه بینداخت و شوری عظیم در حصار افتاد. کفار بناچار دروازه‌های حصار کشودند. روز جمعه ۱۰ یازدهم ماه رمضان سنه ثلث و تسعین لشکر اسلام بقلعه درآمد، و خزاین و دفاین و حشم و خدم را بقید ضبط در آورده تحویل قیس نمودند. و در صحن بت‌خانه وضع منبر نموده نماز جمعه و خطبه ادا کردند. بعد ازان محمد بن قاسم در اوائل شهر شوال خزائن و اموال و اشیا و اسیران را بقید کتابت آورده مصحوب قیس با دویست سوار از راه کیچ و مکران بجانب ۱۵ دارالسلام بغداد فرستاد. و حجاج بر حقایق احوال اطلاع یافته شادکامی^(۲) بسیار نمود، و همه اشیا را بشام نزد خلیفه وقت^(۳) ارسال داشت. چون قیس بخدمت خلیفه رسید چتر و اعلام داهر را گذرانیده کیفیت فتح و محاربات و سائر وقائع مشروح (f. 18b) و مفصل بعرض رسانید، خلیفه خوشحال شده بخلفت فاخره^(۴) و سائر انعامات محمد بن قاسم را بنواخت، و منشوری صادر فرمود که از لشکر اسلام دور مینماید که بفتح سند اکتفا نموده عازم ناحیه شرقی نگشته اند. بالفعل آنچه مملکت داهر است همه را بحیطه تصرف باید آورد. چون این مثال به محمد بن قاسم رسید برهناباد را

(۴) ف ندارد: و سایر وقایع

.... فاخره

(۲) م : شادی

(۳) ف ندارد: وقت

(۱) م : د این خبر، بجای

فیلان بود برداشت، و به ناگاه برخی از لشکر اسلام حقایق آتشبازی بجانب عماری فیل^(۱) انداختند. چون آتش شعله زدن گرفت، فیل صفوف^(۲) لشکر کفار را برهم زد، و آن مخاذیل^(۳) خود را بجانب آب انداختند. چون کنار^(۴) آب خلاب بود، فیل داهر فرو نشست. درین اثنا لشکر اسلام تیر باران کردند، و دران میان تیری به گلوی داهر نشسته مرغ^۵ روحش از کاخ دماغ پرواز نمود. و این واقعه در ساعتی بود که آفتاب در نهانخانه مغرب مستور گشته بود، و برهمنانی که بالای فیل در عقب عماری بودند داهر را از عماری بیرون آورده در ته خلاب پنهان کردند، و خود بجانب شهر شناختند. اما لشکر اسلام گذر دروازاها را گرفتند و آنچنان ضبط نموده بودند که اگر مرغ خواستی توانستی که بدرون درآید. بنابراین برهمنان^{۱۰} بدست قیس افتادند. و قیس خواست (f.17b) که ایشان را بقتل رساند. برهمنان امان خواستند و موده^(۵) کشته شدن داهر دادند. قیس برهمنان را امان داد. درین اثنا بعضی از لشکریان آن دو کنیزک را که با داهر در عماری بودند بدست آورده پیش محمد بن قاسم حاضر گردانیدند. محمد بن قاسم فرمود تا در لشکر اسلام منادی کردند که داهر ملعون غائب شده،^{۱۵} و مردن آن مطرود مشخص نیست. مبدا بغارت مشغول شوید که^(۶) او کین کرده غدیری و^(۷) دست بردی نماید. قیس چون این ندا بشنید برهمنان را گرفته نزد محمد بن قاسم آورد، و او به شنیدن این خبر تکبیر گفت و مازیان اهل اسلام غلغله تکبیر و تهلیل بقلک و ملک^(۸) رسانیدند. و محمد بن قاسم با جندی از مبارزان بآن برهمنان بکنار آب آمده فرمود تا داهر را^{۲۰} از خلاب بر آورند. و سر او را بریده و بر نیزه کرده اولاً به کنیزکان

(۷) داهر مدبری و

(۱) فیل

(۸) داهر مدبری و

(۵) داهر مدبری و

(۶) داهر مدبری و

(۷) داهر مدبری و

که در اثناء جنگ سردار را عنان اختیار از دست رفته اسبش بر مید، و او را بر زمین انداخته در میان صفوف میگشت. لشکریانش^(۱) اسب را خالی دیده تصور نمودند که او کشته شده. لاجرم ترك ستیزه کرده رو بوا دی گریز (f. 16b) نهادند.

۵ القصه عبد الله بفتح و ظفر با محمد بن قاسم پیوست، و محمد بن قاسم ازان منزل کوچ بکوچ بحوالی الور رسید^(۲). داهر در شهر الور متحصن شد و محمد بن قاسم شرائط محاصره بجا آورد، و منجیق و آتش بازی که از اهل روم و فارس دیده بودند بکار آوردند. و هر روز کارزاری عظیم بین الجانبین واقع میشد. در مدت ده روز هفت جنگ بوقوع آمد، و در جمیع معارك ۱۰ نسیم فتح بر لوای اسلام وزیده، کفار منهزم و مغلوب گشتند. و روز پنجشنبه دهم ماه مبارك رمضان سنه ثلث و تسعین رای داهر از روی خشم و کین فیلان را^(۳) آراسته، سپاه و حشم خود را مهیا ساخته به محاربه اهل اسلام بیرون برآمد، و گویند که ده هزار سوار جوشن پوش با وی بود و سی هزار پیاده بیش پیش صف آراسته در میدان مقابله بایستادند، و داهر ۱۵ خود در عماری فیل نشسته و چتری مرصع بران کشیده، و یمین و یسار با لشکر جرار آراسته قدم در میدان مردانگی نهاد. و آن روز در عماری با وی دو کنیزك خوش منظر پری زاد^(۴) حور پیکر بودند: یکی جام شراب بوی میداد و دیگری برگ تنبول. از صبح تا شام بین الفريقین (f. 17a) آتش جدال و قتال برافروخت. و لشکر اسلام تیغ خون آشام از نیام انتقام ۲۰ کشیده در مقام تحمل و تهور^(۵) ثبات قدم ورزیده اکثر لشکر کفار را بقتل رسانیدند. و محمد بن قاسم با جمعی در میدان تاخته فوجی را که در پیش

(۵) م ندارد: در مقام تحمل و تهور

(۳) ف م ندارد: را
(۴) م ندارد: پرزاد

۱۱ • لشکریان
ند

رغبت اسلام آوردند قوم چنه بود^(۱) و گویند مردم چنه در حیثی که
بلازمت محمد بن قاسم رسیدند، مایده طعام در مجلس امیر کشیده بودند.
امیر امر^(۲) فرمود که این جماعه^(۳) مرزوقند. و مردم چنه را مرزوق
ازین جهت گویند.

و چون محمد بن قاسم خاطر از حوالی سیوستان جمع نمود، بعضی ۵
گفتند که اولاً به برهمناباد باید رسید و آن قاعه را فتح نموده متوجه الور
باید شد. و محمد بن قاسم گفت^(۴) که اول به تسخیر دار الملک الور توجه
باید کرد و داهر را دفع نمود، و بعد ازان رو بمالک دیگر باید آورد،
و رای همه برین قرار یافته محاذی موضع تلپتی از آب گذشته عزیمت دار
الملک^(۵) اختیار کردند. داهر این (f.16r) خبر را^(۶) شنیده داعیه برآمدن ۱۰
نمود. منجمان و کاهنان مجتمع گشته باو نمودند که از احوال کواکب چنان
معلوم میشود که ضعف طالع تو در نهایت قوی^(۷) است و قوت طالع
اسلام در اوج کمال است. درینوقت ترا بیرون بر آمدن لائق نیست.
لاحرم خود نامعدود مستعد و میا نموده باستقبال لشکر اسلام فرستاد،
و آن مردم بر کار کولاب کجیری^(۸) فرود آمدند. روز دیگر محمد بن قاسم ۱۵
موضع رفبان عبدالله بن علی ثقفی را به حرب کفار نامزد کرد. و او متوجه
لشکر کفار گشته، در منزل کولاب کجیری آمده^(۹) بر کنسار آب تلافی
مربط دست داد، و آتش قنال اشتعال یافته حکم عظیم در گرفت، و کفار
قرار بر قرار اختیار کرده بسیاری ازان دران آب غریق بحر فنا گشتند.
و بعضی از مؤرخان گفته اند که سبب فرار کفار از معرکه کارزار آن بود ۲۰

(۱) و گویند که (۱) قاعه
(۲) امر (۲) فرمود
(۳) این جماعه (۳) مرزوقند
(۴) گفت (۴) که اول به تسخیر دار الملک الور توجه
(۵) دار الملک (۵) اختیار کردند
(۶) خبر را (۶) شنیده داعیه برآمدن
(۷) قوی (۷) است و قوت طالع
(۸) کجیری (۸) فرود آمدند
(۹) آمده (۹) بر کنسار آب تلافی

بحوالی سیوستان رسیدند. و دران سرزمین آنچنان کارزاری در پیوست که
از شرح صعوبت^(۱) آن بنان [و] بیان قاصر است. القصه در دو جنگ کفار
غالب آمدند، و در مرتبه سیوم نسیم فتح و ظفر بر پرچم علم اسلام وزیده،
کافران منهزم و مغلوب گشته رو بگریز نهادند. محمد بن قاسم ثقفی قلعه
سیوستان را فتح نموده، به ضبط و ربط حوالی سیوستان^(۲) پرداخت،
و برهنن وزیر که به امان اهل اسلام در آمده بود، او را همراه مردم خود
بجانب تهته و نیرن کوت رخصت نموده مهبات آنجائی را به رای و رویت
وی باز گذاشت. و مردم چنه خبر لشکر اسلام شنوده با پیشکشهای لائق
بخدمت محمد بن قاسم پیوستند، و اطاعت^(۳) و مال گذاری قبول نموده
۱۰. مراجعت نمودند، و ازانست که فقهای اسلام زمین آن روی آب را که در
تصرف مردم چنه بود عشری میگویند.

نقلست که چون محمد بن قاسم در حوالی سیوستان نزول نمود، مردم
چنه شخصی^(۴) را به جاسوسی فرستاده بودند. او در وقت بانگ نماز
در اردوی اسلام حاضر شده تحقیق احوال سپاه میکرد، و دران اثنا
۱۵ (f. 15b) صفوف جماعه برای اداء صلاوة^(۵) منعقد شده بود و محمد بن
قاسم امامت جماعت میکرد، و مقتدیان در جمیع ارکان تبعیت امام
نمودند. جاسوس این حال را مشاهده کرده رفت و با مردم چنه باز نمود
و گفت: والله من این قوم را آنچنان متفق دیده ام که بهر امری^(۶)
روی آورند البته یانصرام میرسانند، و کیفیت تبعیت قوم را بامام در
۲۰. بایشان بیان کرد. به مجرد استماع رعبی در دلهای مردم چنه راه یابان
همه آمده اطاعت اهل اسلام نمودند. و اول کسانی که از تمنان^(۷) سست

حوادثی مکران و کنار آب قلزم به حیطة تسخیر در آوردند، و روی توجه به تسخیر سند نهاده همواره در تفحص و تجسس احوال مردم سند بودند، و جمعی که از دار الخلافه برای ابتیاع متاع و کنیزان به ساحل سند آمده بودند، چنانچه شته ازین مذکور شده، بایشان همراهی نموده راهنمون گشتند.

انقصه در سنه اثنی و تسعین محمد بن قاسم که پسر عم و داماد حجاج بن یوسف بود با لشکر اسلام (۱. ۱۴۱) برای انتقام عازم سند گردید، و مدتی در کرمان ساختگی لشکر نموده آلات و ادوات^(۱) حرب و قلعه کشائی را معد^۲ و میا گردانید، و به کیچ و مکران رسیده روی توجه به تسخیر سند نهاد. و چون خبر لشکر اسلام به داهر رسید، اراده نمود که پیش آمده برحد مکران به لشکر اسلام^(۳) محاربه نماید. اعیان مملکت باو گفتند ۱۰ که این لشکر عرب است. از روی خشم و کین و تعصب و عداوت دین آمده اند، صبر و تحمل باید پیش گرفت. اگر این لشکر بتاخت و باخت از سر ما دفع شود بهتر و الا تدبیر باید نمود، و مبلغی مال از خزائن تار این لشکر باید کرد، و ازین فتنه مملکت خود را باید نگاه داشت. رای داهر را این سخنان معقول افتاد^(۴) و در رفتن توقف نمود، تا آنکه لشکر اسلام ۱۵ ملو ریز^(۵) به قلعه نیرن کورت^(۶) رسیده آتش جدال و قتال بر افروختند^(۷)، و آن قلعه را محاصره نموده بعد از جنگ و جدال فتح کرده اکثر کفار را قتل رسانیدند. و بقیه السیف فرار بر قرار اختیار کرده^(۸) بدار الملك الور شتافتند. و لشکر اسلام به فیروزی^(۹) عنان عزیمت به تسخیر تنه معطوف داشته اندک زمانی تنه را مسخر ساختند، و مجوسان و اهل اسلام را بر ۲۰ آورده (۱. ۱۶۵) روانه حجاز گردانیدند، و از انما عازم دار الملك الور گشت

(۱) فی الجوهري . . .

(۱۱) دار الملك

(۸) . . .

(۱۵) فی الجوهري . . .

(۲۰) فی الجوهري . . .

(۱۹) فی الجوهري . . .

(۱۰) فی الجوهري . . .

(۱۶) فی الجوهري . . .

(۱۷) فی الجوهري . . .

را در آغوش گرفته سر و روی او را بیوسید و دست او را گرفته به خیمه در آمد. و زمانی ممتد با یکدیگر نشسته خصوصیات احوال تمام باز نمودند، و در آخر روز رای داهر متوجه منزل گردید. و بعد از مراجعت برادر^(۱) دهرسین را اثر تب بر بدن ظاهر شد^(۲) و از حرارت و اشتداد تب تمام جسد او پر آبله گشت. روز چهارم از زاویه مرض رخت بعالم دیگر کشید. چون خبر مرگ دهرسین^(۳) به رای داهر رسید، سخت اندوهگین شده بمنزل برادر شتافت و جمعی از محرمان و مخصوصان را پیش فرستاد که این خبر تحقیق نموده بیایند. چون بخیمه دهرسین رسیدند، راهبان را دیدند که سرها برهنه کرده اند. بعد ازان^(۴) مردم داهر را بدرون^(۵) برده، پرده از روی دهرسین برداشتند، و بر ایشان مردن دهرسین عیان شده فریاد کنان نزد داهر آمدند. (f. 14a) و او سروپا برهنه بمنزل برادر آمده نعش او را برداشته در مغاره که برای سوختن معهود بود بسوخت، و لوازم عزا بجا آورد. و بعد از فراغ تعزیت به قلعه برهمناباد که مقر دهرسین بود رفته مردم او را با خود همراه گرفت و معتمدان را در برهمناباد تعیین نموده بجانب دار الملك الور مراجعت فرمود، و چند سال به استقلال زمام حکومت^(۶) و دارائی به ید اختیار و قبضه اقتدار او بود.

ذکر فتح سند بر دست محمد بن قاسم و کشته شدن داهر

در تاریخ فتح سند قاضی اسمعیل بن علی بن محمد بن موسی بن طائی چنین آورده که در زمان خلافت ولید بن عبد الملك حجاج بن یوسف ثقفی از دار السلام بغداد محمد بن هارون و جماعه را به کیچ و^(۷) مکران فرستاد. ایشان

(۱) د زیاد دارد: او (۴) م ندارد: بعد ازان (۶) م زیاد دارد: داری

(۲) م: و تا میرفت زیاده می شد (۵) م: «درون، بجای «بدرون» (۷) ف م ندارد: کیچ و

(۳) م ندارد: دهرسین

نیفتاد. بعد از روزی چند اعیان مملکت را سامان ساخته قرار داد که خواهر او^(۱) بانی رانی^(۲) بعقد وی در آورند. پس شبی در خلوت بر همنان را جمع کرد و بآئین خویش گوشه چادر خود را^(۳) بگوشه چادر خواهر بست، و گرد آتش گردیده بر تخت برآمده شب را برون آوردند و از مباشرت احتراز نمودند. و چون روز شد بانی رانی را در منزلی که می بود بردند.

القصه چون این خبر سماع شد، و مرده زبان تسلیع کشودند^(۴)، و چون این خبر به برادر او که در برهماباد بود رسید، مکتوبی مشتمل بر طعن و لعن به برادر نوشت، که بمن چنین^(۵) رسانیده که تو این کار قبیح کردی (f. 12b) و ناموس خاندان ما بیاد دادی. داهر جواب نوشت که ۱۰. جبهه پاس سخنان منجمان این امر به وقوع آمده و الا من هرگز مرتکب این امر شنیع نمی شدم. بار دیگر به برادر^(۶) نوشت که تو ازین کار برگرد، و اگر تومی خواهی که تقدیر را به تدبیر دفع کنی آن خود ممکن نیست. القصه بعد از مراسله^(۷) کار به مخاصمه کشید، و میان ایشان آتش منازعت مایه گشت. دهرسین مقاتله^(۸) برادر را پیش نهاد عمت خود ساخت و از ۱۵ برهماباد با لشکری آراسته عازم دار الملک الور گشت. و چون این خبر به رای داهر رسید، عرق حیت و^(۹) غضب او در جنبش آمد، و او نیز لشکری عظیم مهیا ساخته میدان مقاتله و مجادله^(۱۰) یاراست. و منتظر آمدن برادری بود. و چون انتظار بسیار کشید، به جبهه دفع ملال طرح شکار در میان انداخته به صحرا برآمد. بعد از چند روز دهرسین به حوائی الور رسیده

(۱) به نذرده او	.... کشودند	(۱) ف ه : مرسلات
(۲) به زیاده دارد : را	(۲) به زیاده دارد : خبر	(۲) ف : مقابله
(۳) به نذرده : گوشه چادر خود را	(۳) ف نذرده : این	(۳) به نذرده : حیت و
(۴) به نذرده : چون نیز خبر	(۴) ف : به داهر : مرده و دهر	(۴) مقابله و مجادله، بحای
	یا و به بحای و به برادر	و مقابله و مجادله

فرار برقرار اختیار کردند ، و چچ تعاقب نموده اکثری ازان مردم را بقتل رسانید ، و معدودی چند^(۱) بدر رفتند . و آن روز در جنگ گاه نزول نموده روز دیگر بالور در آمد . و همه^(۲) مردم شهر بازارها را آئین^(۳) بستند ، و چچ به شوکت تمام بالور در آمده مالك ملك و مال گشت . و در همان ۵ سال با لشکری عظیم بمحدود ممالك خود سیر نمود و خاطر از سرحد ها جمع ساخته پاي تخت خود قرار گرفت . و ازرانی سوهندیو اوزا (f. 11a) دو پسریکی داهر و دوم دهرسین و یکدختر بائی نام به وجود آمد ، و بعد از چند سال چچ نیز بساط حیات طی نموده جان بمالك ارواح سپرد ، و بعد از وی پسر کلان او داهر جانشین او^(۴) شد .

۱۰ ذکر جلوس داهر بن چچ بر تخت پدر^(۵)

باتفاق جمهور انام داهر بن چچ^(۶) بر تخت موروثی پدر برآمد ، و طریق عدل و انصاف پیدش گرفته سپاه را بزرورعیت را برعایت و احسان شاد کام ساخت . مردم آن دیار بجملگی سر بر خط فرمان او نهاده کمر اطاعت بر میان بستند . و داهر بعد از حکومت يك سال بجانب ولایت شرقی نهضت ۱۵ فرموده مردم^(۷) اعتمادی بران سرحد تعیین نمود ، و خاطر ازان جانب جمع کرده روی توجه بجانب چتور نهاد ، و ازانجا بناحیه غربی شتافته به مهمات آنصوب پرداخت ، و ازانجا به برهمناباد^(۸) رسیده روزی چند توقف نمود ، و برادر خود دهرسین بن چچ را بحکومت آنجا باز گذاشت ؛ و ازانجا ایلغار کرده عازم کیچ و مکران گشت^(۹) ؛ و درانجا^(۱۰) شش ماه گذرانیده

(۱) ف م ندارد: چند	(۵) ف ندارد: بر تخت پدر	(۹) م ندارد: و ازانجا ....
(۲) م ندارد: بالور در آمد .	(۶) ف ندارد: باتفاق جمهور	مکران گشت ؛
و همه	انام داهر بن چچ	ف : «نموده» بجای «کرده»
(۳) ف : رسن	(۷) م ندارد: مردم	(۱۰) ف م : «آن حدود»
(۴) ف م ندارد: او	(۸) ف : برهمنان آباد	بجای «آنجا»

بحار به از تو بر^(۱) نیاید. بهتر آنست که گوشه گیری و خود را در معرض هلاک نیازی. چچ آن مکتوب را نزد رانی برده مضمون^(۲) را بیان کرد و گفت: دشمنی قوی در رسیده، تدبیر کار چیست؟ رانی گفت: تدبیر جنگ را مردان نیکو داند. اگر تو میترسی، جامه خود را بمن ده و لباس مرا تو در پوش، تا من بحرب دشمن بر آیم. چچ شرمنده شده سر افعال پیش انداخت. آنگاه ه رانی گفت: خزائن و دقائن یشمار بدست تو در آمده. زر بسیار بمردم تار کن، تا همه خواهان تو شوند و بزیر چتر تو گرد آیند. چچ دیگر باره در خزانه کشوده مالی عظیم به سپاه قسمت فرمود، و استعداد جنگ نموده میدان مقابل و مقابل یاراست. ناگاه رانا مهتر به حوالی الور رسید، و پس از رسیدن این خبر چچ نیز بالشکری^(۳) آراسته برآمد. و چون دو لشکر با یکدیگر ۱۰ مقابل شدند، رانا مهتر فریاد برآورد که ای چچ! بچه تقریب این لشکرها در معرض تلف و هلاک شوند. مقصود ازین منازعت ما و توایم. هر دو بمیدان (t. 10b) رزم برآمده جنگ کنیم. اگر مرا کشی^(۴) خود مقصود تو حاصل است، و حشم و خدم من از آن تو، و اگر من غالب آیم ملک و مال از آن من^(۵) باشد. چچ این سخن را قبول نموده قدم جرأت پیش نهاد. ۱۵ و رانا مهتر از صف خود بیرون برآمد و پیاده شد، و چچ نیز از اسب فرود آمده حلودار خود را فرمود تا اسب را از عقب او آهسته آهسته یارد. چون با یکدیگر نزدیک رسیدند و خواستند که تیغ و سنان حواله یکدیگر^(۶) نمایند، باهمور^(۷) حلودار چچ اسب بوی رسانید. و او جلدی نموده^(۸) خود را اسب گرفت و تیغی کشیده بر سر رانا مهتر زد^(۹) چنانکه یک ضرب ۲۰ شمشیر تمام ساخت. چون لشکریان رانا مهتر این حال را معاینه نمودند،

(۱) ه و سرحد هادی

(۲) فریده ورد من

۱۱ ه و سرحد

ه و سرحد هادی

(۳) فریده ورد من

۱۱ ه و سرحد

(۴) ه و سرحد هادی

(۵) ه و سرحد

۱۱ ه و سرحد

۱۱ ه و سرحد

نمیگرفت، و از (f. 9b) تنگدستی و افلاس به تنگ آمده مردن بر زیستن اختیار کرده بودند،^(۱) طلب نموده گفت: معاندان شما را مقید و محبوس گردانیده ام، سرو مال آنجماعة تعلق بشما دارد، و هر یکی از شما یکی از ایشان را گردن زده^(۲) مال^(۳) و منزل او را متصرف شود. مفسدان معاندان را ه کشته کام روا گشتند. روز دیگر رانی سوهندیو^(۴) نعلش رای ساهسی را برآورده به آئین^(۵) خود بسوخت. پس فرمود تا چچ را بر تخت سلطنت نشاندند و^(۶) چتر بر سرش^(۷) بر افراشتند.

ذکر جلوس چچ بر سریر حکومت و عقد بستن^(۸) رانی را^(۹)

چون باتفاق امرا چچ بر تخت حکومت برآمد، در خزائن را کشوده ۱۰. صلاهی عام^(۱۰) در داد، و خاص و عوام^(۱۱) را بهره مند گردانیده بدام احسان و اکرام صید خود ساخت، و در مواجب سپاهی برافزود، و در خراج رعایا کاست، و معموری و آبادانی دیگر در عرصه ملک پیدا آمد. رانی را به آئین خود^(۱۲) در حباله نکاح^(۱۳) در آورد. و چون این خبر در اطراف بمالک منتشر شد، خویشان رای ساهسی از جانب جودپور و چتور بطلب ملک و میراث ۱۵. برخاستند، و لشکری عظیم فراهم آورده عازم جدال و قتال^(۱۴) گشتند. سردار آن لشکر (f. 10a) رانا مهتر چتوری بوده. چون به حوالی جیسلهیر رسید، مکتوبی به چچ نوشت، که تو مرد^(۱۵) برهنی، کار سلطنت از تو نشاید و مهم

(۱) ف م ندارد: که هیچ کس.... (۵) م: «مابین» بجای «به آئین» (۱۰) ف: «انعام» بجای «عام»
 کرده بودند (۶) م: «نشانده» بجای (۱۱) ف: «عام»
 (۲) ف م: «بقتل رسانیده» «نشانده و» (۱۲) م: «خویش»
 بجای «گردن زده» (۷) م ندارد: سرش (۱۳) ف: «خویش» بجای «نکاح»
 (۳) م زیاد دارد: و منال (۸) ف م: «کردن» بجای و م: «خود» بجای
 (۴) ف: «ساهدیو» بجای «بستن» «نکاح»
 «انی سوهندیو»؛ (۹) ف ندارد: رانی را (۱۴) م: «انتقام»
 ارد: رانی سوهندیو (۱۵) م: «مردی»

می نمودند اما فائده بران مترتب نمی شد . چون رانی چهره مرک را در آینه پیشانی رای ساهی معاينه نمود و از حیات او مایوس گشت ، چچ را طلب فرموده احوال ساهی بدو باز نمود ، و در باب جانشینی او حيله انگيخت ، و صاحبان را گفت : رای ساهی میگوید که مردم را خبر کنید^(۱) که فردا بار عام است ، خواص^(۲) و عوام بسلام حاضر آیند . صباح آن رانی فرموده : نافع رای ساهی در دیوانخانه عام نهادند ، و حاجبان بیرون آمده گفتند : رای میفرماید (۱. ۱۶) که من بواسطه ضعف نمی توانم بیرون آمد ، چچ را سانشین خود گردانیدم . و انگشتری رای به چچ سپرده^(۳) او را بر تخت بر آوردند . چون مردم این امر را معاينه نمودند ، ناچار همه تابع و منقاد او گشتند . و بعد ازان بروزی چند رای ساهی محضر شده مشرف موت گشت . ۱۰ رانی چچ را طلب نموده گفت : اکنون وقت آن رسیده که دست آرزو در کردن سراو حائل کنیم^(۴) ، و تدیری نموده معاندان^(۵) را از میان دفع نمایم . چچ گفت : بدانچه رای رانی اقتضا کند آنچنان بعمل آرم . رانی گفت : رای ساهی فرزندی ندارد ، و خویشان او دعوی وراثت ملک و مال خواهند نمود^(۶) . علاج واقع پیش از وقوع باید کرد . پس در ساعت ۱۵ قریب بنحاء زنجیر میا کرده درون حرم سرا در حجرها نهادند . بعد ازان بیکان یکان از قربانان رای ساهی را میگفتند که رای شما را برای وصیت ملک میطلبید . هر یکی که بدرون میرفت ، دست او را گرفته به حجره میبردند^(۷) و به زنجیرش پایی^(۸) بند میکردند . و چون رانی خاطر از دغدغه ایشان فارغ ساخت ، خویشان مفلس رای^(۹) را که هیچ کس از آنها حساب ۲۰

۱۱۱ (۱) ساهی ساهی را ندارد (۲) خواص (۳) سپرده (۴) میفرماید (۵) معاندان (۶) خواهند نمود (۷) میبردند (۸) پایی (۹) مفلس رای

مشغولی مینمود. درین اثناء مکاتبات از سرحد دیبل رسید، و جواب آن ضروری بود. مکاتبات را حاجان برای ساهی رسانیدند. و برآمدن از آن مجلس برودشوار نمود. فرمود که در پیش تخت پرده بگیرند و چچ را طلب نمایند. رانی سوهندیو^(۱) گفت که او مرد برهنه است، از وی چندین ملاحظه و حجاب چیست. او را باید طلب نمود. چون چچ پیش تخت حاضر آمد، دعا و ثنا گفت، و مکاتباتی که از سرحد آورده بودند بر خواند، و مضمون را معروض داشته جواب حاصل نمود، و مکتوبی انشا کرد که از شنیدن آن رای ساهی خوشوقت شده خلعت فاخره بوی انعام فرمود. و حکم کرد که او مهمات ضروری^(۲) در درون محل آمده بعرض میرسانیده باشد. رانی ۱۰ سوهندیو^(۳) به مجرد دیدن شیفته حسن و جمال چچ گشته خواهان وصال و جویان^(۴) اتصال او شد. دلاله بدست آورده نزد چچ فرستاده، اظهار ما فی الضمیر نمود. چچ در مقام ابا و استبعاد^(۵) شده گفت: من برهنم، از من خیانت نیاید به تخصیص در حرم بادشاه، که در آن خطر جان و ویرانی خان و مان است. اما [چون] سلطان عشق بر دل رانی استیلا نمود، ۱۵ و آرام و قرار و خواب و خورش ازو برمید. و از بی آرامی چون مرغ نیم بسمل می تپید. آخر این راز به السنه و افواه افتاد. بعضی از اهل غرض این معنی را به سمع رای ساهی رسانیدند. او گفت که چچ مردی امین و برهنه است، ازو این کار نیاید.

القصه مدتی^(۱۱) برین برآمد. چون صبح حیات ساهی به شام بمان ۲۰ نزدیک شد، رای ساهی بیمار گشت، و اطبا و حکما^(۱۲) در معالجه او کمال

(۱) ف م ندارد: سوهندیو (۵) م: جویای (۹) ف زیاد دارد: جان

: داد، بجای و انعام (۶) ف م ندارد: بدست آورده (۱۰) ف ندارد: از

مود (۷) ف م: استغفار (۱۱) م زیاد دارد: مدید

(۸) ف م: و او را مستاصل (۱۲) م: حکیمان

ساخت، بجای و ازو برمید

و رای ساهی بن سیرس^(۱) رام نام وزیری داشت. او را مطلق
 تمدن ساخته مهات کلی و جزوی (f. 7b) باو تفویض نموده بود. و او در
 رتق و فتق مهات بنوعی غور مینمود که جبه و دقیقه فوت و فرو گذاشت
 نمی شد. ازین عمر خاطر رای ساهی جمع بود^(۲) و روز و شب در شبستان
 به "عیش و نشاط بسر میرد. و اگر احياناً مهم ضروری روی میداد^(۳)،
 یا مکاتیب امرای سرحد می آمد، رام^(۴) وزیر به در حرم سرای رای ساهی
 رسیده بعرض میرسانید. ناگاه روزی رام وزیر مجلس داشت. برهنان
 و اهل طبع دران انحن جمع گشتند. دران اثناء جوانی خوش منظر^(۵) در
 بهایت فصاحت و بلاغت چچ نام حاضر آمد. حضار مجلس از فصاحت زبان
 او^(۶) و خلقت لسان او حیران ماندند. پرسیدند که از کجای می آئی و چه نام ۱۰
 داری؟ گفت: نام من چچ است و پسر سیلاج ام. و سیلاج دران شهر
 برهنی مشهور بود^(۷). چون صحبت او با رام وزیر در افتاد او را^(۸) بانعامات
 و نفقات بنواخت، و در مهات دیوانی دخل داده نائب خود گردانید.
 او علم محاسبه^(۹) و لغات سندی و^(۱۰) هندی و خطوط را خوب می دانست.
 به مرور ایام دخلی تمام پیدا کرده مهام ملکی و مالی را نیکو سرانجام داد^(۱۱)، ۱۵
 و کوب^(۱۲) مالع اوقیت گرفته کارش بحالی رسید (f. 8a) که از رام وزیر
 عمر نام نمود. ناگاه رام وزیر به عروض^(۱۳) مرض گرفتار آمده پهلوی
 و توانی بر بستر نهاد.

روزی رای ساهی حسنی عظیم درون محل ترتیب داده به سور و جیور

۱۰۰) ه خارد سدر و	۹) ف ه خارد نو	۱۰۰) ه خارد سدر و
۱۱) ه خارد	۱۰) ف ه خارد نو	۱۱) ه خارد
۱۲) ف ه خارد	۱۱) ف ه خارد نو	۱۲) ف ه خارد
۱۳) ف ه خارد	۱۲) ف ه خارد نو	۱۳) ف ه خارد
۱۴) ف ه خارد	۱۳) ف ه خارد نو	۱۴) ف ه خارد

و قهر پیش رفت، و هر یکی از اوصاف مذکوره را به محتاش کار میفرمود. امن و رفاهیت در عباد و بلاد^(۱) پیدا شد. و بعد یکسال از جلوس خود بالشکری عظیم اطراف و انکاف ممالک خود را بطریق سیر عبور فرموده، هر جا که^(۲) متمرّدی و مفسدی بود او را^(۳) قلع و قمع نمود و (f. 7a) چون خاطر خود جمع ساخت رحل اقامت در خطه الور نهاد و بساط عیش و نشاط مبسوط ساخته در خرمی و شادمانی بر خود و خلق بکشد. و معاملات ملکی و مالی را چهار ضابطه کرده بود:

ضابطه اول برای لشکریان، که مواجهی که برای هر یکی تعیین نموده بود بلا قصور بآنها میرسیده باشد^(۴).

۱۰ ضابطه دوم برای رعایا، که آنچه^(۵) مال واجبی از خراج و عشور مقرر گردانیده بود^(۶)، هر یکی از رعایا^(۷) بلا طلب آن را در سه قسط ادا نموده باشد^(۸). و از آثار کمال عدالت او آنکه بجای محصول غلات و نقود^(۹) رعایا را فرمود تا شش قلعه چنانچه الور و سیوستان و اوچه و ماتيله و مؤو^(۱۰) و سورائی^(۱۱) را بخاک پر کرده مرتفع ساختند. و اکثری از ان قلاع تا امروز ۱۵ معمور است.

ضابطه سیوم با اهل تجارت، که آنچه^(۱۲) از وجه باج بران مردم مقرر بود بی مطالبه تحصیلدار بارباب حوالات دیوانی میرسیده باشد^(۱۳).

ضابطه چهارم با اهل حرقة و صنعة، چه بر هر یکی از طوائف پیشه‌وران خدمتی از سرکار دیوانی متعین^(۱۴) بود، و بخدمات مرجوعه قیام می نمودند.

(۱) ف : عباد بلاد	(۵) م ندارد: که آنچه	(۱۰) ف : مؤ
(۲) ف ندارد: که	(۶) م : گردانید	(۱۱) ف : سواری؛ م: سیواری
(۳) ف م ندارد: او را	(۷) م ندارد: از ریاعا	(۱۲) م ندارد: که
(۴) ف : میرسانیده؛	(۸) ف م : می نمودند	(۱۳) ف : میرسانید؛ م: میرسانیدند
م: میرسانید	(۹) م ندارد: غلات و نقود	(۱۴) ف م: معین

ویندر دیو، و از سمت شمال تا حدود قندهار و حد^(۱) سیستان و کوه سلیمان و کردان و کیکانان^(۲) بود. و این ممالک محدوده را بچهار قسم منقسم گردانید، و هر قسمی را بعهدۀ یکی از ولات^(۳) باز گذاشته، پای تخت و جای نشست خود بلده الور مقرر نموده بود^(۴)، و مدتی مدید بعیش و فراغت گذرانیده. در ممالک او هیچ یک از امرا و رعایا سرکشی ننموده، همه^(۵) در کمال اطاعت و انقیاد بودند. ناگاه از فارس لشکری عظیم از بادشاه نیمروز براه کرمان به کیج^(۶) و مکران رسیده، آن ناحیه را غارت کرده، اکثر مردم را اسیر ساخته معاودت نمود. چون این خبر به سیهرس رسید، آتش غضب در نهاد او رافروخت، و لشکری عظیم مستعد ساخته بحد کیج و^(۷) مکران رسید، و به بادشاه نیمروز خبر فرستاد. او نیز آمادۀ جدال و قتال گشته بر سبیل ۱۰ استعمال (f. 11) عازم استقبال گردید، و در اندک فرصت با هم قریب شده بین لشکرین آتش جدال و قتال در گرفت، و از صباح تا نیمروز در حرب و ضرب بوده. بادشاه نیمروز^(۸) بر والی سند غالب گشته او را^(۹) منہزم گردانید. و در حین فرار ناوکی بر گلوی سیهرس رسیده مرغ روحش بمقر سقر قرار گرفت. و لشکر نیمروز تا نیم شب اردوی سیهرس را غارت نموده مراجعت ۱۵ کردند. روز دیگر لشکریان سند که در شب متفرق شده بودند، مجتمع شده بوزار الملک الور نهادند. چون بالور رسیدند، پسر سیهرس رای سامی را، تعلق مرغت نشانند، و جشنی عظیم ترتیب داده زر و گوهر تار کردند. رای سامی متواضع ملک را چنانچه پدر او مقرر نموده بود مرعی داشته. ۲۰ عدل و انصاف و خلق نیکو و کرم و حلم و تواضع و سیاست

(۹) ه دارد اورا

(۱۰) ف زیاد دارد : شوه

سرد

(۵) ه : دارد م

(۹) ف : کج

(۱۰) ف : دارد و

۱۰۰ : ۱۰۱

۱۰۰ : ۱۰۱

۱۰۰ : ۱۰۱

۱۰۰ : ۱۰۱

۱۰۰ : ۱۰۱

عریضه حجاج حکمی از دار الخلافه صادر شده بود که محمد بن قاسم (f. 5b) ابن عم خود را بجهت تسخیر ولایت سند تعیین نموده ساختگی لشکر از بیت المال بغداد نماید، حجاج در عرض یکماه استعداد پانزده هزار کس از انجمله شش هزار سوار و شش هزار جمازه سوار و سه هزار پیاده نموده ه عازم سند گردانید، و سی هزار درهم بجهت خرج همراه ساخت، تا بوقت ضرورت صرف^(۱) لشکر نماید. و عزیمت این لشکر در سنه اثنی و تسعین از هجرة بوده، و العلم عند الله.

ذکر انتقال سلطنت سند از حکام سابق^(۲)

به چیچ^(۳) بن سیلاج برهمن

۱۰. ناقلان اخبار و ناقدان سخن گذار چنان اخبار می نمایند که الور شهری بود بغایت عظیم بر کنار آب مهران، مشتمل بر عمارت های عالی و قصر های مشید و باغات پر اشجار کثیر الأثمار، و از امتعه و اسباب تمدن هر چه مقیم و مسافر را آرزو میشد درو^(۴) موجود بود، و مالک تصرف و صاحب اقتدار اطراف و اقطار آن بلاد و دیار سیهرس^(۵) رای^(۶) بن ساهسی^(۷) بود؛ و چون ۱۵ سیهرس رای نیک نهاد و عدالت منش بود، و همواره رقاب^(۸) قواطب خلق زیر بار اجناس اعطاف و اصناف الطاف او بود، جمهور طوائف انام از خواص و عام کرامتثال (f. 6a) بر میان جان بسته در فرمانبرداری او قیام می نمودند، و حدود مسالك ممالكش از ناحیه شرق تا حد کشمیر و قنوج، و از جانب غرب تا مکران و کنار دریای محیط که بندر دیبل باشد و^(۹) اکنون ۲۰ مشهور به بندر لاهوریست^(۱۰)، و از طرف جنوب تا حد صورت بندر^(۱۱)

(۸) ف : و اوقات، بجای «رقاب»

(۴) م ندارد : درو

(۱) م : خرج

(۹) م ندارد : باشد و

(۵) م : سهرس

(۲) ف ندارد : سابق

(۱۰) ف : م : لاهری

(۶) ف ندارد : رای

(۳) د ف : و به داهر بن چیچ

(۱۱) م ندارد : بندر

(۷) ف : شاهی

و آن سهو است

در آوردند ، و خلیفه مرحوم بجهت کین و انتقام آن طایفه ملوم^(۱) لشکری
 بآن مرزوبوم^(۲) نامزد فرموده بود^(۳) ، و درین أثناء مریض گشته رخت
 وجود بعالم بقا کشید ، و الحال اهل اسلام همچنان در حبس کفتار مانده^(۴)
 اند . اگر حکمی صادر شود ممکن^(۵) که آن مردم خلاص یابند و اموال نیز
 بدست آید . و چون تفرس^(۶) احوال و اوضاع اعداء از لوازم حزم و احتیاط ه
 است ، حجاج قبل از وصول جواب آن عرضه داشت دو مرد دانا را
 بمالوسی احوال سند و استعلام عدد عدو^(۷) و^(۸) لشکر آنجا (f. 5a)
 تعیین نمود ، و این قضیه را بهانه و تقریب ساخته منشوری به مصحوب آن
 دو مرد فرستاد . و دران ایام والی سند داهر بن جج بوده . چون منشور
 حجاج بدو رسانیدند ، از روی تعظیم و احترام تلقی نمود ، و مضمون را معلوم ۱۰
 کرده حمود و انکار ازین تقصیر کرد ، و اظهار براءت ذمه نموده به لسان
 بر تفاق مقدمات اخلاص و وفاق در میان آورد ، و به طریق تجاehl و استبعاد
 استفسار این واقعه نمود ، و گفت : کسان را^(۹) بجهت تفحص جمعی که این نوع
 بی ادبی نسبت بملازمان خلیفه کرده اند روان سازیم^(۱۰) ، تا اگر پیدا شوند
 نغز او سزا رسانیم^(۱۱) . و آنچه برده اند باز ستانیده بمخدمت خلیفه فرستیم^(۱۲) . ۱۵
 کسان را تعیین کرد ، و این دو مرد را چند گاه بطائف الحیل نگاهداشته
 حراب غدر آمیز نوشت که در بندر دیل جماعة قطاع الطريق می باشند ، که این
 بی ادبی کرده اند ، و دست تسلط ما^(۱۳) از گریبان آنها کوتاه است . ایشان
 را حقائق حالات سباهی و ولایت املاع حاصل نموده بمخدمت حجاج
 رسیدند . و کیفیت احوال اهل^(۱۴) سند بسمع وی رسانیدند . چون در جواب ۲۰

(۱) ملوم	(۲) مرزوبوم	(۳) نامزد	(۴) کفتار
(۵) ممکن	(۶) تفرس	(۷) عدد	(۸) لشکر
(۹) کسان را	(۱۰) روان سازیم	(۱۱) نغز او سزا رسانیم	(۱۲) باز ستانیده
(۱۳) ما	(۱۴) اهل		

گفتار در ایراد بعضی از وقائع و بیان باعث فرستادن جنود اسلام و وفود کرام از دار السلام بغداد

در «تاریخ سند» مسطور است که در زمان خلافت عبد الملك خلیفه بعضی ملازمان را جهت خریدن کَنیزکان هندی و امتعه دیگر به سند تعیین فرمود، ^(۱) تا برخی از تجار شام بآن مردم همراه شده بدیار سند رسیدند ^(۲)، و کَنیزکان و متاعی که درکار داشتند فراهم آورده از راه دریا معاودت نمودند. و چون به بندر دیل، که درین ایام به بندر تهته و لاهری مشهور است، رسیدند، جمعی ^(۳) از قنطاع الطریق بر ایشان ریخته اکثری را بقتل رسانیدند. و بعضی را دستگیر کرده محبوس ساخته اموال ۱۰ و اشیاء را بتاراج بردند، و چندی از آن مردم رخت حیات را بساحل نجات کشیده ^(۴) واقعه را بعرض ^(۵) خلیفه ^(۶) رسانیدند. عرق غیرت خلیفه در حرکت آمده لشکری نامزد فرمود، و در اثنای استعداد آن لشکر اجل بر خلیفه شیعخون آورد ^(۷)، و خلیفه ^(۸) عازم مملکت (f. 41b) عقبی گردید و آن لشکر در توقف افتاد. و چون بعد از فوت وی ولد رشید او ولید بر مسند ۱۵ خلافت نشست و حجاج بن یوسف را بحکومت کوفه فرستاد، و او ضبط و ربط مهمات عراقین نموده، بسر انجام امور مملکت کرمان و خراسان و سیستان پرداخت، و خبری از حالات ولایت مکران و سند معلوم نموده بخلیفه عرضه داشت ^(۹) نمود که بملازمان خلیفه که بجهت اَبتیاع متاع ^(۱۰) رفته بودند، اهل سند بی ادبی نموده دست تصرف و تاراج باموال و متاع ^(۱۱) ۲۰ دراز کردند، و جمعی از ملازمان ^(۱۲) بقتل رسانیدند، و بعضی را بقید حبس

(۱-۱) این جمله در م موجود	(۵) ف ندارد : خلیفه	(۹-۹) این جمله در م موجود
نیست	(۶) ف م : آورده	نیست
(۲) ف : جمیع	(۷) ف م : و نصیب شمشیر	(۱۰) ف م زیاد دارد : را
(۳) ف زیاد دارد : رسیده	خونخوار فنا، بجای «خلیفه»	
(۴) م : و نزد، بجای «عرض»	(۸) ف م : عرضداشت	

ذکر جمعی از احوال ولید بن عبد الملک

بقول بعضی از مؤرخان ولید جناری بوده ستمگار . اما باعتقاد اکثر مؤرخان افضل خلفاء بنی امیه بود ، زیرا که (f.3b) مسجد جامع دمشق که مشهور است بمجامع بنی امیه او ساخت . در تاریخ گزیده ، مسطور است که شش باره^(۱) هزار هزار دینار سرخ دران عمارت صرف نموده . و گویند ه هر روز دوازده هزار کس دران مسجد کار میکردند . و در مدینه^(۲) مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم را او وسیع گردانید ، و در بیت المقدس مسجد اقصی را نیز بتجدید عمارت نمود ، و هر نایبانی را قاندی داد ، و مخدومان^(۳) را از سایر برایا جدا کرده جهت ایشان وجه معاش تعیین فرمود . و در ایام خلافت او بلاد ما وراء النهر تا فرغانه و مملکت کابل و سند و ملتان مفتوح گشت . و در تاریخ مرآة الجنان ، چنان مرقوم شده که ولید با وجود وفور جور کثیر التلاوة بود ، چنانچه در هر سه روز يك ختم قرآن میکرد ، و در ماه مبارك رمضان هفده^(۴) ختم بجای می آورد . و در تاریخ گزیده ، مسطور است که ولید در ایام خلافت خویش در راه بادیه بر کهای آب ساخت ، و در دمشق دار الشفاء و دار الضیافت طرح ۱۵ اداخت ، و بیش از و این رسم نبود . و وضع منار جهة بانگ نماز از مخترعات اوست . و قاتش در جمادی الاولی سنه ست و تسعین^(۵) اتفاق (f.4a) افتاد . و مدتی جانش چهل و نه سال و کسری بود ، و زمان حکومتش ۴۰ سال و هشت ماه و کسری . و ولید المتقم بالله لقب داشت ، و العلم عند الله سبحانه .

﴿﴾ جزء اول ﴿﴾

در ذکر فتح سند و تعیین^(۱) نمودن عسکر فیروزی اثر اسلام از دارالسلام
بغداد در زمان خلافت (f. 3a) ولید بن عبد الملک و وقائع محاربات
ایشان با لشکر کفار حق ناشناس و مدت حکومت
گماشتگان خلفاء بنی امیه و بنی عباس

کرائم محامد و اثنیہ^(۲) سزاوار ساحت عزت^(۳) آفریدگاریست که
ذوات و صفات طوائف انسانرا مختلف^(۴) و متفاوت آفرید، و واردات افعال
و صادرات اعمال سالکان مسالك حکومت و جهانبانی را متباین و متناقض
مخلوق^(۵) گردانید «فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ
۱۰ بِالْخَيْرَاتِ». و بعد^(۶) بر ضمائر قدسی سرائر اصحاب فطنت و یکاست مخفی
و مستور نماید که اهل تواریخ متفق اند برین معنی که فتح سند در زمان
خلافت ولید بن عبد الملک بسعی و اهتمام حجاج بن یوسف ثقفی بوده،
چنانچه علی بن حامد بن ابی بکر الکوفی در «تاریخ سند» که مشهور است به
«چیچ نامه» مسطور نموده، و محرر این اوراق^(۷) از تطویلات محلّ و عبارات
۱۵ ممل^(۸) احتراز نموده آنچه ضروریست^(۹) درین اوراق مرقوم می نماید
و بالله التوفیق .

(۱) م : تعیین	(۴) ف : ندارد : انسانرا مختلف	(۷) م : ندارد : این اوراق
(۲) م : ندارد : کرائم محامد و اثنیہ	(۵) م : ندارد : مخلوق	(۸) ف : بجل : م : بی محل
(۳) ف : ندارد : ساحت عزت	(۶) م : ندارد : و بعد	(۹) ف : ضرورت

شرف از وی زمین و آسمان را . بلندی داده قدر او^(۱) جهان را
اساس دین چنان داد استقامت . که آباد است تا روز قیامت

اما بعد^(۲) راقم این صحیفه محمد معصوم المتخلص به «نامی» بن سید صفائی
الحسنی اترمندی اصلاً و البکری^(۳) مکناً و مدقناً و المنتسب^(۴) الی سید شیر
قاسم بن بابا حسن ابدال السبزواری مولداً و اتقدهاری موطناً و مرقداً ه
یا^(۵) مدتیست که در خاطر فاتر این معنی خطوط میکرده^(۶) که شمه از
(۱. ۵۱) وقائع فتح و احوال حکام سند در قید کتابت در آورد، و تتبع آثار
و نمحس اخبار نموده مجموعه سازد . اما بواسطه عوائق روزگار ناسازگار
و واتی جریخ کج رفتار^(۷) از مکن قوت بمظهر^(۸) فعل نمی آمد، و باقتضای
الامور مرهونه باوقاتها، در^(۹) عقدۀ تسویف^(۱۰) و تأخیر می ماند، تا ۱۰
درین ایام که قره عینی و ثمرۀ فزادی میر بزرگ جعله الله من عبادۀ الصالحین
باعث تحریر و تألیف و سبب^(۱۱) تسوید و تصنیف این نیمقه گردیده^(۱۲) علت غائی
این و بیغه گشت . لامحالۀ متوجه تسوید و ترصیف این اوراق گردید^(۱۳) .
باشد که از مطالعه احوال تربیت یافتگان مهد امکان و گذشتگان بنی نوع انسان
نیازم خبر و شر و مواد نفع و ضرر وقوف و اطلاع حاصل نموده . بحسن ۱۵
سیرت هوشندان آگاه و نیکی صفات بارگاه^(۱۴) اهدا^(۱۵) یابد : و به سنن
سبیه^(۱۶) و اخلاق رضیه آن زمره علیه اقتدا کرده . از شیوه ناپسندیده اهل
موت و غفلت و خصائل ایشان^(۱۷) و شیوه ردیۀ ارباب بظالت و عطلت
احساب و احترام نماید، و من الله التوفیق والعصمة والعون .

(۱) فی کتب
(۲) فی کتب
(۳) فی کتب
(۴) فی کتب
(۵) فی کتب
(۶) فی کتب
(۷) فی کتب
(۸) فی کتب
(۹) فی کتب
(۱۰) فی کتب
(۱۱) فی کتب
(۱۲) فی کتب
(۱۳) فی کتب
(۱۴) فی کتب
(۱۵) فی کتب
(۱۶) فی کتب
(۱۷) فی کتب

جزء سیوم — در ذکر ایالت حکام^(۱) ارغونیه .

جزء چهارم — در ذکر انتقال ولایت سند بحیطه تسخیر بندگان درگاه و امراء و حکام که ازان درگاه بحراست و حکومت این ولایت مقرر شده اند، تا زمان تحریر این صحیفه که موسوم است به «تاریخ سند» و الله المستعان و علیه^(۲) التکلان .

سپاس و ستایش^(۳) مالک الملکی را که بمقتضاء حکمت شامله خود نظام مهام عالم و انتظام امور بنی آدم بوجود سلاطین عدالت آئین منوط و مربوط گردانید و کلام صدق انجام «لولا السلطان لأكل الناس بعضهم بعضا» مؤید این معنی است، لمؤلفه مثنوی^(۴) :

۱۰ خداوندی که بی شبه است و مانند * بقدرت بر خداوندان خداوند
خداوندی که اورا نیست همتا (f. 2a) * گوا بر هستی او جمله اشیا
نظام مملکت از خسروان داد * ز عدل خسروان زیب جهان داد
نباشند ار بدوران بادشاهان * شود از حادثات این دهر ویران
و صلوات زایکات و تحیات نامیات بر سید کائنات که رفعت لواء نبوتش
۱۵ از فحوای «کنت»^(۵) نیئا و آدم بین الماء و الطین « پیداست، و رایت بلند
آیت^(۶) رسالتش از مقتضای «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ»
هویدا، صلی الله علیه و آله و اصحابه اجمعین و التابعین لهم باحسان^(۷) الی
یوم الدین، لمؤلفه^(۸) مثنوی :

محمد گر نخست آمد وجودش * جهان موجود از فیضان^(۹) جودش
۲۰ چنان بگرفت گردون را بشوکت * که بر چرخ برین زد پنج نوبت

(۱) م ندارد: باحسان

(۴) م: شعر

(۱) م ندارد: حکام

(۸) م ندارد: لمؤلفه

(۵) ف ندارد: از فحوای کنت

(۲) م: الیه

(۹) ح م: «شد از فیض»

(۶) ف ندارد: و رایت بلند

(۳) م: «بی قیاس، بجای

بجای «از فیضان»

آیت

«و ستایش»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

و ممتاز صافیه کار آگهان عالم فی اساس^(۱) و حواطر رایچه هوشمدان
 حتی شاس محی و مستور عموهد بود، که این صحیفه ایست^(۲) لطیفه مشتمل
 بر احصار فتح سد و وقائع حرب لشکر اسلام با عسکر کفار بد فرحام،
 و مدت حکومت گاشکان خلفاء بی امیه و عباس، و حکامی که بعد از انقضای
 رمان ایشان لوا حکومت در بلاد سد افرشته اند، و ذکر استیلاء حکام
 اعرابه و مدت حکومت ایشان^(۳) و وقائع محاربات و تسخیر نمودن بعضی
 بلاد و ولایات، و حقائق امور تا رمان اقراض حیات ایشان، و انتقال
 اوق^(۴) این ولایت تحت فرمان روانی بدکان حضرت خلافت پساهی طلق
 همی حلال الدین محمد اکبر بادشاه ساری حلد الله ملکه و سلطانه (۱۱۱۵) ۱۰
 و امان علی العالمین زره و احسانه، و ذکر حکام و امرانی که اراں درگاه
 منلی بحکومت و ایالت مکر^(۵) و سیستان و تهته تعیین شده^(۶) اند، و این
 صفحه می^(۷) است بر چهار حره:

حره اول - در ذکر فتح سد و رمان حکومت متسان خلفاء بی امیه
 و بی عباس.

حره دوم - در ذکر بادشاهان که مالک عروسته هد داشته اند و سد بیر در
 نف غنرف گاشکان^(۸) اشارت بوده، و ذکر حکومت مردم
 سد مره و سنده^(۹)

۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰

اکنون باید که تشکرات صمیمانه خود را از اجایی که در اتمام این عمل
مباشرة یا غیر مباشرة باعث تشجیع و ترغیب شده اند اظهار کنم ، بالخصوص
از آقای دکتر محمد بذل الرحمن مدیر اسمعیل کالج که در نشر این کتاب مستطاب
ساعی شدند ؛ و از دوست گرام آقای محمد عبد الله چغتائی که چهار کتبه میر
موصوم را از بلده ناکور کشف نموده ، بمن ارسال داشته مرهون منت
ساختمند ؛ و نیز از آقایان سید علی محمد راشدی ، و محمد حنیف صدیقی ، و الحاج
محمد صدیق میمن . و علاؤ الدین سمنه ، که مخطوطات خود را بمن عاریت
دادند . و در آخر تشکر و امتنان دارم از تلبیذ خود آقای احمد دادرکر ،
ایم - ای . که در ترتیب فهارس رجال و اماکن دستیاری کرده است .

عمر بن محمد داود پوته

ماندرو ، غره رمضان المبارک ۱۳۵۶ هـ

مطابق ۵ نومبر ۱۹۳۷ مسیحی

انتهی مقدمه

۵ - نسخه س

این نسخه نزد سادات معصومی به بلده سکهر قدیم می باشد و بر ۲۷۰ ورق مشتمل است. ورق اب و ورق ۲ الف خیلی باسلیقه تذهیب کرده و جداول سطور زرد و سیاه و آبی دارد. کاغذش جدید و حجمش $۸ \times ۵\frac{1}{4}$ اینچ و هر ورق دارای ۱۲ سطر است. متن تاریخ بر ورق ۲۵۸ ختم میشود، و بعد از آن يك تتمه تألیف ییگ محمد بن زنده علی در احوال نوابان مغلیه تا سنه ۱۰۷۸ هـ شروع میشود. اسم کاتب و تاریخ اختتام کتابت را ندارد، و چون مصحح فرصت نداشت فقط بتطبیق بعضی الفاظ مشکوک اکتفا نمود.

۶ - نسخه ر

این نسخه نزد دوست گرامم آقا سید علی محمد راشدی است، که از کتابخانه پیر غلام مصطفی ولد پیر حزب الله شاه حاصل نموده و با نسخه سادات معصومی مقابل کرده. اسم کاتب حاجی عبید الله ولد حاجی میان محمود گاد است که ساکن شهر صدر بوده و این نسخه را برای خلیفه محمد احسان ولد خلیفه میان محمد پناه کپهر در غره ماه محرم سنه ۱۳۲۳ هـ مطابق تاریخ ۸ ماه مارچ سنه ۱۹۰۵ م نوشته، و خلیفه دوست محمد ولد خلیفه خوش محمد تنیه ساکن میروخان در سنه ۱۳۲۴ هـ مطابق ۱۹۰۶ م آنرا تصحیح نموده. و این نسخه مشتمل است بر ۲۳۳ صفحه ورق دیوانی.

بعلاوه این نسخ مذکوره ترجمه انگلیسیء تاریخ معصومی از آن کپتان مالت (G. G. Malet) که بدربار میر علی مراد خان والی ریاست خیرپور مأمور مقیم بود، و اقتباسات از تاریخ معصومی که ایلیت در «تاریخ هند» جلد اول درج نموده، و ترجمه تاریخ معصومی بزبان سندی تألیف دیوان نندیرام (۱۸۶۱ء) که الآن معدوم است برای تصویب متن نیز از نظر گذشت.

کنند (۶) . ای بر خوردار... تحریر یافته . و اگر کسی درین
کتاب فتح نامه حجت نماید حجت او بر حق بیست . این دو کلمه
برای دستویز نوشته شد . بتاریخ بیست و یکم ماه رمضان مبارک
سنة ۱۱۸۴ هـ .

این نسخه علاً موافقت دارد .

۳ - نسخه م

این نسخه در مکتبه محمدی متعلق مسجد جامع مدنی موجود است و عنوان
و تاریخ معصومی در حالات سلاطین سده . . خیلی کهنه و کرم خورده است
و بعضی اوراق از بدن مفقود شده ، و کلماتش بر پاره شده ، و این حجت
این کتاب و تاریخ استنساخ از بین رفته . مهر مالککش که اسم او نیز محو
شده است حامل سنة ۱۱۳۸ هجری است . اوراق اخیراً خصوصاً حلی معیوب
است . و ما بین حروف فارسی پ چ گ و حروف عربی ب ح ک و فرق
میکندارد . و لهذا برای تصحیح بعضی اسمهای اعلام معید ثبات شده حشش
سند لایق و از خط ف قشک تر است .

۴ - نسخه ح

این نسخه در اصل از آن یواب خدا داد خان مؤلف کتاب و این تاریخ
سده . . و در مورد معروف دوست گرام آقا محمد حبیب بن الحاج
محمد صالح صدیقی ، و . ای ، ایل . بل . فی ، در لارکانه آمده ، و او مرحمت
و در این نسخه . . علاً موافقت با نسخه دارد ، اما پاره و علائم
که به یاد یکی قرآنی است و در آخر یک اصل مختصر
و در یک . . که گوید میر معصوم خود الحاق کرده ، و ما آنرا در
نسخه . . می خود شده و هر چه کرد این نسخه در میان حبر
و . . و . . تاریخ کتب و سر کتاب دارد

(W. H. Coxe) آمده، و مشارالیه مطالعہ آنرا بغرہ حزیران آغاز نمود و پانزدہم تموز باتمام رسانید، و بنظر میاید کہ این نسخہ را از نواسہ ہای ظفر خان خریدہ . بیست سال بعد یعنی در سنہ ۱۷۸۷ م باز بدست ہینری جورج قون (Hen. Geo. Quin) رسیدہ . پس ازین معلوم نیست کہ چطور بمکتبہ آقایان ہیفراہ یافتہ .

این نسخہ مشتمل است بر ۱۹۴ ورق، و ہر ورق ۱۵ سطر دارد، و در نستعلیق عادی ہندی نوشتہ شدہ . و عناوین قرمزی و صفحہ اول مذہب و جداول مطلا و آبی دارد، و حجمش $۹\frac{1}{4} \times ۵\frac{3}{4}$ انچ . و بطور کلی (باستثنای بسیار قلیلی) پ و چ و گ فارسی را مانند ب و ج و ک عربی مینویسد، و در کتابت مابین آنها هیچ فرق نمی گذارد، و ما در طبع برای دفع التباس ہمہ جا با و جیم و کاف فارسی را پ چ گ می نویسیم بطرز حالہ .

۲ — نسخہ ف

این نسخہ در کتابخانہ ملا فیروز در کما اریئنٹل انستیتیوت بہ بمبئی موجود است، بلقب « تاریخ معصومی فتح سند » و خطش نستعلیق . اما ازین قرار کہ کاتبش ہندوئی بودہ و چندان درک فارسی نداشتہ بعضی الفاظ را بطور درست استخراج نکردہ و بعضی جاها عبارتش مختل است و چندی فراغ دارد، و کلفنش اینطور است :

« و ہذہ الرسالۃ از روی نسخہ بر خوردار (?) اقبالمند دولہ رام پسر (?) پھلاد داس بناسی ۲۵ شہر شوال ۱۰۸۵ نکدر راجکنات بلدہ تہتہ نزدیک دوکان سامن ہندو باتمام رسید . تمت تمام شد، کار من نظام شد . »

و بر ظہر ورق آخرین این فقرہ را دارد :

« این کتاب فتح نامہ سند بدستخط جسونت راء (?) کھتری لالہ

تا که از مطالعه احوال گذشتگان درس عبرت گرفته باخلاق رضیه متصف و از عادات ردیه محترز شود .

تاریخ معصومی بحیث قدامت بعد از چیچنامه اول کتابیست که از تاریخ سند صحبت میکند . تاریخ طاهری و بیگلار نامه و ترخان نامه و تحفة الکرام که بعد از آن تألیف شده همه تابع و عیال آن هستند ، و از آن اقتباس میکنند . لاسیما تحفة الکرام که در اغلب جاها عبارت معصومی را حرفاً بحرف نقل میکند و گاهی باختصار اکتفا مینماید . و صاحب مآثر رحیمی و قتیکه ذکر احوال حکام سند میکند تاریخ معصومی را درین خصوص بر طبقات اکبری ترجیح میدهد . جزء آخرین کتاب که بر احوال سلطان محمود خان بکری و فتح سند پائین بر دست خانخانان مشتمل است از حیث اعتبار پایه عالی دارد ، زیرا که اکثری وقایع را مصنف برأی العین مشاهده کرده و در آنها شرکت داشته است . و ذکر سلطان محمود خان را سال بسال ثبت نموده که گویا در حضرت وی بحیثیت نامه نگاری بوده ، و آلا اینچنین دقت گیری از مورخ دیگر میسر نمی شد . گذشته ازینها در آخر احوال میرزا شاه حسین ارغون و میرزا عیسی ترخان و سلطان محمود ترخان ذکر فضلا و علمای آنزمان کرده ، و اگر میر معصوم درین سمت توجه نمی نمود اسم و رسم این همه بزرگان کالعدم میشد و کسی از وجود ایشان نشان نمی داد . نیز از لحاظ طرز انشاء و سلاست عبارت و خلوص استعارات بارده و تراکیب مغلقه تاریخ معصومی در میان تاریخهای دیگر درجه ممتاز دارد . رویهمرفته تاریخ معصومی بواسطه این جمله وجوہات يك منبع تاریخی است که از بی اعتنائی ادبا تا حال طبع و نشر نشده است .

نسخ تاریخ معصومی

نسخ تاریخ معصومی بسیار است و در جاهای مختلف منتشر .: چندی در متحف بریطانی موجود است ، یکی در اداره هند در لندن ، و یکی در

تاریخ و سبب تالیف و اهمیت تاریخ معصومی

و بعد از آن بدین ترتیب کتب نهضت فرموده^{۱۱}. از طرف دیگر در خصوص
نقص جامع انجام این مانع نوجوانی که از جبهه نامه اخذ کرده اگر قدری تعمق
و حیرت می بخشد. و صفحات بلاذری یا یعقوبی تصفح مینمود گاهی
بعین غلط فاحش مرتکب نمی شد. همچنین غالباً تمام صفحات تاریخش بعد
از فتح عرب تا نهضت شاه یک ارغون و بعد از آن ذکر غرائب سیوی
و قندهار و ترمذی تاریخ مند ندارد، و ذکر احوال سلاطین دهلی که در ضمن
این صفحات آورده میتوان از کتب تاریخ سابقین مانند طبقات ناصری
و تاریخ مبارکشاهی و طبقات اکبری بیست و تفصیل معلوم کرد. و شاید
سبب این اهمال پیری و کمفرستی اوست زیرا که تاریخ معصومی را در اواخر
عمر که شصت و پنج ساله بود نوشته. و لیکن مع ذلک تاریخ معصومی مزایای
دیگر دارد. که الآن بذکر آن می پردازیم.

تاریخ و سبب تالیف و اهمیت تاریخ معصومی

در معصوم در هیچ جا تاریخ کتابت تالیف خود را واضح نوشته.
مؤلف: ص ۱۲۴، ص ۱۶-۱۷، چنانکه ذکر مرمت قلعه بهکر بر دست شاه
کرده. میگوید که و تا این زمان که سه و تسع و الف است همان قلعه موجود
است. از این فریفته میتوان نتیجه گرفت که تاریخ سند را در حوالی سه
هزار و نهصد و بیست و نه نوشته است.

اما سبب تالیف این کتاب مستطاب چنانکه مصنف خود در مقدمه
اشاره کرده است که آمار برائی فرزند خود میرزا بزرگ در قید تحریر آورده

در این کتاب تاریخ و سبب تالیف و اهمیت تاریخ معصومی

در این کتاب تاریخ و سبب تالیف و اهمیت تاریخ معصومی

در این کتاب تاریخ و سبب تالیف و اهمیت تاریخ معصومی

در این کتاب تاریخ و سبب تالیف و اهمیت تاریخ معصومی

المعروف به «تاریخ معصومی» درین زمینه بکفایت او گواهی نمیدهد. در تمام نسخهٔ تاریخ فقط سه کتب تاریخ را نام برده: تاریخ مرآة الجنان^(۱) و تاریخ گزیده^(۲) و چچنامه^(۳)، گویا بر هیچ کتب تاریخ عربی و فارسی اعتماد نکرده یا عمداً آن مصادر را در پس پشت گذاشته جمیع مواد تاریخ معصومی را من تلقاء نفسه ایراد کرده است. اگر بدقت نظر کنیم خواهیم دید که در تمام حقایق تاریخی از همدم خود خواجه نظام الدین احمد هروی بهیچ وجه سبقت نبرده، و هیچ اضافهٔ معتدبه نکرده، حتی در وقایع چشم‌دیده: مثلاً در محاصرهٔ بوهری نزدیک نصرپور نظام الدین بخشی و ملا عبدالباقی نهاوندی مؤلف مآثر رحیمی هر دو اشعار دارند که چنان تنگی و عسرت در لشکر خانخانان راه یافت که اکبر بادشاه او را دو لك و پنجاه هزار روپیه و يك لك من غله با چند توب بزرگ و تویچی بسیار مصحوب رایسنگ بکومك خانخانان ارسال نمود^(۴)، این حقیقت را میر معصوم در تاریخ خود اظهار نکرده. و جزء اول تاریخش که مبنای آن بر چچنامه است خیلی مختصر و مملو از اغلاط تاریخی است. مثلاً در ایراد وقایع سلسلهٔ براهمه گوید که بعد از چچ پسر کلان او داهر جانشین او شد^(۵)، و ذکر حکومت چندر برادر چچ که بعد از او بر تخت نشست از میان برده، و نیز در ترتیب حمله محمد بن قاسم اشتباه کرده. بزعم او محمد بن قاسم اولاً نیرن کوت را محاصره کرده و بعد به دیبل رفته محبوسان اهل اسلام را آزاد ساخته، حالانکه از قرار خود چچنامه و تواریخ عربی مانند فتوح البلدان و تاریخ الیعقوبی محمد بن قاسم اولاً قلعه دیبل را گرفت

(۱) راجع متن، ص ۵، س ۱۱.

(۲) راجع متن، ص ۵، س ۴.

(۳) ایضاً، ص ۴، س ۱۳-۱۴؛ ص ۶، س ۴.

(۴) ضبقات: جلد دوم، ص ۴۱۴-۱۵؛ مآثر رحیمی، جلد دوم، ص ۳۶۲-۶۳.

(۵) راجع متن، ص ۱۶، س ۸-۹.

کرده همه شبگیر بر منزل دور = تو خفته بره بانگ جرس میشنوی
 يك حصه عمر من بنادانی رفت = يك حصه ازان چنانکه میدانی رفت
 يك حصه به پیوده به یگار گذشت = يك حصه بافوس و پشیمانی رفت
 نیز پنج مثنوی باسم خمه در تتبع خمه یا پنج کنج نظامی بنظم آورده،
 و از یکی از کتبه‌ها که آقای چغتائی بمن فرستاده معلوم می‌شود که آنرا در
 سنه ۱۰۱۳ هـ باتمام رسانیده. اسم مثنوی که مقابل هفت پیکر نوشته تا الآن
 کشف نشد؛ اسمای بقیه چهار مثنوی حسب ذیل است:

۱- معدن الافکار مطابق مخزن الاسرار

۲- حسن و ناز^(۱) مطابق خسرو و شیرین

۳- اکبر نامه مطابق سکندر نامه

۴- پری صورت مطابق لیلی و مجنون

حلی حای ناسف است که این همه مثنوی‌ها مفقود شده.

(۵) میر معصوم را در عهد خود یکی از مؤرخین معتبر می‌شردند. صاحب
 مآثر الزمرا باریغدانی او مقرر است، و در جلد اول، ص ۶۶۳، که از طبقات
 اکبری تألیف خواجه نظام الدین احمد هروی صحبت میکند گوید که «مثل
 میر معصوم بهکری و غضیره اهل کمال دماز تألیف آن بوده اند» و در جلد
 سوم، ص ۳۲۶-۳۲۷، گوید: «و اتفاقاً در آن ایام تألیف طبقات اکبری در میان
 بود» و میر که در تاریخدانی یکانه روزگار بود در گرفت، چنانچه خواجه
 محمدعلی به صاحب و همدمی میر در آن نسخه نموده. بیشتر شهادت بیکانگی
 میر معصوم در تاریخ رفتن نمی‌شود، و ما بطور تحقیق نمی‌توانیم بگوئیم که علوم
 میر را در کمال تحصیل کرده. یعنی لااقل تألیف و جلدش علمی و تاریخی باشد.

- ۱ چون گریه من دید نهان کرد تبسم
 پیداست که گریه من بی اثری نیست
- ۲ در عشق نشه ایست که عشاق خسته را
 ذوقیست در فراق که اندر فراق نیست
- ۳ داد پیغام بقاصد مه من خنده کنان
 ظاهر است از سخن او اثر خنده هنوز

و این چند رباعی از نتایج فکر صافی اوست :

تنها با خود در انجمن باید بود * با خویش همیشه در سخن باید بود
 هم بلبل و هم گل چمن باید بود * دیوانه کار خویشتن باید بود
 که نالم و که ز ناله خاموش کنم * باشد که ز جانی سخت گوش کنم
 فارغ ز خیال تو نیم یک نفسی * ترسم که دگر نفس فراموش کنم
 ای آنکه بر آن رخت نظر می باید * چشم تو ورای چشم سر می باید
 خواهی که ز عشوهاش غافل نشوی * در چشم دلت چشم دگر می باید
 جویای جمالش ارچه بسیار بود * هر دیده نه لائق رخ یار بود
 هر کفر نه اندر خور زنار بود * هر سر نه سزاوار سر دار بود
 در بزم ما بجمله یکسان می باش * در دایره کفر ایمان می باش
 این است طریق عشق جانانه ما * زنار بگردن و مسلمان می باش
 که دل ازین و آن پر از کینه کنی * تا چند بزر سینه چو گنجینه کنی
 کار من نبوده که تیره سازی دل را * آن کار بود که دل چو آئینه کنی
 و که پیش روزگار اندر گزیده * عیب دیگران مکن تو هم زان گزیده
 بر روی ز آویز زامن خویش * نمی دوسه روزی که درین مزین
 غریب ز حیرت کس میشنوی * آواز در پیش و پس میشنوی

۱- بی‌سبب دور حواصی گذشت هیچ - غفلت نشد کم از دل آلودِ روزگار
۲- غریب بر سر و در و در قبابی مار - دامن کُشان بویِ دنیا در افتخار
۳- امل نکردن و کار عمل حرام - بیچاره آدمی که گرفتار کار و مار

هنگام رفتن است نکاید همرازان - تا بعد زین قرار گیریم به سر دیار
مرگ برادران همه دیدیم و دوستان - وین نفس شوح چشم نمی کرد اعتبار
ن که به سال و جوانان ما هرو - نگذاشتند حسرت گیتی یادگار
حرم ما نوحه عمر بران گذر کنیم - ران پیشتر که دیده شود خاک رهگذار
سیار جوان من و تو یابید و نگذرید - سر خاک دیگران که نه یدد ران عمار
ایام مبد سر شد آخر کلی بچین - مشکین درخت عمر که شایسته میوه دار

وله در مساحات

و بی بره حدک تن ما مهان شود   و اسها که کرده ایم یکایک عیان شود
 یارب فصل خویش محشای مده را   آدم که غارم سمر آسمان شود
 خاره آدمی که اگر خود هزار سال   مهات یابد از اجل و کامران شود
 و در حق خود بخت رفتی را ببرد   با صد هزار حسرت از یحاروان شود
 و منته هلاک کند کشتی و خود   تن از عمل نماید و فی نادان شود
 و در ملک در وقت قصص روح   چون سگرم دیده و ما خود نشان شود
 سه که بکنند تن تمام خوشگوار   شه بی شهرت ما در دهان شود
 سه و بخش که ما را در آرد   قول رین موافق صدق حان شود
 و ما با ب شمس بیدار   مرغ بر آید و بر آشین شه د

..... و در ح . . . است را شرح کرده است

۱۔ جو شخص سے آگے نہ دیکھو، وہ خود راہ پر ہی

• شرح حال کتب و نسخ

از در بخشندگی و بنده نوازی * مرغ هوا را نصیب ماهی دریا
 قسمت خود میخورند منعم و درویش * روزی بخود میخورند پشه و عنقا
 حاجت موری ز علم غیب بداند * در بن چاهی بزیر صخره صما
 جانور از نطفه میکند و شکر از نی * برگ تراز چوب خشک و چشمه زخارا
 شربت نوش آفرید از مگس نحل * نخل بر آور کند ز دانه خرما
 از همگان بی نیاز و با همه مشفق * از همه عالم نهان و بر همه پیدا
 پرتو راز سرادقات جلالش * از عظمت ما ورای فکرت دانا
 خود نه زبان در دهان عارف مدحش * حمد و ثنا میکند موی بر اعضا
 هر که نداند سپاس نعمت امروز * حیف خورد بر نصیب رحمت فردا
 ما نتوانیم حق حمد تو گفتن * با همه گرویان عالم بالا
 نامی از آنجا که فهم اوست سخن گفت * ورنه کالات فهم کی رسد آنجا

وله در نعت پیغمبر صلعم

توحید کائنات که تهلیل انبیاست * بعد از ادای نام خدا نام مصطفاست
 یا معشر الخلائق صلّوا علی النبی * آنکو غبار مرقد او مروه و صفاست
 عطرش دماغ جان جهان تازه میکند * کو مشک چین که بوی جبین از خطا نخواست
 در گوش هوش اهل محبت رسالت * از صدق امر فاتبعونی سخن سراست
 گسترده بزم قرب تو در بارگاه قدر * سیر تو بر مدارج معراج کبریاست
 من کیستم بمدح تو یا چیست نظم من * جائی که خالقت بصفت صاحب ثناست
 کس راز جن و انس و ملک با وجود فضل * روشن نشد که حد کمال تو تا بجاست
 جان پرور است نظم من اما بنعت تو * یا مصطفی بغیر تو گردم زخم خطاست
 باشد که بشنوم ز بلالت شبی بخواب * کین نامی از غلام غلامان مصطفاست

در آخر عمرش گفته

باد خزان وزید و فرو ریخت نو بهار * عمر عزیز رفت و نکردیم هیچ کار

(ج) میر معصوم شاعری خوشگو بوده و تخلص و نامی، داشته و عبد القادر بدایونی (۳، ص ۳۶۶) گوید که «سلیقه درست در شعر و معا و طبعی بلند و فطرت عالی دارد». صاحب دیوانست. يك نسخه دیوان نامی نزد سید نور علی شاه معصومی موجود است. سید علی محمد راشدی تمامی آنرا بقلم خود نقل کرده، و بنده اشعار ذیل را ازان منتخب کرده ام. و خیلی جای تہجب است که در تمام دیوان قصیده‌ای در مدح کسی یافت نه شد. ابتدای دیوان باین غزل میشود:

بَد از ابتدای سخن تا به انتها ۰ صلوات بر روان روان بخش مصطفی
 می‌همی و عیدش آیت اِنِّ اَنَا التَّزْوِیْزُ ۰ گاهی کند بپژده استغیثُوا بَدَا
 زان رو که شد غبار دُرد باد را نصیب ۰ اِنِّی وَجَدْتُ قَرَّةَ عَیْنٍ مِّنَ الصَّالِحِیْنَ
 نامی که در هوای تو خواهد سپرد جان ۰ در هر دو کون وصل تو می‌خواهد از خدا
 و له در غزل

مگر ز سوزش من ناله‌ئی یافت خبر ۰ که نفس می‌زندش شعله ز سوراخ جگر
 بر آتش غیبت عشاق بترس ای زاهد ۰ برق آور سحری می‌چند آنجا مگر در
 گفتنش عمر منی خوش مگر گفت خموش ۰ عمر هر چند که خوشتر گذرد شیرین تر
 و له در غزل

نه بکنند مرا و تو شادان چه گویمت ۰ احوال درد سیئه نالان چه گویمت
 که شمع آتشا کنس بی‌گناه سوز من ۰ آخر به کافری به مسلمان چه گویمت
 که من که مشکلاست مرا، می‌کنم ترا ۰ کشنی و مشکلت نشد آسان چه گویمت
 صبح مفرط بیاد تو ببارد دمیده باد ۰ پس حافل ز شام غریبان چه گویمت
 و له در حمد ساری تعالی

اَللّٰهُمَّ دَقِّقْ سَامِیَّ اَبَدِیَّ ۰ صانع و پروردگار و سنی و نورانی
 که ستم حسه‌ای ماف و آدم ۰ صورت سوب آفرید صورت ربیسا

سکهر که وطن اوست. آنرا از عمارات عالی و درختهای بر و غیره زیورها پوشانیده. و در میان دریای پنجاب (ای مهران یا دریای سند) که در گرد و پیش قلعه بهکر جاریست عمارتی 'ستیا سر' نام بنا نهاده که در روی زمین نیست، و تاریخ آنرا 'گنبد دریایی' (۱۰۰۷) یافته. و گویا خانه خود را بالای کوهی که مشرف بر باغات و دریای پنجاب است آنچنان ساخته که کسی در عمل بمثل وی نشان نمی دهد. اولاً مناره .... (که الآن بمناره معصومی مشهور است) که مناره ماندو و دهلی يك كهست (۲) بودند. يك حصه او از خشت پخته است، اما گویا ریخته اند و درست کرده. مقابر پدر و برادر خود زیر آنها (۳) نمود، و آیات و احادیث که مدلل بر مغفرتست بالای قبر خود در آن گنبد بخط کتبه کنده، و بر تعویذ قبر نود و نه نام باری تعالی نوشته. شصت سال ازین عمارت گذشته، رخنه در وی راه نیافته. اما در عمارت حویلی دست تصرف را کوتاه داشته، تمثیل عمارات سائر الناس کرده. میفرمودند که بر عمر اعتماد نیست. بعد از وفات این بنیاد حویلی مندرس شود. آلا بر در خانه خود متصل مسجد بدر^(۱) باغچه در اراضی بیست (۴) بیگه راست ساخته، گلهای و درختهای میوه دار نشانده که تفرجگاه عالم است^(۲). القصه میر معصوم يك بانی آثار تاریخی و کتبه نویس برجسته بود. و عقیده اش این بود که بنای این چنین عمارتها سبب خلود آدمی میشود، چنانچه این بیت او بر آن دلالت میکند:

✽ توان کردن تمام عمر را مصروف آب و گل ✽

✽ که شاید یکدمی صاحب دلی در وی کند منزل ✽

(۱) عبارت مختل است ولیکن مقصد واضح.

(۲) دوست گرام آقا سید علی محمد راشدی مدیر اسبوعیه 'ستاره سند' مقاله مفصلی بر آثار میر معصوم در بلده سکهر و رهبری و حوالی آن در 'بهار نمبر' اسبوعیه مذکوره، سال ۱۹۳۶ م، نشر نموده است، و نیز آقای پروفیسور محمد شفیع در مخزن اورینتل کالج، ماه اگست ۱۹۳۷، وصف این آثار کرده است، لهذا درین باب زیاده تر صحبت کرده نمی شود.

سکهر واقعست ، و بالای آن يك بنای سنگی مرتفع است که گویا خود در ایام زندگی مقدماً ساخته . سن تعمیرش (۱۰۰۲ هـ) ازین اشعار استخراج میشود :

امیر سید فاضل محمد معصوم * بروی کوه بنا کرد منزلی به شکوه
عجب خجسته مقامی که خلق میآیند * پی زیارتش از هر طرف گروه گروه
چو از دیبر خرد سال این بنا جستم * قلم گرفت رقم زد «عمارت سر کوه»

میر معصوم شخصی زاهد و متقی بود و همت و سخاوت را بجائی رسانیده بود که تا مردم اجلاف بهکر را نیز سوغات از هندوستان می فرستاد ، و برای اکابر و اصاغر شهر مسانه و مشاهره و میاومه و فصلانه و جمعی مقرر نموده بود ، اما آخرها که بوطن رفت آن حسن سلوک نماند و بنابر وجهی مردم ازو متأذی گشتند . گویند آبادگار بنوعی بود که تقلید میکرد که در محال جاگیر پاره جنگل برای شکار نگاه دارند^(۱) .

پسرش میر بزرگ که برای او «تاریخ سند» را تصنیف نمود در بدایت امر یکی از چوکیداران اکبر بادشاه بود . در ایام بغاوت سلطان خسرو پسر جهانگیر او را مسلح از میان راه گرفته آوردند . کوتوال ظاهر کرد که این هم شريك فتنه است . او انکار کرد . جهانگیر از وی پرسید ، پس درینوقت سلاح چرا پوشیدی ؟ گفت وصیت پدرم هست که شب چوکی با سلاح باشی . چوکی نویس هم گواهی داد که امشب نوبت چوکی او بود . پادشاه از وی عفو کرد و همه اموال و املاک پدرش باو بخشید ، و منصب بخشیدگري قندهار باو ارزانی داشت . مدتها آنجا بود و زرهای پدر را که در حدود سی یا چهل لك روپیه بود باسراف خرچ کرده دماغی بهم رسانید که سر تواضع بکسی فروذ نمی آورد ، و با هیچ صاحب صوبه آنجا نمی ساخت . خدم و حشم بسیار داشت و قرار وضع پاکیزه . در نظم و نثر مربوط بود و خوش مینوشت .

پس زمن سال ذکر احوالش معلوم نیست، الا اینکه يك كته بر د تريويله دروآرد، به نرينه در رياست حيور اعلام ميدهد كه در سنه ۱۰۱۴ هـ آنجا رفته است^{۱۱}.

در همان سال روز چهار شنبه سیزدهم جمادی الآخر (= ۲۷ تشرین اول ۱۶۰۵ م) ولی نعمت او اکبر بادشاه درگذشت^(۲) و بعد از او جهانگیر بادشاه حق خدمات او را شناخته میر معصوم را در سنه ۱۰۱۵ بعنوان امین الملکی به بکر ورنه داد، و آنجا بعد چهار سال روز جمعه تاریخ ۶ ذوالحجه سنه ۱۰۱۹ بهر ایزدی پیوست^(۳). مزارش نزد مناره که باشمش مشهور است در بلدة

(۱۲) سرگرمی، خند، شادمانی، سال ۱۹۶۰-۶۱، ص ۶۰، ص ۲۱-۲۰، جس کہ اینطور است

چند عیسوی ورس : ہریپاہ • ہر کے بی دراز اس راہ

قلہ ورنہ محمد مصوم ٹکری سے ۱۰۱۱

۱۰۰ - اگر محکمات بر مضموم جمع کرده شود، ما الحار و رحسان اوروشانی سه صد

(۴) دہلی - مکتبہ، (۱۹۱۱ء) تاریخ وفت اکبر بادشاہ

[illegible]

۱۱. مصروف شد درج ذیل : • اوقات : مع دوں ظہر دس

(دور محمد بن حسن و اخیان گشت) • تاریخ حسن • مر و مر

[illegible][illegible]

بطرف دکن در سنه ۱۰۰۸ هـ تشکیل داد. و برای تجلیل ذکر فتح اسیرگره در ۲۲ رجب ۱۰۰۹ و دخول اکبر بادشاه در آن قلعه بتاريخ ۸ شعبان، کتبه بزرگی بر یکی از ارکان سنگی جامع مسجد راست کرد و ماده تاریخ از «بگرفته کوه اسیر» یافت^(۱). در حین مراجعت نیز برای تخلید فتح اسیرگره چند کتبه در مواضع مختلفه برپا کرده، مثلاً بر قصر نیل کشفه در ماندو^(۲) و در میرشور نزدیک اندور^(۳) و در فتح پور سیکری بر پهلوی دروازه کلان درگاه حضرت شیخ سلیم چشتی رح^(۴) و غیره.

بعد از فتح دکن در سنه ۱۰۱۰ میر معصوم را بحجابت ایران مامور کردند؛ و او به قرض فرانس و کاردانی مورد الطاف شاه عباس صفوی (۹۸۵-۱۰۳۸ هـ) گردید. و در سنه ۱۰۱۳ هـ از آنجا مراجعت نمود^(۶).

۱۰۰-۱۰۱ م. نمبر ۳، ص ۳.

... ..

کشف کرده و بوسه و در مسرور است. قز می از فرگوسن کالج پونه است، و مرحمت فرموده بین فرستادند. این کتبه را نیز جناب حضرة آقاي بروسه و عبد قادر مرفور از تونك جهنگیری (موضوعه تونك دور، ص ۷) بطور نقیص خوبتر نقل کرده بین فرستادند.

(۱) این سخن در ترجمه تحت اللفظی - جزء اول - ص ۵۴، گوید که اکبر بادشاه میر معصوم را در سن ۱۰۱۲ هجری
بمحبت بر آن قسسه و عکسها شریف آقایی محمد عبد الله چغتائی در ناگور یافته تزیین نمود او بحاجات
آنجا آمد و دید که قول میر معصوم را ترجیم دشمنان نص کنند :

دو جہت نظر دیدہ زنا مختصر است * عریک بر نیست زو چشم ضعیف دیدہ درست

تو یکتا هستی و من و تو در یکتا * زنی شعله را زوی بدیحر و دوست

یہ تفسیر کو حضرت علیؑ نے بہ نسبت عروق و شخصت فرمودہ۔

نہیں محمد مصباح بکری سے ۱۰۱۰ء

وینکه فی وقت قدر سه - در وقت چنانکه در اینک دله در چهره - هر سه به معنوی شود.
چنانکه در این کتبه می بیند که تا گوید که هر آن کس که بعد از این وقت در وقت و ضح است
و در این مرتبه که در وقت و ضح است و در این وقت و ضح است و در این وقت و ضح است
و در این وقت و ضح است و در این وقت و ضح است و در این وقت و ضح است

[illegible]

خدمات بقریب و اختیار شہمی امتیاز یافتہ. و او را در سال چہلم الہی مطابق ۱۰۰۳ھ بہ منصب دومند و پنجمی ترفیع دادند^(۱). برای سہ سال دیگر (۱۰۰۴-۱۰۰۷) او را در فندھار می بینیم کہ و بکومک آنجا رفته بود، و از مردم تعینات آنجا بود^(۲). درین مدت خوشنویسی ماهر و سنگ تراشان را از ہر کہر تولیدہ بر کتابہ ای کہ بالای پشتطاق بابو بادشاہ است کتابہ دیگر منانہ نمود و نام ہمایون بادشاہ و اکبر بادشاہ بر آن نوشت، و نیز اسامی جمیع ملک کہ در آن وقت تحت تصرف ہندکان اکبر بادشاہ بود درج نمود، و قریب چہار سال آنجا کار کردہ آن کتبہ را بانجام رسانید^(۳).

در سہ ۱۰۰۸ھ در ناگور می بودہ کہ آنجا پسرش میر بزرگ با او ملاقی شد^(۴). بعد ازان می نماید کہ سارکاکہ اکبر بادشاہ بودہ، و چون اکبر بادشاہ در سہ ۱۰۰۸ھ عزم تسخیر اسپرگرہ کرد، او با عسکر شاہی روانہ دکن گردید، و ہر جا کہ بادشاہ نزول احوال مفرمود، برای یادگاری کتبہ ہا بدست خود نوشتہ و از کتبہ کاران ماهر تراشیدہ نصب میکرد. کنسات ولایت مسقط و در سادلوور در ریاست دھار^(۵) و در گالیادبہ^(۶) در اندی منصب

(۱) گوشتہ نصب ہار کور سہ ۱۰۰۳ھ، راجہ ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۰

(۲) راجہ ستر، ص ۱۰۱، ۱۰۲

(۳) راجہ ستر، ص ۱۰۱، ۱۰۲، و در ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۱، ۱۰۲، و در ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۱، ۱۰۲

(۴) راجہ ستر، ص ۱۰۱، ۱۰۲، و در ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۱، ۱۰۲، و در ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۱، ۱۰۲

(۵) راجہ ستر، ص ۱۰۱، ۱۰۲، و در ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۱، ۱۰۲، و در ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۱، ۱۰۲

(۶) راجہ ستر، ص ۱۰۱، ۱۰۲، و در ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۱، ۱۰۲، و در ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۱، ۱۰۲

و گوشتہ نصب ہار کور سہ ۱۰۰۳ھ، راجہ ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۰

و گوشتہ نصب ہار کور سہ ۱۰۰۳ھ، راجہ ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۰

و گوشتہ نصب ہار کور سہ ۱۰۰۳ھ، راجہ ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۰

و گوشتہ نصب ہار کور سہ ۱۰۰۳ھ، راجہ ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۰

و گوشتہ نصب ہار کور سہ ۱۰۰۳ھ، راجہ ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۰

و گوشتہ نصب ہار کور سہ ۱۰۰۳ھ، راجہ ستر لاکر، جلد ۱، ص ۱۰۰

اکبری متواتر دیده می شود^(۱) و در همه وقایع جنگی تا فتح نهائی گجرات بر دست میرزا عبدالرحیم خانخانان ترددات بهادرانه نموده، که اعاده ذکر آن باعث تطویل خواهد شد.

القصه میر معصوم مدت اقامت خود را در احمدآباد بشغل نظامی و علمی بسر کرده در سنه ۹۹۸ هـ بخدمت اکبر بادشاه بلاهور حاضر شده مورد انعامات و نوازشات گردید، و بادشاه از خدمات حسنه او خورسند شده پrgنه دربیله وکاکری و چندوکه در وجه جاگیر او مقرر کرد، و پیوستین خاصن سرفراز ساخته او را رخصت نمود تا والده خود را ملاقات کرده باز بملازمت درگاه حاضر شود، و او بتاریخ ۱۴ صفر سنه ۹۹۹ به بهکر رسید^(۲). و بعد از آن کارهائیکه در مصاحبت میرزا خان خانان یا جداگانه برای استخلاص نصف سند جنوبی از دست میرزا جانی بیگ ترخان نموده در تاریخ معصومی^(۳) بوضاحت مذکور است. و یکن که بعد از فتح سند چندی به بهکر مانده یا علی الفور در معیت میرزا خانخانان بدربار اکبری رفته باشد، و از آنجا وقتاً فوقتاً به بهکر آمده و از کارهای نظامی و ملازمت فراغت یافته بتعمیر و آبادانی جاگیر خود پرداخته باشد، و بقیه فرصت را در بنای مبانی فاخره و یادگارهای عالییه که بعضی از آنها تا هنوز موجود است صرف کرده باشد.

غرض که بمرور ایام میر معصوم بواسطه شجاعت و مردانگی و دیگر

(بقیه حاشیه صفحه ماقبل)

طبقات اکبری، جلد دوم، ص ۲۷۰) و بملازمت شهاب الدین احمد خان صاحب صوبه آنجا فائز گشته به تجویز منصب امتیاز گرفت، و بنظر میرسد که صاحب مآثر الامراء درین امر سرنا از ته زده است.

(۱) جلد دوم، ص ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۶، ۲۸۲، ۲۸۵، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۴۱۰، ۴۱۲.

(۲) راجع متن، ص ۲۵۱.

(۳) ایضاً، ص ۲۵۱-۲۵۷.

نیز مؤید این مقال است. در جلد دوم، ص ۲۲۶، گوید که در یست و هفتم شعبان که مظفر کهراتی از علی که دیوار قلعه شکسته بود داخل احمد آباد شد، میر معصوم بکری که از سادات رفیع الشان بکر بود و فی الجمله طبع فطیم و سلیقه شعر فہمی داشت، و در ملک امرای پادشاهی در هنگام فتح بکر متسلم شده بود، در آن وقت کو مکی گجرات بود، و زین الدین در دوازده گروهی احمد آباد باعتقاد خان پیوستند و خبر آمدن مظفر را بشهر رسانیدند. از جنبہ این دو گواہ معتبر مانمی توانیم از گفتن این خود داری کنیم کہ روایت مآثر الامراء قطعاً قابل مدافعه نیست. بلکہ خیلی ممکن است کہ میر معصوم در ایام شیخ الاسلامی پدر خود سید صفائی تقرب بدربار سامان محمود شان حاصل کرده باشد و چون بعد از فوت او (سنہ ۹۸۲ھ) اہل بہکرا بہ ہندوگان حضرت اکبر بادشاہ تحویل شد، میر معصوم نیز بوسابت پدر در حق معتبری در حضور اکبر بادشاہ یافتہ باشد، و بعد از آن فرست مراحت بہ بہکرا نداشتہ تقریباً بیست سال در خدمت سرکار اکبر باماکن مختلفہ گذرانده باشد. اول وقتی کہ اسم او را در طبقات اکبری می یابیم در سنہ ۹۸۱ھ است، چون در تحت سرداری آصف خان با امرای دیگر مانند ہرزہ محمد مقیم و نیور بدخشی و غیرہم در شکست راجہ ایدہ شرکت نمود. اگر فی المثل فرض کنیم کہ درین سال بکهرات آمدہ، محتمل است کہ دو سال گذشتہ را در حضور اکبر بادشاہ بسر برده باشد و بعد از آن بادشاہ نورانیور کو مکی بکهرات فرستادہ باشد. بعد ازین اسم او در طبقات

१११ + ११२ = २२३ (१)

[illegible]

آمد و بعضی تحف که والده اش در آن ایام فرستاده بود بنظر بادشاه گذرانید، اکبر بادشاه از روی اشفاق از وی سؤال نمود که «چند سال است که از والده جدا شده اید؟» و او جواب دید که «قریب به بیست سال باشد»^(۱) میتوان استنباط کرد که در سنه ۹۷۸ هـ یعنی قدری بعد از آنکه پدرش سید صفائی بمنصب شیخ الاسلامی ارتقا نمود، بگجرات در پی محل مأموریت رفته باشد^(۲).

صاحب تحفة الکرام (چاپ بمبئی، جلد سیوم، ص ۱۲۷) این معتر را حل نموده است زیرا که بقول او «میر معصوم نخست پیش سلطان محمود خان [نوا] آذربایجان بحضور اکبر بادشاه بر تبه والما رسیده» صاحب مآثر رحیمی

(نقشه سینه سوره مقرر)

اعتدال حضرت گهری مقرر شد و عشاء در آن شب عده در سنگها یا منبر مریدگی و شدت مظهر نمود و در سده ۹۹۰ در بزم حضرت اکبر و شد و ظهور در مواقع نوروزی منقش شد و در سه روز و هفت یافت که شش و طغیان اکبر و که در واقع و سواد و سواد و در پنج کرده است از شدت کارهای اوست و در عید که در تاریخ بابت مآثر و شدت در روز (در پنج مآثر مآثر و عید اول، مصر ۳۳۳-۳۳۴).

(۱) تأیید مقرر، ص ۳۱، سر ۳۳۴.

(۲) در آن مآثر مآثر که در سده ۹۹۰ در بزم حضرت اکبر و شد و ظهور در مواقع نوروزی منقش شد و در سه روز و هفت یافت که شش و طغیان اکبر و که در واقع و سواد و سواد و در پنج کرده است از شدت کارهای اوست و در عید که در تاریخ بابت مآثر و شدت در روز (در پنج مآثر مآثر و عید اول، مصر ۳۳۳-۳۳۴).

در آن مآثر مآثر که در سده ۹۹۰ در بزم حضرت اکبر و شد و ظهور در مواقع نوروزی منقش شد و در سه روز و هفت یافت که شش و طغیان اکبر و که در واقع و سواد و سواد و در پنج کرده است از شدت کارهای اوست و در عید که در تاریخ بابت مآثر و شدت در روز (در پنج مآثر مآثر و عید اول، مصر ۳۳۳-۳۳۴).

نخستین چیست و چنانچه میتوان اعتبار کرد که يك فاضل مانند میر معصوم
 در ۷۷ سالگی از زبور علم معطل بوده باشد^(۱). و خیلی جای تعجب است
 که میر معصوم در تاریخ خود اسم این ملا با علما و فضلاء دیگر نبرده و ازو
 یاد نکرده. و آنرا در ذکر احوال قاضی دته سیستانی^(۲) گوید که «مسود
 اوراق نیز نفاس علوم در حوزه درس ایشان نموده، و چنانچه تحصیلات
 او را در علم حدیث تا حدی ناقص ماند خودش اظهار نموده که بعد از
 فتح گجرات^(۳) بلاومت شیخ حمید مشرف شده مشکوة را من اوله الی آخره
 مع کتب حدیث پیش ایشان گذرانیده و احازه حاصل نموده^(۴)».

مانی توانیم بنویس تعیین کنیم که در کدام سال میر معصوم وطن مآلوف
 خود را ترک گفته گجرات رفت. بیان مؤلف مآثر الامراء که بعد از فوت
 پدر و مادر او اسبک تفرقه جمعیت آباد احوالش اداخت پایاده عازم
 گجرات گردید،^(۵) خلاف وقع می نماید. زیرا که در سال ۹۹۸ هـ چون در
 معیت خواجه نظام الدین احمد نخعی^(۶) از گجرات حضرت اکبر بادشاه بلاهور

(۱) در تذکره (جلد ۳ ص ۵۶۰) که در از سالت نویسنده آورده که میر معصوم بهی سواد می
 بود و در ۷۷ سالگی (یعنی ۹۹۹ هـ) در گجرات میر معصوم را ملاقات نمود و از او پرسید که
 در ۷۷ سالگی به گجرات می آمد و در آنجا چه می کرد.

(۲) در تذکره (جلد ۳ ص ۵۶۰) که در از سالت نویسنده آورده که میر معصوم بهی سواد می

بود و در ۷۷ سالگی (یعنی ۹۹۹ هـ) در گجرات میر معصوم را ملاقات نمود و از او پرسید که

در ۷۷ سالگی به گجرات می آمد و در آنجا چه می کرد.

(۳) فتح گجرات در سال ۹۹۸ هـ بود.

(۴) در تذکره (جلد ۳ ص ۵۶۰) که در از سالت نویسنده آورده که میر معصوم بهی سواد می

بود و در ۷۷ سالگی (یعنی ۹۹۹ هـ) در گجرات میر معصوم را ملاقات نمود و از او پرسید که

در ۷۷ سالگی به گجرات می آمد و در آنجا چه می کرد.

(۵) در تذکره (جلد ۳ ص ۵۶۰) که در از سالت نویسنده آورده که میر معصوم بهی سواد می

بود و در ۷۷ سالگی (یعنی ۹۹۹ هـ) در گجرات میر معصوم را ملاقات نمود و از او پرسید که

در ۷۷ سالگی به گجرات می آمد و در آنجا چه می کرد.

یکی از اولیاء الله وقت بوده ، داشتند . پدرش میر سید صفائی به بهکر آمده^(۱) تحت ظل رعایت سلطان محمود خان (۸۹۸ - ۹۸۲) آنجا متوطن شد و به مرور زمان بسادات کهابروت که قریه ایست در حوالی سیوهوان (سیوستان) نسبت نمود^(۲). میر معصوم و دو برادرش در بلد بهکر متولد شدند . و چون سید صفائی بحلیه علم و فضل آراسته بود ، سلطان محمود او را بعد از فوت شاه قطب الدین هروی (المتوفی ۹۷۷ هـ) بمنصب شیخ الاسلامی بهکر مقرر نمود ، و بکمال استقلال و احترام زندگی بسر برده « در ذیقعدۀ سنه ۹۹۱ هـ علم عزیمت بعالم آخرت پرداخت »^(۳) .

از ایام جوانیء میر معصوم چیزی بدست نداریم ، الا اینکه صاحب مآثر الأمراء گوید^(۴) که اکثر اوقات ثمینۀ خود را در پی شکار صرف می نمود ، و بعد از فوت پدر در خدمت ملا محمد ساکن کنگری که از توابع بهکر است بتحصیل علوم اشتغال ورزیده بکمال حسیۀ آشنا گشت . اما نمی دانیم که

(۱) تاریخ ورودش به بهکر معلوم نیست . از آنجائیکه سلطان محمود در سنه ۹۲۶ هـ بمحافظت قلعه بهکر متعین شد (راجع ص ۱۱۶ ، س ۱۶) و ولادت میر معصوم خود در سنه ۹۴۴ هـ وقوع یافت ، باید دو سه سال قبل ازین وارد بهکر شده باشد . مطابق روایات حاندانی سید صفائی اولاً در زمان اکبر بادشاه از حسن ابدال قافله گرفته بدهلی آمد ، و چون شیخ الاسلام سید جلال الدین (شاید قاضی جلال الدین سندی ، راجع طبقات اکبری ، جلد دوم ، ص ۴۶۰) دران وقت رحلت نموده به سفارش ملا فیضی و ابوالفضل قاضی دربار و مفتی مقرر شد ، و بعد ازان لقب شیخ الاسلام یافت ، اما از آنجائیکه میر معصوم برای مدت دراز در سکر مانده از اکبر بادشاه رخصت گرفته به سند آمد و بر لب دریای مهران حویلی بنا کرده آنجا سکونت پذیرفت . ولیکن این روایت هیچ اهمیت ندارد و از طرف حقیقت دور است و نیز در تسلسل حوادث تاریخی اشنابه می نماید ، الا اینکه محتمل است که او را بعد از وفات قاضی جلال الدین از بهکر طلب کرده باشند . تاریخ وفات قاضی مذکور متعین نیست .

(۲) از آنجائیکه میر سید کلان که سلطان محمود خان را در اوایل سنه ۹۶۴ از قلع باغات سیوستان باز داشت جد (مادری) میر معصوم است (راجع متن ، ص ۲۲۲ ، س ۲۲) میتوان نتیجه گرفت که سید صفائی دختر این بزرگوار را در حلقه ازدواج کشید .

(۳) راجع متن ، ص ۲۳۷ .

(۴) راجع جلد سیوم از همین کتاب ، ص ۳۳۶ .

ترجمه حال مؤلف

سید نظام الدین محمد معصوم المتخلص بنامی^(۱) بن سید صفائی^(۲) الحسینی
الترمذی اصلاً والبکری مسکناً و مدفناً شب دوشنبه تاریخ هفتم رمضان ۹۴۴

(۱) ترجمه کافی و مبسوط از میر محمد معصوم بدست نمی آید. انعام الدین بخشی (المتوفی ۱۰۰۳ هـ) مؤلف
المبقات اکبری که میر معصوم در صحبت او سالها بوده فقط بیک دور سطر احوال اکتفا مینماید و او را از
سادات صفوی می شمارد (جلد دوم، ص ۴۰۰) و بعد از عبد القادر بدایونی مؤلف منتخب تنواریخ
(جلد ۳، صص ۳۶۴-۳۶۶) که از دوستان میر معصوم بود بعضی از احوال و اشعار او ذکر کرده.
و بعد از شیخ فرید بن شیخ معروف بکری صدر میرکار بکر و صاحب ذخیره الخوانین و که در حوالی سنه
۱۰۶۰ هـ تألیف شده سخنی از کتبه ها و عمارت های میر معصوم میراند. نسخه خطی ازین کتاب انقبس در
کتابخانه خصوصی مولوی عبدالحق مدرس اردو بکتابخانه موهود است. و دوست گرام آقا محمد عبدالله
چغتائی که در کتبه خوانی مهارت وافی دارند و الاثبات برای تفصیلات یاریش رفته اند فقره راجع بنیر
معصوم از ان نسخه و نیز چند کتبه که مشارالیه از ناگور بدست آورده و حاکی بنال میر معصوم است به بنده
فرستاده همین منت ساختند. و بالآخره بواب مختصم الدوله شاه نواز خان (المتوفی ۱۱۷۱ هـ) در تألیف
ثمین خود و مآثر الاسراء، که در سنه ۱۱۹۴ هـ بر دست برسرش اتمام یافت ترجمه حال میر معصوم و فرزندش
میر بزرگ را قدری به بسط درج کرده است. بلاخن مترجم و آئین اکبری، (جلد اول، ص ۵۱۴) و
دیگران که از میر معصوم صحبت نموده اند براین کتاب معول دارند. شش سال قبل یعنی در سنه ۱۹۳۱ م
تاریخ ۲۵ دسامبر افراد خاندان سادات معصومی در اعزاز سجاده نشینی سید نابتعلی شاه جشنی در شهر سکر
قدیم منعقد کردند، و وجهای بلد را که مابین آنها دوست گرام سید علی محمد راشدی مالک روزنامه هفتگی
و ستاره سند، نیز حاضر بود، دعوت شرکت دادند، و در ان جلسه بعضی از تحف و سوغاتها که میر معصوم
از شاه عباس صفوی پذیرفته بود و دیگر آثارش و سندات و تالیفات مانند تاریخ معصومی و دیوان نامی
و مثنوی ناز و نیاز و طب نامی نمایش دادند. رؤیه این یادگارهای غریبه دوستم را بر آن داشت که سوانح
حیات میر معصوم را فراهم آرد، چنانچه روز دیگر کتابچه ای بنام حیات معصوم، نوشته در مطبعه خود
چاپ نمود. سال گذشته در اواخر ماه ابریل که بنده در سکر بودم، و متن تاریخ معصومی را با نسخه
سادات معصومی که بتوسط دوستم عاریت گرفته بودم تطبیق میکردم، که آن مهربان همه مواد خود را که از
شجره خانواده معصومی و از سندات و فرامین اکبری که نزد ایشان مودع است جمع کرده بود، بن ارزانی
داشت که آنرا هر وجهی که خواهم استعمال کنم، و بنده بواسطه این شفقت فوق العاده از و خیلی متشکر هستم.
(۲) تمام نسب میر معصوم مطابق شجره خاندانی همین طور است: سید معصوم بن سید صفائی بن سید مرتضی

و باستانی معنی حکایات متعلق بتاریخ سند قبل از فتح عرب و قصه خاتمه محمد مر قاسم که رنگ افسانه‌ای دارد اغلب وقایعی که در آن مندرج است منقذت مشخص تحتویات قروح البلدان دارد . ان شاء الله تعالی این تاریخ بر قیمت در عرض یکسال بنقشه انجمن مخطوطات فارسیه حیدرآباد دکن و تصحیح این ضعیف محلیه طبع آراسته خواهد شد .

تقریباً چهار صد سال بعد از تصنیف چهچنامه سید محمد معصوم بکری همین تاریخ خود را قلم آورد . و تئیکه بنده بدانشگاه کبیرج مشغول تحقیقات علمی و دهم یک نسخه دستخطی گرانها ازین تاریخ بدستم افتاد . از همان وقت عزم الحزم کردم که بعد از مراجعت بوطن مألوف بطبع و نشر این نسخه خودم پرداخت . ولیکی از سبب اشغال و تعویقات دیگر این اراده از قوه معتبره عمل نیامد . تا اواخر سنه ۱۹۳۵ مسیحی که آقای محترم دکتور محمد بذل لرحم مدیر دانشکده اسمعیل کالج که یکی از اعضای متفدین هندارکر ارینتل سببوت ، پوه ، هستند هیئت محریه این مؤسسه را تحریض دادند که این نسخه را بنیج معصومی را بنقشه اوقات خود طبع و نشر نماید . هیئت محترمه این رساله را احسان کرده تصحیح و مقاله و نگرانی کنانت را بعده این ضعیف تمام فرموده . و مدو نیز نکال رسایت و خوشی این کار خطیر را بر دوش گرفته . اگر در متن و فعلا و آدام ازین مسئولیت متوفی بر آمده ام و و تالید و لا و بعدر عند التکرام مقبول :

محمد موری مدرس حرمین خوشم • که فرون از خویش باری میکشم

و بسیار جای تأسف است که هیچ کتاب تاریخ قبل از تسخیر سند بر دست عرب بماندیده، باین نتیجه که تاریخ این سرزمین قبل از فتح محمد ابن قاسم در پرده استتار مانده، الا برخی احوال از حکومت رایان و برهمنان که بطور افسانه‌ای در چچنامه مذکور است. و بعد از فتح اسلام است که ما در میدان تاریخی پا میگذاریم، و آن هم برای صد و پنجاه سال که در اثنای این مدت گماشتگان بنی امیه و بنی عباس یکی بعد دیگری آمده ملک سند را از جانب خلفاء در تحت تصرف خویش داشته اند. ولیکن متأسفانه احوال ایالت این نایبان نیز بجز چند اشاراتی که در کتب تاریخ عربی موجود است بطور رضایت بخش یافت نمی شود. درین زمینه دو مؤرخ عربی اعی البلاذری (المتوفی ۲۷۹=۸۹۲) مؤلف فتوح البلدان والیعقوبی (المتوفی ۲۸۴=۸۹۷) مؤلف تاریخ الیعقوبی مستثنی هستند. سابق الذکر یک فصل علیحده بر فتح سند در کتاب مستند خود آورده و مؤخر الذکر نیز تقریباً همان بیان باختصار و تغییر قلیلی تقریر کرده. بعلاوه این، سیاحان و جغرافیه نویسان عرب و متعرب مانند اصطخری و مقدسی و مسعودی اسامی شهرهای قدیم سند را ذکر کرده اند، اما بواسطه مرور زمان و تداول کتاب صورت اکثری از آنها چنان مسخ شده است که هویت و استخراج آنها از حد امکان بیرون است.

اولین تاریخ جامع که در فتح بلاد سند در زبان تازی تألیف شده کتابی بود که أبا عن جدّ در میراث قاضی اسمعیل بن علی الثقفی قاضی بکر آمده، و از روی آن نسخه علی بن حامد بن ابی بکر کوفی در حوالی سنه ۶۱۳ هـ (مطابق ۱۲۱۶ م) تألیف خود «منهاج المسالك المعروف به چچنامه» در زبان فارسی ترجمه نمود. ازان جائیکه نسخه اصلی عربی از بین رفته که باز یافت آن متعذر است، چچنامه فارسی اولین تاریخ سند است که بدست ما رسیده،

صفحه

۹	توضیحات و تعلیقات و استدراکات	....	....	....	....	۲۵۹-۳۱۸
۱۰	فهرست کتب مراجعه	....	....	....	....	۳۲۰-۳۲۲
۱۱	فهرست اسماء الرجال	....	....	....	....	۳۲۳-۳۴۱
۱۲	فهرست اسماء الأماكن و القبائل	....	....	....	....	۳۴۲-۳۵۲

مندرجات کتاب

مقدمه
۱- مقدمه و تصحیح ۵-ز
۲- ترجمه حال مؤلف - تألیفات میر معصوم ..... ح-کر
۳- نسخ تاریخ معصومی ..... کج-لب
۴- مقدمه مؤلف ۱-۳
۵- جزء اول - در ذکر فتح سند و تعیین نمودن عسکر فیروزی
اثر اسلام از دار السلام بغداد در زمان خلافت
ولید بن عبد الملک، و وقایع عداوت ایشان با لشکر
کفار حق ناشناس، و مدت حکومت گهاستان
۴-۳۱ .....
۶- جزء دوم - در ذکر سلاطین که بعد از حکومت گهاستان
حکمای عباسیه توانی حکومت در دیار سند برافراشته اند
۳۲-۷۹ .....
۷- جزء سوم - در ذکر ایالت حکام ارغویه و مدت حکومت
و وقایع عداوت ایشان ۸۰-۲۴۱
۸- جزء چهارم - در ذکر انتقال ولایت سند بمحیطه تصرف
سرزمین درگاه هند از افضای حکومت سلفان محمود
حائب و ذکر احوال حکامی که بایالت بکر مقرر
شده اند
۲۴۲-۲۵۷

